

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
VLADA

Bosanski jezik

**STRATEGIJA RAZVOJA
FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE
2021 - 2027.**

Sarajevo, decembar 2020. godine

SADRŽAJ

Uvod	1
Metodologija izrade Strategije i radna tijela	2
Usklađenost s drugim relevantnim dokumentima	3
I AKCELERATORI KOJI DONOSE NAJVEĆI RAZVOJNI EFEKAT FBiH	4
Akcelerator 1: Inovacije i digitalizacija	4
Akcelerator 2: Otvaranje i razvoj preduzeća	5
Akcelerator 3: Finansijski sistem i javne finansije	6
II STRATEŠKA PLATFORMA	8
Izvod iz situacione analize	8
Vizija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine	13
III STRATEŠKI CILJEVI	14
1. Ubrzan ekonomski razvoj	14
2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj	14
3. Resursno efikasan i održiv razvoj	15
4. Efikasan, transparentan i odgovoran javni sektor	16
STRATEŠKI CILJ 1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ	18
PRIORITET 1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije	18
1.1.1. Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu	18
1.1.2. Ubrzati digitalnu transformaciju malih i srednjih preduzeća	19
1.1.3. Unapređivati digitalne vještine stanovništva, posebno vještine usklađene sa potrebama tržišta rada	20
1.1.4. Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu	21
1.1.5. Poticati razvoj inovativnih digitalnih rješenja i kompanija u softverskoj djelatnosti	21
PRIORITET 1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija	22
1.2.1. Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti	23
1.2.2. Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija	23
PRIORITET 1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	24
1.3.1. Olakšati i ubrzati procese ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje	25
1.3.2. Rasteretiti privredu smanjenjem fiskalnog opterećenja rada	26
1.3.3. Podržavati razvoj preduzetništva kreativnog sektora	26
1.3.4. Podržavati razvoj preduzetništva turističkog sektora	27
1.3.5. Podržavati prostornu koncentraciju preduzetništva	29
1.3.6. Diverzificirati i unapređivati finansijski sistem	29
PRIORITET 1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	31
1.4.1. Unapređivati zaštitu intelektualnog vlasništva	31
1.4.2. Podržavati primjenu međunarodnih standarda, certificiranje i akreditaciju tijela za ocjenu usklađenosti	32
1.4.3. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti	32
1.4.4. Stimulirati povezivanje s bh. dijasporom	33
STRATEŠKI CILJ 2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ	34
PRIORITET 2.1. Unapređivati obrazovni sistem	34
2.1.1. Unapređivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze	34

2.1.2. Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve	35
2.1.3. Razviti funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	37
2.1.4. Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a	38
2.1.5. Poboljšavati rad sa talentima i standard učenika i studenata	38
PRIORITET 2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema	39
2.2.1. Unapređivati pristup i smanjivati nejednakost u zdravstvenim uslugama	39
2.2.2. Osnažiti potencijal preventivne medicine	40
2.2.3. Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite	41
2.2.4. Unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama	42
2.2.5. Jačanje finansijske održivosti zdravstvenog sistema i unapređivanje pravičnosti u finansiranju zdravstvene zaštite	42
2.2.6. Stvaranje okruženja za naučno-istraživački rad i biomedicinska istraživanja	43
PRIORITET 2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih	44
2.3.1. Poticati natalitet i zaštitu porodica s djecom	44
2.3.2. Unapređivati reproduktivno zdravlje i oblast ranog rasta i razvoja djeteta	45
2.3.3. Unapređivati stambenu politiku	46
2.3.4. Promovirati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu	46
2.3.5. Unaprijediti uslove za razvoj i bavljenje sportom	47
PRIORITET 2.4. Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu	48
2.4.1. Razvijati i provoditi efikasnu aktivacijsku i aktivnu politiku zapošljavanja	48
2.4.2. Stvarati uslove za dostupnost radne snage na tržištu rada	49
2.4.3. Jačati funkciju posredovanja javnih službi zapošljavanja	50
PRIORITET 2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost	51
2.5.1. Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa	51
2.5.2. Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite	52
2.5.3. Unapređivati međusektorsku saradnju, infrastrukturu i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite	53
2.5.4. Poboljšavati poziciju ranjivih grupa na tržištu rada	53
2.5.5. Osigurati socijalne programe za smanjivanje energetskog siromaštva	54
STRATEŠKI CILJ 3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ	56
PRIORITET 3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	56
3.1.1. Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina	56
3.1.2. Unapređivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture	57
3.1.3. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa i biološku raznolikost biodiverziteta	58
3.1.4. Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa	58
3.1.5. Osiguravati održivo korištenje zemljišnog resursa	59
3.1.6. Osigurati održivo upravljanje i gazdinstvo šumama i divljači	60
3.1.7. Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije	61
3.1.8. Uspostaviti sistem održivog i odgovornog istraživanja, eksploatacije i upravljanja mineralnim sirovinama	62
PRIORITET 3.2. Unapređivati kvalitet zraka	63
3.2.1. Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova	63
3.2.2. Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš	64
PRIORITET 3.3. Povećati energetske efikasnosti	65
3.3.1. Poboljšati energetske efikasnosti zgrada	66

3.3.2. Pružati podršku malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energetske efikasnosti i principa „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“	67
PRIORITET 3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije	68
3.4.1. Povećavati sigurnost snabdijevanja energentima	68
3.4.2. Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije	69
3.4.3. Provesti restrukturiranje rudnika uglja i strukturnu transformaciju ekonomije rudarskih regija	70
PRIORITET 3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora	70
3.5.1. Razvijati ruralnu infrastrukturu i dostupnost usluga u ruralnim područjima	71
3.5.2. Uspostaviti funkcionalne kapacitete za poljoprivredu i ruralni razvoj	72
3.5.3. Unaprijediti kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje i otpornost poljoprivrednih proizvođača	72
PRIORITET 3.6. Povećati otpornost na krize	73
3.6.1. Unapređivati upravljanje krizama	74
3.6.2. Osigurati zaštitu i funkcioniranje kritične infrastrukture	74
3.6.3. Poboljšati funkcioniranje sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća	75
STRATEŠKI CILJ 4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR	77
PRIORITET 4.1. Unapređivati vladavinu prava	77
4.1.1. Povećavati efikasnost pravosudnog sistema	77
4.1.2. Jačati zaštitu ljudskih prava	78
4.1.3. Unapređivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma	79
4.1.4. Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije	79
PRIORITET 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana	80
4.2.1. Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi	80
4.2.2. Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora	81
4.2.3. Jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama	82
4.2.4. Osigurati preduslove za veću apsorpciju EU fondova	82
4.2.5. Jačati statističku osnovu kao podlogu za utvrđivanje politika	83
4.2.6. Provesti digitalnu transformaciju javne uprave	84
PRIORITET 4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija	85
4.3.1. Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama	85
4.3.2. Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija	86
4.3.3. Povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda	87
4.3.4. Unapređivati fiskalnu stabilnost i izravnane u oblasti javnih finansija	88
4.3.5. Osigurati održivost PIO sistema	88
4.3.6. Podržati transparentnost, restrukturiranje i privatizaciju preduzeća s udjelom države u vlasništvu	89
IV INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR	90
V OKVIR EVALUACIJE, IMPLEMENTACIJE, MONITORINGA I IZVJEŠTAVANJA	95
VI SAŽETI PREGLED STRATEŠKOG DOKUMENTA	98
DODATAK	117
DODATAK 1. Metodologija izrade Strategije i radna tijela	118
DODATAK 2. Usklađenost s drugim relevantnim dokumentima	123
DODATAK 3. Situaciona analiza	130
DODATAK 4. Rezultat SWOT radionica	152
DODATAK 5. Detaljan pregled mjera	158

LISTA SKRAĆENICA

ADS	Agencija za državnu službu Federacije BiH
APFBIH	Agencija za privatizaciju u Federaciji BiH
BiH	Bosna i Hercegovina
BHAAAS	Bosanskohercegovačko-američka akademija umjetnosti i nauke (eng. Bosnian-Herzegovinian American Academy of Arts and Sciences)
BH – Gas	Privredno društvo za proizvodnju i transport gasa BH-Gas d.o.o. Sarajevo
BD	Brčko Distrikt
BDP	Bruto domaći proizvod
BiHARNET	Akademski i istraživački mreža BiH (eng. Academic and Research Network of BiH)
DEI	Direkcija za evropske integracije BiH
DEP	Direkcija za ekonomsko planiranje BiH
DOB	Dokument okvirnog budžeta
Dohodak p.c.	Dohodak po glavi stanovnika (per capita)
DZS	Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske
EDGAR	Baza podataka o emisijama potrebnih za globalna istraživanja atmosfere (eng. Emissions Database for Global Atmospheric Research)
EES	Elektroenergetski sistem
EK	Evropska komisija
EnE	Energetska efikasnost
EnM	Energetski menadžment
EnZ	Energetska zajednica
EP	Elektroprivreda
EPO	Evropski ured za patente (eng. European Patent Office)
ERP	Softver za upravljanje preduzećima (eng. Enterprise Resource Planning)
ESS	Evropski statistički sistem
ESV	Ekonomsko-socijalno vijeće FBiH
EU	Evropska unija (28 zemalja članica)
EU ETS	Sistem trgovine emisijama EU (eng. EU Emissions Trading System)
EU IPA	EU Instrument predpristupne pomoći (eng. Instrument for Pre-accession Assistance)
EUROSTAT	Statistički ured Evropske unije (eng. Statistical Office of the European Union)
FADN	Sistem poljoprivrednih knjigovodstvenih podataka (eng. Farm Accountancy Data Network)
FAO	Organizacija za prehranu i poljoprivredu (eng. Food and Agriculture Organisation)
FARNET	Akademski i istraživački mreža Federacije BiH (eng. Academic and Research Network of FBiH)
FBA	Agencija za bankarstvo Federacije BiH
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FERK	Regulatorna komisija za energiju u Federaciji BiH
FIA	Finansijsko-informatička agencija
FMERI	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije
FMF	Federalno ministarstvo finansija
FMOIT	Federalno ministarstvo okoliša i turizma
FMPIK	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija
FMPU	Federalno ministarstvo prostornog uređenja
FMPVŠ	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva

FMRPO	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta
FMRSP	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
FMT	Federalno ministarstvo trgovine
FMUP	Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova
FMZ	Federalno ministarstvo zdravstva
FNE	Fotonaponska elektrana
FUCZ	Federalna uprava civilne zaštite
FUP	Federalna uprava policije
FZS	Federalni zavod za statistiku
FUZIP	Federalna uprava za inspekcijske poslove
FZZA	Federalni zavod za agropedologiju
FZZG	Federalni zavod za geologiju
FZZJZ	Federalni zavod za javno zdravstvo
FZZOIR	Federalni zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja
FZZPR	Federalni zavod za programiranje razvoja
FZZZ	Federalni zavod za zapošljavanje
GEF	Globalni fond za okoliš (eng. Global Environment Fund)
Gender centar	Gender Centar Federacije BiH
GHG emisija	Emisija stakleničkih gasova (eng. greenhouse gases)
HE	Hidroelektrana
IFAD	Međunarodni fond za poljoprivredni razvoj (eng. International Fund for Agricultural Development)
ILDP	Projekat integriranog lokalnog razvoja (eng. Integrated Local Development Project)
IT/IK/IKT	Informaciono-komunikaciona tehnologija
JLS	Jedinice lokalne samouprave
JPP	Javno privatno partnerstvo
KFW	Njemačka razvojna banka (njem. Kreditanstalt für Wiederaufbau)
KM	Konvertibilna marka
LAN/WLAN	Lokalna mreža (eng. Local Area Network)/lokalna bežična mreža
LPIS	Sistem identifikacije zemljišnih parcela (eng. Land Parcel Identification System)
MEASURE BIH	Projekat podrške monitoringu i evaluaciji u BiH (eng. Monitoring and Evaluation Support Activity in BiH)
MMF	Međunarodni monetarni fond
MON STAT	Uprava za statistiku Crne Gore
MSP	Mala i srednja preduzeća
NCD	Nezarazne bolesti (eng. Noncommunicable Diseases)
NECP	Nacionalni energetska i klimatski plan (eng. National Energy and Climate Plan)
NERP	Nacionalni plan smanjenja emisija (eng. National Emission Reduction Plan)
NTP	Naučno-tehnološki parkovi
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (eng. Organisation for Economic Cooperation and Development)
OIEiEK	Obnovljivi izvori energije i efikasna kogeneracija
Ombudsmen	Institucija ombudsmana/ombudsmana za ljudska prava BiH
OMK	Otvorena metoda koordinacije
P/GK FBiH	Privredna/Gospodarska komora FBiH
PIO/MIO	Penzijsko/mirovinsko i invalidsko osiguranje

PISA	Međunarodni program procjene znanja učenika (eng. Programme for International Student Assessment)
PJI	Program javnih investicija
PU FBiH	Porezna uprava Federacije BiH
RB	Razvojna banka
R&D	Istraživanje i razvoj (eng. Research and Development) (IRI: istraživanje, razvoj i inovacije)
RS	Republika Srpska
RZS	Zavod za statistiku Republike Srpske
SAD	Sjedinjene Američke Države
SASE	Sarajevska berza-burza vrijednosnih papira d.d. Sarajevo
SB (WB)	Svjetska banka (eng. World Bank)
SEA	Strateška procjena uticaja na okoliš (engl. The Strategic Environmental Assessment)
SWOT/TOWS	Snage (eng. Strengths), slabosti (eng. Weakness), prilike (eng. Opportunities), prijetnje (eng. Threats)
TE	Termoelektrana
TESTA network service	Evropska telekomunikaciona mreža administracija (eng. Trans European Services for Telematics between Administrations)
TI	eng. Transparency International
UIO BiH	Uprava za indirektno oporezivanje BiH
UN	Ujedinjeni narodi (eng. United Nations)
UNDESA	Odjel za ekonomska i socijalna pitanja UN-a (UN Department for Economics and Social Affairs)
UNDP	Razvojni program Ujedinjenih naroda (eng. United Nations Development Program)
UNICEF	Međunarodni dječiji fond UN-a (eng. United Nations International Children's Fund)
Ured za reviziju	Ured za reviziju institucija u Federaciji BiH
VE	Vjetroelektrana
VI/UI	Vještačka/umjetna inteligencija
VPN	Virtualna privatna mreža (eng. Virtual Private Network)
VSTV	Visoko sudsko i tužilačko vijeće
WAN	Mreža širokog područja (eng. Wide Area Network)
Webometrics	Platforma za rangiranje institucija visokog obrazovanja (eng. Webometrics Ranking of World Universities)
WEF	Svjetski ekonomski forum (eng. World Economic Forum)
WHO	Svjetska zdravstvena organizacija (eng. World Health Organization)
WIPO	Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo (eng. World Intellectual Property Organization)
WJP	Svjetski projekat pravde (eng. World Justice Project)
ZJU	Zavod za javnu upravu
ZZJZ	Zavod za javno zdravstvo Federacije BiH

POJMOVI

Aktivnost predstavlja konkretan način na koji se izvodi mjera.

Acquis Communautaire - zakonodavstvo EU, pravno nasljeđe/stečevina Zajednice.

COSME - program namijenjen malim i srednjim preduzetnicima, koji nastoji povećati konkurentnost evropskih kompanija, smanjiti nezaposlenost, stvoriti poticajnu preduzetničku okolinu i razvoj preduzetništva.

Cost-benefit analiza je analiza troškova i koristi, uz sistematski pristup procjeni prednosti i slabosti za određivanje najboljih opcija koje doprinose efektima i uštedama.

EMS 14001 - sistem upravljanja zaštitom okoliša posvećen kontroliranju rizika od zagađenja okoliša.

Erasmus+ - program EU-a kojim se daje podrška obrazovanju, osposobljavanju, mladima i sportu u Evropi.

ESCO model je naziv za model usluga na tržištu energije (eng. Energy Service Company); predstavlja energetska rješenja i u svijetu je prepoznatljiv kao naziv za preduzeće koje planira, provodi i finansira projekte iz područja energetske efikasnosti.

EU IPA je jedinstveni finansijski instrument Evropske unije uspostavljen za finansijsku pomoć državama u njihovim nastojanjima da postanu članice EU.

Indikator služi kao kvalitativni i kvantitativni pokazatelj nivoa ostvarenja planiranih promjena koje se ostvaruju kroz realizaciju mjera, odnosno prioriteta i ciljeva.

Indikativni finansijski okvir predstavlja okvirni pregled potrebnih finansijskih sredstava za realizaciju strategije razvoja.

ISO 50001 standard - dobrovoljni međunarodni standard koji je razvila Međunarodna organizacija za standardizaciju sistema za upravljanje energijom.

Jednake mogućnosti su princip definiran Poveljom o osnovnim pravima Evropske unije, koja utvrđuje nediskriminaciju, ravnopravnost muškaraca i žena, prava na kulturne, vjerske i jezičke različitosti svih građana te prava djeteta, starijih osoba i invalida.

Kontroling - sredstvo za poboljšanje poslovanja, optimiziranje poslovnih procesa, kapaciteta i resursa, te racionalizaciju troškova preduzeća. Upravljanje posmatra kroz tri neodvojive stavke: jasnu strategiju, plan dugoročne održivosti i procjenu rizika s kojima se preduzeće u poslovanju susreće.

Mjera definira potrebno djelovanje na prepoznati problem na nekom užem području kako bi se postigla željena pozitivna promjena. Iz mjere proizilaze ključne aktivnosti kojima će se proizvesti realizacija razvojnih prioriteta i ciljeva razvoja.

Naučno-tehnološki park stimulira i upravlja protokom znanja i tehnologija između univerziteta, istraživačko-razvojnih institucija, MSP-ova/kompanija i tržišta. Olakšava kreiranje i rast na inovacijama zasnovanih kompanija.

NUTS klasifikacija - nomenklatura prostornih jedinica za statistiku (eng. Nomenclature of Territorial Units for Statistics) je statistička klasifikacija koja služi za prikupljanje, obradu, analizu i publiciranje statističkih prostornih podataka na nivou Evropske unije. NUTS klasifikacija predstavlja alat koji se primjenjuje za potrebe provedbe pojedinih EU politika, a posebno kohezije politike koja koristi NUTS klasifikaciju kako bi utvrdila prihvatljivost pojedinih područja za dobijanje finansijske podrške iz fondova kohezije politike.

Otvorena metoda koordinacije u razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji predstavlja, na osnovu konsultacija sa širom profesionalnom i zainteresiranom javnosti i usaglašavanja svih nivoa vlasti, definiranje i provođenje zajedničkih ciljeva i izbor zajedničkih indikatora za praćenje realizacije ciljeva.

Pametna specijalizacija - definiranje teritorijalnog kapitala i potencijala svake zemlje i regije, naglašavanje konkurentnih prednosti kao i umrežavanje učesnika i resursa oko vizije budućnosti zasnovane na izvrsnosti. Cilj je potaknuti inovacije radi postizanja ekonomskog rasta i prosperiteta omogućavajući državama/regijama da se fokusiraju na svoje prednosti.

Prioritet označava ključna polja i smjerove djelovanja potrebne za postizanje strateškog cilja u okviru strategije razvoja.

R&D aktivnosti – (eng. research and development) skup istraživačko-razvojnih aktivnosti povezanih s nastankom inovacija, bilo u privatnom, bilo u državnom sektoru.

Search Engine Optimization - Optimizacija web stranice za internetske tražilice sastoji se od niza aktivnosti usmjerenih prema podizanju posjećenosti stranica. Ovo se ostvaruje kroz poboljšanje mjesta na rezultatima pretraživanja za ciljane ključne riječi.

Situaciona analiza prikazuje trenutno stanje u svim područjima razvoja, ključne pozitivne i negativne trendove, mogućnosti i resurse, odnosno identifikira ključna strateška pitanja. Osnova je za kreiranje strateške platforme.

Strateška platforma je osnova strategije razvoja kojom se usmjerava dugoročni razvoj teritorije za koju se radi strateški razvojni dokument. Strateška platforma, na bazi sveobuhvatne situacione analize, identifikira strateške fokuse, viziju, strateške ciljeve i prioritete razvoja za dati planski period.

Strateški cilj predstavlja ono što se želi postići u datom planskom periodu, odnosno obuhvata oblast unutar koje je nužno djelovati.

Strateško fokusiranje je usmjeravanje razvojnih pravaca na potencijale koji su razvojno najperspektivniji i probleme koji su najkritičniji, osiguravajući da se raspoloživi resursi iskoriste na najefikasniji način.

UN Agenda 2030 i ciljevi održivog razvoja - Program održivog razvoja do 2030. godine, koji sadrži 17 ciljeva održivog razvoja usmjerenih na iskorjenjivanje siromaštva, borbu protiv neravnopravnosti i nepravde i rješavanje pitanja klimatskih promjena do 2030. godine. Ciljevi održivog razvoja predstavljaju nadgradnju Milenijskih razvojnih ciljeva.

Upravljanje razvojem je pretvaranje razvojnih ciljeva i prioriteta u konkretne aktivnosti sa jasnim finansijskim efektom i institucionalnim odgovornostima, njihova realizacija, te monitoring i evaluacija rezultata.

Vertikalna i horizontalna koordinacija institucija je koordinacija odgovornosti i procesa između nadležnih institucija na različitim nivoima vlasti u Federaciji, kao i usklađivanje strateških dokumenata na različitim nivoima vlasti u Federaciji prema zajedničkim razvojnim ciljevima.

Vizija razvoja je slika budućnosti, odnosno zajednička perspektiva aktera o tome kakvu zajednicu žele izgraditi u dugoročnom periodu.

Vještačka (umjetna) inteligencija (AI - eng. artificial intelligence) je područje kompjuterske nauke koje se bavi razvojem inteligentnih alata (mašina, aparata, aplikacija) koje reagiraju i uče kao ljudi.

UVOD

U skladu sa odredbama Zakona o razvojnog planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: Zakon)¹, Vlada Federacije Bosne i Hercegovine donijela je Odluku o izradi Strategije razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021 - 2027.² (u daljnjem tekstu Strategija).

Prema navedenom Zakonu, Strategija je integrirani, multisektorski strateški dokument Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu FBiH), koji definira javne politike i usmjerava socioekonomski razvoj teritorije FBiH.

Strategija je osnova za izradu Programa rada Vlade FBiH za mandatni period, godišnjeg programa rada Vlade FBiH, programa javnih investicija (PJI), trogodišnjih i godišnjih planova rada federalnih ministarstava i institucija, dokumenta okvirnog budžeta (DOB) i godišnjeg budžeta. Strategija je podloga za usklađivanje i izradu sektorskih strategija, strategija razvoja kantona i jedinica lokalne samouprave, odnosno to je osnovna platforma socioekonomskog razvoja FBiH.

Pored koordinacije i usaglašavanja razvojnih prioriteta i politika u FBiH, Strategija istovremeno odražava prioritete Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu BiH) utvrđene u procesu evropskih integracija (Ekonomski investicioni plan za Zapadni Balkan, Zelena agenda za zapadni Balkan,³ EU digitalna strategija⁴), kao i globalno prihvaćene ciljeve održivog razvoja.⁵

Proces pripreme Strategije se odvijao u skladu sa odredbama Zakona, ali su se istovremeno koristila i iskustva u pripremi drugih strateških dokumenata u BiH, kao i jednog broja zemalja EU i okruženja. U procesu izrade Strategije koristili su se principi planiranja utvrđeni Zakonom, od kojih posebno izdvajamo: otvorena metoda koordinacije u Federaciji (OMK), vertikalna i horizontalna koordinacija nadležnih institucija u procesima razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u FBiH i usklađenosti razvojnih prioriteta, ravnopravnost spolova i jednake mogućnosti za sve građane FBiH i partnerstvo, javnost i transparentnost u procesu razvojnog planiranja.

Proces izrade Strategije koordinirao je Federalni zavod za programiranje razvoja (u daljnjem tekstu Zavod). Putem radnih tijela i drugih koordinacionih i participatornih mehanizama osiguralo se učešće institucija s nivoa BiH i FBiH, kantona, jedinica lokalne samouprave, poslovne zajednice, nevladinog sektora, akademske zajednice, te ostalih socioekonomskih aktera i zainteresiranih strana.

Strategija u potpunosti uvažava postojeće ustavno uređenje, nadležnosti i kapacitete institucija uključenih u razvojni proces u cijeloj Federaciji.

Strategija je pripremljena uz tehničku podršku Projekta integriranog lokalnog razvoja (ILDLP), koji predstavlja zajednički projekat Vlade Švicarske i Razvojnog programa UN-a u BiH

¹ "Službene novine Federacije BiH" 32/17.

² "Službene novine Federacije BiH" 74/18.

³ Green Agenda for the Western Balkan, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020SC0223&qid=1602391200506>

⁴ COMMUNICATION on Shaping Europe's digital future COM/2020/67 final

⁵ Strategija razvoja FBiH je usaglašena sa Okvirom za implementaciju ciljeva održivog razvoja u BiH, koji je u procesu izrade. Okvir za implementaciju ciljeva održivog razvoja je strateški dokument koji se izrađuje na participatoran način, postavlja šire razvojne pravce BiH i služi kao platforma za ostvarivanje ciljeva održivog razvoja.

(UNDP). Podršku integriranju Ciljeva održivog razvoja u proces izrade Strategije pružila je Vlada Kraljevine Švedske. Podršku u pripremi analize stanja i definiranju mjera u oblasti pametne specijalizacije pružila je Vlada Republike Češke u okviru partnerstva s UNDP-om za Ciljeve održivog razvoja.

Dodatnu podršku pripremi Strategije je pružio njemački GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit/Njemačka organizacija za međunarodnu saradnju), koji u ime vlada Njemačke i Ujedinjenog Kraljevstva provodi "Program jačanja javnih institucija u BiH" u oblasti transparentnosti procesa izrade i praćenja implementacije dokumenta, kao i provođenja ex-ante evaluacije.

Sadržaj Strategije razvoja, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove Vlade Švicarske, Vlade Kraljevine Švedske, Vlade Republike Češke, Vlade Njemačke, Vlade Ujedinjenog Kraljevstva, GIZ-a niti UNDP-a.

Metodologija izrade Strategije i radna tijela

Uredbom o izradi strateških dokumenta definirana je metodologija kojom su propisani koraci u procesu izrade i sadržaj strateških dokumenata.

U procesu izrade Strategije formirana su radna i savjetodavna tijela, koja su usmjeravala dinamiku i proces izrade Strategije. Kao radna tijela formirani su Izvršni tim, 4 tematske grupe i 12 podgrupa za izradu Strategije, a kao savjetodavno tijelo formiran je Koordinacioni odbor za izradu Strategije. Ukupno je imenovano 476 članova ovih tijela.

Proces izrade Strategije počeo je analizom svih strateških dokumenata koji su bili dostupni (evropski, regionalni, državni, federalni, kantonalni).

Urađena je početna situaciona analiza, te produbljena situaciona analiza sa SWOT matricom. Potom su uslijedila dva kruga tematskih radionica u periodu oktobar – novembar 2019. godine. Nakon prvog kruga radionica, usaglašena je konačna situaciona i SWOT analiza.

Tokom drugog kruga radionica se raspravljalo o prijedlozima vizije, strateških ciljeva, prioriteta i mjera. Zatim su u martu 2020. godine održana tri okrugla stola s predstavnicima javnog i civilnog sektora, u Tuzli (3. 3.), Mostaru (9. 3.) i Zenici (10. 3.). Planirani okrugli sto u Livnu, kao i četiri radionice vezane za tematske grupe Ekonomski razvoj (17. 3.), Društveni razvoj (12. 3.), Održivi razvoj (19. 3.) i Dobra i inkluzivna uprava (18. 3.) su otkazani zbog pandemije izazvane korona virusom. Umjesto ovih radionica, rad je nastavljen putem online konsultacija. U diskusijama tokom radionica i okruglih stolova je učestvovalo oko 1200 učesnika sa svih nivoa vlasti u BiH, članova vladinog i nevladinog sektora, te akademske i poslovne zajednice, dok su mediji izvještavali o svim događajima.

U toku izrade Strategije kontinuirano su vođene konsultacije sa svim učesnicima procesa, s tim da je nakon izbijanja pandemije fokus stavljen na online konsultacije.

Na kraju procesa, eksterni evaluator Centar za javne politike i ekonomske analize (CPA) iz Zenice je uradio ex-ante evaluaciju Strategije. Svrha evaluacije je da se, na osnovu nezavisnog mišljenja, unaprijedi kvalitet i implementabilnost dokumenta u smislu unapređenja procesa i rezultata pripreme Strategije. U svom izvještaju, evaluator je dao preporuke i adresirao nedostatke nacrtu Strategije koje su, najvećim dijelom, prihvaćene.

Više o metodologiji, načinu izrade i evaluaciji Strategije može se saznati u dodatku br. 1.

Usklađenost s drugim relevantnim dokumentima

Proces izrade Strategije su obilježila dva ključna događaja. Prvi je započinjanje implementacije ciljeva održivog razvoja iz UN Agende 2030, a drugi je završetak Upitnika Evropske komisije i preporuke za BiH koje su proizašle iz Upitnika.

U međuvremenu je usaglašen dokument Zajedničke socioekonomske reforme za period 2019 - 2022. (Reformska agenda 2) kao kratkoročni set reformskih politika na nivou BiH, a Evropska komisija je preporučila svim zemljama EU i zemljama kandidatima za priključenje da pripreme strategije pametne specijalizacije.

Strategija razvoja FBiH, kao krovni, usmjeravajući dokument, obuhvatila je sve ove dokumente, što je vidljivo u tekstu i što će biti veoma važno u narednom periodu prilikom izvještavanja o implementaciji svih obaveza koje proizilaze iz navedenih dokumenata.

Tabela 1. Pregled povezanosti sa Strategijom

Prioriteti	Pametna specijalizacija	Ciljevi održivog razvoja	EU preporuke i Ekonomski i investicioni plan	Zajedničke socioekonomske reforme za period 2019 - 2022.
Povećavati digitaliziranost ekonomije	X	X	X	X
Podržavati transfer i razvoj tehnologija	X	X	X	X
Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	X	X	X	X
Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	X	X	X	X
Unapređivati obrazovni sistem	X	X	X	X
Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema	X	X	X	X
Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih		X	X	X
Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu		X	X	X
Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost		X	X	X
Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	X	X		X
Unapređivati kvalitet zraka	X	X	X	
Povećati energetske efikasnost	X	X	X	X
Započeti realizaciju energetske tranzicije	X	X	X	X
Poticati razvoj ruralnih prostora		X	X	
Povećati otpornost na krize		X	X	
Unapređivati vladavinu prava	X	X	X	X
Staviti javnu upravu u službu građana	X	X	X	X
Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija		X	X	X

Detaljniji pregled povezanosti mjera sa navedenim dokumentima se nalazi u dodatku br.3.

I AKCELERATORI KOJI DONOSE NAJVEĆI RAZVOJNI EFEKAT FBiH

U procesu izrade Strategije, definirani su 4 strateška cilja, 18 prioriteta i 78 mjera. Činjenica je da sve mjere koje se nalaze u ovom dokumentu nemaju istu snagu i prioritet u implementaciji, a FBiH nema dovoljno resursa da sve mjere implementira istovremeno i u punom obimu. Zbog toga smo, u ovom poglavlju, izdvojili ključne mjere koje značajno ubrzavaju ekonomski razvoj i doprinose rastu zaposlenosti i produktivnosti, što predstavlja najvažnije rezultate realizacije ovog dokumenta.

Te mjere smo nazvali “ofanzivne mjere”, a grupirali smo ih u 3 akceleratora razvoja. Uslov za izdvajanje mjera u ovom dijelu je da postoje relevantne procjene uticaja u BiH ili u svijetu prema kojim one značajno doprinose rastu BDP-a i broja zaposlenih, te da daju efekte na kraći i srednji rok. Praktično, akceleratorima se označavaju najznačajnije mjere za ekonomski rast, kao preduslov za značajniji razvoj i drugih segmenata društva (penzioni sistem, zdravstvo, socijalna zaštita itd.).

Razlog za izdvajanje ofanzivnih mjera je saznanje da za ekonomiju FBiH nisu prihvatljive stope rasta BDP-a niže od 6 do 7 % godišnje, a za tako nešto je neophodno imati stopu rasta produktivnosti od minimalno 3 do 5 % godišnje. U poslijeratnom periodu FBiH je samo 2006. (5,5 %) i 2008. godine (5,3 %) bila blizu ciljane stope rasta BDP-a od 6 do 7 %.

Kada bi se održala stopa rasta od 7 %, za deset godina FBiH bi dostigla dohodak p.c. u iznosu od oko 10.000 \$, čime bi premašila aktuelni dohodak p.c. Rumunije. S druge strane, dvocifrena stopa rasta od oko 10 % za sedam godina osigurava dostizanje dohotka p.c. od oko 12.120 \$, koliki je aktuelni prag za ulazak u klub zemalja sa visokim dohotkom, odnosno koliki je aktuelni dohodak p.c. Hrvatske.

Prema procjenama Izvršnog tima za izradu Strategije, puna implementacija mjera iz ovog poglavlja donosi rast BDP-a u procentu od 9,2 do 13,7 na godišnjem nivou.

U nastavku je dat prikaz ključnih akceleratora i pripadajućih mjera iz Strategije, koje daju značajan doprinos rastu produktivnosti i socioekonomskom razvoju.

Akcelerator 1: Inovacije i digitalizacija

Podaci su novi ekonomski resurs u stvaranju blagostanja zemlje. Upravljanje podacima je od strateškog značaja za njihovo transformiranje u digitalnu inteligenciju. Teško je razvijati bilo koji lanac vrijednosti ako nije razvijena sposobnost prikupljanja, skladištenja, analiziranja i transformiranja podataka.

Digitalni podaci su od temeljnog značaja za razvoj digitalnih tehnologija kao što su analiziranje podataka, umjetna inteligencija, blokčejn, internet stvari, računarstvo u oblaku i svih usluga baziranih na internetu. Modele poslovanja zasnovane na podacima ne uvode samo digitalne platforme nego i vodeće kompanije raznih sektora.

Tokom posljednjih nekoliko godina ispoljava se veliki prodor umjetne inteligencije (UI) u osposobljavanju kompjutera da uče, donose odluke i rješavaju probleme bez čovjekove intervencije.

UI je posebno važan za privredu 4.0. tehnologije, podržava taj proces (internet stvari, 5G, računarstvo u oblaku, analitika velikih količina podataka, pametni senzori, 3D printing i robotika) i transformirat će privredu u jedinstven sajber-fizički sistem, u kojem će digitalne tehnologije, internet i proizvodnja biti ujedinjeni u obavljanju zadataka.

UI doprinosi ekonomskom rastu putem povećanja produktivnosti rada, širenja inovacija, pomaganja stvaranju novih proizvoda i usluga, tržišta i djelatnosti, povećanja tražnje klijenata i novih izvora prihoda.

Prema the McKinsey Global Institute, oko 70 % kompanija na globalnom nivou će koristiti barem jednu vrstu UI do 2030, dok će oko polovina kompanija koristiti pun spektar UI. Prema procjenama WEF-a, roboti će dovesti do gašenja 85 mil. radnih mjesta na globalnom nivou u narednih 5 godina, čemu će značajno doprinijeti i pandemija.

IT sektor u FBiH, sa polovinom resursa (aktiva po zaposlenom iznosi 49 % od prosjeka privrede), ostvaruje skoro šest puta veći profit (560 %) od prosjeka privrede.

Na dugi rok, nema rasta konkurentnosti bez rasta produktivnosti, a nema niti može biti rasta produktivnosti bez tehnološkog-inovacionog razvoja.

Zbog toga je neophodno podržati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti kako u privatnom tako i u javnom sektoru.

Potrebno je stvaranje ambijenta koji omogućava i potiče saradnju privrede i istraživačke zajednice, te uključivanje privrede, univerziteta, zavoda, ministarstava i naučnih instituta u zajedničke projekte i procese pametne specijalizacije. Izuzetno je važno omogućiti preduzećima pristup i korištenje istraživačko-razvojne infrastrukture, te da kroz strateško partnerstvo sa istraživačko-razvojn timer institucijama razvijaju nove proizvode i tehnologije, ali i zajedno učestvuju u projektima EU.

Tabela 2. Pregled ofanzivnih mjera i njihovog doprinosa rastu BDP-a

Akcelerator	Naziv ofanzivne mjere	Broj mjere	Str.	Doprinos rastu BDP
Inovacije i digitalizacija	Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu	1.1.4.	21	1,2%
	Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti	1.2.1.	23	1,5 - 2%*
	Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija	1.2.2.	23	
	Provesti digitalnu transformaciju javne uprave	4.2.6.	82	1%

*Zbirna procjena za mjere 1.2.1. i 1.2.2.

Akcelerator 2: Otvaranje i razvoj preduzeća

Za rast zaposlenosti, ključni faktor je otvaranje novih i razvoj postojećih kompanija. To je moguće ostvariti kroz nekoliko mjera koje su definirane u Strategiji. Najefikasnije su aktiviranje potencijala dijaspore, rasterećenje privrede i restrukturiranje preduzeća u državnom vlasništvu.

U koncipiranju politika prema dijaspori, FBiH se treba fokusirati na otklanjanje prepreka i stvaranje prilika za povezivanje s dijasporom. U slučaju vođenja takve indirektn e politike dijaspore, doći će do situacije u kojoj su svi na dobitku, kako pokazuje tabela 4.

Tabela 3. Trostruko dobitna politika dijaspore

Emigranti	Zemlja imigracije	FBiH
Bolja zarada	Povećanje radne snage	Povećanje priliva ličnih doznaka
Sticanje znanja, iskustava i ličnih poznanstava, što povećava ljudski i socijalni kapital i zapošljivost	Povećanje ljudskog kapitala	Povećanje prilika znanja i vještina
Dobrobit integriranja u društvo zemlje imigracije	Povećanje dinamike i raznovrsnosti preduzetništva i inovatorstva	Povećanje priliva investicija
Perspektiva za porodicu	Povećanje obima vanjske trgovine i investicija	Povećanje obima vanjske trgovine
Prilika za bavljenje preduzetništvom	Osiguranje konkurentnih članova svojih globalnih lanaca vrijednosti	Priliv doznaka za finansiranje deficita tekućeg računa

Izvor: Izvršni tim

Kako je ekonomija BiH najmanje konkurentna u Evropi, samo značajno rasterećenje privrede donosi rast porezne konkurentnosti, a time i rast ukupne konkurentnosti privrede. S ciljem ublažavanja posljedica globalne finansijske krize, u periodu od 2008 -2013. godine, 16 zemalja EU i 11 zemalja OECD-a je rasteretilo privredu fiskalnom devalvacijom, odnosno smanjenjem direktnih (obaveze po osnovu rada) i povećanjem indirektnih poreza.

Javna preduzeća su jedan od motora razvoja svake privrede. Na njih se granaju MSP-ovi i na taj način ona doprinose rastu broja privatnih firmi, kao i opstanku postojećih.

Budući da se postojeći način upravljanja preduzećima sa većinskim državnim kapitalom pokazao nedjelotvornim, javna preduzeća je neophodno restrukturirati, distancirati ih od uticaja političkih stranaka na vlasti i osigurati im identične uslove i način poslovanja kao u uspješnim kompanijama u privatnom sektoru.

Restrukturiranje i promjenu načina upravljanja javnim preduzećima treba provoditi slijedeći iskustva zemalja koje su to uradile na uspješan način. Najbolji način vođenja i upravljanja javnim preduzećima koji se danas primjenjuje u razvijenim zemljama su OECD-ove smjernice, koje su izvedene i potpuno kompatibilne s OECD-ovim principima korporativnog upravljanja javnim preduzećima.

Tabela 4. Pregled ofanzivnih mjera i njihovog doprinosa rastu BDP-a

Akcelerator	Naziv ofanzivne mjere	Broj mjere	Str.	Doprinos rastu BDP-a
Otvaranje i razvoj preduzeća	Rasteretiti privredu smanjenjem fiskalnog opterećenja rada	1.3.2.	26	2 - 4%
	Stimulirati povezivanje s bh. dijasporom	1.4.4.	33	0,5 - 1%
	Podržati transparentnost, restrukturiranje i privatizaciju preduzeća s udjelom države u vlasništvu	4.3.6.	87	1 - 1,5%

Akcelerator 3: Finansijski sistem i javne finansije

Nema visokih stopa ekonomskog rasta ni rasta produktivnosti i smanjivanja nezaposlenosti bez visokih stopa štednje i investicija. Danas u FBiH imamo finansijski sistem zasnovan na monopolnoj poziciji banaka, koji tek u posljednje tri godine uspijeva generirati pozitivnu stopu

domaće štednje i koji ne može u cijelosti odgovoriti zahtjevima nerazvijene privrede kakva je naša.

Stoga je neophodno uvesti nove finansijske institucije (štedionice, štedno-kreditne zadruge i sl.), mehanizme (projektne finansije i sl.) i instrumente (komercijalne obveznice i sl.) radi mobiliziranja štednje i pokretanja cijelog spektra investicijskih projekata.

Nedvosmisleno je da treba dalje razvijati bankarski sistem, ali je neophodno banke izložiti i konkurenciji.

Kao finansijska institucija, štedionica je stara preko 300 godina. Javila se u Engleskoj još 1697. godine, a od 18. vijeka snažno se razvija u Evropi. Savremene štedionice krasi 3R (retail-maloprodaja; regional-regionalno i responsible-odgovorno). Bave se bankarstvom na malo i od banaka se razlikuju po tome što se usmjeravaju na lokalna i regionalna tržišta i služe prvenstveno građanima i MMSP-ovima (mikro, mala i srednja preduzeća).

Prema podacima zemalja u kojima djeluju štedionice, članica ESRB-a (the European Savings and Retail Banking Group), jednog od tri Evropljana opslužuju štedionice, koje zapošljavaju trećinu radne snage bankarskog sistema Evrope i drže skoro petinu aktive bankarskog sistema.

Od zemalja regionalnih i ekonomskih komparatora (male zemlje srednje i jugoistočne Evrope), štedionice postoje u Albaniji, Bugarskoj, Rumuniji, Češkoj, Slovačkoj, Mađarskoj i Austriji.

Mogle bi steći 20-30 % kreditnog tržišta, kao u slučaju zemalja ekonomskih komparatora, odnosno imati tržišni udio od barem pet milijardi KM.

Štedno-kreditne zadruge moguće je sresti u 110 zemalja svijeta na šest kontinenata (25 afričkih, 21 azijska, 19 karibskih, 14 evropskih, 15 latinoameričkih, 2 sjevernoameričke i 14 okeanskih zemalja). Moguće ih je sresti od Burkine Faso i Ugande, preko Albanije i Nizozemske, do Kanade i SAD-a. Od zemalja regije štedno-kreditne zadruge imaju Hrvatska, S. Makedonija, Rumunija, Albanija i Moldavija.

Iako ih je počela razvijati otomanska Turska još 60-ih godina 19. vijeka, te nastavila razvijati Austro-Ugarska i obje Jugoslavije, danas štedno-kreditnih zadruga nema u FBiH.

Tabela 5. Pregled ofanzivnih mjera i njihovog doprinosa rastu BDP-a

Akcelerator	Naziv ofanzivne mjere	Broj mjere	Str.	Doprinos rastu BDP-a
Finansijski sistem i javne finansije	Diverzificirati i unapređivati finansijski sistem	1.3.6.	29	1,5 - 2%
	Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija	4.3.2.	84	0,5 - 1%

II STRATEŠKA PLATFORMA

Izvod iz situacione analize

COVID-19 je prouzrokovao krizu bez presedana u modernoj historiji. Utiče na sve aspekte ljudskog života u svakom kutku planete. Svijet prolazi kroz jedan od najtransformativnijih perioda u posljednjih 75 godina. Socijalne, ekonomske i političke posljedice pandemije su se tek počele osjećati. Ostavit će ozbiljne dugoročne posljedice na ekonomski rast, zaposlenost, blagostanje i javni dug.

Tragedija ne mora i neće biti jedina zaostavština pandemije. To je i prilika za ekonomski i socijalni preustroj svijeta - da postane zdraviji, ravnopravniji i prosperitetniji.

Uloga države se zbog pandemije povećava jer je prati pad javnih prihoda i rast budžetskih deficita. Za razliku od nekih ranijih kriznih situacija kada je za izlazak iz krize bilo potrebno relativno kratko vrijeme, oporavak od krize izazvane pandemijom može trajati i cijelu dekadu.

Brži ekonomski rast traži dostupnost novih tehnologija i raširenost proizvodnih prilika, koje znače i priliku za veću zaposlenost. One, pak, smanjuju nejednakost i ekonomsku nesigurnost efikasnije nego fiskalna politika. Stoga su ekonomski rast i socijalna agenda komplementarni u pravom smislu te riječi. Politike centrirane na fiskalnu pomoć privredi i subvencioniranje investicija trebaju se zamijeniti politikama pružanja poslovnih usluga skrojenih prema specifičnim potrebama firmi, kako bi se omogućilo stvaranje radnih mjesta u što većoj mjeri.

Pandemija podržava shvatanja da su ekonomska nesigurnost i nejednakost strukturni problemi. Stoga je potreban novi društveni dogovor. Za razvoj firmi neophodno je osigurati vještu radnu snagu, dobru infrastrukturu, raspoloživost dobavljača i kooperanata, lak pristup tehnologiji i zaštitu vlasništva i ugovora. Većinu tih elemenata pružaju javni organi koji čine jednu stranu novog društvenog dogovora. Te eksterne efekte poslovni sektor mora internalizirati kroz inoviranje, investiranje i zapošljavanje i na taj način poštovati svoj dio dogovora.

Generalni sekretar UN-a António Guterres⁶ naglašava da oporavak od krize izazvane COVIDOM-19 mora dovesti do drugačije ekonomije:

“Sve što radimo tokom i poslije krize mora imati snažan naglasak na izgradnju ravnopravnijih, uključivijih i održivijih ekonomija i društava otpornijih na pandemije, klimatske promjene i brojne druge globalne izazove s kojima se suočavamo.”

Neće biti lako vratiti društvo u koliko-toliko stabilnu socijalnu ravnotežu u dobu oštih političkih i etno-nacionalnih polarizacija i urušavanja institucionalnog kapaciteta donošenjem važnih političkih odluka izvan institucija.

Pored pandemije koronavirusa, Strategija se dizajnira pod uticajem niza ograničenja, pri čemu se posebno ističu:

- Smanjenje prihoda stanovništva, starenje, nezaposlenost, neaktivnost, emigriranje, niska obrazovanost i rodna neravnopravnost;
- Divergencija dohotka BiH spram EU i zemalja višeg srednjeg dohotka;

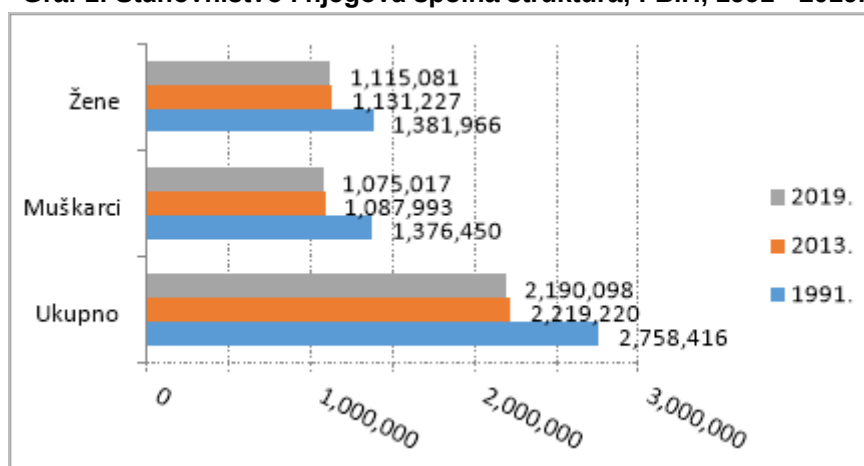
⁶ Guterres, A. 2020. The recovery from the COVID-19 crisis must lead to a different economy. March 31. Available at <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/launch-report-socio-economic-impacts-covid-19>

- Nizak obuhvat socijalnim osiguranjem;
- Slab kvalitet i korumpiranost javne uprave i slaba vladavina prava i
- Slab poslovni ambijent, niska produktivnost i niska konkurentnost.

Prema UN DESA (Odjel za ekonomska i socijalna pitanja Ujedinjenih naroda), procjenjuje se da će broj stanovnika BiH pasti sa 3,3 mil. u 2019. na 1,6 mil. do 2100. godine. Stanovništvo BiH se smanjuje i stari zbog niske stope fertiliteta i snažne emigracije.

Sredinom 2019. godine broj stanovnika FBiH iznosio je 2,19 miliona i u periodu 2013 - 2019. smanjivao se po prosječnoj stopi od 0,2 % (Graf 1).

Graf 1: Stanovništvo i njegova spolna struktura; FBiH, 1991 - 2019.

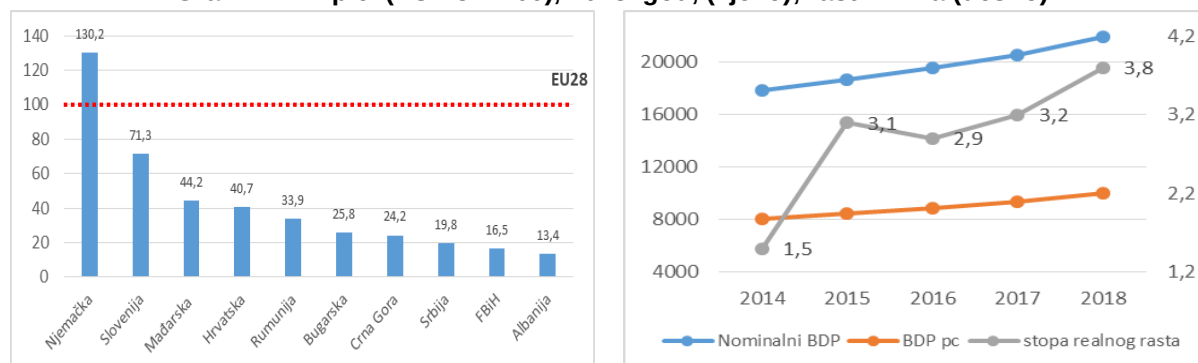

Izvor: (FZS, 2018) Obrada: (Federalni zavod za programiranje razvoja, 2020)

Od 1.862.272 stanovnika starijih od 15 godina, srednju školu je završilo 952.320 ili 51,1 % (broj žena sa završenom srednjom školom iznosi 405.039). Visokoškolsko obrazovanje je imalo 188.110 stanovnika (broj žena sa VSS iznosi 98.249). Bez ikakvog obrazovanja je bilo 82.724 stanovnika ili 4,4 % (broj žena bez ikakvog obrazovanja iznosi 69.089).

U 2018. godini BDP FBiH je iznosio 22 mlrd. KM, stopa njegovog realnog rasta 3,8 %, dok je BDP p.c. iznosio 10.010 KM. U odnosu na prosjek EU-28, BDP p.c. FBiH je iznosio svega 16,5 % EU prosjeka (Graf 2).

Graf 2: BDP p.c. (EU-28 = 100), 2018. god, (lijevo); rast BDP-a (desno)

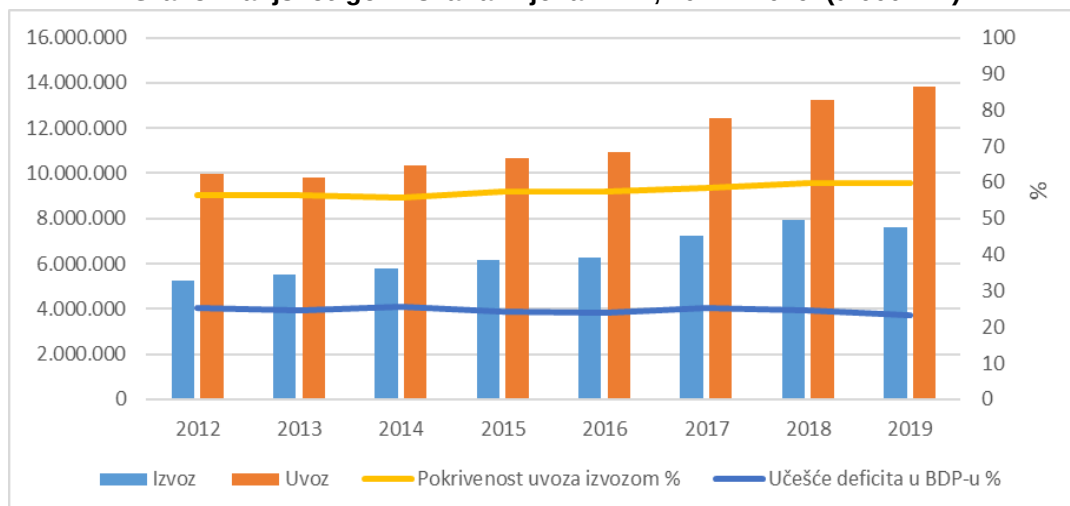

Izvor: EUROSTAT, FZS

U 2019. godini, u FBiH je ostvaren BDP u iznosu od 23.130,7 mil. KM i nominalno je viši za 5,2 % (stopa rasta realnog BDP-a iznosi 2,6 %) u odnosu na prethodnu godinu.

FBiH ne koristi instrumente politike usmjerene na eksterno uravnotežavanje ekonomije,⁷ pa ima vanjskotrgovinsku neravnotežu od 1996. godine. Udio trgovinskog deficita u BDP-u FBiH u 2019. god. iznosio je 23,2 %.

Graf 3: Vanjskotrgovinska razmjena FBiH, 2012 - 2019. (u 000 KM)

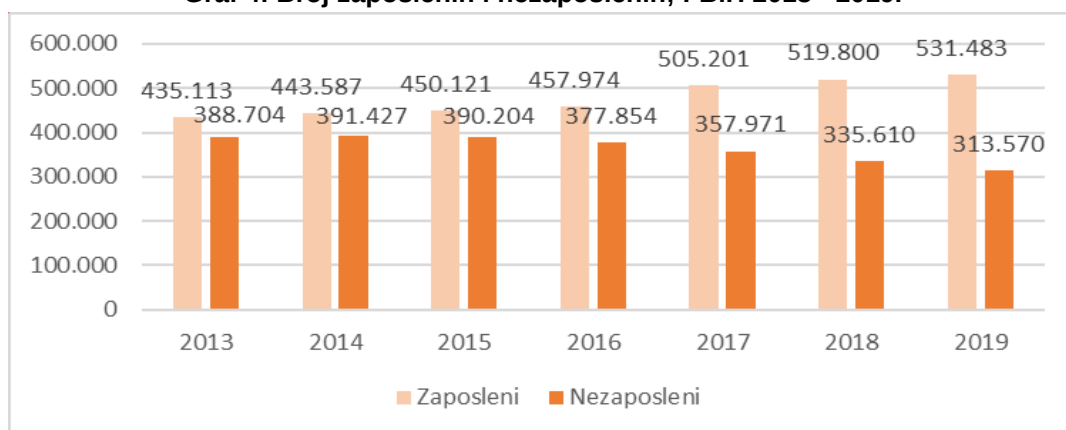

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020; Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

U strukturi izvoza industrije FBiH dominiraju proizvodi nižeg stepena prerade. Prema međunarodnoj klasifikaciji ekonomske namjene proizvoda, industrijski materijali čine 47,3 % ukupnog izvoza FBiH.

Prosječan broj zaposlenih⁸ (registrirana zaposlenost) u FBiH u 2019. godini iznosio je 531.483 (222.516 nezaposlenih žena), dok je prosječan broj nezaposlenih (registrirana nezaposlenost) iznosio 313.570 (181.955 nezaposlenih žena) (Graf 4).

Graf 4: Broj zaposlenih i nezaposlenih; FBiH 2013 - 2019.

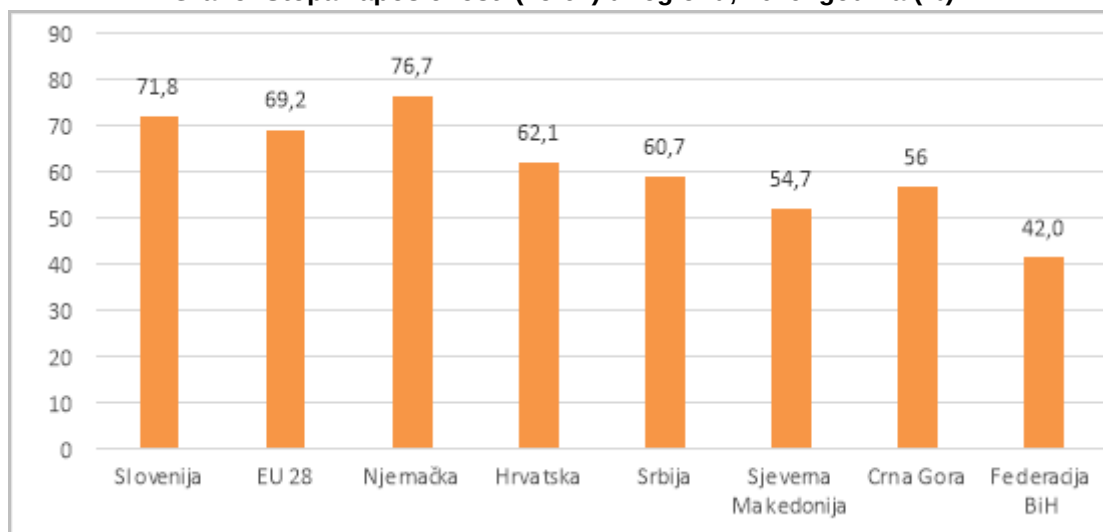
Izvor: (Federalni zavod za statistiku, 2019)

⁷ Makroekonomske politike BiH su, prvenstveno zbog režima valutnog odbora, svedene na indirektnu fiskalnu politiku (indirektni porezi), a u FBiH su svedene na direktnu fiskalnu politiku (direktni porezi).

⁸ Podaci o ukupnom broju zaposlenih osoba u FBiH su podaci FZS na osnovu podataka Porezne uprave FBiH. U 2017. godini došlo je do promjene metodologije utvrđivanja broja zaposlenih i, umjesto ankete iz obrazaca RAD, prešlo se na podatke Porezne uprave FBiH.

Prema Anketi o radnoj snazi, FBiH ima najnižu stopu zaposlenosti u okruženju u visini od 42,0 % (stopa zaposlenosti žena iznosi 30,9 %) i značajno je niža od evropskog prosjeka (69,2 %).

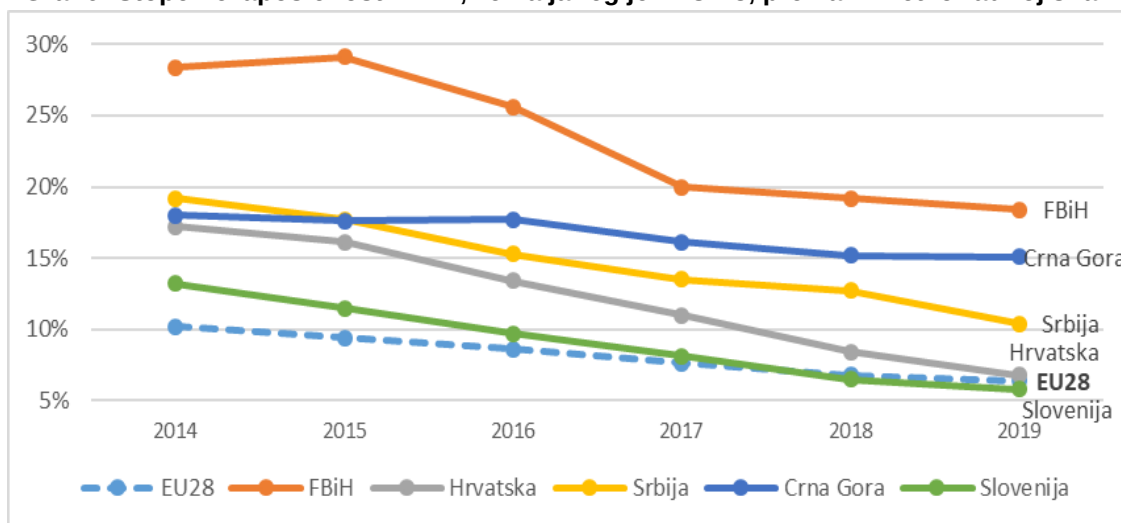
Graf 5: Stopa zaposlenosti (15-64) u regionu, 2019. godina (%)

Izvor: (EUROSTAT, FZS 2020)

Također, prema Anketi o radnoj snazi, stopa nezaposlenosti FBiH je među najvišim u odnosu na zemlje regija i EU (Graf 6). U 2019. godini stopa nezaposlenosti je iznosila 18,4 % (stopa nezaposlenosti žena - 21,7 %), dok je EU-28 prosjek iznosio 6,4 %.

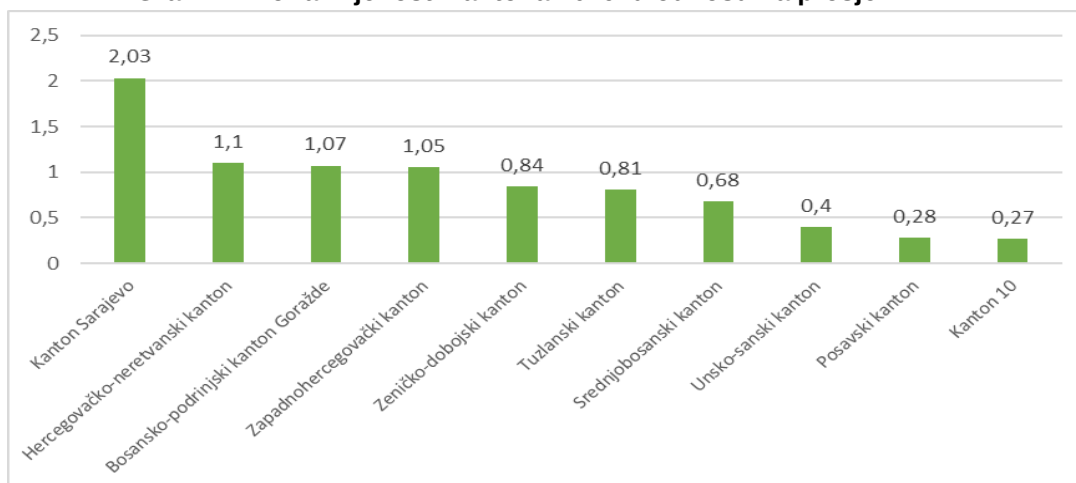
Graf 6: Stope nezaposlenosti FBiH, zemalja regije i EU-28, prema Anketi o radnoj snazi

Izvor: EUROSTAT, FZS, RZS, DZS, MONSTAT

Velike razlike u razvijenosti kantona (Graf 7) ometaju provođenje uniformne ekonomske politike FBiH i iziskuju intenzivno korištenje politika regionalnog razvoja.

Graf 7: Nivo razvijenosti kantona 2019. u odnosu na prosjek FBiH

Izvor: FZZPR. Makroekonomski pokazatelji po kantonima FBiH 2019.

Struktura zaposlenosti industrije u 2018. godini, sa stanovišta tehnološke intenzivnosti, bila je: 58,0 % u oblastima niske tehnološke intenzivnosti, 30,4 % u srednje niskim, 10,5 % u srednje visokim, te svega 1,1 % u oblastima visoke tehnološke intenzivnosti.

Struktura zaposlenosti i izvoza pokazuje da je razvoj tehnologije vrlo nizak. Razlog tome su nepostojanje istraživačko-razvojnih i inovacionih (IRI) politika, niska ulaganja u istraživanja i razvoj, te mali broj istraživačkih organizacija i istraživača. U 2018. godini ulaganja u istraživanje i razvoj su iznosila svega 38,9 mil. KM, odnosno 0,18 % BDP-a.

BiH (samim tim i FBiH) ima nizak nivo obrazovanja stanovništva. Prema prosječnom broju godina formalnog obrazovanja (9,7), u nepovoljnijem je položaju od Hrvatske i Srbije, koje u prosjeku imaju 1,7 godina obrazovanja više od BiH.

FBiH zaostaje u odnosu na zemlje regije i Evrope i kada su u pitanju informaciono-komunikacione tehnologije. U FBiH 72 % domaćinstava posjeduje internetski priključak, što je značajno ispod nivoa zemalja okruženja i prosjeka EU (90 %).

Starenje stanovništva je uobičajeno u Evropi, međutim, u BiH je njegov uticaj na sistem socijalnog osiguranja uvećan zbog niskih stopa zaposlenosti. Dvije trećine potencijalnih radnika nisu formalno zaposleni pa ni u poziciji uplaćivati socijalne doprinose, što negativno utiče na finansijsku održivost zdravstvenog i penzijsko-invalidskog sistema.

Prema pokazateljima kvaliteta javne uprave Svjetske banke i percepciji korupcije TI, (F)BiH najlošije stoji od svih zemalja regije.

Budući da se stopa zaposlenosti slabo povećava, nema osjetnijeg smanjenja ni stope siromaštva. Udio broja siromašnih domaćinstava u FBiH 2015. godine iznosio je 16 % (po spolu nosilaca domaćinstva - muški 15,7 %, ženski 17,0 %), minimalno se smanjio u odnosu na 2004. godinu, kada je iznosio 18,3 %, i 2007. godinu, kada je iznosio 16,3 %. Stopa siromaštva stanovništva, prema Anketi o potrošnji u domaćinstvima iz 2015. godine, u FBiH je iznosila 17,1 % (po spolu muški 17,6 % i ženski 16,6 %).

Ukupna konsolidirana javna potrošnja u FBiH (svi nivoi vlasti i fondovi) učestvuje u BDP-u sa 38,0 % u 2018. godini. Ako ovom podatku dodamo i dio kojim FBiH finansira institucije na

nivou BiH, ovaj procenat iznosi 40,9. Ilustracije radi, učešće javne potrošnje u BDP-u u dvije najnerazvijenije zemlje EU, Rumuniji i Bugarskoj, iznosi 35,2 % i 36,5 %.

U FBiH, direktni porezi više učestvuju u finansiranju javne potrošnje od indirektnih poreza za oko 3 pp BDP-a. Pošto su direktni porezi trošak privrednih subjekata, to sasvim jasno i precizno govori o destimulativnom poslovnom ambijentu za ekonomski rast.

Prostorni plan je temelj planiranja u ekonomiji i on određuje dugoročne ciljeve i mjere prostornog razvoja u skladu s planiranim privrednim, društvenim i historijskim razvojem.

I pored toga što je Prostorni plan FBiH za period 2008 - 2028. godine usvojio Predstavnički dom Parlamenta FBiH 2014. godine, Dom naroda Parlamenta FBiH ga nije prihvatio. To znači da FBiH još nema usvojen Prostorni plan i na snazi je Prostorni plan BiH za period od 1981. do 2000. godine.

Zbog toga nema saradnje i koordinacije u radu istih i različitih nivoa vlasti u FBiH ili je ona otežana u postupku odobravanja projekata i izdavanja dozvola za izgradnju u okviru istog ili različitih sektora, što predstavlja ozbiljnu prepreku izvršenju kapitalnih infrastrukturnih projekata i mogućnosti razvoja.

Prema *Lakoći poslovanja* Svjetske banke za 2020. godinu, BiH zauzima posljednju poziciju u Evropi i nalazi se na 90. mjestu od 190 razmatranih zemalja. Od tranzicijskih zemalja Evrope i Centralne Azije jedino je Tadžikistan lošije rangiran.

Od pojedinačnih indikatora, BiH najlošije stoji u Lakoći početka poslovanja (184. mjesto), dobijanju građevinskih dozvola (173. mjesto) i visini poreznih opterećenja (141. mjesto).

Prema *Izveštaju o globalnoj konkurentnosti* (Global Competitiveness Report) za 2019. godinu Svjetskog ekonomskog foruma, BiH se nalazi na 92. mjestu od 141 razmatrane zemlje. Jedino su Tadžikistan i Kirgistan od zemalja Evrope i Centralne Azije nekonkurentniji od BiH.

Vizija razvoja Federacije Bosne i Hercegovine

Federacija BiH je prosperitetan životni prostor, zasnovan na vladavini prava, socijalno pravedan sa jednakim mogućnostima za sve, u kojem se njeguje bogatstvo različitosti.

Baziran je na društvu znanja i inovacijama, efikasnom i održivom korištenju prirodnih i drugih resursa, uz očuvanje okoliša i pristupačno javno zdravstvo, a sve u funkciji postizanja uravnoteženog i visokog kvaliteta života.

III STRATEŠKI CILJEVI

1. Ubrzan ekonomski razvoj

Ubrzan ekonomski rast se zasniva na povećanju produktivnosti i zaposlenosti. To će svim dijelovima ekonomije i društva omogućiti realizaciju razvojnih potencijala, ispoljavanje inovativnosti i kreativnosti, kao i otvaranje kvalificiranih i visokokvalificiranih adekvatno plaćenih radnih mjesta, uz očuvanje okoliša i smanjenje nejednakosti, otklanjanje diskriminacije i rodne neravnopravnosti u društvu.

Pametan rast je inovacijama vođen, zasnovan na komparativnim prednostima regija/kantona, materijaliziran pretvaranjem inovativnih ideja u proizvode i usluge većeg tehnološkog sadržaja, uz postizanje ekonomije obima. To osigurava povećanje internacionalne konkurentnosti, uključivanje u globalne lance vrijednosti, zauzimanje globalnih niša, povećanje izvoza i smanjenje jaza u dohotku i životnom standardu regija u odnosu na zemlje visokog dohotka.

Ubrzan razvoj će biti kreativan, tj. poticaće korištenje naprednih tehnologija u proizvodnji i potrošnji kulturnih i kreativnih proizvoda. I obratno, koristiće kreativnost u proizvodnji tehnologije. Tim kreativnim razvojem osiguravat će se jači i brži prelaz s tradicionalnog, opipljivog i fizičkog u moderno, virtuelno i neopipljivo.

Pametan rast podrazumijeva striktnu primjenu pravnih i ekonomskih zakona u svim sferama društvenog života, pametno upravljanje prirodnim resursima uz korištenje čiste energije i veću otpornost na prirodne i druge katastrofe. Također, podrazumijeva i uklanjanje rodni dispariteta, stvaranje jednakih mogućnosti za sve, uklanjanje dubokih sektorskih i regionalnih disbalansa kao i disbalansa ruralnih i urbanih područja, odnosno podrazumijeva bolje integriranje sektora, regija i generacija.

Snažan razvoj privatnog sektora će se zasnivati na jačanju kvaliteta i kvantiteta preduzetništva, te jačanju pristupa kapitalu. Povoljno poslovno okruženje zahtijeva smanjivanje barijera ulasku i izlasku iz poslovne aktivnosti, kao i prisvajanje rezultata poslovne aktivnosti u skladu s doprinosom preduzetničkog faktora.

Konačno će se suzbiti monopolna pozicija banaka kao kreditno-depozitnih institucija uvođenjem finansijskih institucija, instrumenata i mehanizama usmjerenih na dodatno privlačenje privatnog kapitala i štednje kao osnove uvećavajućih agregatnih investicija, bez kojih nema ubrzanog ekonomskog rasta.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
BDP po glavi stanovnika, KM	FZS	10.010 (2018)	19.755
Stopa realnog rasta BDP-a, %	FZS	3,8 (2018)	7,0
Prosječan broj zaposlenih	FZS	531.483 (2019)	630.000

2. Prosperitetan i inkluzivan društveni razvoj

Inkluzivan društveni razvoj je razvoj koji jača povjerenje u društvu, ličnu i ekonomsku sigurnost i dinamičnost, pravedniju raspodjelu dohotka, bolju socijalnu i političku koheziju (posebno uključivanjem marginaliziranih grupa), bolji pristup odgoju, obrazovanju, obuci i nauci, bolje prilike za sticanje znanja, vještina i kompetencija potrebnih za 21. vijek, te dobro mentalno i javno zdravlje.

Obrazovanje i zdravlje imaju ključnu ulogu u razvoju ljudskog kapitala, neophodnog za ubrzan ekonomski razvoj. No, oni su ne samo važni inputi (jer doprinose povećanju produktivnosti i proizvodnje) nego i važni outputi jer direktno utiču na ljudsko blagostanje. Zdravlje i obrazovanje se neće popravljati automatski, s ubraznim rastom i povećanjem dohotka. Neophodna je aktivna politika za dostizanje optimalne veličine investicija u obrazovanje i zdravstvo, koja pri tome posebno pazi da ne dolazi do distorzija i jačanja društvenih nejednakosti.

Pošten i profesionalan rad izgubio je primat među društvenim vrijednostima i prestao biti osnovni stub proizvodnje u odnosu na „snalaženje“ koje je usmjereno na redistribuciju dohotka i imovine. To je dovelo do gubljenja prilika, slabljenja nastanka i razvoja srednje građanske klase, deindustrijalizacije, depopulacije i nejednakosti.

Stoga je neophodna moralna obnova društva, adekvatno kreiranje i provođenje aktivne i aktivacijske politike zapošljavanja, reforma poreznog sistema usmjerena na jačanje uloge indirektnih poreza i progresivna fiskalna politika.

Zbog promjena u veličini i dobnoj strukturi stanovništva, neophodno je dalje osnaživati razne starosne grupe i promovirati mogućnost povećanja dužine radnog vijeka.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Stopa prirodnog priraštaja stanovništva, na 1.000 stanovnika	FZS	-1,8 (2019)	0,9
Prosječna neto plata	FZS	928,0 (2019)	1.500,0
Izdavanja za zdravstvenu zaštitu po stanovniku, KM	FZS	817,6 (2018)	1.000,0

3. Resursno efikasan i održiv razvoj

Klimatske promjene su dugoročna prijetnja održivosti planete, dok su na kratak i srednji rok prijetnja životu, snabdijevanju vodom, poljoprivredi, šumskim ekosistemima i staništima u mnogim zemljama. Nedovoljno uvažavanje klimatskih promjena i njihovih štetnih efekata, pojačano lokalnom degradacijom okoliša, rezultira sagledavanjem rasta na osnovu pogrešnih indikatora blagostanja i progressa.

Stoga (F)BiH, kao globalno odgovoran politički entitet, u središte svoje razvojne strategije stavlja okolišno i socijalno prihvatljivu proizvodnju i potrošnju, kao i cirkularnu ekonomiju, smanjujući pri tome subvencioniranje problematičnih sektora i istovremeno sprečavajući adekvatnom regulativom eksternalizaciju troškova.

Posebna pažnja će biti posvećena revitalizaciji devastiranih šumskih područja, jer je to od ključnog značaja za očuvanje kvaliteta zraka i vodnih resursa. To će rezultirati smanjenjem rizika od poplava i erozije zemljišta.

U očuvanju kvaliteta zraka, posebno u urbanim sredinama, okolišno održiv razvoj daje prednost očuvanju i poticanju uspostave zelenih površina u gradovima, okolišno prihvatljivoj gradnji, osiguranju mobilnosti građana kroz okolišno prihvatljive modele, korištenju novih tehnologija za smanjenje i kontrolu emisija iz saobraćaja i ložišta, a sve uz ojačanu koordinaciju i intersektorsku saradnju sektora okoliša i zdravstva, te onih sektora čije aktivnosti utiču na kvalitet zraka kao što su transport, industrija i energetika.

U narednom periodu potrebno je poseban akcenat staviti na osiguranje potrebnih količina vode odgovarajućeg kvaliteta (uz održivo korištenje voda u svim namjenama), uzimajući pri

tome u obzir dugoročnu zaštitu raspoloživih vodnih resursa, prvenstveno kroz obnovu i izgradnju vodne infrastrukture za vodosnabdijevanje, te prikupljanje i prečišćavanje otpadnih voda. Potrebno je povećavati obuhvat i poboljšanje javnog vodosnabdijevanja, održavati dobro stanje površinskih i podzemnih voda, kao i smanjivati rizik od ekstremnih hidroloških pojava.

Posebna pažnja će se posvetiti usklađivanju modela upravljanja otpadom sa principima savremenog upravljanja otpadom i ciljevima Evropske unije u smislu smanjenja količina otpada za odlaganje, te povećanja količina otpada za reciklažu, ponovno korištenje, te energetske iskorisćenje, na način da se minimizira rizik za okoliš i zdravlje ljudi. U fokus će se staviti reciklažna industrija kao pokretač razvoja sistema upravljanja otpadom, a putem cirkularne ekonomije stvaraće se nova zelena radna mjesta.

Neophodno je promijeniti paradigmu energetskeg razvoja FBiH prebacivanjem fokusa sa termoelektrana na ugalj i izvoza električne energije na razvoj obnovljivih izvora energije, odnosno započeti dekarbonizaciju energetskeg sektora.

Također je neophodno povećavati energetske efikasnost, posebno u segmentu potrošnje energije, jer to ima najveći efekat na dekarbonizaciju energetskeg sektora, na smanjenje troškova energije, kao i na povećanje produktivnosti i konkurentnosti privrednih subjekata.

Kako bismo osigurali što je moguće više vlastite hrane i brži razvoj ruralnih područja, neophodno je ojačati otpornost poljoprivrednih proizvođača.

S ciljem unapređenja sposobnosti sprečavanja, zaštite, ublažavanja posljedica i oporavka od globalnih i regionalnih kriza, neophodno je donijeti odgovarajuće strategije i planove za upravljanje krizama, rizicima i nesrećama.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% bruto dodane vrijednosti industrije srednje i visoke tehnologije u BDP-u	FZZPR	2,51 (2018)	5,00

4. Efikasan, transparentan i odgovoran javni sektor

Kako bi se omogućio ubrzan društveni i ekonomski razvoj, uz istovremeno postizanje okolišne održivosti, potrebne su efikasne, transparentne, inkluzivne i responzivne javne institucije, zasnovane na vladavini prava i primjerene potrebama zemlje višeg srednjeg dohotka, u funkciji građana, poslovnih subjekata i drugih društvenih i ekonomskih aktera.

Javne institucije moraju imati razvijen sistem koordinacije i biti orijentirane prema inovacijama, koje se ogledaju u uvođenju i primjeni novih, posebno digitaliziranih tehnologija i usluga, kao i efikasnom upravljanju javnim resursima.

Jedan od ključnih faktora koji utiče na poslovnu i drugu klimu zemlje je vladavina prava. Postizanje vladavine prava podrazumijeva smanjivanje tzv. institucionalne prezasićenosti⁹ i ujednačenu primjenu propisa na svim administrativnim nivoima, uz precizno propisanu nadležnost i ulogu svake od javnih institucija, nezavisno eksterno i interno redovno mjerenje učinaka javnih institucija i efikasnu borbu protiv korupcije.

⁹ Institucionalna prezasićenost: veliki broj propisa koji su međusobno neusklađeni, a pojašnjenje njihove primjene daje veliki broj različitih organa.

Smanjivanje korupcije će se postizati smanjivanjem (gdje je to društveno opravdano i u skladu s praksama evropskih tranzicijskih ekonomija) monopolne moći javnih institucija putem uvođenja privatnih institucija kao i ukidanjem dualnog karaktera ekonomije, odnosno izjednačavanjem statusa javnog i privatnog sektora. Smanjivanje korupcije će se postizati i sužavanjem diskrecionog odlučivanja javnih službenika, pooštavanjem političke kontrole nad njihovim radom i prepoznavanjem dobre i loše prakse djelovanja javnih institucija i javnih službenika, uz široku podršku javnog mnijenja, uključujući i djelovanje nezavisnih medija.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Povjerenje građana u rad vlada, %	OECD	23 (2019) (BiH)	40
Ocjena pružanja usluga javne administracije	OECD	1 (2019) (BiH)	3

STRATEŠKI CILJ 1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ

PRIORITET 1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije

Digitalizacija, tj. inteligentno povezivanje ljudi, procesa, podataka i stvari je ključna za održavanje produktivnosti i konkurentnosti ekonomije, razvoj inovacija i stvaranje radnih mjesta. Ona treba osigurati građanima lični razvoj, slobodu, sigurnost izbora, te učešće u društvu nezavisno od spola, dobi ili zanimanja. Također, ona preobražava način na koji ekonomija djeluje i osigurava osnovu za postizanje dugoročnog rasta. Pored toga što država mora osigurati digitalnu infrastrukturu, mora osigurati i obrazovanje javnosti, tj. unaprijediti digitalne vještine stanovništva i ohrabriti firme da koriste nove tehnologije. Nove tehnologije trebaju osigurati interes građana, otvoreno, demokratsko društvo i tržište koje osigurava neometan pristup kompanijama za takmičenje pod jednakim uslovima, uz poštovanje prava potrošača. Neophodno se uključivati u inicijative poput SELFIE,¹⁰ Digital Education Hackathon, EU Code Week i pan-European podatkovnu mrežu za istraživanje i edukaciju (GEANT mreža). Posebno je važno slijediti EU standarde o digitalnoj sigurnosti (cybersecurity) i EU alate i preporuke za sigurnosne rizike vezane za 5G mrežu.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% preduzeća s uspostavljenim IKT funkcijama koje obavljaju eksterni dobavljači	EUROSTAT (BiH)	63 (2018) (BiH)	76
% preduzeća s uspostavljenim IKT funkcijama koje obavljaju vlastiti zaposlenici	EUROSTAT (BiH)	15 (2018) (BiH)	30
% preduzeća koje imaju ERP (Integracija unutrašnjih procesa)	EUROSTAT (BiH)	24 (2019) (BiH)	50

MJERE

1.1.1. Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu

FBiH će osigurati javnu digitalnu infrastrukturu i dostupnost relevantnih podataka istraživačko-razvojnim organizacijama, fakultetima, te MSP-ovima koji ne mogu osigurati te resurse, vodeći pri tome računa o integritetu i sigurnosti podataka.

Potrebno je osigurati ulaganja u gigabitnu povezanost unutar i izvan FBiH, smanjiti troškove pristupa širokopojasnom internetu, te pripremiti planove za 5G i 6G mrežu, slijediti politiku radiofrekvencijskog spektra EU, te osigurati 5G koridore na transportnim mrežama za povezanu i automatiziranu mobilnost (do 2027.). U tom smislu, potrebno je donijeti strateški okvir za razvoj digitalne ekonomije FBiH, koji će, između ostalog, ustanoviti na koji je način neophodno optimalno postaviti sveobuhvatnu platformu koja će osigurati kako FBiH, kantonima i općinama, tako i javnim i privatnim kompanijama, te obrazovnim, istraživačkim i drugim institucijama, adekvatnije vršenje njihovih funkcija, na osnovu informacija čije će prikupljanje, čuvanje, zaštitu i distribuiranje osigurati država. U tu svrhu, potrebno je osigurati interoperabilnost vlada u FBiH radi osiguravanja koordinacije i zajedničkih standarda za siguran protok podataka i usluga javnog sektora kako unutar tako i izvan FBiH. Također, treba podržati učešće u programu ISA2¹¹ i promovirati upotrebu otvorenih standarda razvijenih u programu Connecting Europe Facility (CEF). Ovo podrazumijeva i

¹⁰ SELFIE (Self-reflection on Effective Learning by Fostering the use of Innovative Educational technologies) je besplatan alat koji pomaže školama da procijene svoju poziciju u digitalnom dobu.

¹¹ Program podrške razvoju dodatnih rješenja za prkograničnu i međusektorsku saradnju administracija, biznisa i građana.

uspostavljanje centra za pohranu podataka u oblaku (Cloud computing centar FBiH), koji bi omogućio suvereno upravljanje vlastitim podacima, digitalizaciju javne uprave uz jasnu strategiju i standarde, te smanjenje troškova nabavke hardvera i softvera koji su potrebni za pojedinačne institucije.

Ova mjera podrazumijeva i donošenje adekvatnog zakonskog okvira za siguran ultra-brzi pristup širokopojasnom internetu, upravljanje podacima, kao i promoviranje sigurnog digitalnog identiteta na nivou BiH/FBiH, usklađenog sa zakonodavstvom EU. Od ključne važnosti je "mapirati IKT mrežu" te izraditi i implementirati akcioni plan razvoja ultra-brze širokopojasne infrastrukture sa univerzalnim pristupom na cijeloj teritoriji FBiH, kako bi se osiguralo održivo i konkurentno privredno i društveno digitalno okruženje. To podrazumijeva uvođenje tehnologija nove generacije brzog i ultra brzog interneta, korištenje širokog radiofrekventnog spektra za razvoj mobilnih komunikacija (potpuna implementacija 4G i uspostava 5G+ okruženja), te razvoj interoperabilnih aplikacija.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Širokopojasni internetski promet, mil. GB	FZS	323 (2019)	1.000
Uspostavljen Cloud computing centar	FZZPR	Ne (2020)	Da

1.1.2. Ubrzati digitalnu transformaciju malih i srednjih preduzeća

Potrebno je donijeti program podrške digitalizaciji poslovanja malih i srednjih preduzeća, kako bi se povećala efikasnost i korisničko iskustvo kupaca i korisnika proizvoda i usluga preduzeća koji poslovanje obavljaju na uobičajeni, tradicionalni način.

To podrazumijeva da se dovrši zakonodavni i strateški okvir za e-trgovinu, uključujući kupovinu robe i usluga online, jeftiniju dostavu robe, zaštitu online prava potrošača, promociju i podršku prekogranične prodaje, razvijanje formalnih mehanizama za poticanje malih i srednjih preduzeća na prihvatanje e-trgovine, omogućavanje pristupa web portalima i stranicama e-trgovine, razvoj vlastitih online trgovina kroz priznate platforme (tipa Salesforce), te podršku inovativnim start-up kompanijama.

Također, potrebno je razvijati partnerstva sa logističkim kompanijama (kurirske službe, poštanske usluge), partnerstva sa finansijskim institucijama, drugim potencijalnim partnerima u lancu stvaranja vrijednosti (npr. telekom operaterima, lokalnim i globalnim payment gatewayima i sl.), te na koncu razvoj zajednice praktičara i trenera u ovoj oblasti.

U okviru ove mjere, potrebno je donijeti akcioni plan digitalne edukacije menadžmenta MSP-ova i njihovih radnika, uz zadovoljavanje zajedničkih EU standarda o zaštiti podataka i sajber sigurnosti. Edukacija treba ubijediti MSP-ove da će podići svoju konkurentnost ukoliko prihvate koncept e-poslovanja i e-trgovine, osigurati da zaposleni dobiju znanja o načinu uvođenja ovog koncepta u njihove firme i pružiti konsultantsku pomoć pri izboru IT opreme i softverskih rješenja.

Također, fokus treba biti na podršci u dijeljenju znanja u različitim oblastima kao što su SEO (Search Engine Optimization), Copywriting vještine, digitalni marketing, digitalni finansijski menadžment (priznavanja upotrebe postojećih digitalnih alata za finansijski menadžment) i sl.

Ovaj proces treba pratiti subvencioniranje i povoljno kreditiranje Razvojne banke za ulaganja u razvoj e-trgovine i e-poslovanja.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
E-trgovina (mikro preduzeća 1-9 radnika)	FIA	n/d	n/d
E-trgovina (mala preduzeća 10-49 radnika)	EUROSTAT (BiH)*	20 (2019) (BiH)	50
E-trgovina (srednja preduzeća 50-249 radnika)	EUROSTAT (BiH)*	22 (2019) (BiH)	50

* E-commerce sales (isoc_ec_eseln2)

1.1.3. Unapređivati digitalne vještine stanovništva, posebno vještine usklađene s potrebama tržišta rada

Kako bi građani koristili javne usluge kao što su e-zdravstvo, e-uprava, digitalne finansije i imali brojne druge koristi od učešća u globalnom društvu znanja, moraju imati relevantne digitalne vještine. Zbog toga je neophodno organizirati programe obuke koje polaznici mogu sebi priuštiti. Pored mladih i nezaposlenih, programi obuke trebaju uključiti i osjetljive kategorije kao što su stariji, manje obrazovani, siromašni, osobe sa invaliditetom, žene iz ruralnih područja itd.

Potrebno je osigurati budžetska sredstva kako bi obuke bile besplatne ili subvencionirane poreznim podsticajima ili, u slučaju zapošljavanja nakon obuke, troškovi bi mogli biti otplaćeni iz plata novozaposlenih.

Radi povećanja digitalne pismenosti i kompetencija na svim obrazovnim nivoima, potrebno je što hitnije uraditi akcione planove za digitalno obrazovanje i obuke, koji trebaju implementirati akreditirani predavači koji će pratiti razvoj IKT sektora i usavršavati svoje znanje, kako bi potrebe poslodavaca i građana za digitalnim vještinama bile zadovoljene u najvećoj mogućoj mjeri.

Paralelno sa programima obuka, potrebno je provoditi kampanje koje će podići svijest građana o potrebi usvajanja digitalnih vještina, kao i osigurati njihovo učešće u odlučivanju i procesima digitalne transformacije.

Zavodi za zapošljavanje trebaju stalno pratiti potrebe poslodavaca i u tom smislu vršiti obuke kojim će nezaposleni steći digitalne vještine koje se traže na tržištu rada.

Na osnovu sagledanih potreba privrednika, zavodi za zapošljavanje će raditi obuke prekvalifikacije i dokvalifikacije.

U saradnji sa poslodavcima, zavodi za zapošljavanje mogu učestvovati u finansiranju troškova obuka koje se provode kod samih poslodavaca za njihove potrebe. Na taj način, u radnom odnosu bi bili zadržani radnici koji su već u radnom odnosu kod tih poslodavaca, a ne posjeduju odgovarajuća znanja i vještine ili je ta znanja potrebno unaprijediti.

Također, potrebno je urediti zakonodavni okvir kako bi se uredila porezna pitanja koja se javljaju usljed digitalizacije društva i privrede.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% nivoa osnovnih digitalnih vještina pojedinaca	EUROSTAT (BiH)*	16 (2019) (BiH)	50
% zaposlenih IKT stručnjaka od ukupnog broja zaposlenih	EUROSTAT (BiH)**	n/d	n/d
Digitalne vještine stanovništva	WB	3,70 (2019) (BiH)	5,00

* Individual's level of digital skills (EUROSTAT isoc_sk_dskl_i), individuals who have basic overall digital skills

** Employed ICT specialists – total (isoc_sks_itspt)

1.1.4. Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu

FBiH će, hvatajući korak s EU, donijeti strategiju razvoja umjetne inteligencije,¹² te potom strategiju primijeniti u privredi.

Kad je podrška razvoju vještačke inteligencije (VI) u pitanju, prvi zadatak je odrediti oblasti u kojima postoji izraziti potencijal inovativne primjene VI. Prilikom izbora oblasti treba voditi računa o potencijalu podataka koji su na raspolaganju, razvoju preduzeća IT sektora koja posluju na domaćem tržištu, privlačenju stranih investicija u IT sektor, značaju privredne grane i efektima ukoliko je oblast primjene vezana za tradicionalne privredne grane, te prioritetima koji ne moraju imati direktan ekonomski efekat kao što su zdravstvo, sigurnost, pravosuđe, javne usluge itd.

Poseban doprinos VI vezan je za javnu upravu i proces analize velikih količina podataka koji nastaju digitalizacijom javne uprave. Cilj je povećanje efikasnosti, ekonomičnosti i transparentnosti rada javne uprave.

Kao dobra praksa u drugim zemljama pokazalo se osnivanje instituta za VI. Zadatak instituta bi bio da prati razvoj VI i bavi se istraživanjima koja se odnose na primjenu VI u različitim oblastima, sa multidisciplinarnim pristupom, uz saradnju sa naučno-istraživačkim institucijama i istraživačima (unutar i izvan BiH), privredom i javnim sektorom. Institut bi bio osnovan i primarno finansiran iz federalnog budžeta, ali i dodatno podržan od privrede, EU fondova i međunarodnih institucija.

Ovom mjerom neophodno je uspostaviti i platformu za vještačku inteligenciju na nivou FBiH, koju bi činio najsavremeniji računarski sistem visokih performansi, zajedno sa softverskom platformom za VI. Ova platforma bi bila dostupna akademskoj zajednici, naučno-istraživačkim institucijama, naučno-tehnološkim parkovima, javnoj upravi i privredi, a cilj je razvoj inovativnih rješenja u oblasti VI.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Uspostavljen institut za VI (vještačku inteligenciju)	FMPIK	Ne (2020)	Da
Usvojena strategija VI (vještačke inteligencije) FBiH	FMPIK	Ne (2020)	Da

1.1.5. Poticati razvoj inovativnih digitalnih rješenja i kompanija u softverskoj djelatnosti

IT sektor bilježi značajan izvoz, sa svojim proizvodima i uslugama ne zaostaje za konkurencijom iz razvijenih zemalja, generira visokokvalificirana i iznadprosječno plaćena radna mjesta i kontinuirano investira u nove tehnologije i nove proizvodne jedinice. U tom smislu, neophodno je donijeti zakonski okvir o poticaju razvoja strateških djelatnosti, pri čemu IT sektor treba pozicionirati kao najperspektivniji i najbrže rastući sektor u FBiH, kao i osigurati neophodnu fizičku infrastrukturu.

Potrebno je promovirati i stimulirati ulaganja u istraživanje i razvoj u IKT sektoru, kako bi se razvila tehnološka osnova za provođenje četvrte industrijske revolucije, razvijalo društvo i ekonomija FBiH u svim aspektima, te omogućila lakša EU integracija. S tim u vezi, potrebno

¹² Evropska komisija je 7. 12. 2018. god. objavila komunikaciju Koordinirani plan o umjetnoj inteligenciji (COM(2018) 795 final), u kojoj se navodi: „Sve države članice potiču se da do sredine 2019. donesu ... nacionalne strategije ili programe za umjetnu inteligenciju ili da u druge relevantne strategije ili programe uključe dimenzije umjetne inteligencije i u tu svrhu odrede nivo ulaganja i provedbene mjere“.

je donijeti program istraživanja i razvoja IKT sektora, uključujući i oblast vještačke inteligencije, kojim bi se ukazalo na efekte i mogućnosti finansijske podrške istraživanjima i inovacijama u IKT industriji. Na osnovu strateških opredjeljenja, neophodno je propisati posebne uslove za uspostavu regionalnih proizvodnih i istraživačkih centara u FBiH za velike kompanije u IT sektoru.

Pod povoljnim uslovima, putem Razvojne banke, potrebno je kreditirati nabavku opreme i tehničke infrastrukture za razvoj kompanija u IT industriji. Kako bi se osigurao rast i razvoj IT preduzetništva i start-up kompanija u softverskoj industriji, neophodno je osigurati poticajnu poreznu politiku za kompanije iz IT sektora, te promovirati IT zanimanja kao zanimanja budućnosti. Odgovarajuće politike poreznih poticaja bi olakšale investitorima da se odluče na investiranje u digitalizaciju vlastitih poslovnih ili tehnoloških procesa ili podrže razvoj i jačanje zajedničkih institucionalnih oblika (obrazovne i istraživačke ustanove, inovativni centri itd.), u okviru kojih se istražuju, razvijaju, testiraju i implemetiraju rješenja digitalne transformacije.

Značajne poticaje je moguće ostvariti kroz uključivanje BiH u velike EU pilot projekte finansirane iz programa za konkurentnost i inovacije. Također, potrebno je donijeti odgovarajuće odluke o oslobađanju od naknada za privremeno korištenje radiofrekvencionog spektra za sve projekte koje realiziraju domaće naučno-istraživačke ustanove u cilju obuke, testiranja i izvođenja naučno-istraživačkih projekata iz oblasti IKT-a u FBiH.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% godišnje promjene broja preduzeća u IT sektoru*	FZS	10,7 (2019)	20,0
% godišnje promjene broja zaposlenih u preduzećima IT sektora	FZS	18,5 (2019)	30,0
% učešća bruto dodane vrijednosti IT sektora u BDP-u	FZS	1,2 (2018)	4,0

* IT sektor – preduzeća koja po KD BiH posluju u oblastima 62 – Kompjutersko programiranje, savjetovanje i djelatnosti u vezi s njima i 63 - Informacione uslužne djelatnosti

PRIORITET 1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija

U sklopu provođenja politike rasta produktivnosti, FBiH će podržati formiranje Fonda za razvoj tehnologija, istraživanja i inovacija, formiranje kantonalnih naučno-tehnoloških parkova i povezivanje s evropskim preduzetničkim i naučno-istraživačkim mrežama, kako bi se uspostavila adekvatna „prevodilačka infrastruktura“, koja osigurava transfer i razvoj tehnologija.

Posebno je važno djelovati na uspostavi naučno-tehnoloških parkova kroz partnerstvo javnog, privatnog i civilnog (akadenskog) sektora, koji bi preko istraživačko-razvojne komponente i komponente obuke, doprinosili većem broju proizvoda više dodane vrijednosti, povećanju produktivnosti i konkurentnosti, te snažnijem izvozu. Oni bi pomogli u smanjivanju jaza u idejama (šta i kako proizvoditi) i jaza u tehnologijama (koju tehniku proizvodnje koristiti) u odnosu na zemlje visokog dohotka.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% izdvajanja u oblasti inženjerstva i tehnologija od bruto izdataka za istraživanje i razvoj	FZS	29,22 (2018)	40,00
% bruto domaćih izdataka na istraživanje i razvoj u BDP-u	FZS	0,18 (2018)	1,85
Globalni indeks inovacija (GII), rang	WIPO	74/131 (2020) (BiH)	50/131

MJERE

1.2.1. Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti

Neophodno je uspostaviti federalni fond za razvoj tehnologija, istraživanja i inovacija, koji će osigurati adekvatnu finansijsku podršku inovacijskim i R&D aktivnostima kako u privatnom tako i u javnom sektoru FBiH.

Također, potrebno je donošenje zakonskog i strateškog okvira o inovacijama, istraživanju i razvoju, koordinaciji u oblasti inovacija i pametnoj specijalizaciji, što bi, pored ostalog, osnažilo razvoj JPP-a u obastima istraživanja, razvoja i novog industrijskog dizajna i stimuliralo osnivanje razvojnih centara i instituta u privredi, u saradnji sa akademskom zajednicom.

Potrebno je osigurati adekvatnu logističku i finansijsku podršku i pristup kapitalu za nove tehnologije, posebno tehnologije za razvoj novih proizvoda i usluga koje će povećati produktivnost, povećati kvalitet ili smanjiti trošak proizvodnje s ciljem povećanja vrijednosti proizvoda i usluga i produbljivanja lanaca vrijednosti kroz podršku komercijalizaciji inovacija i stručno savjetovanje visokotehnoloških preduzetnika. Troškovi istraživanja i razvoja, uključujući dizajn, trebaju biti prepoznati kao rashod u većem iznosu (200 %) od stvarnog iznosa. Prije svega, potrebno je uraditi mapiranje kapaciteta za istraživanje, razvoj i inovacije u naučno-istraživačkom i poslovnom sektoru. Također, neophodno je podržati povezivanje visokoškolskih ustanova u inicijative poput HEInnovate¹³ kako bi se napravio pregled njihovog inovativnog potencijala, te pridruživanje Horizon Europe - evropskom programu za istraživanje i inovacije.

Potrebna je uspostava statistike i mehanizma za praćenje i evaluaciju podrške usvajanju novih tehnologija i inovacijske politike s jasno definiranim okvirom za monitoring i nadležnom institucijom. U tom smislu, potrebno je poboljšati dostupnost podataka i omogućiti analitiku velike količine podataka koji se generiraju kroz postojeće i nove informacione sisteme, kao i poboljšati sveukupno statističko izvještavanje i uvesti statistiku po spolovima u oblasti istraživanja i inovacija.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj u poslovnom sektoru u BDP-u	FZS	0,05 (2018)	0,90
% tehnološki inovativnih preduzeća	FZS	39,74 (2018)	60,00
Donesen zakon o inovacijama	FZZPR	Ne (2020)	Da

1.2.2. Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija

Potrebno je stvaranje ambijenta koji omogućava i potiče saradnju privrede i istraživačke zajednice, te uključivanje privrede, univerziteta, zavoda, ministarstava i naučnih instituta u zajedničke projekte i procese pametne specijalizacije. Izuzetno je važno omogućiti preduzećima pristup i korištenje istraživačko-razvojne infrastrukture, te da kroz strateško partnerstvo sa istraživačko-razvojnim institucijama razvijaju nove proizvode i tehnologije, ali i zajedno učestvuju u projektima EU.

¹³ HEInnovate je alat za procjenu kvaliteta obrazovanja visokoškolskih ustanova kako bi se istražio inovativni potencijal.

Privreda, u pravilu, ima nedovoljne kapacitete za istraživanje i razvoj. Zato treba pravno regulirati status inovatora (donošenjem zakonskog rješenja o inovatorima), kadrovski osnaživati/osnivati naučno-istraživačke centre kao rezultat zajedničke saradnje ili pojedinačnih investicija, uključujući doktorante na specifičnim projektima vezanim za industriju, sufinansirati (zajedno sa privredom) izradu doktorskih disertacija i izradu patentnih prijava za industriju i privredu općenito, te povećavati broj studenata na tehničkim fakultetima. Neophodno je podržati, u saradnji s institutima, strukovnom i akademskom zajednicom, osnivanje strukovnih udruženja, izdavanje naučnih časopisa, održavanje konferencija o industrijskoj tehnologiji, naprednim materijalima, hemijskoj tehnologiji, biotehnologiji, biomedicini, dizajnu, energiji i okolišu itd.

Na nivou kantona (regija), neophodno je osnivati naučno-tehnološke parkove (NTP) koji bi bili specijalizirani za istraživanja, obrazovanje za istraživanja i stručnu obuku radne snage preduzeća s potencijalom da postanu internacionalni lideri u pojedinim nišama ekonomije u kojima određena regija/kanton FBiH već ima snažnu ili potencijalno snažnu internacionalnu konkurentnost. NTP je potrebno uvezivati sa EU institutom za inovacije i tehnologiju (European Institute of Innovation & Technology Knowledge Innovation Communities (EIT KICs)).

NTP bi se formirao kao 'joint venture' univerziteta (privatnih i javnih) i firmi odnosno regije, predvođenih liderom ili polom razvoja regije, pri čemu bi kantonalne vlade trebale pomoći razvoj NTP-ova korištenjem subvencija.¹⁴ Potrebno je osnovati barem jedan NTP u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije povezivanjem privatnog sektora s poljoprivrednim fakultetima, školama, institutima, zavodima, te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama.

U okviru NTP-ova bi trebalo razvijati i usavršavati „prevodilačku infrastrukturu“, koja osigurava brz i efikasan „prevod“ rezultata istraživačko-razvojnih aktivnosti u komercijalne proizvode¹⁵ za postojeća istraživanja u svijetu.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prijava patenta za EPO prema prioritetnoj godini*	FZS	n/d	n/d
Broj патената, резиденти	WB	84 (2018) (BiH)	200

*Patent applications to the EPO by priority year (EUROSTAT pat_ep_ntot)

PRIORITET 1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora

Radi osiguranja realokacije resursa i restrukturiranja firmi, neophodno je osigurati mobilnosti rada i kapitala iz djelatnosti i firmi u kojima se ostvaruje niža dodana vrijednost u one u kojima se ostvaruje viša dodana vrijednost. Radi toga je neophodno uklanjati barijere ulasku u poslovnu aktivnost i izlasku iz nje, kako bi se povećao broj preduzetnika (naročito žena i mladih), tj. onih koji testiraju poslovne ideje, kao i povećavati stope investicija.

¹⁴Ovaj pristup je korišten u slučaju mnogih istraživačkih centara zemalja članica OECD-a, pri čemu se subvencioniranje koristilo tokom nekoliko godina po osnivanju. U oblasti inovacija, uloga NTP-ova je ključna.

NTP-ovi bi mogli doprinijeti privlačenju investicija u regiju, posebno inozemnih direktnih investicija identifikiranjem investicijskih prilika, te pružanjem usluga za zadovoljenje strateških potreba (inozemnih) firmi-investitora (razvoj vještina, poboljšanje sposobnosti firmi iz lanca ponude i sl.).

¹⁵Zemlje se utrkuju koja će bolje razviti i usavršiti "prevodilačku infrastrukturu". Niz zemalja je razvio vrlo uspješnu infrastrukturu ovog tipa. Nijemci imaju Fraunhofer Gesellschaft, najveću u Evropi, Tajvan ima ITRI, Južna Koreja ETRI, Nizozemci TNO, Britanci Katapult centre itd. U skladu s tim, (F)BiH bi mogla razviti "prevodilačku infrastrukturu" u okviru naučno-tehnoloških parkova.

Bez visokih stopa štednje i investicija nije moguće postizati visoke stope ekonomskog rasta. Stoga je potrebno ažurirati postojeće i donijeti nove zakone o finansijskim institucijama, te uvesti nove mehanizme i instrumente kako bi se povećala finansijska lepeza mobiliziranja štednje i njenog plasmana kroz investicije.

Kod ažuriranja postojećih zakona posebno se imaju u vidu zakoni o bankama, koncesijama, stranim ulaganjima i javno privatnom partnerstvu, dok se uvođenje novih mehanizama i instrumenata odnosi na uvođenje projektnih finansija i vrijednosnih papira.

Geografsku lokaciju (F)BiH kao mosta između Evrope i Mediterana treba iskoristiti za privlačenje inozemnih direktnih investicija i sredstava bh. dijaspora, za što treba učiniti poslovni ambijent privlačnim, prije svega, lakoćom korištenja finansijskih mehanizama i instrumenata, te davanjem poreznih olakšica i smanjivanjem tereta poreznih i neporeznih davanja.

Bolji regionalni kreditni rejting za FBiH potencijalno može dodatno smanjiti sistemski rizik i uticati na povoljnije uslove finansiranja biznisa u FBiH, rast investicija i zaposlenosti.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Lakoća poslovanja, rang	WB	90/190 (2019) (BiH)	70/190
Broj obrtnika na 1000 stanovnika	FZS	23,8 (2019)	40,0
Broj pravnih lica na 1000 stanovnika	FZS	27,8 (2019)	40,0
% udjela industrije srednje i visoke tehnologije u ukupnoj dodanoj vrijednosti u C - Prerađivačkoj industriji	FZS, FZZPR	17,79 (2018)	30,00

MJERE

1.3.1. Olakšati i ubrzati procese ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje

Potrebno je ukloniti prepreke ulasku u poslovnu aktivnost dograđivanjem zakonskih propisa usmjerenih na smanjivanje troškova, procedura i vremena obavljanja tih aktivnosti (online i jednošalterski sistem registracije poslovnih subjekata i izdavanja građevinskih dozvola, elektroenergetskih saglasnosti i sl.), kao i prepreke u obavljanju preduzetničke aktivnosti i izlasku iz nje.

Cilj je stimulirati ulazak u preduzetništvo, finansijski ga podržati, otkloniti "kazne" i strahove za neuspjeh, pomoći u otklanjanju administrativnih prepreka itd. Potrebno je osigurati finansijske resurse (grant sredstva za start-up MSP-ove, vaučer sheme, povoljni mikrokrediti, koinvestiranje, garancije itd.), kao i stručnu podršku kroz mentorstvo, te pomoć pri povezivanju i umrežavanju sa drugim preduzećima, ali i drugim akterima na tržištu.

Neophodno je umrežavanje svih relevantnih učesnika, kao što su federalna upravna tijela, obrtnička i privredna komora, naučno-istraživačke institucije, nadležna ministarstva, te drugi subjekti i institucije čiji je zadatak i interes jačanje preduzetničkih kapaciteta radi osiguranja razmjene znanja i dobre prakse, dostupnosti informacija o mogućnostima finansiranja preduzetničkih projekata, te drugih informacija koje doprinose uspješnijem poslovanju.

Neophodno je donijeti normativni okvir o preduzetničkoj infrastrukturi, koji će precizno propisati institucije podrške preduzetnicima.¹⁶

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Pokretanje poslovne aktivnosti, rang	WB	184/190 (2019) (BiH)	100/190
Finansiranje malih i srednjih preduzeća, rang	WEF	106/141 (2019) (BiH)	70/141

1.3.2. Rasteretiti privredu smanjenjem fiskalnog opterećenja rada

Jačanje troškovne konkurentnosti bi značajno unaprijedilo ukupnu konkurentnost kompanija. Stoga je potrebno rasteretiti privređivanje smanjenjem poreznog opterećenja rada, posebno za radnike s niskim primanjima, te smanjiti destimulaciju rada kako bi se podržala formalna zaposlenost,¹⁷ a javne prihode kompenzirati boljim prikupljanjem poreza, te porezima građana i drugim porezima koji ne opterećuju privrednu aktivnost. Kako je ekonomija BiH najmanje konkurentna u Evropi, samo značajno rasterećenje privrede donosi rast porezne konkurentnosti, a time i rast ukupne konkurentnosti privrede.

Rasterećenje privrede treba raditi na održiv način na bazi neutralnog principa kako bi se izbjegli poremećaji u javnoj potrošnji.

Pri tome bi izmjene zakona o porezu na dohodak i zakona o doprinosima doprinijele proširenju porezne osnovice na neoporezive naknade, uz smanjenje stopa oporezivanja rada po ugledu na način oporezivanja rada u zemljama EU-a i OECD-a.

Pored privrednog rasta, rasta zaposlenosti i javnih prihoda, rasterećenje privrede donosi i rast izvoza, smanjenje sive ekonomije, smanjenje siromaštva i veću finansijsku održivost javnih fondova i budžeta.

Kao jedan od bitnih problema privrede FBiH ističu se neporezna davanja, odnosno parafiskalni nameti (različite vrste naknada koje su nametnule institucije javnog sektora). Neophodno je kontinuirano ažurirati registar tih nameta, zatim raditi na njihovom smanjivanju i eventualnom ukidanju, kao dio šire reforme na svim nivoima vlasti u FBiH.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Porezni klin na minimalnu bruto platu u FBiH, %	FZS, FZZPR	31,3 (2019)	27,0
Porezni klin na prosječnu bruto platu u FBiH, %	FZS, FZZPR	38,3 (2019)	34,0

1.3.3. Podržavati razvoj preduzetništva kreativnog sektora

Sistemske, kroz projekte podrške i porezne olakšice, potrebno je podržati razvoj kreativnog sektora, a posebno arhitekturu, zanate, turizam, film, televiziju, video, izdavačku djelatnost, muzeje, galerije, biblioteke, muzičku, scensku i vizuelnu umjetnost, dizajn, brendiranje i

¹⁶ U parlamentarnoj proceduri je Zakon o preduzetničkoj infrastrukturi u FBiH, koji propisuje sljedeće institucije podrške preduzetništvu: preduzetničke zone, razvojne agencije, preduzetnički centri, poslovni inkubatori, preduzetnički akceleratori, poslovni parkovi, naučno-tehnološki parkovi, centri kompetencija i klasteri. Prema Informaciji o stanju preduzetničke infrastrukture u FBiH Federalnog ministarstva razvoja, poduzetništva i obrta iz februara 2020. godine, na teritoriji FBiH egzistiraju: 122 preduzetničke zone (18 nisu aktivne), 14 razvojnih agencija, 15 preduzetničkih centara, 13 poslovnih inkubatora, jedan preduzetnički akcelerator, jedan poslovni park, pet naučno-tehnoloških parkova (još jedan je u osnivanju) i sedam klastera (tri su neaktivna).

¹⁷ Analitički izvještaj EK, Izvještaj o BiH.

primjenu informaciono-komunikacionih tehnologija u ovim djelatnostima. Potrebno je podržati projekte izrade promotivnih filmova za industrije, klastere i kompanije, te distribuciju i promociju različitim vidovima komunikacije (internet, TV itd).

Neophodno je osigurati adekvatna finansijska sredstva, prostor, opremu i radionice za obrazovne institucije koje se bave kreativnim sektorom, osigurati njihovo povezivanje sa poslovnim sektorom, te sa privredom sufinansirati sredstva za nastupe studenata na odgovarajućim domaćim i međunarodnim sajmovima. Neophodno je poduzeti aktivnosti kako bi se povećao broj diplomanata u oblasti kreativne industrije, posebno industrijskog dizajna. Potrebno je provoditi edukaciju slabije zapošljivih kategorija za rad u sektorima kreativne i IT industrije, te u tom smislu posebno poticati ranjive grupe kao što su: nezaposlene žene, žene s invaliditetom, žene žrtve nasilja, žene Romkinje itd.

Potrebno je promovirati vrijednosti i važnost razvoja novog dizajna za industriju i biznise kroz omogućavanje kompanijama testiranja novih praksi i razvoja proizvoda više dodane vrijednosti. U skladu s tim, neophodno je stalno usvajanje novih tehnologija i jačanje ljudskih resursa. Ova mjera podrazumijeva osnivanje i podršku u radu dizajn centra, koji bi osigurao okruženje za daljnji razvoj bh. industrijskog dizajna.

Neophodno je, također, uraditi mapiranje raspoloživih i potencijalnih resursa kreativne industrije radi sticanja uvida u stanje sektora, osigurati saradnju privrede sa domaćim institucijama znanja u kontekstu dizajna, razvoja finalnih proizvoda, osigurati oslobađanje od poreza na dohodak do tri zaposlena i poreza na dobit za tri godine poslovanja start-upova u kreativnoj industriji, IT i industrijskom dizajnu, te osigurati osnivanje NTP-ova za kreativnu industriju.

Također, potrebno je osigurati veća finansijska izdvajanja za sufinansiranje kinematografije i formiranje kinematografske infrastrukture, s ciljem promocije bh. društva.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Bruto dodana vrijednost u kreativnoj i kulturnoj industriji, u 000 KM	FZS	472.190 (2018)	800.000
Broj zaposlenih u kreativnoj i kulturnoj industriji	FZS	16.355 (2019)	25.000

1.3.4. Podržavati razvoj preduzetništva turističkog sektora

Ova mjera treba osigurati razvoj inoviranih, specijaliziranih i uobičajenih turističkih proizvoda kao i aktiviranje novih turističkih proizvoda veće dodane vrijednosti. To iziskuje povećanje kvaliteta smještajnih kapaciteta i uključivanje što većeg broja lokalnih preduzetnika i njihovih proizvoda/usluga u destinacijski lanac vrijednosti, što osigurava tržišnu diferencijaciju zasnovanu na lokalnom i autentičnom. Također, potrebno je razmotriti preusmjerenje postojećih turističkih zajednica u FBiH u tzv. destinacijske menadžment organizacije, što može značajno doprinijeti uspostavljanju destinacijskog turizma i lanca vrijednosti.

Potrebno je raditi na sistemskom i kontinuiranom podizanju svijesti stanovništva u ruralnim krajevima (edukativnim predavanjima i stručnim radionicama) o mogućnostima i važnosti bavljenja turizmom, očuvanju tradicionalnih i autohtonih proizvoda, autentične prirodne i kulturne baštine.

Radi što adekvatnijeg razvoja malog i srednjeg, ali i velikog turističkog preduzetništva (npr. putem pretvaranja soba/apartmana u domaćinstvima u male porodične hotele, revitalizacije tradicionalnih kuća u napuštenim selima/zaseocima nerazvijenih područja, izgradnje smještajnih objekata namijenjenih tržištima posebnih interesa, izgradnje tematskih sadržaja turističke ponude, ubrzavanja rasta planinskih i drugih turistički nerazvijenih područja), neophodno je uspostaviti sistem podrške putem povoljnih kredita Razvojne banke FBiH, osigurati edukaciju i podržati udruživanje preduzetnika kako bi se postigla uređenija, tematiziranija i sadržajnija ponuda na nivou destinacija, lanaca vrijednosti i klastera, s posebnim naglaskom na podršku preduzetništvu u ruralnim sredinama.

Za razvoj turističke ponude neophodna su ulaganja, zaštita i održavanje kulturno-historijske baštine i njeno uklapanje u razvojne tokove na lokalnom i regionalnom nivou. Potrebno je animirati sve nivoe vlasti kako bi se poduzele aktivnosti na jačem i dugoročnijem rješavanju pitanja istraživanja i zaštite kulturnog i historijskog materijalnog i nematerijalnog naslijeđa, kao i jasnom definiranju imaoca prava resursa, prava i obaveza imaoca prava resursa, s ciljem održivog upravljanja kulturnim naslijeđem. Neophodno je koordinirati rad svih nadležnih institucija na rješavanju pitanja upravljanja kulturnim resursima.

S ciljem modernizacije i unapređenja postojećih objekata za medicinske i rehabilitacione tretmane i njihove transformacije u prepoznate destinacije zdravstvenog turizma, neophodno je donijeti strateški plan razvoja zdravstvenog turizma u oblastima rehabilitacije, stomatologije i estetske hirurgije u FBiH, s primjenom i jačanjem međunarodnih standarda kvaliteta medicinskih usluga.

S ciljem razvoja planinskog i drugih oblika turizma u prirodi, u okviru turističke ponude neophodno je unapređenje i izgradnja potrebne infrastrukture (planinske staze, lokalni i šumski putevi, solarne pametne klupe, odmorišta, turistički infopaneli, vidikovci, zakloni i sl.). Uz to je potrebno i opremanje turističkih atrakcija prikladnim objektima turističke ponude (izrada internetskih stranica, online prezentacija, hrana i piće, trgovine/suveniri, ponuda specifičnih usluga – adrenalinski/zabavni sadržaji, najam rekvizita/opreme, vodiči/instruktori i izgradnja edukativnih i interaktivnih staza/učionica, organizacija stručnih predavanja i izložbi, škola u prirodi i sl.).

Također, podrška u okviru ove mjere će biti usmjerena na unapređenje i integraciju sistema turističkog informiranja, uključujući web aplikacije, mrežu smeđe turističke signalizacije, kako bi se povećala aktivnost turista tokom boravka na destinaciji i time inducirala dodatna potrošnja.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% bruto dodane vrijednosti područja djelatnosti I - Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo) u BDP-u	FZS	2,2 (2018)	2,5
Prosječni izdaci po putovanju*, KM	FZS	n/d	n/d
% godišnje promjene broja noćenja	FZS	13,6 (2019)	15,0

* Average expenditure per trip (EUROSTAT TIN00195)

1.3.5. Podržavati prostornu koncentraciju preduzetništva

Potrebno je podržati prostornu koncentraciju preduzetništva radi povećanja efikasnosti poslovnih subjekata jer ona omogućava specijaliziranost dobavljača, koncentraciju vještina i transfer znanja.

FBiH, zajedno sa kantonima i općinama, treba koristiti, pored općenito primjenjivanih inicijativa prostornog razvoja (klasteri, poduzetničke zone, tehnološki parkovi, lanci vrijednosti i sl.), i razvojne koridore.

Stoga je potrebno unaprijediti i harmonizirati postojeće propise iz domena prostornog planiranja i građenja na svim nivoima vlasti, te usvojiti odgovarajuće prostorne planove, kako bi se olakšao i ubrzao proces donošenja i vertikalnog usklađivanja prostorno-planske dokumentacije koja služi kao podloga za dobijanje saglasnosti i dozvola za građenje.

Pored toga, neophodno je izvršiti i određena prilagođavanja propisa iz oblasti imovinsko-pravnih odnosa kako bi se ubrzao proces rješavanja i uvođenja u posjed za građenje.

FBiH, kantoni i općine mogu, na primjer, u slučaju koridora Vc, inicirati transformaciju transportnog koridora Vc u razvojni koridor Vc. Bez takvih inicijativa ne samo da će se propuštati razvojne šanse, nego će doći u pitanje i servisiranje inozemnih dugova kojim se finansira izgradnja autoceste koridora Vc. Pored koridora Vc postoje i drugi koridori, npr. Bihać-Karlovac, Neum-Dubrovnik, Posušje-Imotski i Goražde-Kotroman-Koridor 11, koji se mogu finansirati sredstvima EU za prekograničnu saradnju. Pokretanje izgradnje navedenih (i svih drugih koridora) mora biti u skladu sa nalazima studija izvodivosti i isplativosti, urađenim od nezavisnih institucija.

Posebnu pažnju treba posvetiti uvođenju i razvoju intermodalnog transporta, uz primjenu novih tehničko-tehnoloških rješenja, IKT-a i korištenje „koridorskog“ pristupa za uvođenje drugih magistralnih infrastrukturnih komponenti (toplovodi, optika koja ne služi transportu i sl.) i donijeti pravni okvir za provedbu inteligentnog transportnog sistema na osnovnim mrežama u Bosni i Hercegovini. Na području FBiH određeni potencijali postoje u Mostaru (cesta-željeznica/„RoLa“), u Sarajevu (cesta-željeznica i cesta-avio) i Tuzli (cesta-željeznica-avio), te veza kopna i luke Ploče prema Luci Brčko željeznicom via Vareš, koja ima potencijal i za opciju vodnog transporta u intermodalnom konceptu cesta-željeznica-rijeka, kao i more-željeznica-rijeka. Svi ti potencijali bi funkcionirali na principu rada terminala, odnosno kopnenih luka, i omogućili bi povoljniji i okolišno prihvatljiv transport.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Gustina mreže cestovne infrastrukture, km na 1.000 km ²	FZS	181,5 (2019)	200,0
Gustina mreže željezničke infrastrukture, km na 1.000 km ²	FZS	23,3 (2019)	25,0
Promet putnika na aerodromima na 100.000 stanovnika	FZS	78.856 (2019)	100.000

1.3.6. Diverzificirati i unapređivati finansijski sistem

U kreditno-depozitnom sistemu FBiH banke imaju pravni monopol jer niko osim njih ne može prikupljati depozite i odobravati kredite, što je neuobičajeno i za zemlje s netržišnom, a kamoli za zemlje s tržišnom ekonomijom. Ovako dominantna uloga banaka sprečava pojavu konkurencije, efikasniji transfer slobodnih novčanih sredstava i daljnji razvoj privrede.

Da bi FBiH dostigla komparatore (zemlje sa višim srednjim dohotkom), potrebno je povećati domaću štednju na minimalno 25-30 % BDP-a i smanjiti kamatne stope na kredite privrednom sektoru. To nije moguće bez veće konkurencije i zato je neophodno uvođenje nebankarskih depozitnih finansijskih institucija kao što su štedionice, štedno-kreditne zadruge i sl. Za razliku od banaka, koje bi bile nacionalne institucije (djelovale na nivou BiH), štedionice bi bile regionalne institucije koje bi služile potrebama gradova i mikro, malih i srednjih preduzeća. Mogle bi steći 20-30 % kreditnog tržišta kao u zemljama komparatorima, dok bi štedno-kreditne zadruge bile lokalnog karaktera.¹⁸

Razvojnu banku FBiH treba organizirati kao tržišnu instituciju u smislu prikupljanja sredstava (emisijama vrijednosnih papira) i plasiranja sredstava. Treba je, također, osposobiti da koristi ekonomske, socijalne i okolišne kriterije, pored postojećih finansijskih, kao i da prakticira projektne finansije. Razvojna banka treba dati puni doprinos održavanju stabilnosti finansijskog i realnog sektora, posebno u kriznim situacijama, i biti promotor domaćih investicionih mogućnosti, privlačenja stranog kapitala i zajedničkih ulaganja sa stranim investitorima, uključujući i međunarodne finansijske institucije. Potrebno je osigurati nezavisnu evaluaciju projekata Razvojne banke FBiH, kako bi se, u što je moguće većoj mjeri, uticalo da doprinesu razvoju. Daljnji razvoj finansijskog sistema podrazumijeva formiranje garantnog fonda i fonda rizičnog kapitala u okviru Razvojne banke FBiH, kojim bi se podržali MSP-ovi s potencijalom rasta, kao i preduzetništvo žena i mladih. Posebno je važno osiguranje kreditnog sufinansiranja u procesu povlačenja EU sredstava posvećenog inovacijama i zelenom rastu.

Donošenje zakona i odgovarajućih podzakonskih akata o multilateralnoj kompenzaciji će značajno uticati na poboljšanje likvidnosti pravnih osoba u poslovnom sektoru i uticati na smanjenje aktivnih kamatnih stopa.

Težište treba staviti na daljnji razvoj tržišta kapitala, što pretpostavlja daljnje usklađivanje sa EU legislativom. Tržište kapitala će biti potpomognuto razvojem platnih usluga, koje će omogućiti samostalno učešće pružalaca digitalnih platnih usluga u platnom sistemu i razvojem digitalizacije platnog prometa i platnih sistema.

Institucionalni investitori (npr. PIO) mogu dinamizirati tržište kapitala pa je potrebno stvoriti uslove za etabliranje privatnih investicionih fondova koji će biti nadzirani od države. Ulaganjem u strukturirane finansijske instrumente (pokrivene obveznice) neophodno je olakšati razvoj tržišta duga i vlasničkog kapitala kao alternative finansiranju od banaka.

Obuka u kantonima i općinama, te drugih zainteresiranih (javnih i privatnih preduzeća) o funkcioniranju tržišta kapitala, može dovesti do većeg korištenja finansijskih instrumenata i smanjenja javnog duga.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% učešća pravnih lica u ukupno odobrenim kreditima	FBA	51,4 (2019)	60,0
Promet na berzi u odnosu na kredite date pravnim licima, %	FBA, SASE, FZZPR	5,5 (2019)	10,0
Hirschmann-Herfindahlov Indeks - krediti (koncentracija bankarskog tržišta)	FBA	1.360 (2019)	1.100
Kamatni spread (aktivna - pasivna kamatna stopa)	FBA	n/d	n/d

¹⁸ Štedno-kreditne zadruge postoje u 110 zemalja na šest kontinenata (25 afričkih, 21 azijska, 19 karibskih, 14 evropskih, 15 latinoameričkih, 2 sjevernoameričke i 14 okeanskih zemalja). Moguće ih je sresti od Burkine Faso i Ugande, preko Albanije i Nizozemske do Kanade i SAD-a. Iako ih je počela razvijati otomanska Turska još 60-ih godina 19. vijeka, te nastavili razvijati Austro-Ugarska i obje Jugoslavije, danas štedno-kreditnih zadruga nema u FBiH.

PRIORITET 1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti

(F)BiH ima malu i time neophodno otvorenu ekonomiju, pa se neminovno sučeljava sa sve većom konkurentnošću hiperglobaliziranih ekonomija. Stoga je, slijedeći strateške trgovinske politike i politike pametne specijalizacije, neophodno identificirati lidere razvoja regija oko kojih se grozdaju ili bi se mogle grozdati manje kompanije i tako formirati lanac vrijednosti/klaster/sektor ili pol razvoja, čiju bi održivost nadležne kantonalne i federalne vlasti mogle podržati kroz svoje politike lanaca vrijednosti.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% udjela zaposlenih u industrijskim oblastima srednje visoke tehnološke intenzivnosti u ukupno zaposlenim u C - Prerađivačkoj industriji	FZS, FZZPR	10,5 (2019)	20,0
% udjela zaposlenih u industrijskim oblastima visoke tehnološke intenzivnosti u ukupno zaposlenim u C - Prerađivačkoj industriji	FZS, FZZPR	1,1 (2019)	5,0
Bruto dodana vrijednost po zaposlenom u FBiH, KM	FZS, FZZPR	35.242 (2018)	65.000
% udjela izvoza visokotehnoloških oblasti u ukupnom izvozu C - Prerađivačkoj industriji	FZS, FZZPR	2,07 (2018)	8,00
Izvoz FBiH, mil. KM	FZS	7.620 (2019)	11.000

MJERE

1.4.1. Unapređivati zaštitu intelektualnog vlasništva

U oblasti prava intelektualnog vlasništva, neophodno je povećati stepen provedbe prava, odnosno jačati inspekcije i druge institucije nadležne za provedbu prava intelektualnog vlasništva za koji su nadležna različita tijela na svim nivoima vlasti (tržišna inspekcija, carina, policijska tijela, tužilaštvo, sudovi itd.), u skladu sa odgovarajućim međunarodnim politikama i praksama. Potrebno je raditi na uspostavljanju dijaloga između inspekcija i privrednih društava i kreirati tzv. registar privrednih subjekata od povjerenja.

U cilju unapređenja intelektualnog vlasništva u FBiH, neophodno je provesti kampanju podizanja svijesti o značaju intelektualnog vlasništva, te popularizacije intelektualnog vlasništva uopće. Posebno je važno povećati sistemski angažman na jačanju svijesti o značaju intelektualnog vlasništva kod ciljanih grupa društva kao što su potrošači, privredni subjekti (prvenstveno mala i srednja preduzeća), mladi, univerziteti i slično, kako bi se ostvario napredak u pogledu boljeg razumijevanja intelektualnog vlasništva i potakle ciljane grupe na stvaranje i korištenje intelektualnog vlasništva kao generatora privrednog razvoja FBiH.

Izmjenama Zakona o porezu na dobit, sva ulaganja u zaštitu intelektualnog vlasništva, posebno zaštitu žiga, brendiranja i industrijskog dizajna, trebaju biti priznata kao rashod u dvostrukom iznosu od stvarnog. Prihodi ostvareni po osnovu prava intelektualne svojine ostvarene u FBiH se trebaju oporezivati po umanjenoj stopi.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Naknade za upotrebu intelektualnog vlasništva, (000 \$)	WB	8.376 (2018) (BiH)	20.000
Broj inspekcijskih kontrola od nadležnih inspekcija u oblasti zaštite intelektualnog vlasništva	FUZIP	n/d	n/d

1.4.2. Podržavati primjenu međunarodnih standarda, certificiranje i akreditaciju tijela za ocjenu usklađenosti

Cilj ove mjere je podržati zadovoljavanje kriterija za izvoz u zemlje i na tržišta na kojima nastupaju i za koje su zainteresirani privrednici iz FBiH, kako u EU tako i izvan.

Ovom mjerom moguće je podržavati tijela za certificiranje i druga tijela za ocjenu usklađenosti sa međunarodnim standardima i podržati njihovu akreditaciju, podržati primjenu međunarodnih standarda vodeći se potrebama tržišta i privrede FBiH, te raditi na promociji primjene i ispunjavanja zahtjeva međunarodnih standarda.

Također, potrebno je podržati akreditaciju laboratorija, inspeksijskih tijela kao i njihovu dobrovoljnu akreditaciju ukoliko to ne zahtijeva zakonska regulativa. Jedna od permanentnih aktivnosti u okviru podrške vezane za ovu mjeru mora biti informiranje, poticanje i motivacija privatnog sektora na uvođenje i unapređenje standarda kvaliteta i sigurnosti industrijskih proizvoda i hrane, kroz obuke i poticaje ovakvim vrstama investicija, posebno za male kapacitete prerade, kako bi se osigurala bolja zaštita i sigurnost potrošača, te doprinijelo uklanjanju tehničkih prepreka kretanju proizvoda, procesa i usluga u i izvan BiH.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Aplikacije za zaštitne znakove, ukupno	WB	3.778 (2018) (BiH)	6.000
Prijavljivanja zaštitnog znaka - brenda, rang	WIPO	104/146 (2019) (BiH)	70/146
Prijavljivanja dizajnerskih rješenja, rang	WIPO	78/116 (2019) (BiH)	50/116

1.4.3. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti

Neophodno je podržavati pametnu specijalizaciju regija (kantona) na osnovu njihove komparativne prednosti i mogućnosti postizanja ekonomije obima, te stoga treba mapirati postojeće lance vrijednosti FBiH sa stanovišta veličine dodane vrijednosti izvoza.

Potrebno je definirati strateške privredne oblasti koje će podržati pametnu specijalizaciju (Zakon o podsticanju razvoja strateških privrednih oblasti u Federaciji BiH), uz uvažavanje određenih kriterija za strateške oblasti kao što su orijentiranost na izvoz, tehnička opremljenost rada, tehnološki sadržaj proizvoda, ulaganja u istraživanja i razvoj, brojnost i specijaliziranost istraživačko-razvojnog kadra, iznadprosječno plaćena radna mjesta, vezivanje drugih industrijskih grana, investicije i razvoj novih tehnologija, važnost industrije u kriznim situacijama i sl.

Razvijenije regije mogu igrati ključnu ulogu u pružanju podrške lancima vrijednosti zasnovanim na znanju, kako bi se lakše integrirali u regionalne i globalne lance vrijednosti. Naročito je bitna podrška automobilske industriji da se pripremi za nove trendove (električna i autonomna vozila i sl.) i uspostavi regionalnih lanaca vrijednosti u zelenoj i kružnoj ekonomiji. Ovo uključuje posebno gradove/regije koji su sjedišta barem jednog univerziteta, poput Mostara, Sarajeva, Tavnika, Tuzle i Zenice. Kako bi se ostvarila internacionalizacija i uključivanje u lance vrijednosti, potrebno je raditi na putnom, željezničkom, energetskom, podatkovnom jačanju ključnih infrastrukturnih veza sa regionom Zapadnog Balkana, a posebno sa svim glavnim gradovima (Zagreb, Beograd, Podgorica, Priština, Skoplje, Tirana).

U sklopu toga, neophodno je pokrenuti inicijativu prema Ministarstvu inozemnih poslova za jačanje funkcije ekonomske diplomatije u ambasadama BiH ili putem komora i udruženja

poslodavaca i na druge načine osigurati bolju informiranost privrednih subjekata o tržišnim uslovima, zahtjevima i preferencijama potrošača na izvoznim tržištima, pri čemu posebno treba imati u vidu brojnost i rasprostranjenost dijaspore.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% udjela bh. izvoza u ukupnom svjetskom izvozu	WB	0,0492 (2018) (BiH)	0,0550
Izvoz visoke tehnologije (% od ukupnog izvoza), rang	WB	66/218 (2019) (BiH)	50/218

1.4.4. Stimulirati povezivanje s bh. dijasporom

U globaliziranom svijetu dijaspora postaje sve značajniji razvojni faktor. Kako bismo adekvatno iskoristili potencijale dijaspore, potrebno je izraditi i stalno ažurirati bazu podataka dijaspore.

U okviru ove mjere će se povezivati ključne komponente javnog i privatnog sektora sa ekspertizama koje joj nedostaju, a koje bi mogla osigurati dijaspora, i na taj način kompenzirati odliv educirane radne snage. To podrazumijeva rad na povezivanju domaćih kompanija sa istraživačima i kompanijama dijaspore, promociju i podršku razvoju lanaca vrijednosti u FBiH i povećanje stepena njihove globalizacije na osnovu pospješivanja transfera znanja, vještina, tehnologija i investicija u FBiH.¹⁹

Kao podršku saradnji domaćih i kompanija dijaspore, kao i osnivanju firmi od dijaspore u FBiH, potrebno je osigurati liniju povoljnog kreditiranja u okviru Razvojne banke FBiH.

U okviru postojeće preduzetničke infrastrukture (preduzetničke zone i institucije za podršku – razvojne agencije, preduzetnički centri, poslovni inkubatori, preduzetnički akceleratori, naučno-tehnološki parkovi), potrebno je pružati snažnu podršku osnivanju i radu kompanija dijaspore.

Kako bi se osiguralo lakše finansiranje razvojnih projekata, od izuzetnog značaja bi bilo formiranje investicionog fonda privatnim sredstvima dijaspore, kojim će upravljati predstavnici dijaspore.

Primjeri mnogih zemalja pokazuju da se razvoj može značajno pospješiti izdavanjem obveznica za dijasporu,²⁰ kojima bi se finansirali najvažniji razvojni projekti FBiH (npr. elektroprivrede FBiH bi mogle emitirati obveznice usmjerene na obnovljive izvore energije).

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj privrednih subjekata pokrenutih od dijaspore	P/GK FBiH	n/d	n/d
Uspostavljena baza bh. dijaspore (kompanija i naučnih radnika)	P/GK FBiH	Ne (2020)	Da
Uspostavljena kreditna linija za kompanije iz FBiH koje ostvaruju poslovnu saradnju s bh. dijasporom	Razvojna banka	Ne (2020)	Da

¹⁹Primjer Čilea je relevantan za BiH. Čile je osnovao *ChileGlobal - the Talent Network for Innovation*, koji promovira i pospješuje razvoj ključnih ekonomskih klastera u Čileu, jačajući njihove veze s Čileancima (i drugima) u inozemstvu koji rade na uvođenju inovativnih tehnologija u Čile. Čileanci u dijaspori posvećuju svoje vrijeme, iskustvo, kontakte, znanje i vještine da pomognu globalizirati čileanske kompanije. Posebno je interesantan primjer indijske dijaspore u oblasti informacionih tehnologija. Indijski inženjeri i preduzetnici u Silicon Valley pomogli su Indiji da postane globalni tehnološki hub, što bi moglo biti od koristi za osnivanje IK centra u Sarajevu.

²⁰Niz zemalja, na primjer, Izrael, Indija, Etiopija i Kenija emitirale su obveznice za dijasporu. Svjetska banka je osnovala poseban tim koji se bavi ovom vrstom obveznica i koji može pomoći FBiH da emitira ove obveznice.

STRATEŠKI CILJ 2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ

PRIORITET 2.1. Unapređivati obrazovni sistem

Neophodno je visoko obrazovanje znatno više zasnivati na naučno-istraživačkom radu koji će biti od šireg društvenog značaja, povezivati obrazovne i privredne institucije, posebno kroz naučno-tehnološke parkove, povećavati obuhvat obrazovanjem, provesti cjelovitu kurikularnu reformu predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, poboljšavati rad s talentima, djecom s razvojnim poteškoćama, djecom bez roditeljskog staranja i onoj iz socijalno ugroženih grupa, poboljšavati obrazovnu infrastrukturu, ojačati pedagoške zavode, formalno pravno regulirati obrazovanje odraslih, povećavati pristup internacionalnim bazama podataka i opremljenost obrazovnih institucija, posebno informatičku. Potrebno je reformirati finansiranje visokog obrazovanja postepeno prebacujući fokus s finansiranja institucija na finansiranje studenata, uz nastojanje da se što više poveća digitalni koeficijent društva, odnosno doprinos obrazovanja povećanju produktivnosti njegovih članova i društva u cjelini.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% udjela radno sposobnog stanovništva sa višom i visokom školom, magisterijem i doktoratom u ukupnoj radnoj snazi - ukupno	FZS	9,3 (2019)	13,0
% udjela radno sposobnog stanovništva sa višom i visokom školom, magisterijem i doktoratom u ukupnoj radnoj snazi - žene	FZS	9,0 (2019)	13,0
% stipendija i ostalih grantova učenicima/studentima u odnosu na ukupna budžetska izdvajanja za obrazovanje	FZS	1,14 (2018)	5,0

MJERE

2.1.1. Unapređivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze

Fokus mjere je na unapređenju studijskih programa kroz usklađivanje broja i profila studijskih programa s društvenim i privrednim potrebama, prilagođavanju sadržaja studijskih programa s jasno definiranim ishodima učenja i osiguranje povezanosti tržišta rada i visokog obrazovanja. Potrebno je osigurati fleksibilnost obrazovnog sistema u prilagođavanju potrebama tržišta rada kroz fleksibilnost u ponudi predmeta i stalno praćenje potreba za radnom snagom. Neophodno je razmotriti mogućnost promjene modela finansiranja studija i fakulteta na način da se fokus stavi na studentskim kreditima koje bi davale vlade kako bi osigurale zadržavanje diplomanata u zemlji.

Potrebno je značajno povećati ulaganja u kontinuiran razvoj i obrazovanje nastavnog kadra, osigurati kvalitetnu kadrovsku strukturu univerziteta, te raditi na uključivanju privrede u istraživačko-razvojne aktivnosti univerziteta.

Pored toga, potrebno je osigurati pristup istraživačkoj infrastrukturi, uključujući i pristup relevantnim domaćim i međunarodnim bazama podataka, poticati razvoj naučno-istraživačkog rada, podržavati naučno-istraživačke projekte u kojima učestvuju univerziteti iz FBiH, te osnivanje instituta i centara za napredne tehnologije pri fakultetima i finansiranje godišnjeg obrazovnog samita za bh. dijasporu i domaće istraživače.

Potrebno je hitno preuzimanje osnivačkih prava za BIHARNET ili uspostaviti FARNET i neophodne konekcije, te podržati izdavanje domaćih naučnih časopisa i objavljivanje stručnih tekstova u inozemnim časopisima.

Pored ovih aktivnosti, neophodno je dodatno potaknuti naučno-istraživački rad kroz promociju i sistem nagrađivanja. Također, važno je osigurati podršku formiranju preduzetničke infrastrukture na visokoškolskim ustanovama, promovirati koncept tzv. “preduzetničkog univerziteta”, akademske inovativne projekte, visokokvalitetne naučne publikacije, veću mobilnost akademskog i istraživačkog osoblja, te podršku projektima koji povezuju naučno-istraživačke i visokoobrazovne institucije s evropskim naučno-istraživačkim centrima i univerzitetima.

Također, neophodna je potpuna integracija unutar univerziteta, uz osiguranje mobilnosti studenata između pojedinih univerziteta. U kantonima FBiH postoji rascjepkanost javnih visokoobrazovnih institucija, koje su često deficitarne s opremom i ljudskim potencijalom, te zaostaju za svjetskim obrazovnim standardima. U uslovima pandemije, neophodno je osigurati svu neophodnu infrastrukturu i materijalno-tehničke pretpostavke za rad i nastavu na daljinu u visokoškolskim ustanovama.

Potrebno je što više poticati internacionalizaciju visokog obrazovanja uvođenjem predmeta i programa na engleskom jeziku, što bi podiglo kvalitet i međunarodnu prepoznatljivost univerziteta i uticalo na privlačenje stranih studenata, profesora i dijasporu, te jače integriranje u evropski i svjetski visokoobrazovni prostor, kao i uvođenje međunarodnih studentskih i profesorskih ISIC kartica.

Neophodno je podržati privlačenje nastavnika/eksperata iz dijasporu u formi gostujućih nastavnika/eksperata na obrazovnim institucijama u zemlji, povezivanje domaćih institucija s institucijama u kojima radi dijaspora, privlačenje učenika u obrazovni sistem na ljetne škole, te kreiranje baze podataka akademske dijasporu kako bi se pospješilo umrežavanje i saradnja.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj univerziteta iz FBiH koji su na međunarodnoj ljestvici rangirani bolje od 1.500-tog mjesta	Webometrics	1 (2020)	4
Ukupan broj diplomiranih (20-29), na 1.000 stanovnika, ukupno	FZS	4,5 (2019/20)	8,0
Ukupan broj diplomiranih (20-29) na 1.000 stanovnika, žene	FZS	2,9 (2019/20)	5,0

2.1.2. Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve

Kvalitet osnovnog i srednjeg obrazovanja potrebno je značajno unaprijediti provođenjem cjelovite kurikularne reforme, usklađivanjem različitih dokumenata obrazovne politike, povećanjem opremljenosti i dostupnosti obrazovne infrastrukture, osiguravajući potrebnu podršku za svako dijete u odgojno-obrazovnom procesu na svim nivoima vlasti, uključujući djecu koja su marginalizirana po nekom osnovu.

Potrebno je razvijanje cjelovitog sistema vrednovanja, ocjenjivanja i izvještavanja o ishodima učenja, razvijanje digitalnih obrazovnih sadržaja, razvijanje alata i metoda korištenja IKT-a u učenju i poučavanju, te osiguranje prohodnosti učenika. U potrazi za odgovorima na

savremene potrebe odgojno-obrazovne prakse, neophodno je jačati kapacitete i ulogu pedagoških zavoda na unapređivanju, praćenju i vrednovanju kvaliteta odgoja i obrazovanja u FBiH.

Neposrednijom saradnjom s privredom treba usklađivati upisne politike s potrebama tržišta rada, povećavajući udio praktičnih znanja i vještina, uspostaviti dualni sistem obrazovanja i dokvalifikaciju nastavnog kadra radi usklađenosti obrazovanja s potrebama tržišta rada. Potrebno je značajno povećati ulaganja u kontinuiran razvoj i obrazovanje nastavnog kadra kako bi bolje zadovoljio potrebe za obrazovanjem u digitalnom dobu.

Neophodno je uvođenje STEM²¹ edukacije u osnovne škole u ranoj fazi školovanja i specijaliziranih STEM odjela u srednje škole, te adekvatne obuke za nastavni kadar. U uslovima pandemije, neophodno je unaprijediti postojeću infrastrukturu i stvoriti materijalno-tehničke pretpostavke za održavanje kvalitetne online nastave kako bi učenici dobili neophodno znanje za nastavak školovanja.

U cilju što većeg obuhvata obrazovanjem, neophodno je uvesti obavezno srednjoškolsko obrazovanje, za što je potrebno postepeno osiguravati sredstva.

Također je važno značajno povećati obuhvat djece predškolskim obrazovanjem kroz potpunu vaučerizaciju predškolskog sistema u FBiH, pri čemu bi trebalo izjednačiti privatni i javni sektor u ovoj oblasti. To bi, također, potaklo razvijanje adekvatne mreže ustanova predškolskog vaspitanja na način osiguranja kapaciteta i dostupnosti prema lokalnim potrebama, uvođenje centara za boravak djece u okviru preduzeća, ustanova i organizacija, kreiranje usluga i servisa (servisi za odvođenje i dovođenje djece iz škole, pružanje usluge roditeljima i starateljima - hraniteljima u vođenju domaćinstava itd.) i e-medicinsko savjetovanje.

To bi omogućilo uključivanje osoba iz lokalnih zajednica (nezaposlenih, penzionerki, žena s niskim primanjima, volonterki i sl.) za pomoć u kući oko djece i starih osoba, čime bi se uskladila obaveza podizanja djece i profesionalnog angažmana roditelja, te osigurala dodatna primanja za navedene kategorije.

Potrebno je omogućiti uključenje djece nezaposlenih roditelja, djece iz romskih porodica, djece iz hraniteljskih porodica i drugih oblika porodične brige u predškolski sistem putem dodatnih vaučera i besplatnog/subvencioniranog sistema produženog boravka za učenike do četvrtog razreda osnovne škole, s ciljem da roditelji/hranitelji/staratelji lakše prolaze obuke i traže posao. Za potrebe čuvanja djece kod kuće, potrebni su programi sa sadržajem svakodnevnog rada sa djecom i ishrane, te radionice i mehanizmi za rješavanje problema, kao stručni vodič za osobe koje čuvaju djecu, ali i za same roditelje. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti djeci s posebnim obrazovnim potrebama (inkluzivna nastava), te njihovim roditeljima/hraniteljima/starateljima osigurati posebnu podršku u procesu studiranja, traženja posla i rada.

Za roditelje koji studiraju potrebno je osigurati pravni okvir za studiranje uz rad i/ili duže studiranje bez povećanja cijene, doplatu za roditelje studente, vaučere za vrtić i podršku za

²¹ STEM edukacija obuhvata 4 discipline (prirodne nauke, informatika, inženjerstvo i matematika), koje, zahvaljujući interdisciplinarnom pristupu, imaju značajnu primjenu u praksi.

stanovanje za studente parove sa djecom i samohrane roditelje - studente, jednokratnu pomoć prilikom trudnoće i poroda itd.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Rang BiH na PISA testiranju (Program za međunarodno ocjenjivanje učenika)	OECD PISA	62/79 (2018) (BiH)	40/79
% obuhvata predškolskim obrazovanjem (0-6 god), ukupno	FZS	14,8 (2018/19)	80
% obuhvata predškolskim obrazovanjem (0-6 god), djevojčice	FZS	14,7 (2018/19)	80
% učenika koji su prekinuli osnovno obrazovanje, ukupno	FZS	0,09 (2018/19)	0,03
% učenika koji su prekinuli osnovno obrazovanje, učenice	FZS	0,07 (2018/19)	0,02
% učenika koji su prekinuli srednje obrazovanje, ukupno	FZS	0,69 (2017/18)	0,3
% učenika koji su prekinuli srednje obrazovanje, učenice	FZS	0,54 (2017/18)	0,2

2.1.3. Razviti funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja

Ova mjera podrazumijeva povećanje uključenosti u procese cjeloživotnog učenja i obrazovanja, zatim unapređivanje i proširenje učenja, osposobljavanje i usavršavanje kroz rad, poboljšanje organiziranosti, finansiranja i upravljanja procesima obrazovanja odraslih, te razvijanje procesa i sistema priznavanja neformalno stečenih znanja i vještina. Ono što posebno treba je značajnija podrška ustanovama za obuku odraslih i njihova certifikacija, kao i donošenje zakonom priznatih programa obrazovanja odraslih. Ovi programi bi bili usmjereni na pružanje usluga dokvalifikacije, prekvalifikacije i pripreme za posao.

Programima podrške preduzetničkoj infrastrukturi potrebno je napraviti potpuni redizajn podrške razvoju preduzetništva i manjim preduzećima i podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama, kako za preduzetnike, tako i za one koji planiraju osnovati preduzeće.

Posebno je potrebno osmisliti i intenzivirati nove obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektor, stimulirati izdvajanja za neformalno obrazovanje i osigurati porezne olakšice za troškove obrazovanja radnika i promociju programa učenja uz rad, te stažiranja. Unutar obrazovnog sistema potrebno je podržati i akreditaciju i povezivanje sa akreditiranim centrima cjeloživotnog učenja u razvijenim zemljama. Obuka i obrazovanje zaposlenih treba dobiti povećan koeficijent kao porezni odbitak.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% osoba (25-64 godine) koje su, nakon redovnog obrazovanja, pohađale formalno i/ili neformalno obrazovanje u prethodnih 12 mjeseci od dana anketiranja	FZS	8,1 (2016/17)	20,0
Broj certificiranih ustanova za obrazovanje odraslih	Nadležna kantonalna ministarstva	n/d	n/d
% poslodavaca koji su spremni ponuditi praktičnu nastavu za učenike i studente	FZZZ	34,8 (2020)	50,0
% poslodavaca koji su spremni pružiti obuku za nezaposlene osobe (mentori, oprema...)	FZZZ	19,8 (2020)	40,0

2.1.4. Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a

Promjene u obrazovnom sistemu i zaokret prema novim tehnologijama su od izuzetne važnosti za razvoj društva i ekonomije FBiH. Digitalna znanja imaju presudan značaj za inovacije, rast, konkurentnost, zaposlenost i dr.

Zbog toga je neophodno poticati škole i univerzitete na veći stepen znanja i prakse u IT oblasti kao i postepeno uvođenje osnova programiranja na sve fakultete. Radi uspostavljanja balansa razvoja srednjih i naprednih stručnih vještina sa ličnim i društvenim potrebama, ove vještine trebaju biti dio školskih planova i programa nastave i učenja od osnovnog do visokoškolskog obrazovanja. Kako bi se postigao odgovarajući standard u posjedovanju digitalnih vještina učenika, potrebno je kontinuirano usavršavati znanje i rad nastavnika, posebno nastavnika informatike. Potrebno je kreirati programe stručnog usavršavanja i povećanja kompetencija nastavnog osoblja u oblasti IKT-a.

U obrazovnim institucijama, uključujući i predškolske ustanove i institucije kulture, potrebno je unaprijediti centralnu komunikacionu infrastrukturu, izgraditi lokalnu bežičnu komunikacionu infrastrukturu (WLAN) i osigurati digitalnu opremu neophodnu za učenje i sticanje znanja. Implementaciji ove mjere će doprinijeti i mentorski rad sa nastavnicima i mladim talentima u oblasti prirodnih nauka i informatike.

U ovom procesu potrebno je osigurati saradnju obrazovnog sistema i kompanija u ovom sektoru. Poseban fokus treba staviti na interaktivno obrazovanje i uvođenje interaktivnih digitalnih sadržaja sa adekvatnim web platformama u realizaciji nastave u osnovnim i srednjim školama i STEM koncept obrazovanja od osnovne škole do fakulteta.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj nastavnih sati iz informatike, po učeniku	Nadležna kantonalna ministarstva	n/d	n/d
Broj kompjutera koje koriste učenici, na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	FZS	5,7 (2018/19)	20,0

2.1.5. Poboljšavati rad sa talentima i standard učenika i studenata

Obrazovne institucije trebaju identificirati talente i osigurati njihov daljnji razvoj posebno kreiranim programima koji će omogućiti identifikaciju, motivaciju i njihov razvoj u različitim oblastima.

U slučaju da su talentirane osobe sa invaliditetom i/ili pripadaju siromašnim/marginaliziranim kategorijama stanovništva ili su djeca bez roditeljskog staranja, potrebna je posebna podrška države.

Neophodno je osigurati sredstva za poboljšanje studentskog standarda (moderni univerzitetski kampusi, dostupne kvalitetne laboratorije, baze podataka, biblioteke, sportski tereni, dostojan studentski smještaj i dr.). Pored domaćih izvora, u ovu svrhu moguće je i korištenje međunarodnih fondova i programa (razmjena studenata, međunarodni programi saradnje univerziteta, programi usavršavanja nastavnog kadra i sl.).

Potrebno je promoviranje i sufinansiranje stipendiranja talentiranih srednjoškolaca, studenata i sajmovi zapošljavanja, kao i sufinansiranje specijalizacija, studiranja, projekata

u i izvan BiH. Neophodno je uspostaviti digitalnu platformu e-student za praćenje dostupnosti statusa, analizu i zapošljavanje studenata i uspostaviti grant shemu kojom će se podržavati talentirani učenici i studenti.

Ovim se nastoji što više usporiti odlazak visokoobrazovanih mladih ljudi u koje je društvo uložilo značajna sredstva.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Iznos budžetskih sredstava za finansiranje projekata talentiranih učenika osnovnih i srednjih škola (kantoni + FBiH), KM	Nadležna ministarstva u FBiH	n/d	n/d
Iznos budžetskih sredstava iz budžeta FBiH za nagrađivanje najboljih učenika, KM	Nadležna ministarstva u FBiH	49.500 (2019)	500.000
Iznos budžetskih sredstava iz kantonalnih bužeta za nagrađivanje najboljih učenika, KM	Nadležna kantonalna ministarstva	n/d	n/d

PRIORITET 2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema

Potrebno je promovirati pravo zdravstvene zaštite za sve građane FBiH, povećati pokrivenost zdravstvenim osiguranjem, primjenjivati cjeloživotno učenje o zdravlju, zdravom životnom stilu i zdravim izborima, štititi reproduktivno zdravlje mladih, kontinuirano osiguravati i poboljšavati kvalitet zdravstvenih usluga, teritorijalno ravnomjernije pružati zdravstvene usluge i jačati vertikalnu i horizontalnu koordiniranost i spremnost, posebno u kriznim javnozdravstvenim situacijama, što će se osigurati adekvatnijim finansiranjem usluga za poboljšanje javnog zdravlja kao i daleko boljim ekonomiranjem alociranih sredstava.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Očekivano trajanje života pri rođenju, godina, ukupno	FZS	77,3 (2018)	80,0
Očekivano trajanje života pri rođenju, godina, žene	FZS	79,3 (2018)	81,0
Stopa mortaliteta, na 1.000 stanovnika, ukupno	FZS	10,1 (2019)	9,0
Stopa mortaliteta, na 1.000 stanovnika, žene	FZS	9,8 (2019)	8,5

MJERE

2.2.1. Unapređivati pristup i smanjivati nejednakost u zdravstvenim uslugama

Mjera će se provesti povećanjem raspoloživosti resursa u zdravstvu programima ravnomjerne distribucije kadrova u svim regijama FBiH, u skladu sa ustavnim nadležnostima u oblasti zdravstva, što uključuje i ravnomjernu distribuciju kadrova u urbanim i ruralnim sredinama. Također, dostupnost zdravstvenih usluga će se povećati adekvatnim planiranjem potrebnih specijalizacija u svim regijama FBiH, uključujući ravnomjerno urbane i ruralne sredine. Za realizaciju navedene mjere će također biti neophodno osigurati i dodatna budžetska i vanbudžetska sredstva za ravnomjernu pokrivenost zdravstvene infrastrukture u ruralnim i urbanim sredinama u FBiH. Nadležni nivoi vlasti će osigurati povećanje stepena dostupnosti usluga i jednakosti u pristupu zdravstvenim uslugama, esencijalnim lijekovima i ortopedskim pomagalicama na prostoru cijele FBiH.

Potrebno je osigurati efektivnu raspoloživost resursa u zdravstvenom sektoru boljom funkcionalnom povezanosti i koordinacijom između kantonalnog i federalnog nivoa vlasti, te jačati koordinaciju između pojedinih „podsistema” u zdravstvenom sektoru i povećavati komplementarnost nivoa zdravstvene zaštite.

Posebno je važno uspostaviti komplementarnost, kompatibilnost i konkurentnost između javnog i privatnog sektora dosljednom primjenom postojećeg zakonodavnog okvira koji izjednačava privatni i javni sektor, te kontinuiranim izmjenama i dopunama postojeće regulative kako bi se unapređivala komplementarnost i konkurentnost javnog i privatnog sektora u zdravstvu.

Potrebno je poduzeti aktivnosti za povećanje pokrivenosti zdravstvenim osiguranjem, posebno rizičnih grupa, povećanjem obima usluga iz sredstava fonda solidarnosti u smislu uvođenja preventivnih programa, što će, na kraju, dovesti do ravnomjerne teritorijalne dostupnosti zdravstvenih usluga, odnosno međukantonalne saradnje u širenju dostupnosti određenih zdravstvenih usluga i sl. Pri tome je potrebno izvršiti analizu i utvrditi kategorije stanovništva koje nemaju zdravstveno osiguranje.

Neophodno je promovirati pravo zdravstvene zaštite za sve građane FBiH, te uvesti mehanizme zaštite prava, ne samo pacijenata, nego i zdravstvenih radnika. Paralelno, neophodno je jačati odgovornost pacijenata u smislu brige o vlastitom zdravlju i obavezama u pridržavanju uputa ljekara.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% stanovništva obuhvaćenog zdravstvenim osiguranjem	FZZOIR	89,9 (2018)	95,0
Indeks univerzalne zdravstvene pokrivenosti (UHC WHO)	WHO	61 (2017) (BiH)	80
Broj ljekara opće, odnosno porodične medicine, u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, na 1.000 stanovnika	FZJZ	0,36	0,46

2.2.2. Osnažiti potencijal preventivne medicine

Unapređenje zdravlja i kvaliteta života podrazumijeva implementaciju koncepta novog javnog zdravstva kroz intersektorski pristup blagostanju društva, zdrave javne politike i uvođenje koncepta cjeloživotnog učenja o zdravlju, zdravom životnom stilu i zdravim izborima.

Programi promocije zdravlja, prevencije bolesti i unapređenja kvaliteta života imaju za cilj uključiti i osnažiti pojedince i zajednicu u pravljenju odabira zdravog ponašanja i izvršiti promjene koje smanjuju rizik od ranog razvoja hroničnih oboljenja i drugih bolesti. Posebna pažnja u oblasti prevencije i promocije zdravlja se treba usmjeriti na djecu i omladinu kako bi se prevenirao razvoj nezdravih stilova života i kako bi se mladi stimulirali za prihvatanje zdravih stilova života. U cilju potpunijeg i kvalitetnijeg odgovora na potrebe stanovništva, neophodno je unaprijediti rodno osjetljive programe koji su usmjereni na unapređenje zdravstvene prevencije i zaštite, posebno ranjivih grupa.

Mjera će stimulirati razvoj i saradnju korisničkih udruženja i nevladinih organizacija s ciljem bolje komunikacije usmjerene na unapređivanje i poboljšanje zdravstvene pismenosti i zdravstvenog statusa pojedinca i cijele populacije kroz dizajniranje i provođenje promotivnih kampanja za promjene u životnom stilu, unapređenje kvaliteta života, zdravo starenje, kao i

podizanje svijesti o uticaju na zdravlje i značaju čistog okoliša i kvalitetnog vodosnabdijevanja.

Uporedo s tim, jačaće se zdravstvena pismenost kroz razvoj i implementaciju održivih kurikuluma za školske predmete (osnovne i srednje škole) - zdravstvena edukacija, edukaciju i obuke vezane za komunikacije o zdravlju (mediji za male grupe, radio, televizija, novine, blogovi, poruke, razmjena video klipova, poruke preko mobilnih telefona i forumi na internetu, promocija zdravih stilova života, zdravstvena edukacija od zdravstvenih stručnjaka itd.).

Dizajniranje i implementacija sistematskih i sveobuhvatnih preventivnih programa, s posebnim osvrtom na rano otkrivanje i prevenciju masovnih nezaraznih bolesti (kardiovaskularne bolesti, dijabetes, maligne bolesti, mentalno zdravlje, oralno zdravlje) je neophodnost u savremenim sistemima zdravstvene zaštite. Ovi programi trebaju biti ravnomjerno provođeni u cijeloj FBiH i finansirani na jedinstven način.

Ključno multisektorsko pitanje je afirmacija koncepta zdravog starenja. Uvijek se govori o trošku liječenja treće generacije, ali ako se ovoj generaciji osigura pokretljivost, može biti resurs, pa je potrebno dalje otvarati centre za zdravo starenje, gdje pripadnici treće generacije mogu boraviti i gdje se može stvoriti efikasna međugeneracijska solidarnost.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti cirkulatornog sistema sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, ukupno	ZZJZ	501,9 (2018)	400,0
Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti cirkulatornog sistema sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, žene	ZZJZ	269,1 (2018)	190,0
Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti maligne neoplazme sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, ukupno	ZZJZ	212,1 (2018)	150,0
Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti maligne neoplazme sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, žene	ZZJZ	89,0 (2018)	70,0
Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od endokrinoloških bolesti i metaboličkih oboljenja sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, ukupno	ZZJZ	54,2 (2018)	40,0
Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od endokrinoloških bolesti i metaboličkih oboljenja sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, žene	ZZJZ	21,3 (2018)	15,0

2.2.3. Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite

Neophodna je digitalna transformacija sistema zdravstvene zaštite korištenjem jedinstvenih standardiziranih protokola na osnovu zajedničkog evropskog formata, kako bi se građanima omogućio siguran pristup zdravstvenim podacima i njihova razmjena u (F)BiH, a poslije i u EU. Kao osnovni preduslov za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija, neophodno je postojanje baza podataka na svim nivoima zdravstvenog sektora, podržanih odgovarajućom informatičkom i informacionom strukturom i uvezanih u jedan sistem. To podrazumijeva vertikalnu i horizontalnu razmjenu podataka i informacija svih sudionika u zdravstvenom sektoru. Stoga je važna izrada i usvajanje Programa integralnog zdravstveno-informacionog sistema i e-zdravlja (e-health), kao i unapređenje sistema monitoringa i evaluacije u smislu boljeg praćenja učinka zdravstvenog sektora, s fokusom na javno zdravlje i finansiranje zdravstvene zaštite.

Potrebno je omogućiti analizu velike količine podataka koji se generiraju postojećim informacionim sistemima u zdravstvu, kako bi se ostvarili novi uvidi u zdravstvene trendove, te omogućilo adekvatno strateško odlučivanje u ovoj oblasti. U ove aktivnosti potrebno je uključiti odgovarajuće univerzitetske ustanove i istraživačke centre.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita u kantonima	FMZ	2/10 (2019)	7/10

2.2.4. Unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama

Sposobnost reagiranja na javnozdravstvene rizike zahtijeva sistem koji omogućava brzo otkrivanje, reagiranje, prevenciju i komunikaciju sa širom zajednicom o opasnostima za zdravlje. Neophodno je jačanje vertikalne i horizontalne komunikacije u kriznim javnozdravstvenim situacijama formiranjem mulisektorskih štabova, kao i preko zajedničke platforme, koja automatizmom pokreće relevantne faktore. Krizne javnozdravstvene situacije su uslovljene tranzicionim procesima u svijetu, kao što su snažna epidemiološka tranzicija (promjena obrazaca obolijevanja), pandemije i pojave novih zaraznih oboljenja (novi virusi), migrantska kriza, elementare nepogode (poplave, zemljotresi, požari) itd.

Mjera će podržati razvoj jedinstvenih planova pripravnosti sa različitim scenarijima javnozdravstvenih prijetnji, razvoj i kontinuirano unapređenje sistema za prikupljanje podataka kao osnovu za donošenje odluka, unapređenje preventivnih mjera i usvajanje integrativnog i kooperativnog pristupa različitih sektora i nivoa vlasti uključenih u upravljanje, objavljivanje dostupnih informacija, izdavanje javnih upozorenja, te planiranje i realizaciju intervencija usmjerenih na smanjenje izloženosti zdravstvenim rizicima i minimiziranje zdravstvenih rizika.

Potrebno je stvoriti preduslov za brz i efikasan odgovor u kriznim situacijama, stvoriti sistem javnog uzbunjivanja i brze reakcije kao odgovor na krizu koja utiče na zdravlje stanovništva. Ovo podrazumijeva definiranje kriznih planova, mapiranje i planiranje resursa, te provođenje kontinuiranih edukacija i vježbi u smislu podizanja spremnosti za brzi odgovor.

Također, mjera podržava razvijanje procedura za procjenu ekoloških zdravstvenih rizika, uključujući rizike zbog sigurnosti hrane, te unapređivanje laboratorijskih kapaciteta za nadzor, dijagnosticiranje i izvještavanje o zdravstvenim rizicima. Pored federalnog štaba, i svaki kanton treba imati multisektorski štab zaštite za krizne situacije.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Razvijeni planovi pripravnosti za javnozdravstvene prijetnje	FMZ, ZZJZ	Ne (2020)	Da

2.2.5. Jačanje finansijske održivosti zdravstvenog sistema i unapređivanje pravičnosti u finansiranju zdravstvene zaštite

Ova mjera podrazumijeva provođenje konsolidacije i prestruktuiranje zdravstvenog sistema. To znači da je potrebno izvršiti finansijsku, organizacijsku i stratešku konsolidaciju, te poduzimati mjere sanacije bolnica koje generiraju gubitke. S tim u vezi, neophodno je evaluirati racionalnost organizacije zdravstvenih ustanova u javnom sektoru, s ciljem smanjenja visokih fiksnih troškova suvišnih kapaciteta, posebno u bolnicama.

Pri tome, važnu ulogu ima uvođenje kontrolinga i jačanje sistema finansijskog upravljanja i unutrašnjih finansijskih kontrola, odnosno interne revizije. Također, potrebno je jačati mehanizme savjesnog upravljanja zdravstvenim sistemom, što uključuje racionalnu potrošnju i upravljanje resursima i troškovima kroz osiguranje boljeg menadžmenta u zdravstvenim ustanovama, kao i korištenje i širenje modela javno privatnog partnerstva u zdravstvu na osnovu dobrih praksi.

Također, u javnom zdravstvenom sektoru potrebno je kontinuirano ujednačavati liste lijekova po kantonima s ciljem osiguranja dostupnosti kvalitetnim, sigurnim, provjerenim i ekonomičnim lijekovima, te razmotriti mogućnost zajedničke nabavke esencijalnih lijekova radi racionalizacije troškova nabavki.

S druge strane, potrebno je poduzimati aktivnosti na jačanju finansijske discipline u sferi naplate doprinosa zdravstvenog osiguranja, povećanju obuhvata zdravstvenim osiguranjem, kvantifikaciji i implementaciji osnovnog paketa zdravstvenih prava, te pronalaženju dodatnih izvora za njegovo ravnomjerno finansiranje u svim kantonima. Neophodno je izvršiti procjenu potreba za finansijskom konsolidacijom i redizajniranjem sadržaja federalnog fonda solidarnosti.

Finansiranje zdravstva mora postati čvršće povezano s mjerljivim pokazateljima uspješnosti rada, što se može postići odgovarajućim modelima ugovaranja zdravstvenih usluga, koji će uticati i na mehanizam plaćanja zdravstvenih radnika s ciljem kreiranja motivacijskih mehanizama za bolji rad.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Zdravstvena potrošnja kao % BDP-a	FZS	8,2 (2018)	10,0
% tekućih javnih izdataka za zdravstvo u FBiH u ukupnim tekućim izdacima za zdravstvo	FZS	70,4 (2018)	72,0
Akumulirani gubitak zdravstvenog sektora, mil. KM	FZZOIR, FZZPR	80,2 (2018)	0

2.2.6. Stvaranje okruženja za naučno-istraživački rad i biomedicinska istraživanja

Biomedicinska istraživanja su potrebna kako bi se proširila baza znanja koja podržava donošenje politika, razvoj inovativnih tehnologija i pristup složenim javnozdravstvenim i medicinsko-kliničkim problemima, kao i da se osigura primjena robusnih metoda realizacije, praćenja i ocjene u cilju postizanja djelotvornih ishoda.

Ova mjera ima za cilj podržavanje primijenjenih biomedicinskih istraživanja kako bi se osigurala dostupnost novih načina liječenja i medicinskih proizvoda, poboljšanje upravljanja poslovnim procesima u zdravstvenom sektoru i razvijanje sistema upravljanja i održavanja zdravstvenih tehnologija.

Potrebno je osnažiti partnerstva sa istraživačkim centrima i akademskim institucijama kako bi se provodile blagovremene studije koje podržavaju donošenje odluka na svim nivoima vlasti u zdravstvu. Potrebno je poticati istraživanja u oblastima poput biomedicinskih, kliničkih, javnog zdravstva, zdravstvenih sistema, promocije zdravlja, prirodnih proizvoda, vakcina itd. Također, potrebno je podržati projekte patentiranja i primjene istraživačkih nalaza. Neophodno je snažnije investiranje u inovativne i kreativne programe kroz međunarodnu saradnju i sudjelovanje u zdravstvenim programima EU. Ova mjera podržava

kontinuiranu edukaciju istraživačkog kadra i njihovo nagrađivanje u cilju zadržavanja postojećeg i razvoja novog kadra.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Bruto domaći izdaci u istraživanje i razvoj u medicinske i zdravstvene nauke, u 000 KM	FZS	2.096 (2018)	10.000

PRIORITET 2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodice i položaj mladih

Pružanje finansijske i stambene podrške, te usklađivanje porodištva s radnim i drugim obavezama pružalo bi sigurnost i poticalo na rađanje i rast stanovništva, dok bi razvijanje tolerancije i kulture dijaloga doprinijelo stabilnosti porodica. Posebnu pažnju treba posvetiti ranjivim porodicama, čemu može znatno doprinijeti jačanje institucija i kapaciteta na lokalnom nivou.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Stopa promjene stanovništva	FZS	-0,28 (2019)	0,25
Indeks starosti (odnos 60+ i 0-19)	FZS, FZZPR	111,9 (2019)	95,0

MJERE

2.3.1. Poticati natalitet i zaštitu porodica s djecom

Pružanje finansijske i druge podrške porodicama koje planiraju rađanje djece pružilo bi sigurnost i potaklo njihovu odluku na rađanje. Podrška u vidu jednokratnih pomoći (za osiguranje realne nadoknade osnovnih troškova za novorođenče), redovnih roditeljskih i dječijih dodataka, te poreznih olakšica na izdvajanja za djecu, olakšala bi podizanje djece i formiranje zdravije porodice.

Za ostvarivanje ovih aktivnosti potrebno je i osnivanje fonda za planiranje porodice i osiguranje optimalne porodijske naknade za sve porodilje i pri tome ujednačavati porodijske naknade za zaposlene i nezaposlene majke, uzimajući u obzir različite osnove za ostvarivanje prava na porodijsku naknadu. To podrazumijeva da država preuzme sve obaveze koje su vezane za trudnoću i porodijsko odsustvo koje su trenutno na teretu poslodavaca, davanje olakšica poslodavcima koji imaju zaposlene majke sa djecom do 16 godina, a posebno s djecom do 7 godina, definiranje dužine minimalnog obaveznog porodijskog odsustva, uvođenje fleksibilnosti u radnim odnosima (ugovore na određeno tretirati na isti način kao i ugovore na neodređeno vrijeme s pozicije prava na naknadu za vrijeme trudnoće, porodijskog odsustva i odsustva sa rada zbog njege djeteta, te fleksibilnosti u radnom vremenu), korištenje odsustva u više navrata (parcijalno), eventualno produženje odsustva i, u skladu s tim, umanjeње mjesečne naknade, promoviranje mogućnosti korištenja odsustva radi njege djeteta za očeve i sl.

Neophodno je raditi na periodičnoj obuci i stručnom usavršavanju (o primjeni zakonodavstva i pružanju informacija korisnicima), uspostaviti mehanizma za praćenje, evaluaciju i izvještavanje o stanju u oblasti zaštite porodica s djecom, te uspostaviti i održavati centralnu bazu podataka o korisnicima u FBiH.

Uspješna populacijska politika traži djelovanje u lokalnoj upravi uspostavom organizacije i tijela za porodicu, djecu, mlade, kao i izdvajanje sredstava iz budžeta za poticaje rađanja, zapošljavanja mladih i praćenje konkretnih indikatora kvalitetnijeg života različitih kategorija stanovništva. Pored toga, potrebno je na nivou Federacije BiH donijeti integrirani strateški dokument za mlade, te definirati federalno ministarstvo, koje će u svom nazivu sadržavati riječ „i mladi“.²²

Neophodno je donijeti i garanciju za mlade, kao aktivacijsku shemu u skladu s Garancijom za mlade EU, kojom će se osigurati da svi mladi dobiju kvalitetnu ponudu zaposlenja, nastavka školovanja ili pripravničkog staža u roku od 4 mjeseca nakon završetka školovanja.

Kreiranje programa i jačanje kadra za populacionu edukaciju omogućilo bi podizanje svijesti o značaju pitanja populacije i dugoročno dalo pozitivne efekte na reprodukciju stanovništva. U tom smislu, potrebno je podržati aktivnosti uključivanja sadržaja populacione politike u obrazovne programe, uključivanje roditelja u učenje o zdravom odrastanju i toleranciji, te uključivanje tema iz populacione politike u medijske sadržaje.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Stopa ukupnog fertiliteta	FZS	1,25 (2018)	2,0
Stopa nataliteta, na 1.000 stanovnika	FZS	8,2 (2019)	10,0
Uspostaviti fond za planiranje porodice u FBiH	FMRSP	Ne	Da
Maternalna smrtnost, na 100.000 živorođenih u FBiH	ZZJZ	11,1 (2019)	5,0

2.3.2. Unapređivati reproduktivno zdravlje i oblast ranog rasta i razvoja djeteta

Biološka sposobnost roditelja za reprodukciju od izuzetnog je značaja za svako društvo. U uslovima produženog perioda seksualne aktivnosti, prije realiziranja roditeljstva, povećani su rizici od seksualno prenosivih oboljenja i narušavanja reproduktivnog zdravlja.

Stoga je neophodno promoviranje važnosti reproduktivnog zdravlja među mladima, prije svega, kroz sistem obrazovanja, kao i provođenje aktivnosti koje doprinose smanjenju seksualno prenosivih bolesti. Ovo podrazumijeva jačanje kapaciteta zdravstvenih ustanova i resursa koji će omogućiti kontinuirano savjetovanje u ovoj oblasti, ali i povećanje kvaliteta zdravstvenih usluga vezanih za planiranje porodice, prije i tokom trudnoće, te usluga novorođenim bebama do 12 mjeseci, kao i djeci u dobi do tri, odnosno šest godina. Također, kako bi se osiguralo zdravo materinstvo, potrebno je izjednačiti zaštitu trudnica i porodilja na teritoriji FBiH.

Svako ulaganje u zdrav početak života i rano prepoznavanje odstupanja od normalne trudnoće, posebno zdravstvenih indikacija unutar prve tri godine života djeteta, od neprocjenjive je važnosti za daljnji rast i razvoj djeteta i postizanje njegovog punog potencijala. Stoga je jedan od prioriteta kontinuirano unapređivanje usluga u oblasti ranog rasta i razvoja, kako u sektoru zdravstva, tako i u drugim sektorima društva, u smislu holističkog pristupa pružanja usluga vezanih za rani rast i razvoj. Kada je sektor zdravstva u

²² U skladu sa Zakonom o mladima FBiH, član 21. stav 2, potrebno je planirati da ministarstvo koje je nadležno za pitanja mladih u FBiH u svom nazivu ima i riječ „i mladi“. Zakon o mladima u članu 11. stav 2, naglašava da „svi nivoi vlasti u FBiH imaju obaveze definiranja, usvajanja i provođenja strategija prema mladima“.

pitanju, ovo podrazumijeva jačanje pedijatrijske djelatnosti, posebno na primarnom nivou zdravstvene zaštite, kao i subspecijalističkih pedijatrijskih disciplina na višim nivoima zdravstvene zaštite, te razvoj centara za rani rast i razvoj pri domovima zdravlja u saradnji sa drugim organizacijama i ustanovama u Federaciji BiH koje su akreditirane za pružanje ovih usluga. U ovom smislu nastaviti će se sa kontinuiranim unapređivanjem kvaliteta zdravstvene usluge, daljnjim širenjem bolnica prijatelja beba i djece, promoviranjem dojenja, zdrave ishrane za djecu, važnosti programa imunizacije i njegove sveobuhvatnije realizacije.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Smrtnost dojenčadi, na 1.000 živorođenih	FZS	9,3 (2019)	4,0
% djece s poteškoćama u razvoju uzrokovanog lošom prehranom	UNICEF, DEP	8,9 (2015) (BiH)	3,0

2.3.3. Unapređivati stambenu politiku

Visoka cijena stanova i zakupnina, uz visoku stopu nezaposlenosti mladih, predstavlja ozbiljnu prepreku za ostanak mladih ljudi u zemlji, stupanje u brak i zasnivanje, odnosno proširenje porodice. Donošenjem programa subvencioniranja i pružanja poticaja u sferi stambene politike, ova mjera će doprinijeti olakšanom rješavanju stambenog pitanja za bračne parove koji prvi put rješavaju stambeno pitanje.

U tom smislu, potrebno je donijeti posebne programe za osiguravanje stambenih kredita (i kredita za individualnu stambenu izgradnju), pružanje poreznih olakšica prilikom kupovine ili izgradnje stana, davanje preporuka lokalnim zajednicama za osiguravanje stanova za izdavanje po povoljnim uslovima i uslovima neprofitnog zakupa smještaja mladih bračnih parova koji studiraju i porodica sa više djece.

Prednost u dodjeli stanova u zakup bi trebali imati bračni parovi s lošijim materijalnim statusom (imovinski cenzus), osobe sa invaliditetom, samohrani roditelji, kao i mladi bez roditeljskog staranja kojima prestaje pravo na javnu brigu, roditelji djece s invaliditetom, osobe iz marginaliziranih kategorija stanovništva, žrtve nasilja itd.

FBiH će ovom mjerom osigurati podršku kroz saradnju s bankama i/ili kroz podršku stambenim fondovima. Nadalje, ova mjera podrazumijeva i podršku za ranjive grupe (raseljene osobe, porodice u stanju socijalne potrebe itd.), koje, također, imaju probleme sa rješavanjem stambenog pitanja.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Izdvajanje za subvencioniranje stambene politike, mil. KM	Vlada FBiH	10 (2020)	30
Broj stambenih fondova u kantonima	Nadležna kantonalna ministarstva	1/10 (2020)	10/10

2.3.4. Promovirati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu

U društvu je potrebno prevenirati nasilno rješavanje problema, te podržati projekte tolerancije i kulture dijaloga. Potrebno je u obrazovne programe uvesti teme o prevenciji nasilja i faktorima koji mogu uticati na nasilje u porodici i društvu. Zakonski okvir koji sprečava nasilje u društvu i porodici je potrebno razvijati uz oštrije kazne i obavezan psihosocijalni tretman počinitelaca nasilja i žrtve. Posebnu pažnju potrebno je posvetiti

sprečavanju i sankcioniranju govora mržnje. Potreban je snažniji angažman svih pravosudnih institucija protiv govora mržnje u svim pojavnim oblicima.

Neophodno je razvijati i specifične programe i kvalitetne usluge u svrhu smanjenja rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja, posebno za rodno senzibilne kategorije društva, kao što su žene i djeca žrtve porodičnog nasilja, žene u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, žene s invaliditetom itd.

Također je potrebno podržati aktivnosti na sprečavanju nasilja nad djecom i supružnicima, kao i osigurati adekvatnu brigu i šansu za obrazovanje djece bez jednog ili oba roditelja.

Ove aktivnosti podrazumijevaju jačanje i promociju porodice kao gradivnog elementa društva, suočavanje sa izazovima zajedničkog života, provođenje kampanje jačanja međupartnerskih odnosa i komunikacije sa djecom, smanjenje rizika odvajanja djece od porodica itd.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Poznate osobe prijavljene kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladi) - muškarci	FZS	1.059 (2017)	500
Poznate osobe prijavljene kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladi) - žene	FZS	95 (2017)	45
Socijalne institucije i rodni indeks - SIGI*	OECD	21,8 (2019) (BiH)	15,0
% razvedenih u odnosu na zaključene brakove	FZS	13,6 (2019)	10,0

*SIGI - Social Institutions and Gender Index

2.3.5. Unaprijediti uslove za razvoj i bavljenje sportom

Sport je, kao dio kulture, jedna od nepravredno zapostavljenih oblasti u FBiH. Sport je vezan za širok raspon politika, proizvoda i usluga koji se tiču različitih vrijednosnih lanaca koji se međusobno prožimaju.

Uz takmičarske sportske aktivnosti, definicija sporta danas u potpunosti uključuje motoričke i tjelesne aktivnosti, koje ne samo da potiču porast sportskih aktivnosti nego promoviraju zdravlje, usvajanje zdravih životnih navika i sprečavanje pojave hroničnih bolesti kod stanovništva, kao što su pretilost, dijabetes tipa 2, kardiovaskularna oboljenja, mentalne bolesti itd.

Kako bi to postigli, potrebna je stalna promocija bavljenja sportom cjelokupne populacije, posebno djece u školama od najranije dobi, uključivanje u sportske i rekreativne aktivnosti osoba s invaliditetom i osoba treće dobi.

Neophodno je osigurati uslove za ravnomjernu zastupljenost bavljenja sportom na području cijele FBiH, te izraditi planove izgradnje, obnove, rekonstrukcije i održavanja sportskih objekata i prostora za rekreaciju, uključujući i kupališta na prirodnim vodotocima, kao bitne pretpostavke za uspješno bavljenje sportom.

Pored navedenog, neophodno je osigurati odgovarajući stručni kadar, unaprijediti stručni rad za profesionalno i rekreativno bavljenje sportom, kao i osigurati poticaje za stimuliranje rezultata na međunarodnim takmičenjima.

Za praćenje aktuelnih prilika u svim segmentima sporta i rekreacije, neophodno je izvršiti digitalizaciju sporta na federalnom nivou, što podrazumijeva uspostavu jedinstvene baze podataka iz svih raspoloživih izvora, uključujući i sportske klubove. Ovakva baza podataka je pretpostavka za kvalitetno donošenje odluka u oblasti sporta na svim nivoima vlasti u FBiH.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Privatna potrošnja na sport	FZS	n/d	n/d
Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (65+), ukupno*	FZS	n/d	n/d
Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (65+), žene**	FZS	n/d	n/d
Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (15-20), ukupno**	FZS	n/d	n/d
Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (15-20), žene**	FZS	n/d	n/d

* Mean consumption expenditure of private households on sporting goods and services by COICOP consumption purpose (EUROSTAT sprt_pcs_hbs)

**Time spent, participation time and participation rate in the main activity by sex and age group (EUROSTAT tus_00ag)

PRIORITET 2.4. Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu

Neophodno je u politici zapošljavanja staviti fokus na neaktivne i nezaposlene koristeći aktivacijske i aktivne politike kojima se povećava radna snaga, a time i zaposlenost. Pri tome pažnju treba posvetiti ranjivim grupama koje u tržišnim uslovima ne mogu biti lako uključene u radnu snagu i zaposlenost, te integriranju imigracijske politike u politiku zaposlenosti.

Neophodno je jačati ulogu i funkcije javnih službi zapošljavanja, s naglaskom na razvoj mehanizama osiguravanja kvaliteta, adekvatan monitoring politika i programa s ciljem provjere učinaka i isplativosti projekata, unapređenje znanja i vještina zaposlenika JSZZ-a (posebno savjetodavaca), unapređenje sistema evidencija nezaposlenih i kontrole utrošenih sredstava na ime poticaja zapošljavanju i naknada za nezaposlenost.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Stopa anketne nezaposlenosti, %	FZS	18,4 (2019)	14,0
Broj neaktivnih osoba u ukupnom radno sposobnom stanovništvu, %	FZS	60,9 (2019)	50,0
Stopa dugoročne nezaposlenosti (12 mjeseci +), muški %	FZS	12,9 (2019)	9,5
Stopa dugoročne nezaposlenosti (12 mjeseci +), ženski %	FZS	18,0 (2019)	13,5

MJERE

2.4.1. Razvijati i provoditi efikasnu aktivacijsku i aktivnu politiku zapošljavanja

Aktivacijske i aktivne mjere zapošljavanja treba koncipirati uz usku saradnju s zainteresiranim stranama (neaktivni, nezaposleni, poslodavci, obrazovne institucije i sl.), redovno posjećivati preduzeća, te otvarati nove kanale komunikacije.

Neophodna je promjena fokusa aktivacijskih i aktivnih mjera zapošljavanja u pravcu veće zastupljenosti strukturnih mjera kao što su obuka ili priprema za rad, naročito kroz veću podršku ranjivih grupa.

Neophodno je standardizirati sistem monitoringa i evaluacije politika zapošljavanja, te poduzimati nezavisne evaluacije učinaka, koje bi pokazale koji su projekti djelotvorni i troškovno efektivni. Federalni zavod za zapošljavanje i kantonalne službe za zapošljavanje trebaju imati uspostavljen sistem monitoringa i plan evaluacije. Svaki program treba imati adekvatan monitoring i predviđen budžet za procjenu učinaka. Monitoring sistem treba biti javno dostupan na web stranici kao i izvještaji o procjeni učinaka.

U okviru ove mjere, u zavodima za zapošljavanje je neophodno osigurati sredstva za brzu obuku za poznatog poslodavca koji je iskazao interes za određenim profilom radne snage.

Potrebno je uključiti korisnike novčanih naknada u mjere aktivnih politika zapošljavanja u cilju brže integracije u tržište rada i skraćenja vremena korištenja naknada.

Isto tako, mjerama aktivnog zapošljavanja neophodno je promovirati i u većem omjeru osigurati i sredstva za samopozapošljavanje. Konačno, potrebno je osigurati i okvir za veće uključivanje privatnog sektora u mjere politika zapošljavanja (obuka, posredovanje, evaluacija i sl.), čije djelovanje treba biti integralni dio unapređenja djelovanja JSZZ-a.

Unutar neaktive populacije posebno mjesto pripada mladim „obeshrabrenim“. Stoga je neophodno da JSZZ posebnu pažnju posveti efektivnoj aktivacijskoj politici. Pored mladih, potrebno se također fokusirati na neaktivne žene (posebno nedovoljno obrazovane, žene iznad 50 godina i one u ruralnim sredinama), dugoročno nezaposlene, osobe sa otežanim pristupom tržištu rada, mlade koji napuštaju javnu brigu i druge kategorije „obeshrabrenih“ osoba.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Stopa aktivnosti, %	FZS	39,1 (2019)	50,0
Stopa zaposlenosti (15+), %	FZS	31,9 (2019)	45,0
Troškovi aktivnih mjera po novozaposlenom	FZZZ	n/d	n/d
Prosječno vrijeme nezaposlenosti, muški	FZZZ	n/d	n/d
Prosječno vrijeme nezaposlenosti, ženski	FZZZ	n/d	n/d

2.4.2. Stvarati uslove za dostupnost radne snage na tržištu rada

Negativni migracioni tokovi, koji se u najvećoj mjeri reflektiraju u velikom procentu odlaska mladih i cijelih porodica iz države, uzrokuju nedostatak adekvatne radne snage na tržištu rada u FBiH. Kao odgovor na navedeni problem, neophodno je kontinuirano stvarati uslove za zadržavanje i jačanje kapaciteta postojećih kadrova, uz privlačenje relevantnih stranih državljana na domaće tržište rada. Navedeno je moguće postići pružanjem podrške programima prekvalifikacije za deficitarna zanimanja, unapređenjem pravne regulative u kantonima za dualno obrazovanje mladih, s fokusom na praktičnom radu, razvojem preduzetničkih vještina, izmjenama pravne regulative za volontiranje, javnom promocijom uspješnih naučnika, eksperata, zanatlija, ljekara i dr, podrškom programima umrežavanja i promocije industrija sa deficitarnom radnom snagom, reguliranjem pravnog okvira za samozapošljavanje uz jasno definiranje poreznih olakšica za navedenu kategoriju zaposlenih itd. Također, potrebno je unaprijediti radno zakonodavstvo u pravcu omogućavanja stručnog osposobljavanja i pripreme za rad za nezaposlene osobe bez obzira na nivo obrazovanja.

S druge strane, potrebno je definirati i imigracijsku politiku, koja bi osigurala kompetentnu radnu snagu (primarno u sektorima IT, medicini, inženjerstvu i sl.) kako za sezonske, tako i za godišnje i višegodišnje zapošljavanje u industrijama gdje nedostaje adekvatna radna snaga. Ova mjera podržava i donošenje Zakona o povratku, koji garantira pravo na povratak svima koji imaju bh. porijeklo, kao i podržavanje ljetnih škola i programa privlačenja dijaspora u cilju upoznavanja i očuvanja veza sa domovinom. Također je potrebno financirati promociju prostora FBiH za visokokvalificiranu i deficitarnu radnu snagu, s fokusom na promociju relevantnih obrazovnih ustanova s ciljem privlačenja stranih studenata. Mjera treba inicirati strateški i zakonodavni okvir koji bi omogućavao pokretanje poslovanja stranim preduzetnicima u preduzetničkim zonama i poslovnim parkovima, s dobijanjem prava na stalni boravak u zemlji nakon što tehnološki park ocijeni poslovnu ideju i ponudi smještaj za pokretanje biznisa u tehnološkom parku. Također je, unapređenjem transportnih usluga, potrebno osigurati dnevnu mobilnost radne snage unutar zemlje.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Udio poslodavaca koji imaju problem s popunjavanjem radnih mjesta	FZZZ	n/d	n/d
Broj zaposlenih stranaca	FZZZ	172 (2019)	1.000

2.4.3. Jačati funkciju posredovanja javnih službi zapošljavanja

Potrebno je raditi na unapređenju znanja i vještina zaposlenih (posebno savjetodavaca) u FZZZ-u, kao i unapređenju sistema evidencija nezaposlenih usklađenih sa zahtjevima poslodavaca.

Neophodno je na evidencijama javnih službi za zapošljavanje odvojiti nezaposlene osobe od osoba bez zaposlenja koje ne traže aktivno posao. Optimalno bi bilo izmještanje administriranja i finansiranja zdravstvenog osiguranja nezaposlenih osoba iz javnih službi za zapošljavanje. U strukturi registriranih nezaposlenih osoba potrebno je identificirati one na koje će savjetodavni rad imati najveći efekat, dalje raditi na razvoju procedura za rad (hodogram procesa) u FZZZ-u, koje će uključivati sve zakonski definirane aktivnosti: informiranje, savjetovanje i posredovanje, uspostava direktne saradnje i razmjena potrebnih podataka (e-uprava) između zavoda/službi i drugih organa uprave kako bi se smanjio administrativni pritisak na biroe.

Potrebno je uspostaviti integralni sistem informatičke podrške za funkciju posredovanja i uvezati sistem sa poreznom upravom kako bi se osigurala precizna evidencija o prelasku radne snage iz nezaposlenih u zaposlene i obratno. Neophodno je i osigurati brzo ostvarivanje prava koja proističu iz statusa nezaposlenosti.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% poslodavaca koji traže nove radnike putem biroa za zapošljavanje	FZZZ	44,7 (2020)	70,0
Uspostavljen integrirani sistem za funkciju posredovanja	FZZZ	Ne (2020)	Da
% korisnika zdravstvene zaštite u odnosu na ukupan broj evidentiranih na zavodima za zapošljavanje	FZZZ	68,1 (2019)	30,0

PRIORITET 2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost

Donošenje novih zakona o socijalnom osiguranju i socijalnom radu, razvoj socijalnih karata i registara, praćenje smjernica za usklađivanje izvještavanja o socijalnim indikatorima sa praksom EU, bolje targetiranje porodica i osoba u potrebi, transformacija ustanova socijalne zaštite i bolja educiranost stručnog osoblja, znatno bi doprinijelo poboljšanju socijalne zaštite i smanjenju siromaštva, posebno onog energetskog.

Smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti treba vršiti kroz uključivanje ranjivih grupa u tržište rada, posebno invalidnih osoba i mladih koji napuštaju javnu brigu, uklanjanjem barijera njihovom uključivanju u preduzetništvo, posebno socijalno, i zapošljavanje i samozapošljavanje, što se može postići aktivnijom saradnjom javnog, privatnog i civilnog sektora, te aktivnijim djelovanjem na lokalnom nivou.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Učešće socijalne zaštite u bruto domaćem proizvodu, %	FZS	19,4 (2017)	15,0
Indeks socijalne isključenosti (HSEI)	FZS	49,4 (2019) (BiH)	35,0
Stopa siromaštva stanovništva, muški %	FZS	17,6 (2015)	13,0
Stopa siromaštva stanovništva, ženski %	FZS	16,6 (2015)	12,5

MJERE

2.5.1. Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa

S obzirom na heterogenost marginaliziranih i ranjivih grupa, pri čemu svaka od njih ima specifične probleme i potrebe, u narednom periodu je neophodno donijeti sveobuhvatni strateški dokument (Strategija socijalne uključenosti), koji bi sadržavao posebne politike i programe ciljane za grupe stanovništva koje su socijalno isključene ili se nalaze u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Takav dokument bi sadržavao i specifične mjere socijalne zaštite, uključujući i mjere u oblastima obrazovanja, stanovanja i zdravlja, kao i porodične politike ciljane na marginalizirane grupe stanovništva.

Kako bi se što adekvatnije pristupilo problemu socijalne isključenosti, neophodno je stalno razvijati javnu svijest o značaju socijalnog uključivanja, te realnim problemima koje određene pojedince ili grupe stanovništva potiskuju na rub društva i sprečavaju ih u njihovim nastojanjima da žive pristojnim životom, uz puno sudjelovanje u društvu.

Radi lakšeg praćenja socijalne isključenosti i kvalitetnijeg donošenja politika koje su ciljane na marginalizirane grupe stanovništva, potrebno je unaprijediti statističku osnovu za praćenje indikatora socijalne uključenosti, harmonizirati postojeće indikatore i statističke pokazatelje, te razviti nove indikatore za praćenje socijalne uključenosti.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Donesena strategija socijalne uključenosti FBiH	FMRSP	Ne (2020)	Da
Provedena anketa o prihodima i uslovima života (SILK)	FZS	Ne (2020)	Da

2.5.2. Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite

Aktuelno uređenje socijalne zaštite slabo dopire do populacije kojoj najviše treba, te nije efikasno u smanjenju siromaštva. Potrebno je poboljšati ciljane socijalne transfere na osnovu stvarnih potreba. Poboljšanje ciljanja u socijalnim davanjima može stabilizirati ukupna izdvajanja i potencijalno povećati naknade postojećim korisnicima iz istih finansijskih sredstava.

Osnovni preduslov za kvalitetno donošenje politika u ovoj oblasti je razvoj socijalnih karata i registara, koji će osigurati informaciju o stanju i potrebama društva. Na osnovu ovih informacija, potrebno je kontinuirano praćenje stanja u oblasti i provođenje periodičnih istraživanja o uticaju, relevantnosti, efektivnosti, efikasnosti i održivosti mjera zaštite.

U cilju ranog otkrivanja i rane intervencije, neophodno je razviti odgovarajući sistem i registre za prikupljanje podataka o djeci i odraslima u stanju rizika od siromaštva i socijalne isključenosti (djece bez roditeljskog staranja, djece nezaposlenih roditelja, djece čiji su roditelji osobe s invaliditetom ili osobe u penalnim ustanovama, djece razvedenih roditelja, djece iz jednoroditeljskih porodica, djece s invaliditetom, odraslih sa invaliditetom i starijih osoba). S tim u vezi, potrebno je donijeti smjernice za usklađivanje izvještavanja o socijalnim indikatorima sa praksom EU.

Neophodno je podržati donošenje zakona o socijalnim uslugama i zakona o djelatnosti socijalnog rada kako bi se ova oblast dodatno uredila, te se omogućilo uvođenje različitih socijalnih servisa u lokalnim zajednicama kao što su dnevni centri, pomoć i njega u kući, mobilni timovi, psihosocijalna podrška porodicama, osnaživanje hraniteljskih porodica, podrška djeci bez roditeljskog staranja i sl.

Socijalne politike i zakonodavstvo trebaju omogućiti olakšan pristup socijalnim uslugama i naknadama socijalne sigurnosti na pravičan, fer i jednak način i moraju imati ulogu u suzbijanju siromaštva i socijalne isključenosti. Potrebno je unaprijediti sistem novčanih davanja i usmjeriti ih prema siromašnima, kao i osigurati materijalna izdvajanja za grupe u riziku od siromaštva (starije osobe, porodice sa djecom, porodice sa djecom sa invaliditetom, djeca koja su bili korisnici institucionalnog smještaja, a trebaju se osamostaliti).

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj uspostavljenih socijalnih registara u kantonima	FMRSP	0/10	10/10
Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera po spolu, %*	FZS	n/d	n/d
Stopa rizika od siromaštva nakon socijalnih transfera po spolu, %**	FZS	n/d	n/d
Stopa siromaštva domaćinstava, nosilac domaćinstva muškarac, %	FZS	15,7 (2015)	12,0
Stopa siromaštva domaćinstava, nosilac domaćinstva žena, %	FZS	17,0 (2015)	13,0

* At-risk-of-poverty rate before social transfers by sex (EUROSTAT TESO250)

** At-risk-of-poverty rate after social transfers by sex (EUROSTAT TPS00184)

2.5.3. Unapređivati međusektorsku saradnju, infrastrukturu i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite

Ovom mjerom želi se doprinijeti razvoju institucionalnih mehanizama koji će omogućiti jačanje intersektorske i profesionalne saradnje u formulaciji, planiranju, implementaciji, koordinaciji provođenja, monitoringu, evaluaciji i izvještavanju u različitim područjima socijalne politike.

Potrebno je definirati mrežu socijalnih usluga i pružalaca socijalnih usluga, uspostaviti sistem koordinacije između pružalaca socijalnih usluga, izvršiti transformaciju institucionalnih oblika zbrinjavanja djece i odraslih osoba (djece bez roditeljskog staranja i osoba sa psihosocijalnim poteškoćama i drugih osoba) i izgraditi resurse za pružanje odgovarajućih usluga podrške u zajednici. Također, potrebno je izvršiti analizu kapaciteta zaposlenih koji rade u ustanovama i drugim oblicima porodične brige prema vrstama, dužini i broju pruženih usluga korisnicima na cjelodnevnoj osnovi i, po potrebi, ojačati ove kapacitete i izvršiti edukaciju profesionalaca za novi koncept socijalnih usluga.

Također, ovom mjerom se stimulira profesionalna edukacija i usmjerenje stručnog kadra koji se bavi socijalnom zaštitom, posebno educiranje stručnog kadra koji radi na poslovima brige o djeci bez roditeljskog staranja, djeci s poteškoćama u razvoju, osobama s invaliditetom, starijim osobama, osobama u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti i drugim ranjivim grupama. To podrazumijeva edukacije, cjeloživotno učenje i sl.

Pored toga, potrebno je povećati kapacitete socijalnih radnika u centrima za socijalni rad, što bi moglo biti od velikog značaja za unapređenje efikasnosti sektora socijalne sigurnosti, što se može postići, između ostalog, i delegiranjem administrativnih poslova drugim općinskim službama (na primjer, službi za administrativno-pravne poslove), kao i saradnjom sa drugim organizacijama i ustanovama koje pružaju alternativne oblike porodične brige kao i socijalne usluge u sklopu jačanja kapaciteta, kako bi se socijalni radnici i drugi stručni zaposlenici mogli fokusirati na svoju izvornu nadležnost i funkciju. Smanjenje broja predmeta radnika u centrima za socijalni rad moglo bi unaprijediti kvalitet njihovog rada sa strankama i dugoročnu efikasnost sektora socijalne sigurnosti.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Prosječan broj predmeta po socijalnom radniku	FMRSP	n/d	n/d
Prosječno vrijeme socijalnih radnika provedeno na obukama	FMRSP	n/d	n/d

2.5.4. Poboljšavati poziciju ranjivih grupa na tržištu rada

Aktuelno tržište rada u FBiH karakteriziraju negativni trendovi i visoke stope radno neaktivnih i nezaposlenih, posebno među pripadnicima ranjivih društvenih grupa (dugotrajno nezaposleni, osobe s invaliditetom, žene, mladi, mladi bez roditeljskog staranja koji napuštaju javnu brigu, Romi i sl.).

Neophodno je osigurati izradu programa zapošljavanja ranjivih grupa, programa socijalnog preduzetništva, programa grantova za formalno i neformalno obrazovanje pripadnika ranjivih kategorija, programa kojim se vrši osnaživanje ranjivih grupa za zapošljavanje i poticanje potencijalnih poslodavaca na zapošljavanje i/ili samozapošljavanje teže zapošljivih grupa,

programa formalizacije zapošljavanja (registraciju poljoprivrednih gazdinstava i pomoć u njihovom vođenju i sl.) i osigurati kontinuirani monitoring i povremene procjene uticaja mjera i projekata koji se provode.

Mjerom treba ublažiti problem nedovoljne zastupljenosti žena i mladih u preduzetništvu, te ukazati na izazove i mogućnosti koje im se nude. Potrebno je kreirati posebne programe za ove grupe te promovirati preduzetništvo kroz formalno obrazovanje i cjeloživotno učenje i podršku ženama preduzetnicama za uključivanje u ženske evropske preduzetničke mreže.

Važan pokretač za formalno zapošljavanje ranjivih kategorija je i podrška razvoju socijalnog preduzetništva kao modela koji istovremeno doprinosi zapošljavanju i podršci ugroženim grupama. U sklopu ove mjere neophodno je institucionalno i zakonodavno urediti oblast socijalnog preduzetništva, kako bi se omogućilo i olakšalo osnivanje i funkcioniranje socijalnih preduzeća, omogućio jednostavniji pristup izvorima finansiranja (osnovati centar za razvoj socijalnog preduzetništva ili fond za razvoj socijalnog preduzetništva koji bi mogao osigurati osnovni pokretački kapital za razvoj socijalnih preduzeća), dodatno poticao poslovni sektor da se aktivnije uključuje u programe socijalnog zapošljavanja (sufinansiranje programa socijalnog preduzetništva pružanjem mentorskih usluga), dale porezne olakšice za socijalna preduzeća koja reinvestiraju svoj profit u aktivnosti koje doprinose razvoju zajednice, odnosno vodila porezna politika koja će biti pogodna za razvoj koncepta i aktivnosti socijalnog preduzetništva.

Također, potrebno je kreirati programe obuke zaposlenih u državnoj upravi vezane za socijalno preduzetništvo i raditi na aktivnostima promocije socijalnog preduzetništva u javnosti (i putem medija) kako bi se ovaj pojam i koncept bolje razumio, razvijati infrastrukturu, međusektorsku saradnju i umrežavanje socijalnih preduzetnika.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Stopa nezaposlenosti među ranjivim grupama, žene, %	FZS	21,7 (2019)	15,0
Stopa nezaposlenosti među ranjivim grupama, mladi (15-24), %	FZS	39,0 (2019)	30,0
Stopa aktivnosti među ranjivim grupama, žene, %	FZS	29,3 (2019)	40,0
Stopa aktivnosti među ranjivim grupama, mladi (15-24), %	FZS	35,0 (2019)	55,0
% dugoročno nezaposlenih žena u ukupnom broju nezaposlenih žena (preko 12 mjeseci)	FZS	79,3 (2019)	60,0
% održivih privrednih subjekata nakon 3 godine poslovanja koje su osnovali žene i mladi	FZS	n/d	n/d
% osoba s invaliditetom u odnosu na ukupan broj nezaposlenih na zavodima za zapošljavanje	FZZZ	1,31 (2019)	0
% žena s invaliditetom u odnosu na ukupan broj nezaposlenih žena na zavodima za zapošljavanje	FZZZ	0,93 (2019)	0

2.5.5. Osigurati socijalne programe za smanjivanje energetske siromaštva

Da bi se osiguralo minimalno, finansijski pristupačno i pouzdano snabdijevanje energijom, tj. da „niko nije zapostavljen“ u ovoj oblasti, treba planirati i provoditi programe socijalne zaštite ugroženih kupaca primjenom koncepta smanjenja energetske siromaštva, što, između ostalog, podrazumijeva i podršku za poboljšanje energetske efikasnosti, te razmatranje, izradu i implementaciju socijalnog akcionog plana u oblasti energetike u FBiH.

U cilju smanjenja energetske siromaštva, potrebno je, prije svega, identificirati energetska siromašna domaćinstva ili kategorije stanovništva koje su u riziku od energetske siromaštva, utvrditi koje su osobe njime pogođene i koji su njegovi uzroci, povećati dio finansijskih sredstava u budžetima iz kojih bi se vršilo sufinansiranje, kreirati programe i projekte energetske efikasnosti (utopljanje zgrada i objekata za život ugroženih kategorija stanovništva, ugradnja termoizolacionih fasada, zamjena stolarije, zamjena neefikasnog sistema grijanja i sl.), te kontinuirano pružati savjetodavne usluge u oblasti energetske sektora.

Programi zaštite ugroženih kategorija kupaca su najefikasniji kada su u njih uključene lokalne zajednice. Zbog toga je potrebno podići nivo informiranja lokalnih aktera o ciljevima i planovima energetske tranzicije. Prilikom provođenja mjera energetske efikasnosti prioritet treba biti na objektima javne infrastrukture - škole, bolnice i socijalne ustanove, čime se osigurava da socijalno ugrožene grupe imaju direktne koristi od mjera energetske tranzicije.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Stopa energetske siromaštva domaćinstva	FZS	n/d	n/d

STRATEŠKI CILJ 3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ

PRIORITET 3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa

Radi boljeg prilagođavanja klimatskim promjenama, zaštite prostora, zemljišta, voda, šuma kao i bio i geo raznovrsnosti, adekvatnijeg tretiranja otpada, te doprinosa unapređenju javnog zdravlja, potrebno je povećavati svijest o neophodnosti zaštite i očuvanja okoliša, provoditi monitoring stanja okoliša i prirodnih resursa, jačati institucije i kadrove koji se bave okolišom, prirodom i kulturnim naslijeđem, usaglašavati zakonodavstvo o okolišu sa zakonodavstvom EU, definirati prava i obaveze vlasnika resursa u upravljanju okolišem i prirodnim naslijeđem, unaprijediti ekonomske instrumente poštivanjem načela „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća, osigurati usklađenost interesa zaštite životne sredine i interesa ekonomskog razvoja u skladu s načelima održivog razvoja i drugim načelima ekološkog prava i provoditi sistemska geološka istraživanja.

Također, potrebno je razvijati statističku osnovu u ovoj oblasti razvojem relevantnih pokazatelja.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Količine otpada iz proizvodnih djelatnosti, tona/ mil. KM BDP-a	FZS	439 (2018)	254
Količine opasnog otpada iz proizvodnih djelatnosti, tona/ mil. KM BDP-a	FZS	0,41 (2018)	0,30
Količine prikupljenog komunalnog otpada, kg/ po stanovniku	FZS	284 (2018)	228
Obnovljivi izvori svježe vode, mil. m3	EUROSTAT (BiH)*	51.354 (2017) (BiH)	52.000

* Renewable freshwater resources (EUROSTAT env_wat_res)

MJERE

3.1.1. Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina

Da bi se podigla svijest građana o zaštiti okoliša, potrebno je identificirati, pratiti i stalno objavljivati informacije o rizicima i ranjivosti koji nastaju kao posljedica nebrige za okoliš, što će rezultirati većim naporima za integriranje politika klimatskih promjena u sve privredne sektore, kao što su energetika, transport i poljoprivreda.

Neophodno je intenzivnije širenje informacija i znanja zasnovanih na činjenicama o problematici zaštite okoliša i klimatskih promjena i u sklopu toga važno je posebno stimulirati zajedničke projekte obrazovnih institucija i kompanija koje rade na ozelenjavanju svog poslovanja.

Potrebno je poticati i stimulirati zajedničke projekte podizanja svijesti o zaštiti okoliša i razvoja zelenih radnih mjesta od civilnog društva i privrednih subjekata, te organizirati kampanje i stimulirati debatu o politikama u ovoj oblasti, po ugledu na postojeće inicijative (Klimatska diplomatska sedmica i sl.).

U cilju podizanja svijesti o zaštiti okoliša i razvoja zelenih vještina potrebno je modernizirati nastavne planove i programe osnovnih i srednjih škola u skladu s prethodno definiranim programom eko-škola, kako bi se kontinuirano provodile aktivnosti vezane za zaštitu okoliša

koje bi bile inkorporirane u sve segmente odgojno obrazovnog rada škola, koristeći podršku EU dostupnih inicijativa.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Stanje javne svijesti - provedba Arhuske konvencije*	FMOIT	n/d	n/d

*Public Awareness EEA_SEBI026)

3.1.2. Unapređivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture

Potrebno je vršiti daljnje usaglašavanje zakonodavstva o okolišu sa zakonodavstvom EU, kao i vertikalno i horizontalno usklađivanje u Federaciji BiH, posebno kod donošenja novih propisa. Pri tome, posebnu pažnju treba posvetiti donošenju propisa u oblastima u kojima nedostaju (određene vrste otpada, korisnici okoliša, šumarstvo, zaštita prirode). Na nivou entiteta treba osigurati dosljednu provedbu usvojenih propisa, kao i preuzetih međunarodnih obaveza BiH kao države. Važno je omogućiti ugrađivanje EU odredbi u pogledu zelene javne nabavke u Zakon o javnoj nabavci.

Također je potrebno unaprijediti pravni okvir zaštite od buke, upravljanja otpadom i dobijanja okolišnih dozvola u skladu sa EU zakonodavstvom, te uspostaviti proces provođenja procjena uticaja na okoliš strategija, planova i programa potpunim transponiranjem SEA direktive EU u domaće zakonodavstvo. Neophodno je unaprijediti proces izdavanja upravnih akata koji se odnose na procjenu uticaja na okoliš za neizgrađena postrojenja i izdavanja okolišnih dozvola i vodnih akata. Potrebno je jačanje institucionalnih kapaciteta nadležnih organa za okolišno prihvatljivo planiranje politika i projekata, monitoring i borbu protiv prekršaja u ovoj oblasti. Neophodno je uspostaviti pravni okvir i standard kvaliteta institucija koje provode procjene uticaja na okoliš.

Ova mjera će podržati institucionalno jačanje sektora okoliša u FBiH, kao i uspostavu unutar sektorske i međusektorske saradnje resornih ministarstava svih nivoa vlasti putem sektorskih razvojnih vijeća. Potrebno je ojačati kapacitete i učiniti efikasnijim rad organa inspekcijskog nadzora, te ubrzati rješavanje sudskih postupaka koji se tiču zaštite okoliša i rada tužilaštava kada su u pitanju krivični postupci u oblasti okoliša.

Potrebno je revidirati način raspoređivanja, odnosno korištenja sredstava Fonda za zaštitu okoliša.

Neophodno je definiranje projekata od javnog značaja za FBiH, te djelimično usmjeravanje sredstava prikupljenih putem Fonda za zaštitu okoliša u prioritetne projekte.

Potrebno je unapređivati komunalnu infrastrukturu i restrukturirati komunalna preduzeća u svim segmentima kako bi osigurali održivost i dostupnost kvalitetnog vodosnabdijevanja, odgovarajuću odvodnju otpadnih voda, upravljanje otpadom, lokalnu saobraćajnu infrastrukturu, „priuštivost“ komunalnih usluga, vodeći računa o njihovoj ekonomskoj cijeni. Potrebno je osigurati uvođenje naknada za vodne usluge koje će pokrivati troškove izgradnje i održavanja izgrađene infrastrukture, te modernizaciju pravnog i institucionalnog okvira pružanja vodnih usluga, što je preduslov za postepeno postizanje njihove održivosti.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Stopa usklađenosti zakonodavstva o okolišu sa zakonodavstvom EU	FMOIT	n/d	n/d

3.1.3. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa i biološku raznolikost biodiverziteta

Potrebno je poboljšati status biološke raznolikosti očuvanjem ekosistema, vrsta i genetičke raznolikosti, te jačati opće koristi od biološke raznolikosti i ekosistemskih servisa, pri čemu je potrebno napraviti inventuru ekosistema i tipova staništa i identificirati ugrožene vrste. Od ključne je važnosti uključivanje mjera očuvanja prirode i biodiverziteta u politike drugih resora (poljoprivreda, šumarstvo, energetika, transport i sl.) i usaglašavanje politika sa EU Strategijom biodiverziteta 2030 i EU strategijom šumarstva. U tom smislu, trebalo bi razviti akcioni plan biodiverziteta i učestvovati u regionalnim inicijativama i razmjeni znanja sa EU istraživačkim centrima, te poticati uzgoj i očuvanje autohtonih biljaka i životinja i njihovu zaštitu kao dio prirodnog naslijeđa. Potrebno je olakšati zaštićenim područjima da se priključe (peer) sektorskim organizacijama u EU (Parkovi Dinarida, PAN Parks i sl).

Također, treba unaprijediti i postojeće baze podataka i istraživanja u oblasti biodiverziteta, povećati površine zaštićenih područja i osigurati održivo upravljanje zaštićenim područjima. Važno je minimizirati rizik za ljudsko zdravlje, biodiverzitet, prirodno i graditeljsko naslijeđe, te osigurati i unaprijediti održivi sistem upravljanja i racionalnog korištenja prostora. Mjera doprinosi i podizanju opće svijesti, posebno lokalne zajednice, o vrijednostima biološke raznolikosti i koracima koji se mogu poduzeti da se ona očuva i održivo koristi. Bitno je smanjiti direktne pritiske na biološku raznolikost i promovirati održivu upotrebu prirodnih resursa u industriji i poljoprivredi (uspostava sistema monitoringa pesticida, fertilizatora i plodnosti tla, razvijati organsku proizvodnju i sl.). Neophodno je eliminirati poticaje i subvencije koji su štetni za biološku raznolikost, te uticati na skrivene uzroke gubitka biološke raznolikosti pozicioniranjem biološke raznolikosti u odgovarajuće politike.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Površina zaštićenih područja, hektar	FMOIT	103.380 (2018)	120.000

3.1.4. Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa

U pogledu zaštite voda, treba postići i održavati dobro stanje površinskih i podzemnih voda radi zaštite akvatične flore i faune i potreba korisnika voda, tako da je neophodno nastaviti s izradom planova upravljanja vodama za vodna područja rijeke Save i Jadranskog mora. U cilju smanjenja rizika pri ekstremnim hidrološkim pojavama, neophodno je provesti mjere za povećanje stepena zaštite od poplava, izraditi mape opasnosti i mape rizika od poplava i donijeti planove upravljanja poplavnim rizikom, provesti mjere za smanjenje erozije, uspostaviti programe i mjere prilagođavanja klimatskim promjenama i borbe protiv suša. Neophodno je jačanje kontrole ispuštanja otpadnih voda u vodotoke i provoditi aktivnosti na smanjenju tereta zagađenja od urbanih/sanitarnih otpadnih voda, te smanjenju emisije štetnih i toksičnih materija koje stvaraju pojedini industrijski zagađivači. Potrebno je subvencionirati izgradnju kolektora za otpadne vode s prečišćivačima i na taj način doprinijeti i boljoj konkurentnosti poljoprivrede. Također, potrebno je uspostaviti katastar svih

hidroelektrana, energana i malih postrojenja s određenim podacima (snagom, vodozahvatom itd.), te osigurati da svi korisnici voda za tehnološke potrebe i proizvodnju energije moraju imati ugovor o koncesiji i plaćati odgovarajuću naknadu za korištenje vodnih resursa.

Sve aktivnosti ruralnog razvoja ne smiju dovoditi do pogoršanja stanja kvantiteta i kvaliteta voda. Investiranja u objekte i opremu trebaju doprinijeti ispunjavanju zahtjeva Okvirne direktive o vodama EU i svih njenih "kćerki direktiva" (npr. nitratne direktive), odnosno smanjenju zagađenja voda. Ove aktivnosti se, prije svega, odnose na izgradnju privatnih i javnih sistema navodnjavanja za potrebe poljoprivrede i proizvodnje hrane, ali i razvoj infrastrukture za vodosnabdijevanje i kanalizacije u ruralnim područjima radi poboljšanja životnih uvjeta stanovništva i nivoa usluga u turizmu. Istovremeno, aktivnosti fokusirane na opće usluge će omogućiti daljnju edukaciju kako savjetodavaca, tako i proizvođača, u smislu zaštite kvaliteta vode, odnosno korištenja praksi i tehnologija koje u najmanjoj mogućoj mjeri imaju negativan uticaj na kvalitet podzemnih voda, kao i kreiranje tipskih rješenja vezanih za ispunjavanje zahtjeva direktiva EU (upravljanje stajskim gnojivom i sl.). Na kraju, potrebno je osigurati proaktivnu ulogu FMPVŠ-a usmjerenu prema ostalim nadležnim ministarstvima i institucijama, ali i zainteresiranim donatorima i internacionalnim programima pomoći (posebno onim od EU-a, FAO-a, SB-a, IFAD-a i sl.) radi osiguranja dodatnih sredstava za projekte integralnog upravljanja vodama i ispunjenje preuzetih obaveza u toj oblasti. Tim projektima treba postići održivo korištenje i zaštitu vodnih resursa za potrebe javnog vodosnabdijevanja stanovništva i sve druge namjene i djelatnosti u skladu sa sektorskim planskim dokumentima, planovima aproksimacije sa EU legislativom u oblasti voda i planovima općeg ekonomskog i društvenog razvoja FBiH.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Koeficijent gubitka vode, %	FZS	56,9	50,0
Koeficijent prečišćavanja otpadnih voda u industrije,%	FZS	59,9	70,0
Broj priključaka na kanalizacione sisteme	FZS	241.662	350.000
Bolesti prenosive hranom i vodom (oboljelih na 100.000 stanovnika)	ZZJZ	198 (2019)	100

3.1.5. Osiguravati održivo korištenje zemljišnog resursa

Resurs zemljišta je među najvažnijim prirodnim resursima i njegova primarna funkcija je proizvodnja hrane i sirovina. Zemljište je ograničeni resurs i način korištenja i promjene u korištenju zemljišta su glavni pokretači promjena u okolišu.

U cilju zaštite i rekultivacije devastiranog zemljišta, potrebno je izgraditi i osnažiti regulatorno institucionalni okvir i jačati intersektorsku saradnju, koja treba doprinijeti racionalnijem korištenju i zaštiti zemljišta. U tom smislu, potrebno je donijeti okvirni zakon o zaštiti zemljišta, te ojačati institucije u FBiH koje se bave sistematskim nadzorom, praćenjem stanja i kvaliteta zemljišta, izvještavanjem i predlaganjem mjera za unapređenje ovog zakona.

Kako bi se lakše pratile promjene na devastaciji i zaštiti zemljišta, neophodno je unaprijediti zemljišni informacijski sistem s relevantnim indikatorima.

Također, potrebno je zaštitu zemljišta uključiti u sve politike na nižim nivoima, u skladu sa ustavnim nadležnostima i podržati istraživačke projekte koji su usmjereni na analizu i preporuke zaštite i rekultivacije devastiranog zemljišta. U skladu s tim, neophodno je izraditi program za rekultivaciju degradiranog zemljišta u FBiH.

Neophodno je daljnje ulaganje u deminiranje zagađenih površina, pri čemu se posebna pažnja treba posvetiti deminiranju zaštićenih područja, kao i remedijaciji i rekultivaciji s ciljem vraćanja funkcije degradiranog zemljišta.

U okviru ove mjere neophodno je raditi na povećanju svijesti čitave zajednice na potrebi očuvanja i zaštite zemljišta kao neobnovljivog resursa.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% zemljišta na kojem je smanjena produktivnost (LPD)	FZZA*	0,44 (2014)	0,25
% zemljišta na kojem su rani znakovi smanjenja produktivnosti (LPD)**	FZZA*	0,53 (2014)	0,30
% zemljišta koje je stabilno, ali pod pritiskom smanjenja produktivnosti (LPD)	FZZA*	15,73 (2014)	10,00

* Podatke je izračunao EU-Ispira Joint Research Center na osnovu podataka CORINE Land Cover (CLC), koji su nastali satelitskim snimanjem područja Evrope. Federalni agropedološki zavod ima mandat da se bavi ovim podacima.

** Land Productivity Dynamics - kretanje produktivnosti zemljišta

3.1.6. Osigurati održivo upravljanje i gazdinstvo šumama i divljači

Potrebno je na nivou FBiH zakonski urediti oblast šumarstva kako bi se osiguralo održivo upravljanje i gazdinstvo šumskim resursima kao neophodnog preduslova za očuvanje šumskih ekosistema, doprinijelo ublažavanju posljedica klimatskih promjena, poboljšala hidrologija vodotokova, zaštitio biodiverzitet, smanjio rizik od požara, kao i iskoristio potencijal za diverzifikaciju ekonomskih ruralnih aktivnosti. Neophodno je osigurati usmjeravanje šumskih resursa u proizvodnju proizvoda visoke dodane vrijednosti u domaćim kompanijama.

Pored smanjenja emisija zagađujućih materija i stakleničkih gasova te jačanja EnE-a i OIE-a, ciljevi dekarbonizacije se mogu postići i povećanjem „ponora“ GHG emisija, npr. kroz realizaciju programa organiziranog pošumljavanja i podizanje energetske nasade brzorastućih vrsta drveća za proizvodnju biomase, čime se omogućava povećanje učešća biomase u energetske bilansu OIE-a (npr. u kogenerativnim elektroenergetskim postrojenjima). Gazdinstvo šumama unutar zaštićenih područja prirode i vodozaštitnih zona potrebno je uskladiti sa propisima o njihovom proglašenju.

Također, u cilju povećanja broja divljači i očuvanja njihovih staništa, potrebno je stvoriti uslove za poboljšanje upravljanja i gazdinstva lovištima, odnosno uskladiti zakonsku regulativu u oblasti lovstva sa EU zakonodavstvom i međunarodnim dokumentima.

Ovom mjerom potrebno je poticati ulaganja u opremu za iskorištavanje šuma (mašine, alati i uređaji za sječu, privlačenje, izvlačenje i iznošenje šumskih drvnih sortimenata), opremu za proizvodnju šumske biomase, opremu za šumsko-uzgojne radove, opremu za zaštitu šuma od požara, biljnih bolesti i štetočina, izgradnju šumske transportne infrastrukture, skladištenje šumskih drvnih sortimenata, opremu za sjemensko-rasadničku proizvodnju, u

lovni i turizam u šumarstvu, jačanje informatizacije i digitalizacije poslovnih procesa u šumarstvu i dr.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Ukupna posječena drvna masa, m ³	FZS	2.552.625 (2018)	2.600.000
Vještačko pošumljavanje, ha	FZS	1.439 (2018)	3.000
% bruto dodane vrijednosti šumarstva (Oblast KD-a 02 - Šumarstvo i sječa drva) u BDP-u	FZS	0,7 (2018)	1,0
% udjela visokih šuma	FMPVŠ	45 (2020)	47
Otvorenost šuma šumskim putevima (m/ha)	FMPVŠ	11,3 (2020)	11,7
Stepen razvijenosti Informacionog sistema šumarstva FBiH (broj izrađenih modula)	FMPVŠ	3 (2020)	15

3.1.7. Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije

Mjera podržava održivo upravljanje otpadom uz uvođenje ekonomske cijene komunalnih usluga, koja će rezultirati povećanjem obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvozom otpada, kao i uvođenje cirkularne ekonomije u sistem upravljanja otpadom i korištenje inovativnih tehnologija.

To podrazumijeva značajno unapređenje sistema odvojenog sakupljanja, reciklaže i ponovne upotrebe komunalnog otpada u cijeloj FBiH, eliminiranje i saniranje nelegalnih odlagališta otpada, te izgradnju regionalnih sanitarnih deponija i regionalnih centara za upravljanje otpadom. Također, posebnu pažnju treba obratiti na otpad iz specifičnih tokova, opasni otpad kao i upravljanje otpadom u poljoprivredi, šumarstvu, industriji i građevinarstvu. Potrebno je osigurati efikasno odvajanje otpada (papir, metal, plastika, staklo i biootpad), uz ekonomske poticaje za smanjivanje generiranja otpada i sheme dodatnog plaćanja za generiranje.

Cilj je prestanak odlaganja otpada na nesanitarne općinske deponije, minimizirati količinu otpada koja se odlaze na postojeće sanitarne deponije, te povećati broj sanitarnih deponija, povećati količinu otpada koji se reciklira, ponovno koristi i energetski iskorištava. Također, neophodno je podržati i aktivnosti na smanjenju otpada u ruralnim, šumskim i obalnim područjima (uz puteve i rijeke), te na području (F)BiH strateški predisponirati trajnu zabranu odlaganja nuklearnog i biološki opasnog otpada iz uvoza.

Vrlo važno je uspostavljanje informacionog sistema upravljanja otpadom, putem kojeg će se prikupljati podaci o vrstama, količinama i kretanju otpada koji će biti osnova za donošenje planskih dokumenata.

Potrebno je dosljedno i sveobuhvatno primijeniti načela „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća“, što znači da plaćaju oni koji direktno onečišćuju okoliš i oni koji se direktno koriste prirodnim resursima (proširenje uvođenja naknada za posebne kategorije otpada, eventualna revizija postojećih naknada, uvođenje naknada za odlaganje, revizija naknade koja se plaća pri registraciji motornih vozila i sl.).

Potrebno je provesti analize efikasnosti i ekonomičnosti postojećeg sistema upravljanja otpadom (komunalni, posebne kategorije i sve druge vrste otpada), te predložiti ekonomski i okolišno održive sisteme upravljanja otpadom. Naročito je važno raditi na modelu cirkularne

ekonomije, u kome se resursi održavaju koliko god je dugo moguće uz minimalnu proizvodnju otpada.

Neophodno je definiranje projekata od javnog značaja za FBiH, te u tom smislu usmjeravanje sredstava prikupljenih putem Fonda za zaštitu okoliša u prioritetne projekte.

Ekonomski instrumenti trebaju predstavljati dodatni razlog za aktivnosti privrednih subjekata na smanjenju zagađivanja, te uvođenju novih tehnologija.

Mjera podržava jačanje stručnih kapaciteta u sektoru okoliša (inspekcijski organi, donosioci politika), te reviziju postojećih i uvođenje novih propisa kojima će se regulirati pitanje naknada i usklađivanje postojećih propisa sa EU legislativom.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% odloženog (netretiranog) komunalnog otpada od ukupno prikupljenog	FZZPR	93,25 (2018)	60,00
% prerađenog (recikliranog) komunalnog otpada od ukupno prikupljenog	FZZPR	0,14 (2018)	5,00
Privatna ulaganja, poslovi i bruto dodana vrijednost sektora kružne ekonomije*, mil. €	EUROSTAT (BiH)	157,5 (2017) (BiH)	300,0

* Private investments, jobs and gross value added related to circular economy sectors (EUROSTAT CEI_CIE010)

3.1.8. Uspostaviti sistem održivog i odgovornog istraživanja, eksploatacije i upravljanja mineralnim sirovinama

U cilju osiguranja stabilnog i održivog snabdijevanja energetske i industrijske kapaciteta mineralnim sirovinama (energetskim, metalničnim, nemetalničnim, rijetkim, termalnim i mineralnim podzemnim vodama i dr.), te stvaranja uslova za njihov razvoj, potrebno je na savremenim, ekonomskim, objektivnim i naučno zasnovanim principima nastaviti aktivnosti u cilju definiranja mineralnog potencijala FBiH donošenjem i implementacijom Strategije upravljanja mineralnim sirovinama FBiH, koja će, između ostalog, definirati programe provođenja osnovnih i primijenjenih geoloških istraživanja mineralnih sirovina primjenom savremene prospekcije i istraživanja tla, stijena i mineralnih sirovina i utvrđivanja rezervi mineralnih sirovina, na osnovu čijih rezultata bi se izradile interaktivne geološke mape prirodnih bogatstava (rude, gas, nafta, minerali i sl.) širokog spektra primjene.

Pri tome, neophodno je kontinuirano unapređivati bazu podataka i znanja o mineralnim sirovinama sa informacijama o tokovima i sistemu dinamičkog modeliranja primarnih i sekundarnih sirovina, što daje snažnu podršku osnovnim i primijenjenim geološkim istraživanjima metalničkih i nemetalničkih mineralnih resursa i resursa fosilnih goriva.

Neophodno je uspostaviti kvalitetan sistem monitoringa mineralno-sirovinske baze FBiH izradom katastra ležišta i pojava mineralnih sirovina, koji osigurava inventarizaciju mineralnog bogatstva, efikasan menadžment, odnosno nadzor i upravljanje mineralno-sirovinskim kompleksom.

Također, potrebno je postojeći zakonski okvir uskladiti sa evropskim direktivama iz oblasti rudarstva i geoloških istraživanja, prostornog planiranja, te oblasti zaštite radne i životne sredine i izvršiti njegovu horizontalnu i vertikalnu harmonizaciju na svim nivoima vlasti u FBiH. Potrebno je donijeti programe podrške uvođenju savremenih tehnologija u cilju osiguranja uslova za povećanu efikasnost u eksploataciji i korištenju mineralnih sirovina i

sprečavanju nastanka otpada, donijeti programe promocije recikliranja i ponovne upotrebe mineralnih sirovina, uspostaviti sistem kontrole prihvatljivog nivoa rizika negativnih uticaja rudarskog sektora na okoliš, pokrenuti mrežu centara za istraživanje, obrazovanje i osposobljavanje u području održivog upravljanja mineralnim sirovinama, te promovirati očuvanje zemljišta kroz rekultivaciju i praksu kontinuiranog monitoringa ekoloških indikatora.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Donesena Strategija upravljanja mineralnim sirovinama FBiH	FMERI FZZG	Ne (2020)	Da

PRIORITET 3.2. Unapređivati kvalitet zraka

Neophodno je unapređivati kvalitet zraka smanjivanjem emisija, posebno u oblasti transporta, preusmjeravanjem na adekvatne izvore mehaničke i toplinske energije, povećanjem energetske efikasnosti, ograničavanjem uvoza transportnih vozila koji imaju velike emisije zagađujućih materija i promoviranjem transportnih sredstava na električni pogon. Potrebno je u cijelosti ugraditi u domaće zakonodavstvo i poštovati EU direktive u oblasti kvaliteta zraka.

Neophodno je pripremiti i implementirati Strategiju unapređenja kvaliteta zraka i pripremiti studiju procjene uticaja ranijeg ulaska u Emission Trading Scheme.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Speifični mortalitet - smrtnost oboljelih od respiratornih oboljenja sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika	ZZJZ	51,6 (2018)	40,0

MJERE

3.2.1. Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova

Neophodno je stimulirati korištenje ekološki prihvatljivijeg goriva, jačati inspekcijski nadzor na svim nivoima, posebno masovnih zagađivača, te uzimati u obzir mjere za zaštitu zraka u urbanističko-građevinskim aktima kada izvor emisija nije predmet okolinske dozvole. Potrebno je razmotriti uvođenje modela IoT senzora (e-zrak) kako bi se omogućilo detaljno i kontinuirano praćenje i prezentacija kvaliteta zraka u skladu sa EU direktivom (National Emissions Ceilings Directive²³). Kada su u pitanju industrijski zagađivači, potrebno je težiti implementaciji Direktive o industrijskim emisijama i aplikaciji „Najbolja dostupna tehnika“ (Best Available Techniques). Neophodno je uspostavljanje federalne mreže za automatski monitoring kvaliteta zraka, izraditi katastar zagađivača zraka, uvesti ovlaštene nezavisne laboratorije ili formirati referentne laboratorije za emisije u zrak za FBiH, te uključivati se u evropske mreže kao što su Forum on Air Quality Modelling (FAIRMODE) i mreža referentnih laboratorija za kvalitet zraka (Network of Air Quality Reference Laboratories - AQUILA). Pri tome je potrebno raditi na jačanju institucionalne opremljenosti i kadrovske osposobljenosti za obavljanje različitih mjerenja, bilo da se radi o mjerenjima emisija iz pogona za sagorijevanje ili tehnoloških postrojenja, kao i kontroli kvaliteta goriva i drugim mjerenjima (zrak, voda, tlo), kako bi se raspolagalo pouzdanim podacima o emisijama.

²³ Directive (EU) 2016/2284

Neophodno je kontinuirano pratiti realizaciju NERP-a i unapređivati i akreditirati sistem monitoringa lokalnih zagađenja i mjerenja uticaja zagađenja na zdravlje, uključujući mortalitet, te transparentno informirati javnost.

Potrebno je uvesti strože standarde kvaliteta čvrstih goriva koja se koriste u domaćinstvima kao kratkoročnu mjeru, dok je, kao dugoročnu mjeru, neophodno zabraniti trgovinu ugljem za domaćinstva u cilju povećanja korištenja biomase u toplinarstvu, te kontrolirati gradnju na područjima od značaja (parkovi, planine, izletišta, zračne banje i sl.) i u područjima kotlina (zbog slabog protoka zraka). Uz to je neophodno izraditi programe subvencioniranja najugroženijih domaćinstava za prelazak sa sistema grijanja na ugalj na okolišno prihvatljive energente. Osim toga, potrebno je iskorištavati u cijelosti toplotnu energiju iz industrijskih kapaciteta kroz projekte toplifikacije, posebno u regijama Tuzle, Lašve i doline Bosne, gdje je zagađenost iz ložišta velika.

U cilju smanjenja zagađenja zraka iz sistema daljinskog grijanja, potrebno je izraditi programe preusmjerenja postojećih sistema daljinskog grijanja na ugalj i mazut na sisteme koji koriste zemni gas, biomasu i geotermalnu energiju, kao i programe podrške uvođenju tehnologija dizalica topline u individualnim zgradama, posebno u urbanim sredinama s velikim zagađenjem zraka.

U cilju pripreme za integraciju smanjenja zagađenja zraka u planiranje razvoja EES-a kao i realizaciju procesa dekarbonizacije, potrebno je uvesti sistem monitoringa emisija stakleničkih gasova (postojeća obaveza prema Energetskoj zajednici) i razmotriti postepeno uvođenje mehanizma plaćanja za prava za emisije stakleničkih gasova po ugledu na EU sistem trgovine emisijama - ETS.²⁴ Potrebno je plansko i postepeno uvođenje mehanizma finansiranja tranzicije. Sredstva koja se prikupe na ovaj način uglavnom treba usmjeravati na podršku mjerama energetske efikasnosti u socijalno ugroženim domaćinstvima, kao i za realizaciju programa pravične tranzicije.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Emisija CO ₂ , t/stanovnik	EDGAR*	7.831 (2018) (BiH)	6.000
Emisija GHG, Mt CO ₂ eq	EDGAR*	30.824 (2015) (BiH)	24.000
Emisija CO ₂ , Mt	EDGAR*	27.436 (2018) (BiH)	22.000
Kvalitet zraka u odnosu na granične vrijednosti (Prosječna godišnja koncentracija polutanata)	FMOIT	n/d	n/d

* EDGAR- The Emissions Database for Global Atmospheric Research

3.2.2. Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš

U cilju smanjenja lokalnog zagađenja koje prouzrokuje transport, potrebno je transponirati odgovarajuće direktive EU za tečna goriva, kao što je Odluka EU/EnZ-a o smanjenju sadržaja sumpora u određenim tečnim gorivima, uvažavajući stepen ekonomskog razvoja BiH. Potrebno je zabraniti uvoz neefikasnih transportnih vozila koja imaju velike emisije zagađujućih materija, donijeti nedostajući zakonski okvir za oblast biogoriva za saobraćaj, kojim treba urediti proizvodnju, trgovinu, skladištenje i korištenje biogoriva u saobraćaju, te donijeti program i plan za poticanje proizvodnje i korištenja biogoriva u saobraćaju, sa jasno

²⁴ Ova shema (EU ETS) predstavlja osnovni mehanizam procesa dekarbonizacije u EU i primjenjuje se u svim zemljama EU još od 2005. god. (trenutno je u primjeni treća faza do 2020. god.).

definiranim odgovornostima kod utvrđivanja i provođenja politike poticanja proizvodnje i korištenja biogoriva u saobraćaju.

Neophodno je kreirati adekvatne sheme poticaja nabavke i upotrebe električnih vozila (npr. oslobađanje od carina i odgovarajućih taksi za zagađivanje okoline), uvesti cjenovne razrede okolišnih taksi za vozila s različitim nivoima emisija i osigurati provedbu propisa koji se odnose na emisije iz transporta u dijelu adekvatne kontrole ispušnih gasova kod tehničkih pregleda.

Također, započinjanje procesa elektrifikacije transporta u planskom periodu 2021 - 2027. zahtijeva izradu studije e-mobilnosti i planova izgradnje punionica električnih vozila. Potrebno je napraviti plan prelaska 80 % taksi vozila na ona s hibridnim pogonom ili na električni pogon, te poticati nabavku takvih vozila (e-taksi). Isto tako, potrebno je raditi na elektrifikaciji, revitalizaciji i proširenju željezničke mreže kao održive alternative putnom transportu.

Potrebno je modernizirati vozne parkove javnih gradskih prevoznih kompanija, uvođeći energetske efikasna vozila s niskim ili nultim emisijama, poticati razvoj urbanih eko-zona, promovirati biciklizam, pješačenje i sl, poticati korištenje usluga javnog gradskog saobraćaja, naročito u gradskim sredinama s izraženim lokalnim zagađenjem iz transporta. Potrebno je razmotriti potpunu elektrifikaciju javnog gradskog i međugradskog prevoza, posebno u velikim urbanim centrima koji imaju izražen problem zagađenosti, naročito u tuzlanskom regionu i dolini Bosne kao najzagađenijim oblastima. Neophodno je pripremiti i implementirati planove održive urbane mobilnosti i mobilnih rješenja u gradovima, uz asistenciju EU. To podrazumijeva elektrifikaciju gradskog prevoza, uvođenje „Pametnih transportnih sistema“ (ITS), adekvatno uvezivanje i povećanje dostupnosti željezničkog i lokalnog javnog prevoza i uvođenje tehničkih EU standarda za željeznički i autobuski saobraćaj (posebno Evropski željeznički saobraćajni informacijski upravljajući sistem - ERTMS), korištenje gasa i eko-norme za privatna i javna preduzeća koja obavljaju gradski i prigradski saobraćaj.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% registriranih cestovnih motornih vozila preko 15 godina starosti u ukupnom broju registriranih vozila	FZS	55,2 (2019)	35,0
% registriranih cestovnih vozila na hibridni ili električni pogon u ukupnom broju registriranih vozila	FZS	n/d	n/d

PRIORITET 3.3. Povećati energetske efikasnosti

Povećanje energetske efikasnosti (EnE), posebno u segmentu potrošnje energije, ima najveći efekat na dekarbonizaciju energetskog sektora, smanjenje troškova energije, kao i na povećanje produktivnosti i konkurentnosti privrednih subjekata. Kod njenog povećanja fokus treba staviti na: (I) poboljšanje energetske karakteristike zgrada, posebno onih koje koriste organizacije javnog sektora, kao i na tehničku i finansijsku podršku malim i srednjim preduzećima (MSP) i javnim komunalnim preduzećima, (II) podržavanje provođenja energetske audita i uvođenje sistema upravljanja energijom, uključujući i implementaciju ISO 50001 standarda, (III) usvajanje modela kontinuiranog osiguranja sredstava za realizaciju planova EnE uspostavom održivog namjenskog fonda, korištenjem mehanizma obligacionih shema i sredstava iz budžeta, (IV) podržavanje uspostavljanja shema

finansiranja EnE iz privatnih sredstava, između ostalog, putem energetske zadruge, javno-privatnog partnerstva i kompanija za pružanje energetske usluge (prema ESCO modelu) i (V) finansiranje projekata EnE formiranjem namjenske kreditne linije Razvojne banke FBiH za projekte u MSP-ima i lokalnim zajednicama.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Primarna potrošnja energije, u mil. tona ekvivalentne nafte	EUROSTAT (BiH)*	6,69 (2017) (BiH)	6,5
Normativna regulativa energetske efikasnosti	WEF**	71,4 (2019) (BiH)	80,0
% potrošnje obnovljive energije u odnosu na ukupnu potrošnju energije	WEF***	40,8 (2019) (BiH)	60,0

* Energy efficiency, MTOE (million tonnes of oil equivalent) (EUROSTAT nrg_ind_eff)

** Energy efficiency regulation

*** Renewable energy consumption share

3.3.1. Poboljšati energetske efikasnosti zgrada

Na osnovu NECP-a za BiH, potrebno je donijeti akcijske planove energetske efikasnosti na svim nivoima vlasti u FBiH za period 2021 - 2027. Poseban fokus treba staviti na energetske obnovu zgrada koje koristi javni sektor i uvođenje sistema za upravljanje korištenjem energije u tim zgradama, uključujući i implementaciju ISO 50001 standarda. Potrebno je podržati i projekte EnE u građevinarstvu i industriji uvođenjem najnovijih standarda i normi. Vlada FBiH treba usvojiti model kontinuiranog osiguranja sredstava za realizaciju planova energetske efikasnosti uspostavom održivog fonda.

EnE treba poboljšavati korištenjem obligacionih shema, sredstava iz budžeta kao i formiranjem ESCO kompanija. Obligacione sheme energetske efikasnosti propisuju da distributeri i/ili snabdjevači energije (obvezne strane) moraju postići određene uštede na strani krajnjih kupaca (domaćinstva, poslovni subjekti i sl.). Obvezne strane djelomično ili u potpunosti finansiraju mjere energetske efikasnosti kod krajnjih kupaca s ciljem postizanja ciljanih ušteda, a svoje troškove nadoknađuju kroz cijene energije.

Na nivou lokalne samouprave, a po usvajanju NECP-a kojim će se definirati ciljevi za BiH/FBiH, treba usvojiti i implementirati akcijske planove održivog energetske i klimatskog razvoja. Zajedničkim naporima entiteta, kantona i jedinica lokalne samouprave potrebno je uspostaviti programe podrške/subvencioniranja individualnih projekata EnE građana i lokalnih energetske zadruge, uz osiguranje finansiranja iz kantonalnih/općinskih budžeta.

Potrebno je aktivno promoviranje energetske efikasnosti s ciljem jačanja svijesti da se dosljednim provođenjem mjera EnE otplaćuju investicije u ovaj segment kroz uštede u potrošnji energije.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Finalna potrošnja toplotne energije, TJ	FZS	3.788 (2018)	5.000
Finalna potrošnja toplotne energije, po m2 zagrijavane površine	FZS	n/d	n/d

3.3.2. Pružati podršku malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energetske efikasnosti i principa „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“

Poboljšanje energetske efikasnosti malih i srednjih preduzeća putem nabavke efikasnije opreme i/ili uvođenja sistema energetskeg menadžmenta i upravljanja energijom predstavlja i mogućnost povećanja produktivnosti. Potrebno je razviti namjenske programe finansijske i tehničke podrške finansiranju EnE iz privatnih sredstava.

Neophodno je formirati namjenske kreditno-garantne fondove za podršku projektima energetske efikasnosti, EnM i proizvodnju energije za vlastite potrebe (proizvođači-protrošači energije) u MSP-ovima i lokalnim zajednicama. Kroz dodatne instalacije, kogeneracijska postrojenja i prečišćivače u krugu kompanija, preduzetničkih zona, poslovnih inkubatora i sl, potrebno je povećati iskoristivost energije kao i smanjiti emitiranje štetnih materija. Ovim se potiču kompanije da investiraju u mala postrojenja, koja će im generirati energiju i smanjiti zagađenje. Indirektna korist je pojačan imidž održive kompanije i smanjenje troškova.

Potrebno je stimuliranje energetskih audita u industriji, instaliranje alternativnih generatora energije, prečišćivača i rekuperatora, daljnja edukacija energetskih menadžera koordinatora, energetskih menadžera i energetskih saradnika u upravljanju energijom, te korištenje termalnih i rashladnih voda za toplifikaciju.

Također, u cilju osiguranja privatnih investicija, potrebno je stvoriti zakonske pretpostavke i podržati uspostavljanje shema finansiranja energetske efikasnosti korištenjem mehanizama energetskih zadruga, javno privatnog partnerstva i uspostavljanjem kompanija za pružanje energetskih servisa (prema ESCO modelu).

Razvojna banka FBiH (RB) treba imati važnu ulogu u finansiranju projekata energetske efikasnosti. Po ugledu ne samo na razvojne nego i na brojne komercijalne banke da plasmane usmjeravaju na „čiste tehnologije“, i RB treba donijeti sličnu odluku. Treba uvesti namjensku kreditnu liniju za MSP-ove i lokalne zajednice.

Posebno je potrebno subvencionirati provođenje energetskih audita i uvođenje standarda ISO 50001 i EMS 14001, aktivnosti „ekologizacije“ i „zelene ekonomije“ i upotrebu inovativnih čistih tehnologija u sektoru MSP-a u skladu s konceptom održivog razvoja. Zakonima uspostavljen je obligacione sheme u oba entiteta u BiH predstavljaju odličan mehanizam za poticanje privrede i sektora MSP-a.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Udio MSP-a koji su implemetirali mjere EE u odnosu na ukupan broj MSP-a	FMRPO	n/d	n/d
Uspostavljen fond za podršku projektima energetske efikasnosti	FMERI, FMPU	Ne (2020)	Da

PRIORITET 3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije

Neophodno je promijeniti paradigmu energetskeg razvoja FBiH prebacivanjem fokusa s termoelektrana (TE) na ugalj i izvoza električne energije na razvoj obnovljivih izvora energije (OIE), odnosno započeti dekarbonizaciju energetskeg sektora.

Posebno je važno otklanjati prepreke investiranju u sektor energije i uvoditi nove sheme i mehanizme poticanja OIE-a, usklađene s EU regulativom, naročito poticati proizvodnju za vlastitu potrošnju, pri čemu je potrebno provesti restrukturiranje rudnika uglja i strukturnu transformaciju ekonomije rudarskih regija.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% proizvedene energije u termoelektranama u ukupnoj proizvodnji električne energije	FZS	61,1 (2018)	51,5
Pokazatelj energetske zavisnosti, %	EUROSTAT (BiH)*	24,3 (2018) (BiH)	10,0

* Energy dependence (EUROSTAT online data code: T2020_RD320)

MJERE

3.4.1. Povećavati sigurnost snabdijevanja energentima

U cilju osiguranja pouzdanog dugoročnog snabdijevanja potrebnim energentima (uključujući i vanredne situacije), a naročito tokom realizacije procesa dekarbonizacije, neophodno je razvijati i stalno pratiti pokazatelje sigurnosti snabdijevanja za sve energente i poduzimati potrebne aktivnosti na povećanju optimalizacije zaliha i pravaca snabdijevanja, u skladu s EU direktivom o sigurnosti snabdijevanja električnom energijom i prirodnim gasom, te graditi odgovarajuću infrastrukturu. Stoga je potrebno izraditi program dugoročnog osiguranja sigurnosti snabdijevanja električnom i toplotnom energijom, vodeći računa o postojećem portfoliju TE u FBiH.

Neophodno je da Parlament FBiH da saglasnost na Program prestrukturiranja elektroenergetskog sektora u FBiH i izvršiti njegovu implementaciju. Potrebno je provesti funkcionalno razdvajanje proizvodnje, trgovine, prenosa, distribucije i snabdijevanja električnom energijom.

Potpuna implementacija Trećeg energetskeg paketa zahtijeva formiranje berze električne energije u BiH u skladu s preuzetim obavezama BiH (ugovor o EnZ).

U skladu sa EU direktivama, BiH mora uskladiti zakone i regulative kojima će osigurati kreiranje i održavanje obaveznih rezervi nafte i naftnih derivata. Donošenjem Zakona o naftnim derivatima u FBiH stvoreni su preduslovi za ispunjavanje direktive 2009/119/EC. FBiH je izvršila obnovu skladišnih kapaciteta na terminalu u Živinicama kapaciteta 5.700 m³ (prva faza), a provode se intenzivne aktivnosti na obnovi kapaciteta na drugim lokacijama.

Sigurnost snabdijevanja gasom je od vitalnog interesa za sve veće urbane sredine u kojima nivo zagađenja zraka u zimskom periodu značajno prelazi dozvoljene vrijednosti. Potrebno je intenzivno raditi na uspostavljanju zakonodavnog okvira za gas u skladu sa Ugovorom o Energetskoj zajednici, koji će propisati potreban regulatorni nadzor i omogućiti širenje

transportne i distributivne gasne mreže u FBiH. Neophodno je poduzimanje aktivnih mjera za učešće FBiH u regionalnim projektima, kao što je izgradnja projekta Južna interkonekcija BiH i HR, samostalno, ili kao dio IAP-a, s ciljem diverzifikacije izvora i pravaca snabdijevanja, te liberalizacije tržišta i povećanja cjenovne konkurentnosti ovog energenta na tržištu FBiH.

U procesu prestrukturiranja EES-a posebno se potencira potreba ažuriranja podataka o domaćim rezervama energenata (uglja, nafte, prirodnog gasa i drugih značajnih mineralnih sirovina).

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj ulaznih pravaca za snabdijevanje prirodnim gasom	BH-Gas	1 (2020)	2
Dužina gasovodne mreže u FBiH, km	BH-Gas	189 (2020)	250
Kapaciteti za skladištenja naftnih derivata i LPG-a, 000 m ³	FERK	153 (2018)	200
Rezerve naftnih derivata u mjesecima	FMT	n/d	n/d

3.4.2. Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije

U FBiH najveći potencijal povećanja učešća OIE-a postoji u proizvodnji električne energije iz hidropotencijala, kao i potencijala energije vjetra i sunca. Stoga je potrebno implementirati nalaze regionalne hidroenergetske strategije, s fokusom na održivo korištenje vodnih resursa kao osnove za planiranje izgradnje hidroelektrana (HE), kao i elaborate za razvoj vjetroelektrana (VE) i solarnih fotonaponskih elektrana (FNE).

Potrebno je izvršiti izmjene i dopune postojećeg zakonodavstva u oblasti OIE-a, kojim bi se otklonile uočene prepreke u brzjoj implementaciji investicija u sektoru energije i uvele nove poticajne sheme. Za velike projekte potrebno je koristiti mehanizme aukcija i tendera. Za manje projekte (obično FNE) posebno je važno poticati proizvodnju za vlastitu potrošnju (tzv. kategorija proizvođači-protrošači ili *prosumeri*) ili proizvodnju organiziranu unutar lokalnih energetske zadruga (tzv. kategorija građanska energija). Stoga je potrebno usvojiti zakonske i podzakonske akte koji omogućavaju brži razvoj OIE-a i na taj način poticati demokratizaciju energetskog sektora.

Potrebno je uspostaviti i institucionalni okvir za istraživanje i inovacije u oblasti energetske tranzicije (npr. za specijalizirane tematike: integracija OIE-a i električnih vozila, energetska efikasnost, upravljanje potrošnjom, tehnologije čistog uglja i proizvodnje prirodnog gasa iz uglja). Također, u cilju podrške kreiranju tržišta za istraživanja i preduzetništvo, potrebno je poticati projekte digitalizacije i pametnih energetskih mreža (npr. pametnih distributivnih energetskih mreža, pametnih gradova i sl.) kao i dati podršku kreiranju energetskih lanaca vrijednosti i klastera MSP-a u sektoru „čiste energije“ u FBiH.

U oblasti podrške istraživanjima i inovacijama potrebno je podržati razvoj mreže odgovarajućih laboratorija na tehničkim fakultetima u FBiH (budućih istraživačkih centara kompetencija), između ostalog, u cilju njihovog osposobljavanja za učešće na međunarodnim istraživačkim i razvojnim projektima.

Klastere MSP-a u sektoru „čiste energije“, kao buduće centre kompetencija za inovacije, treba razvijati u saradnji s elektroprivrednim kompanijama i budućim istraživačkim centrima

izvrsnosti. Potrebno je planirati sredstva za finansiranje/sufinansiranje pilot projekata u oblastima pametnih energetskih mreža.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% obnovljivih izvora energije (OIE) u bruto finalnoj potrošnji energije (BFPE)	FERK	49,3 (2018)	55,0

3.4.3. Provesti restrukturiranje rudnika uglja i strukturnu transformaciju ekonomije rudarskih regija

Provođenje Programa restrukturiranja rudnika uglja, s ciljem povećanja njihove produktivnosti i povećanja konkurentnosti termoeenergetskog sektora u EPBiH, posebno na regionalnom tržištu, predstavlja aktivnost koja se treba realizirati s visokim prioritetom, uključujući izradu i implementaciju akcionog plana realizacije ovog programa.

Proces dekarbonizacije proizvodnje električne energije iz uglja trebaju pratiti programi ekonomskog restrukturiranja rudarskih regija (tzv. programi pravične tranzicije), koji će omogućiti ekonomsku budućnost ovakvih područja kao i pronalaženje alternativnih zaposlenja za radnike koji u ovom procesu ostanu bez radnih mjesta. Potrebno je postepeno smanjivati broj upisane djece u određene strukovne škole kako bi se izbjegli troškovi prekvalifikacije i stvaranja viška radne snage, a pri tome se bazirati na alternativna zanimanja i mogućnost zapošljavanja.

Pri tome je moguće koristiti fondove EU-a (npr. EU program Coal Regions in Transition) i podršku međunarodnih finansijskih institucija (npr. Svjetske banke). Izrada ovakvih programa, kao što su programi podrške radnicima u procesu prekvalifikacije, novog zapošljavanja i mobilnosti, posebne penzione sheme za prijevremeno penzioniranje radnika u procesu realizacije Programa prestrukturiranja rudnika uglja, programi podrške razvoju novih poslovnih zona i poticaja razvoju preduzetništva i poduzetničkog obrazovanja, zahtijevaju postizanje konsenzusa svih zainteresiranih aktera, tako da je, pored predstavnika kompanija u EES-u, potrebno uključivanje predstavnika vlada (FBiH i kantona), lokalnih samouprava, sindikata i organizacija civilnog društva.

Potrebno je izraditi programe sanacije iskorištenih rudarskih kopova kako bi se oni iskoristili za druge društveno-ekonomske namjene (solarni parkovi, industrijske zone, tehnološki parkovi i sl).

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Produktivnost rada rudnika, tona po zaposlenom	FMERI	626 (2018)	800
Produktivnost rudnika, neto dobit (gubitak), u KM po zaposlenom	FMERI	-5.866 (2018)	1.000

PRIORITET 3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora

Brojne slabosti ometaju djelovanje poljoprivrede koja čini kičmu ruralne ekonomije u FBiH, kao što su: snažan uticaj eksternih okolišnih faktora, nepostojanje izvjesnih tržišta, izloženost monopolima na tržištu inputa, nedostatak ekonomije obima, informacijska asimetrija u pogledu kvaliteta proizvoda, te nedostatak institucija i infrastrukture. To je

dovelo do pojave dualne ekonomije, tj. do toga da se ruralna ekonomija razvija po znatno nižoj stopi rasta nego urbana ekonomija uprkos tome što izvjesni poljoprivredni sektori (prerada mlijeka, uzgoj ranog voća i povrća) imaju internacionalnu konkurentnu prednost kao i niz nepoljoprivrednih ruralnih aktivnosti.

U cilju bržeg razvoja ruralnih područja neophodno je: (I) povećanje produktivnosti i konkurentnosti malih farmi putem tehnoloških, finansijskih i cjenovnih poticaja, (II) stvaranje institucionalnih i infrastrukturnih pretpostavki neophodnih za razvoj ruralne ekonomije i povećanje kvaliteta života, (III) podržavanje uvođenja i razvoja ruralnih aktivnosti s visokom dodanom vrijednosti, (IV) osiguranje održivosti i efikasnosti prirodnih resursa neophodnih za odvijanje ruralnih aktivnosti, (V) povećanje komercijaliziranosti zemljišta, (VI) povećanje domaće tražnje za proizvodima ruralnih aktivnosti i (VII) zaštita zemljišta primjenom odgovarajućih agropedoloških mjera u cilju povećanja konkurentnosti plasmana proizvoda na tržišta EU i postizanja što većeg broja proizvoda s oznakom "bio" i "organic".

Stvaranje preduslova za razvoj novih privrednih aktivnosti u ruralnim i slabije razvijenim područjima podrazumijeva podršku aktivnostima koje doprinose jačanju svijesti o važnosti privrednog razvoja u ruralnim područjima, usvajanju principa „multifunkcionalne poljoprivrede“, pravnom reguliranju i rastu i razvoju porodičnih poljoprivrednih gazdinstava (OPG-ova), agroturizmu, diverzifikaciji i razvoju nepoljoprivrednih djelatnosti poput ruralnog turizma, te osnivanju i razvoju nepoljoprivrednih MSP-a u ruralnim područjima, uz provođenje posebno stimulirajućih mjera za mlade i žene, što bi rezultiralo većim godišnjim prihodima.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj certificiranih ekoloških i/ili organskih poljoprivrednih proizvođača i/ili poljoprivrednih proizvoda	FMPVŠ	n/d	n/d
% bruto dodane vrijednosti područja djelatnosti A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u BDP-u	FZS	4,3 (2018)	6,0
% promjena dohotka ruralnog stanovništva	FZS	n/d	n/d

3.5.1. Razvijati ruralnu infrastrukturu i dostupnost usluga u ruralnim područjima

Mjera promovira uravnoteženi ruralni teritorijalni razvoj usmjeren na poboljšanje uslova života i rada ruralnog stanovništva i unapređenje cjelokupne povezanosti i pristup infrastrukturi.

Podrška će se pružati kroz sufinansiranje, bespovratna sredstva (grantove) i kreditna sredstva za ulaganja u fizičku infrastrukturu u ruralnim područjima (putna infrastruktura, postavljanje turističke signalizacije, parking, odmarališta, vidikovci, turistički info centri, elektroosnabdijevanje, vodosnabdijevanje, kanalizacija, radio, TV, internet, revitalizacija otvorenih/zatvorenih tržnica) i unapređenje dostupnosti usluga koje su potrebne ruralnom stanovništvu (npr. ambulate, sportske sekcije, plesne škole, muzičke sekcije, besplatni udžbenici, obrok i prevoz za učenike, vrtići itd.).

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% stanovnika u ruralnim područjima, od ukupnog broja stanovnika	FZS	56,7 (2013)	58,0
% žena u ruralnim područjima, od ukupnog broja stanovnika	FZS	55,4 (2013)	57,0

3.5.2. Uspostaviti funkcionalne kapacitete za poljoprivredu i ruralni razvoj

U okviru ove mjere potrebno je osnivati naučno-tehnološke parkove (NTP) u oblastima poljoprivrede i prehrambene industrije i na taj način povezati privatni sektor s poljoprivrednim fakultetima, školama, institutima, zavodima, te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama, s ciljem razvoja inovativnih tehnologija i metoda poslovnog upravljanja u skladu s potrebama i mogućnostima poljoprivrednog sektora. S tim u vezi, potrebno je unaprijediti savjetodavne službe za diseminaciju znanja i tehnologija nastalih kao rezultat istraživanja i inovacija, podržati programe obuke, vršnjačko učenje, savjetodavne sesije i sheme razmjene znanja od farmera do farmera, te aktivno promovirati održivu proizvodnju visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti.

Neophodno je razviti različite programe savjetovanja mladih poljoprivrednika, šumoposjednika, poljoprivrednih gazdinstava, mladih i žena koji se žele baviti turizmom i dr.

Raspolaganje kvalitetnim podacima postaje osnova održivog upravljanja poljoprivrednim sektorom. S tim u vezi, prvenstveno treba napraviti kvalitetan popis poljoprivrede, završiti proces definiranja statističkih regija prema NUTS klasifikaciji Evropske unije, te ubrzati uspostavu i primjenu savremenih i tehnološki naprednih registara (FADN, LPIS, zemljišne knjige). Usvajanjem i prilagođavanjem zakonskih okvira regulirat će se odnosi u domenu prometa, zakupa, nasljeđivanja zemljišta i oporezivanja neobrađenog poljoprivrednog zemljišta. Neophodno je jačanje institucionalnih kapaciteta za efikasno upravljanje zemljištem, kao što je uspostavljanje funkcionalnih sistema evidencije, registara i baza podataka (LPIS, zemljišne knjige, pedološke karte i dr.).

Neophodno je fokus staviti na ubrzan rad na harmonizaciji veterinarskog, uzgojno-selektorskog i fitosanitarnog zakonodavstva i praksi s EU standardima, kako bi se podržao razvoj konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenih proizvoda. Isto tako, potrebno je ojačati kapacitete nadležnih tijela i inspekcija za veterinarstvo i fitosanitarnu oblast, te unaprijediti sistem identifikacije i kontrole kretanja životinja, u skladu s ustavnim nadležnostima.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj osnovanih NTP-a u sektoru poljoprivrede	FMVPŠ	0	1
Broj poljoprivrednih gazdinstava	FMVPŠ	7.244 (2017)	10.000
% bruto dodane vrijednosti biljne i stočarske proizvodnje, lovstva i uslužne djelatnosti u vezi s njima (Oblast 01 KD BiH 2010) u BDP-u	FZS	3,6 (2018)	5,0

3.5.3. Unaprijediti kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje i otpornost poljoprivrednih proizvođača

Sistem poticaja poljoprivredi treba unaprijediti u cilju osiguranja efikasnije i pravednije raspodjele poticaja i prilagođavanja zahtjevima za očuvanje okoliša. Veći dio poticaja treba usmjeravati na strukturno prilagođavanje poljoprivrednih proizvođača, s naglaskom na razvoj konkurentnih podsektora poljoprivrede, kako bi se osigurala dugoročna produktivnost i snabdjevenost domaće potražnje. Poseban fokus poticaja treba usmjeriti na male i perspektivne farme i mlade poljoprivrednike, imajući u vidu njihovu veću fleksibilnost i prilagodljivost novim znanjima i tehnologijama.

Potrebno je ojačati sanitarnu kontrolu u cijelom lancu proizvodnje hrane, poboljšati slijedivost (mogućnost praćenja nekog proizvoda kroz faze proizvodnje, prerade i distribucije) i unaprijediti označavanje proizvoda (uključujući harmonizirani elektronski sistem certifikacije), kako bi se osigurala sigurnost hrane. Također, neophodno je podržati i sufinansirati saradnju između naučne zajednice, obrazovnih tijela i proizvođača i prerađivača u agro-food sektoru kako bi se omogućila veća produktivnost uz okolišnu prihvatljivost.

Potrebno je olakšati trgovinu poljoprivrednim proizvodima (uključujući prerađene poljoprivredne proizvode) u skladu sa sanitarnim i fitosanitarnim zahtjevima EU, putem integriranog sistema upravljanja EU za službenu kontrolu. Treba pomoći integraciji u relevantne EU sisteme (TRACES, RASFF, Europhyt, AAC) i sarađivati u borbi protiv bolesti životinja i antimikrobne rezistencije.

Dugoročna stabilnost raspoloživih finansijskih izvora za podršku poljoprivredi, kao i ravnopravan i nesmetan pristup svih potencijalnih korisnika finansijskom tržištu, osnovni su preduslovi rasta investicione aktivnosti u sektoru poljoprivrede. U okviru Razvojne banke potrebno je osigurati bolji pristup kreditnim sredstvima za poljoprivredne proizvođače.

U cilju povećanja otpornosti i održivosti poljoprivrednih proizvođača, potrebno je uspostaviti adekvatan okvir za upravljanje rizicima povezanim sa nestabilnošću proizvodnje i cijena izazvanih uticajem prirodnih ili tržišnih uslova, te kreirati efikasne instrumente zaštite i interventnog djelovanja s ciljem osiguranja stabilnog dohotka poljoprivrednih proizvođača.

Potrebno je sistemom poticaja podržavati individualne poljoprivrednike u uspostavljanju održivih sistema za organsku proizvodnju, navodnjavanje i odvodnju vode, te sistema zaštite od ekstremno niskih temperatura i mraza (sistemi zagrijavanja plastenika, agrotekstil i sl.), baziranih na obnovljivim izvorima energije. Potrebno je poduzeti aktivnosti na stvaranju uslova za uspostavu sistemskog navodnjavanja (unapređenje regulatornog okvira, izrada planova sistemskog navodnjavanja).

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Pokrivenost uvoza izvozom, % (Područje KD-a A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov)	FZS	19,96 (2018)	40,00
Pokrivenost uvoza izvozom hrane i pića, % (Međunarodna klasifikacija ekonomske namjene proizvoda (BEC) Rev.4)	FZS	20,54 (2018)	40,00

PRIORITET 3.6. Povećati otpornost na krize

Svako društvo, pa tako i FBiH, se susreće s prijetnjama, rizicima i nesrećama koje predstavljaju rizik za nju. Stoga je neophodno razvijati sposobnosti njihovog sprečavanja, zaštite, ublažavanja, reagiranja na njih i oporavljanja od njih. Zbog toga treba donijeti odgovarajuće strategije kao i razviti planove za upravljanje krizama, rizicima i nesrećama.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% izdvajanja sredstava iz budžeta po stanovniku za prevenciju i sanaciju šteta nastalih prirodnim nesrećama	FMF	n/d	n/d

MJERE

3.6.1. Unapređivati upravljanje krizama

Na svim nivoima vlasti u FBiH, boljom i neposrednijom saradnjom relevantnih institucija, potrebno je dalje razvijati sistem praćenja i ranog upozoravanja, koji bi blagovremeno upozoravao na dolazak kriza. To podrazumijeva uspostavljanje i razvoj baza podataka koje će, u definiranju politika, uključivati i kreiranje i prilagođavanje odgovora u vremenu kriza. Potrebno je osigurati kontinuirano modeliranje kriza i procjene uticaja na stanovništvo kao što su rodno osjetljivi, zdravstveni, fiskalni i socioekonomski efekti.

U doba kriza neophodno je da javno upravljanje krizama bude efikasno, uz transparentan i nezavisan nadzor nad utroškom sredstava. Važno je osigurati da pomoć koja se dodjeljuje firmama bude u funkciji povećanja produktivnosti i ispunjavanja širih društvenih ciljeva.

Za bolju pripremljenost u slučaju kriza do kojih neminovno dolazi, neophodno je usmjeravanje proizvodnih kapaciteta na prevladavanje snažno rastućih nestašica opreme i usluga neophodnih za efikasan odgovor na krizu, kao i podržavanje firmi koje nisu direktno uključene u savladavanje krize kako bi se mogli i u doba krize proizvoditi ključni proizvodi i pružati usluge neophodne za efikasan odgovor na krizu.

Neophodno je osigurati dovoljno sredstava stanovništvu da može kupiti ključne proizvode i usluge i uspostaviti finansijski mehanizam pomoći onima koji ne mogu otplatiti hipotekarne kredite i platiti druge obaveze i tako ublažiti rizike s kojima se suočava finansijski sektor.

Pošto je neophodno mijenjati namjene tvornicama u doba kriza, država treba uslovljavati podršku privatnim firmama na osnovu toga da li proizvode opremu od vitalnog značaja (u skladu s specifikacijom ustanovljenoj od medicinskih i drugih eksperata) i vršiti plaćanje na osnovu razboritih cijena. Kako bi se spriječilo lihvarstvo, medicinska i druga oprema mora biti nabavljana uz striktnu kontrolu cijena.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Transparentan utrošak sredstava institucija u kriznim situacijama	FMF	Ne (2020)	Da
Broj planova zaštite od prirodnih i drugih nesreća u FBiH	FUCZ	0	11

3.6.2. Osigurati zaštitu i funkcioniranje kritične infrastrukture

Brojni su prirodni (ekstremni vremenski događaji, šumski i poljski požari, seizmički događaji, epidemije i pandemije vezane za ljude, životinje i biljke, kosmički događaji poput pada kometa i meteora), tehnički (pad sistema, nebriga, nesretni događaji itd.) i oružani rizici i prijetnje (terorizam, sabotaza, građanski nemiri, ratovi itd.) kojima je izložena (F)BiH.

Pod kritičnom tehničkom bazičnom infrastrukturom podrazumijeva se snabdijevanje energijom, transport, snabdijevanje (pitkom) vodom i odlaganje otpada, a pod infrastrukturom socioekonomskih usluga podrazumijeva se javno zdravlje, hrana za ljude i životinje, usluge spašavanja, kontrola upravljanja nesrećama, finansijske i osiguravajuće usluge, sredstva informiranja, kulturni objekti (kulturno-historijsko naslijeđe) i dr.

Zaštita kritične infrastrukture i ključne imovine pomoći će ne samo u odbrani od terorističkih i drugih napada nego će i smanjiti ranjivost na prirodne nesreće, organizirani kriminal i kompjuterske napade.

Stoga je neophodno donijeti planske dokumente „Zaštita kritične infrastrukture - koncept temeljne zaštite“ i „Zaštita kritične infrastrukture - upravljanje rizicima i krizama“. Tim dokumentima bi se osigurao jedinstven pristup zaštiti infrastrukture, provođenju i održavanju cjelovite i ažurne ocjene kritične infrastrukture i ključnih postrojenja i objekata FBiH i provođenje zaštite od vanjskih i unutrašnjih prijetnji.

Pri osiguranju zaštite i funkcioniranja kritične infrastrukture neophodno je osigurati partnerstvo s drugim institucijama, kako na nivou BiH (i tim putem s internacionalnom zajednicom), tako i na nivou FBiH (saradnja s kantonima i općinama), te s privatnim i civilnim sektorom.

U stalno mijenjajućim prijetnjama u kibernetičkom okruženju, (F)BiH treba imati fleksibilnu i dinamičnu strategiju kibernetičke i sajber sigurnosti FBiH kako bi mogla odgovoriti na nove globalne prijetnje. Ova strategija treba osigurati sigurnost i otpornost infrastrukture i usluga (F)BiH. Praksa svih zemalja EU je da imaju strategiju kibernetičke sigurnosti pa je, slijedeći svoj EU put, treba donijeti i (F)BiH kako bi se odgovorilo na rizike koji imaju potencijal potkopati ekonomske i socijalne koristi kibernetičkog prostora. Ta strategije treba biti odgovor na rizike, ali i osigurati partnerstvo javnog i privatnog sektora kao i zajedničko korištenje informacija. U sklopu saradnje s privatnim sektorom, posebnu pažnju treba posvetiti operabilnosti informacijske tehnologije i na kompjuterima zasnovano funkcioniranje infrastrukture.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Donijeti dokument „Zaštita kritične infrastrukture - koncept temeljne zaštite“	FUCZ	Ne (2020)	Da
Donijeti dokument „Zaštita kritične infrastrukture - upravljanje rizicima i krizama“	FUCZ	Ne (2020)	Da
Izraditi Strategiju kibernetičke sigurnosti FBiH	FMUP, FUP	Ne (2020)	Da

3.6.3. Poboljšati funkcioniranje sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća

Uspostava efikasnog sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća podrazumijeva poboljšanje infrastrukture, posebno transportne i zemljišne (poljoprivredne) infrastrukture (sistemi ranog upozoravanja, protugradna zaštita, zaštita od poplava i sl.), unapređenje tehničkih i ljudskih kapaciteta, te uspostavu efikasnog sistema koordinacije na svim nivoima vlasti u cilju osiguranja većeg stepena pripravnosti i mogućnosti brzog i efektivnog odgovora za potrebe spašavanja, sanacije i obnove područja.

Potrebno je donijeti i unapređivati propise o procedurama i postupcima koji se primjenjuju u slučaju prirodnih i drugih nesreća, unaprijediti metodologije za procjenu šteta, kao i donijeti rodno osjetljive akcione planove podrške stanovništvu u pogođenim područjima.

Također, potrebno je unaprijediti nivo stručnosti u razumijevanju i upravljanju rizicima od prirodnih i drugih nesreća, te ulagati u razvoj i implementaciju preventivnih mjera ublažavanja ovih rizika. To podrazumijeva i periodičnu izradu Procjene ugroženosti FBiH od

prirodnih i drugih nesreća i sveobuhvatne mape rizika, izradu okvira za planiranje hitnog odgovora na prirodne i druge nesreće, uključujući mapiranje sigurnih zona (lokacija i skloništa), izradu plana evakuacije, definiranje mjera direktne asistencije ugroženim osobama i upravljanja ugroženom imovinom, detaljnu razradu prostornih planova ranjivih područja, usvajanje i implementaciju sigurnosnih standarda, tehnologija i tehnika u građevinarstvu u cilju povećanja otpornosti objekata na prirodne nesreće, izradu sistema ranog upozoravanja, te informiranje i podizanje svijesti stanovništva o značaju preventivnih mjera upravljanja rizicima, zaštite, spašavanja, sanacije i obnove.

Potrebno je donijeti i implementirati strategije smanjenja rizika od katastrofa na lokalnom nivou koje bi bile koherentne sa strategijom na nivou FBiH.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% JLS-a koji provode lokalne strategije/planove smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa državnim ili entitetskom strategijom/Programom za smanjenje rizika	FUCZ	n/d	Da
Izrađena analiza stanja spremnosti sistema za odgovor na krize u FBiH	FUCZ	Ne (2020)	Da

STRATEŠKI CILJ 4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR

PRIORITET 4.1. Unapređivati vladavinu prava

Vladavina prava je ključni aspekt ukupnog razvoja jednog društva i osnovno mjerilo napretka društva u EU integracijama. Za dostizanje većeg stepena vladavine prava (postoji kad se svi dijelovi društva, prije svega, nosioci vlasti, u svom djelovanju rukovode isključivo zakonima) kao temelja za efikasnu, transparentnu i odgovornu javnu upravu, neophodno je povećati efikasnost pravosudnog sistema, što se postiže povećavanjem i proširivanjem pristupa pravdi, posebno za ranjive grupe društva, te slamanjem korupcije, kriminala i terorizma. Na toj osnovi će se jačati preduzetništvo i investiranje, striktnije će biti poštovani ugovori i svojina, što za posljedicu ima razvoj privatnog i civilnog sektora, odnosno društva u cjelini. Kad postoji monopolno pružanje usluga (diskreciono pravo odlučivanja ko će i koliko usluga dobiti i kad se ne traži da osobe koje donose odluke snose odgovornost), kao i javno mnijenje koje podržava takve aktivnosti, postoji izražena korupcija u zemlji.

Stoga je neophodno uvesti konkurenciju u pružanje usluga, uvesti automatska pravila djelovanja radi smanjivanja diskrecionog odlučivanja, utvrđivati odgovornost za koruptivne radnje i što je moguće više to činiti transparentno.

Napredak u slamanju korupcije traži dva osnovna preduslova: dobru organiziranost civilnog društva i razvijeno okruženje koje štiti građanske slobode, posebno prijavitelje korupcije.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj zaprimljenih predmeta ombudsmana na 100.000 stanovnika za FBiH (Sarajevo, Mostar, Livno)	Ombudsman	90 (2019) (BiH)	50
Indeks vladavine prava BiH	WB	-0,23 (2018) (BiH)	1,00
Punoljetni učinci krivičnih djela, ukupno	FZS	12.114 (2019)	8.000
Punoljetni učinci krivičnih djela, žene	FZS	1.326 (2019)	800
% neriješenih prijava od ukupnog broja prijava u tužilaštvu FBiH	VSTV	29,3 (2019)	20,0
Zastarjelost krivičnog gonjenja	VSTV	29 (2019)	0
Neriješeni predmeti na dan 31. 12.	VSTV	13.036 (2019)	10.000
Povjerenje građana u pravni sistem i sudove, %	OECD	30 (2018) (BiH)	50

MJERE

4.1.1. Povećavati efikasnost pravosudnog sistema

Kako bi se podržao ekonomski razvoj povećanjem investicija i drugih komercijalnih aktivnosti u zemlji, pravosudni sistem u (F)BiH mora pokazati nepristrasnost, nezavisnost, efikasnost, djelotvornost i transparentnost u svom radu.

Efikasno funkcioniranje pravosudnog sistema prvenstveno se postiže kontinuiranom provedbom Strategije za reformu sektora pravde u BiH, transparentnim i unaprijeđenim radom tijela za upravljanje sistemom pravde, kontinuiranom nezavisnom ocjenom rada sudija i tužilaca, nezavisnošću sudija i tužilaca, odgovornošću, efikasnošću i moralnim integritetom zaposlenih kako u izvršnoj, tako i u sudskoj vlasti.

Brzo rješavanje sporova između poslovnih subjekata, efikasno provođenje stečajnih i likvidacijskih postupaka nad poslovnim subjektima, te zaštita njihovih imovinskih prava, neki su od aspekata u kojima unapređenje pravosudnog sistema može doprinijeti ekonomskom razvoju zemlje. Neophodno je ubrzati edukaciju stečajnih sudija i upravnika i omogućiti da jedan stečajni upravitelj vodi ograničen broj stečajnih postupaka, što će u znatnoj mjeri doprinijeti efikasnijem i bržem provođenju postupaka.

Potrebno je osnaživanje i evaluacija rada i organizacije privrednih odjela pri sudovima radi utvrđivanja potreba i optimalne organizaciono-funkcionalne strukture. Neophodno je izraditi analizu rada privrednih odjela sudova s ciljem sagledavanja opravdanosti uvođenja i osnivanja privrednih sudova.

Digitalizacijom rada u pravosuđu smanjit će se troškovi pravosudnog sistema kao preduslov smanjenja troškova rada advokata. Izmjenom Tarife o nagradama i naknadi troškova za rad advokata, na način da se njihova visina prilagodi standardu građana FBiH, smanjit će se troškovi pravnih lica i građana.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% neriješenih predmeta u odnosu na ukupan broj predmeta u sudovima FBiH	VSTV	10 (2019) (BiH)	5
Broj neriješenih privrednih predmeta u sudovima	VSTV	17.757 (2019) (BiH)	10.000
Nezavisnost pravosuđa u BiH, rang	WEF	133/141 (2019) (BiH)	80/141

4.1.2. Jačati zaštitu ljudskih prava

Strateški, pravni, institucionalni okvir i okviri politika za zaštitu ljudskih prava trebaju biti u potpunosti provedeni. Pored toga, u (F)BiH je potrebno nastaviti usklađivanje zakonodavstva sa evropskim standardima, te zaokružiti pravni i institucionalni okvir u smislu uspostave harmoniziranog, efikasnog i besplatnog sistema pravne pomoći, koji treba osigurati nediskriminirajući pristup pravdi.

To podrazumijeva uspostavljanje centara za pravnu pomoć tamo gdje nisu uspostavljeni i osigurati adekvatne ljudske, tehničke i finansijske resurse, uključujući dostupnost komunikacija i informacija, te pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama rodno zasnovanog nasilja i seksualnog nasilja u ratu u krivičnim i parničnim postupcima, kao i svim ostalim ranjivim kategorijama stanovništva.

Potrebno je posvetiti posebnu pažnju osiguravanju odgovarajuće zaštite i podrške za svjedoke ratnih zločina i svjedoke u drugim krivičnim predmetima, uključujući psihološku pomoć prije, tokom i nakon krivičnih postupaka, kao i ojačati kapacitete odjela za podršku svjedocima pri sudovima i tužilaštvima, te sistemski i institucionalno zaštititi novinare od prijetnji i nasilja.

Također, potrebno je podizanje svijesti javnosti o tome kako pravosudni sistem u (F)BiH treba funkcionirati i kako se može pristupiti informacijama.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj zaprimljenih žalbi instituciji ombudsmana	Ombudsman	3.218 (2019) (BiH)	1.000
Broj uspostavljenih centara za besplatnu pravnu pomoć	FMP	9/10 (2020)	10/10
Prosječan broj pruženih usluga po centru za besplatnu pravnu pomoć	FMP	n/d	n/d
Prosječan broj zaposlenih po centru za besplatnu pravnu pomoć	FMP	n/d	n/d

4.1.3. Unapređivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma

U okviru ove mjere potrebno je donijeti Strategiju borbe protiv korupcije.

S ciljem postizanja visokog stepena sigurnosti, neophodno je dodatno jačati saradnju i kapacitete sigurnosnih struktura u (F)BiH. Borba protiv različitih oblika kriminala, uključujući visokotehnološki kriminal i terorizam, treba se intenzivirati uspostavom kvalitetnijih evidencija o istragama, krivičnim gonjenjima i osuđujućim presudama i zapljeni i oduzimanju imovine stečene krivičnim djelom. Neophodno je uspostaviti kontakt tačku za relevantne pojave oblike kriminala u svakom posebnom odjelu tužilaštava. Od nadležnih organa u FBiH se posebno očekuje da dalje jačaju i usklađuju pravni okvir s pravnom stečevinom EU, posebno propise u oblasti kibernetičkog kriminala, civilnog posjedovanja oružja, eksploziva za civilnu upotrebu i prevoza opasnih materija.

Neophodno je intenzivirati prevenciju, praćenje i sankcioniranje djela i govora mržnje pravovremenim djelovanjem nadležnih institucija.

Potrebno je uspostaviti pravni okvir za tehnologije prepoznavanja lica i mrežu kantonalnih centara za obradu podataka, koji bi imali mogućnosti vještačke inteligencije za prepoznavanje i analizu lica, tablica vozila i drugih podataka, pri tom poštujući Zakon o zaštiti ličnih podataka. Evidencije o istragama, krivičnim gonjenjima i osuđujućim presudama trebaju sadržavati podatke o broju i spolu počinitelaca i žrtava krivičnih djela, te podatke o dobi, invaliditetu, etničkoj pripadnosti, mjestu i društveno-ekonomskom statusu i eventualno drugim relevantnim podacima.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Politička stabilnost i odsustvo nasilja/terorizma	WB	-0,39 (2018) (BiH)	1,00
Indeks prisutnosti terorizma	WEF	99,9 (2019) (BiH)	100,0

4.1.4. Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije

Izgradnja sistema prevencije korupcije podrazumijeva zakonodavnu uspostavu profesionalnog tijela za procjenu rizika od korupcije, s ciljem pravovremene koordinacije borbe protiv korupcije i sistemskog razvoja prevencije korupcije. Koordinaciju je potrebno ojačati uspostavom sistema permanentnih kontakt tačaka u institucijama s javnim ovlaštenjima u FBiH za borbu protiv korupcije, strukturiranih mehanizama saradnje i koordinacije, te uspostavom direktnih kanala komunikacije s ciljem razmjene informacija i uzajamnog izvještavanja između FBiH, kantona, lokalnih organa uprave, organizacija civilnog društva, privatnog sektora, akademske zajednice i medija. Također, treba osigurati koordinaciju i dati puni doprinos saradnji organa za prevenciju korupcije i Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije, te donijeti sedmogodišnju Strategiju borbe protiv korupcije u FBiH.

Normativni okvir je potrebno unaprijediti donošenjem normativnih akata usklađenih sa zakonodavstvom EU iz oblasti zaštite uzbunjivača, sukoba interesa, lobiranja, te jačanja proaktivnog principa pružanja informacija od građana.

Važna karika u lancu sistema borbe protiv korupcije i organiziranog kriminala je oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom i nakon toga upravljanje privremeno i trajno oduzetom imovinom. U tom smislu, neophodno je jačati instituciju koja je u FBiH nadležna

za ovu oblast, ali jačati i postojeći pravni okvir kroz izmjene i dopune postojećeg zakonodavstva, koje će biti usklađeno s propisima EU, te pozitivnim praksama drugih država.

U okviru procesa digitalizacije javne uprave i javnog sektora, potrebno je razvijati mehanizme i instrumente suprotstavljanja korupciji kroz uspostavu elektronskog registra rizika od korupcije i IT alata za procjenu rizika od korupcije u zakonodavstvu. Na kraju, sistem treninga, edukacije i podizanja svijesti javnosti (posebno marginaliziranih grupa) o njihovim pravima, kao i o borbi protiv korupcije treba biti usaglašen i prilagođen dinamičkom planu aktivnosti koji će se revidirati na godišnjoj osnovi.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Promjena indeksa percepcije korupcije (CPI)	TI BiH	36 (2019) (BiH)	80
Odsustvo korupcije	WJP	72/126 (2019) (BiH)	40/126
Kontrola korupcije	WB	-0,57 (2018) (BiH)	1,00

PRIORITET 4.2. Staviti javnu upravu u službu građana

Neophodno je istrajno i konzistentno mjeriti efektivnost i efikasnost javne službe (benchmarking i ankete građana) i stavljati je u službu građana na osnovu njenog reformiranja i funkcionalnog ustrojavanja, što se može postići preuzimanjem pravne stečevine EU, razvojem partnerskih odnosa s civilnim sektorom, digitaliziranošću i jačanjem statističke osnove. To će poslužiti, između ostalog, i za bolje koncipiranje razvojnih i drugih politika kao i veću apsorpciju EU fondova.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Rang razvijenosti e-uprave	MEASURE-BIH	105/193 (2018) (BiH)	80/193
% zadovoljstva korisnika javnih usluga u FBiH	MEASURE-BIH	42 (2016)	80

MJERE

4.2.1. Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi

Potrebno je izmijeniti pravni okvir kojim će se identificirati vodeća institucija odgovorna za kreiranje, predlaganje i koordinaciju politike reforme javne uprave u FBiH, naročito imajući u vidu uspostavu standarda organizacije javne uprave, politiku upravljanja i razvoja ljudskih resursa, politiku razvoja e-uprave, politiku i standarde pružanja javnih usluga i e-usluga.

Također, neophodno je identificirati pitanja od značaja za funkcioniranje javne uprave u FBiH koja nisu obuhvaćena Strateškim okvirom za Reformu javne uprave u BiH, provesti analizu stanja i izazova, te razviti okvir modernizacije javne uprave u (F)BiH.

U cilju efikasne koordinacije, potrebno je uspostaviti zajedničke koordinacione strukture federalnih organa i mehanizme saradnje u kreiranju, provedbi i izvještavanju o napretku u procesu reforme javne uprave i unapređenju javnih usluga, te omogućiti sudjelovanje socioekonomskih partnera u kreiranju i praćenju reformskih mjera, uz kontinuiranu saradnju sa drugim nivoima izvršne vlasti u BiH.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Uspostavljena funkcionalno vodeća institucija za reformu javne uprave u FBiH	ZJU	Ne (2020)	Da
Donijeti okvir za modernizaciju uprave	ZJU	Ne (2020)	Da

4.2.2. Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora

Predložena mjera podrazumijeva uspostavu racionalne i funkcionalne organizacije javne uprave koja će otkloniti nepotrebno trošenje resursa.

Neophodno je učiniti funkcionalnim registre organa uprave i upravnih organizacija na nivou Federacije, kantona i jedinica lokalne samouprave sa informacijama o djelokrugu i organizaciji, te broju sistematiziranih i popunjenih radnih mjesta. Potrebno je uraditi funkcionalnu analizu optimalnog broja zaposlenih u javnom sektoru na svim nivoima vlasti u FBiH (širi javni sektor). Također, potrebno je osigurati transparentnost organizacionih struktura, opisa poslova i sistematizacije radnih mjesta organa javne uprave u cijeloj FBiH njihovim objavljivanjem na internetskim stranicama organa uprave.

Neophodno je promovirati projektno-orijentirano ostvarivanje ciljeva u javnoj upravi, angažiranje na određeno vrijeme na pojedinim projektima, umjesto zapošljavanja na neodređeno vrijeme (programsko budžetiranje), te uspostaviti okruženje u javnoj upravi koje podržava inovacije i potiče razvoj politika koje podržavaju inovacije, unaprijediti postojeće regulative, promovirati značaj inovacija u javnom sektoru, kao i jačanje saradnje sa fakultetima i privatnim sektorom.

Potrebno je poboljšati postojeće zakonodavstvo u smislu otvorenijeg, transparentnijeg i zapošljavanja zasnovanog na zaslugama za visoke, srednje i stručne pozicije državnih službenika, poboljšati okvir kompetencija potrebnih za ova radna mjesta povećanjem korištenja online alata za zapošljavanje i odabirom najbolje rangiranih kandidata. Neophodno je osigurati procjene kvaliteta rada zaposlenika na osnovu učinka i u skladu s tim uvesti nagrade ili sankcije, uspostaviti odgovornost za rad i djelovanje, te uspostaviti kriterije i poticati i nagraditi inovativne ideje zaposlenika. Također, neophodno je provoditi interne premještaje u skladu s postupkom zasnovanom na zaslugama, institucionalnim potrebama za ljudskim resursima i pristanku državnih službenika. Pri tome je potrebno ojačati kapacitete Agencije za državnu službu FBiH u cilju poboljšanja upravljanja ljudskim potencijalima i kvaliteta obuka.

Pravni okvir za pružanje javnih usluga treba uskladiti s tehnološkim razvojem i omogućiti pružanje usluga različitim kanalima i uspostavom «one stop shop» modela, pojednostavljenjem procedura i racionalizacijom posebnih upravnih postupaka, te uspostavom efikasnijih mehanizama kontrole i zaštite prava i interesa korisnika u postupku pružanja javnih usluga. U tom smislu, potrebno je i revidirati diskreciona ovlaštenja organa uprave i regulatornih tijela.

Potrebno je poticati politiku proaktivne transparentnosti u pružanju javnih usluga javnim objavljivanjem procedura, uslova, rokova postupanja i mehanizmima zaštite prava korisnika od pružaoca usluga, te podrškom ciljanih javnih kampanja i saradnji sa socioekonomskim partnerima.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% izdataka za bruto plate i naknade u ukupnim rashodima (konsolidirano)	FMF	8,1 (2018)	7,0
Uspostavljen funkcionalan registar organa uprave i upravnih organizacija	ADS	Ne (2020)	Da
Provedena funkcionalna analiza javne uprave	ADS	Ne (2020)	Da

4.2.3. Jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama

Cilj mjere je da se kroz saradnju i sistem otvorene koordinacije multipliciraju efekti ulaganja sredstava u razvoj. U sklopu mjere ojačat će se saradnja i koordinacija različitih nivoa vlasti, horizontalno i vertikalno, s mogućnošću kreiranja podvijeća za različite sektore, uključujući industriju, poljoprivredu, socijalnu politiku, turizam itd, u okviru Vijeća za razvojno planiranje FBiH.

Shodno tome, podržaće se razvoj lokalnih partnerstava kao i javno privatnog partnerstva između vladinih i nevladinih struktura s ciljem donošenja javnih razvojnih politika.

U cilju promocije i podrške saradnji i aktivnom sudjelovanju civilnog društva u izradi i provedbi javnih razvojnih politika, potrebno je unaprijediti pravni okvir kojim će se jačati uloga civilnog društva u procesu donošenja odluka, dizajnu i praćenju reformskih procesa, uključujući bolju saradnju sa poslovnom zajednicom kroz promociju preduzetništva, socijalne inovacije i kreiranje radnih mjesta. Nadalje, neophodno je osigurati da se pravni okvir za javne konsultacije poboljša i dosljedno primjenjuje u praksi, te da se prijedlozi politika koji se predlažu provjeravaju u pogledu njihove usklađenosti sa standardima i zahtjevima za konsultacijama.

Strateški okvir saradnje javnog sektora i civilnog društva potrebno je formalizirati sporazumom o saradnji, koji će uključiti mehanizme praćenja i izvještavanja o njegovoj provedbi, te jasno uspostaviti institucionalnu odgovornost za ovu saradnju na nivou Vlade FBiH i vlada kantona. Kooperativnu mrežu potrebno je dalje jačati imenovanjem kontakt tačaka u organima i organizacijama uprave.

Raspodjela javnih sredstava organizacijama civilnog društva nije u potpunosti transparentna niti sistematična, te je neophodno uspostaviti pravni okvir za transparentno finansiranje organizacija civilnog društva na osnovu jasno utvrđenih kriterija i alata za praćenje i evaluaciju.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Uspostavljeno Vijeće za razvojno planiranje FBiH	FZZPR	Ne (2020)	Da
Uspostavljeno funkcionalno vijeće za razvojno planiranje kantona	FZZPR	5/10 (2020)	10/10
Indeks kapaciteta za planiranje i upravljanje razvojem u kantonima – zbirno	UNDP/ILDP	73 (2019)	90

4.2.4. Osigurati preduslove za veću apsorpciju EU fondova

Potrebno je da FBiH ojača institucionalne i administrativne kapacitete u smislu programiranja, provedbe, monitoringa i evaluacije sredstava EU.

Neophodno je osigurati uslove za korištenje dostupnog, a neiskorištenog instrumenta finansijske podrške IPA – sektorske budžetske podrške, kroz dijalog sa drugim nivoima vlasti, primarno sa RS. Osim toga, ovom mjerom će se dodatno promovirati sve mogućnosti korištenja evropskih fondova (IPA, Erasmus+, COSME i dr.) i uspostava decentraliziranog sistema programiranja sredstava, što je najefikasniji način za veću i bržu apsorpciju sredstava iz EU fondova.

Potrebno je podržati domaća preduzeća kod pripreme projekata kako za EU fondove tako i za prijedloge rješenja za određene društvene i tehničke izazove. Potrebno je pomoći domaćim preduzećima za učešće u međunarodnoj saradnji i na evropskim projektima, posebno istraživačko-tehnološkim (zajedno sa institutima). Poljoprivrednici, proizvođači hrane i turistički djelatnici nisu dovoljno pripremljeni za pisanje projekata kojima bi se povukla sredstva iz predpristupnih fondova, te je potrebno posebnim promotivnim aktivnostima povećati svijest poljoprivrednika, prerađivača, aktera u ruralnom razvoju i turističkih djelatnika o mogućnostima dobijanja bespovratnih sredstava za poljoprivredu, proizvodnju hrane, ruralni razvoj i turizam.

Potrebno je dodatno jačati razvojne timove na nivou kantona i JLS-a za pisanje i implementaciju projekata IPA fondova stalnom organizacijom treninga, kao i planirati sredstva za sufinansiranje IPA projekata u nerazvijenim općinama koje imaju problem sa osiguranjem učešća u finansiranju.

Isto tako, s ciljem dobijanja sredstava iz EU fondova, neophodno je osigurati brže rješavanje imovinsko-pravnih odnosa (sufinansiranje legalizacije poljoprivrednih objekata, te postojećih i potencijalnih turističkih objekata).

Također, mjera će podržati stvaranje revolving fonda/linija u Razvojnoj banci FBiH za finansiranje projekata do momenta refundacije sredstava iz EU fondova. Ovaj fond se može iskoristiti za sufinansiranje konsultantskih usluga u pripremi projekata, poslovnih planova i adekvatno iskazivanje prihvatljivih troškova.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% primljenih EU sredstava u odnosu na dostupna (apsorpcija) IPA III	DEI	n/d	n/d
% primljenih EU sredstava u odnosu na dostupna (apsorpcija) IPA II	DEI	50 (2019)	100
% isplaćenih EU sredstava u odnosu na alocirana IPA III	DEI	n/d	n/d
% isplaćenih EU sredstava u odnosu na alocirana IPA II	DEI	30 (2019)	100

4.2.5. Jačati statističku osnovu kao podlogu za utvrđivanje politika

Daljnji razvoj statističkog sistema je neophodan kako bi se buduće politike mogle kreirati na osnovu činjenica i odgovarajućih analiza. Potpuno harmonizirana statistika sa evropskim statističkim sistemom (ESS) omogućava poređenje, vrednovanje i donošenje valjanih odluka o mjerama potrebnim za unapređenje pojedinih segmenata društvenog života, što uključuje i razvoj nedostajućih rodni indikatora. Raspolaganje kvalitetnim podacima postaje osnova projekcija i prognoza.

Potrebno je poboljšanje efikasnosti statistike FBiH modernizacijom statističkih procesa upotrebom savremenih tehnika, tehnologija i korištenjem naprednih IT rješenja. Potrebno je intenzivnije korištenje administrativnih, sudskih i drugih sekundarnih izvora podataka, te razmotriti izradu plana uspostavljanja registra stanovništva. Neophodno je promovirati i jačati

povjerenje javnosti u statistiku, što će posljedično ojačati saradnju sa davaocima i korisnicima podataka.

Neophodno je promoviranje šire upotrebe statističkih podataka među korisnicima, uz pojednostavljen pristup i pretraživanje statističkih podataka i informacija. Izvještavanje o kvalitetu je integralni dio politike osiguranja kvaliteta u statističkim institucijama. Neophodno je obogaćivanje postojećih i kreiranje i dizajn novih diseminacionih baza za statistička istraživanja.

Također je potrebna optimizacija procesa i zadataka u statističkom proizvodnom procesu. Reorganizacijom dosadašnjih tradicionalnih načina prikupljanja i obrade statističkih podataka i uvođenjem novog centraliziranog i korisnički prihvatljivog sistema putem „stand-alone“ i web-aplikacija doći će se do efikasne upotrebe resursa (tehnički, ljudski i finansijski).

Veoma je važno izraditi vlastiti sistem indikatora za praćenje ostvarivanja ciljeva definiranih u Strategiji po uzoru na evropske standarde.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj indikatora, ukupno	FZS	n/d	n/d
Broj statističkih pokazatelja harmoniziranih sa EU	FZS	n/d	n/d
Broj rodni indikatora	FZS	n/d	n/d

4.2.6. Provesti digitalnu transformaciju javne uprave

Ova mjera predviđa uspostavu efektivnog upravljačkog i organizacionog okvira informatizacije i digitalizacije na nivou federalnih, kantonalnih i lokalnih organa uprave. Digitalnu transformaciju javne uprave treba raditi u skladu sa politikama i strategijom razvoja informacionog društva u BiH, što će omogućiti ravnomjeran i koordiniran razvoj e-uprave, usaglašen sa pravcima i ciljevima Strateškog okvira za reformu javne uprave i standardima sigurnosti i zaštite podataka. Na taj način će FBiH pratiti trendove razvoja Digitalne agende EU. Jedan od osnovnih načina reforme i modernizacije javne uprave je e-uprava. Zato je na nivou FBiH potrebno donijeti Strategiju razvoja e-uprave.

Na osnovu iskustava zemalja koje su uspostavile e-upravu, prvi korak u stvaranju efikasne i efektivne e-uprave treba biti imenovanje centraliziranog tijela sa jakim mandatom, dovoljnim resursima i blizinom donosiocima političkih odluka, koje će upravljati i koordinirati cijelim procesom uvođenja e-uprave. Kako organi uprave imaju veliki nivo samostalnosti u nabavci IKT infrastrukture, dizajnu i implementaciji IKT sistema, neophodna je koordinacija ovih aktivnosti i donatorskih inicijativa, što je zadatak centraliziranog tijela.

U okviru ove mjere, potrebno je hitno usvojiti Zakon o elektronskom potpisu i izmijeniti Zakon o upravnom postupku, jer postojeći ne predviđa mogućnost elektronske komunikacije između stranaka i organa uprave i implementacije e-usluga.

Javne usluge u FBiH su još organizirane na način koji je praktičniji za upravu, a ne prema potrebama korisnika usluga. Interoperabilni registri su više izuzetak nego pravilo i javne usluge nisu organizirane po principu „one stop shop“ (sve usluge na jednom mjestu), što je osnovni smisao e-uprave. Zbog toga je, u što je moguće kraćem roku, neophodno uvezati

postojeće izvorne registre koji su definirani u okviru interoperabilnosti kako bi se omogućila integracija registara i pristup podacima i javnoj usluzi na jednom mjestu.²⁵

Također, potrebno je uspostaviti sistem za mjerenje zadovoljstva korisnika uslugama.

Na nivou institucija FBiH, potrebno je donijeti obavezujuća pravila i standarde koji će se slijediti prilikom izbora i korištenja telekomunikacionih linkova (LAN/WAN, VPN, routing i ostalih relevantnih protokola) kako bi se osigurale adekvatne performanse mrežnih resursa, smanjili troškovi zakupa telekomunikacionih linkova i osigurala uspostava interoperabilne mreže, koja će omogućiti funkcioniranje digitalne servisne infrastrukture za e-upravu po uzoru na TESTA network service koji koriste institucije u EU. Veoma je važno osigurati potpunu implementaciju Regionalnog roaming sporazuma.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Godišnja promjena broja registara podataka koji su postavljeni na platformu za interoperabilnost (GSB)	FMPIK	n/d	n/d
Prilagodljivost pravnog okvira digitalnim poslovnim modelima	WEF	2,4 (2019) (BiH)	6,0
E-učešće (e-participation)	WEF	0,43 (2019) (BiH)	0,80

PRIORITET 4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija

U cilju jačanja poreznog morala, boljeg prikupljanja javnih prihoda i njihovog efektivnijeg i efikasnijeg trošenja kroz javne rashode, neophodno je plaćanja državi shvatati kao ugovor između platiše (građani, pravna lica) koji se obavezuje plaćati i države koja se, s druge strane, obavezuje efektivno i efikasno proizvoditi javna dobra i dijeliti ih na pravičan način. Stoga je neophodno što više uključivati javnost u razmatranje budžeta i angažirati nezavisne stručnjake za ocjenu efektivnosti i efikasnosti djelovanja javnog sektora, posebno u domenu poduzimanja javnih investicija i djelovanja javnih kompanija.

Bh. društvo sve više stari, što dodatno ugrožava funkcioniranje zdravstvenog sektora i penzionih fondova.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
% ukupne konsolidirane javne potrošnja u FBiH u BDP-u (bez učešća u finansiranju institucija na nivou BiH)	FMF, FZS	33,0 (2018)	30,0
% doprinosa u ukupnim poreznim prihodima od direktnih poreza u FBiH	PU FBiH	44,9 (2018)	40,0

MJERE

4.3.1. Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama

Putem fiskalnog koordinacionog tijela neophodno je inicirati izmjene zakona o budžetima u cilju poboljšanja transparentnosti sektora javnih finansija, posebno objavljivanjem „Budžeta za građane“ na svim nivoima vlasti u FBiH. Većom uključenosti građana i organizacija

²⁵ U 2016. godini Vlada FBiH je donijela Okvir interoperabilnosti, Dugoročni plan implementacije okvira interoperabilnosti i imenovala Koordinaciono tijelo za interoperabilnost FBiH.

U sklopu donesenog okvira interoperabilnosti, na svakom nivou vlasti FBiH je uspostavljena platforma za interoperabilnost (GSB), koja je namijenjena standardiziranoj razmjeni podataka unutar javne uprave. Međutim, kako korištenje GSB-a pri razmjeni podataka još nije obavezno, većina postojećih digitalnih registara nije objavljena na GSB-u.

civilnog društva u budžetski proces, doprinosi se usmjeravanju Vlade ka većoj odgovornosti i efektivnijem planiranju i izvršenju budžeta i olakšava se monitoring izvršenja budžeta od javnosti. Neophodno je nastaviti rad na razvoju inicijative za uvođenje rodno odgovornog budžetiranja u svim fazama budžetskog procesa.

Ured za reviziju institucija u FBiH treba uvrstiti sve kantone i značajan broj općina u godišnje planove za provođenje revizija. Također, potrebno je osigurati budžetsku nezavisnost Ureda za reviziju institucija, te pravovremeno i sistematsko provođenje preporuka iz revizorskih izvještaja.

Neophodno je izvršiti izmjene i dopune zakona prema čestim podnesenim zahtjevima za tumačenje propisa kako bi se zakonska materija učinila jasnijom, predvidljivijom i kako bi se rasteretili porezna uprava, ministarstva finansija i drugi organi uprave.

Jačanjem funkcije budžetske inspekcije potrebno je osigurati veće poštovanje Zakona o budžetima i drugih zakona prilikom trošenja budžetskih sredstava. Neophodno je provoditi stalnu obuku poreznih organa i informiranje poreznih obveznika s ciljem unapređenja fiskalne discipline u FBiH. Većom primjenom IT tehnologija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava može se unaprijediti efikasnost sistema javnih finansija. Potrebno je nastaviti razvoj sistema e-nabavki, te uspostaviti portal e-ponuđači (jedinostveni elektronski registar preduzeća koja zadovoljavaju uslove za prijavu na javne nabavke), s ciljem smanjenja troškova prikupljanja dokumentacije, te sastavljanja crne liste preduzeća koja ne izvršavaju svoje obaveze.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Izrađen Budžet za građane na nivou FBiH i kantona	FMF	2/11 (2019)	11/11
% negativnih mišljenja u ukupnom broju provedenih revizija u javnom sektoru	Ured za reviziju	17,1 (2018/19)	10,0
Broj provedenih revizija	Ured za reviziju	82 (2018/19)	160

4.3.2. Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija

Ovom mjerom se, uporedo sa racionalizacijom tekućih rashoda i izdataka, osnažuje mobilizacija i bolje korištenje javnih finansijskih resursa i povećava produktivnost ekonomije.

Neophodno je unaprijediti kvalitet javnih finansija boljim srednjoročnim planiranjem i rješavanjem neefikasnosti u trošenju sredstava.²⁶ To podrazumijeva i potpuno uvođenje programskog budžetiranja, čime će se srednjoročno i godišnje planiranje značajno unaprijediti jer će se omogućiti da se, kroz povezivanje strateških planova i dokumenata sa finansijskim planovima i resursima, unaprijed i adekvatno alociraju finansijska sredstva neophodna za njihovu implementaciju.

Budući da se, u zemljama u tranziciji (pogotovo otvorenim ekonomijama kakva je BiH), fiskalnim stimulansom ne mogu postići željeni efekti rasta domaće proizvodnje, neophodno je ograničiti tekuću javnu potrošnju u apsolutnom iznosu i smanjivati je u relativnom smislu kao odnos prema BDP-u. Cilj je učešće javne potrošnje svesti na jednu trećinu BDP-a. Fiskalni prostor koji se stvori racionalizacijom javne potrošnje treba upotrijebiti za javne

²⁶ Pododbor za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku

investicije na osnovu prethodno provedenih cost-benefit analiza, koje će jasno pokazati gdje su najveći efekti ulaganja.

Moratorij na zapošljavanje u javnu upravu (ili mogućnost zapošljavanja uz odluku nadležne vlade) neophodno je proširiti i na javna preduzeća, vladine agencije, vanbudžetske fondove i ustanove. Potrebno je osigurati da rast troškova plata u javnom sektoru proizlazi iz rasta produktivnosti i da plate javnog sektora budu uporedive s platama javnih sektora komparabilnih zemalja za isti nivo kompetencija i odgovornosti. Sistem plata će biti potrebno ujednačiti unutar institucija koje se finansiraju iz javnih prihoda, bez obzira da li se radi o budžetskim korisnicima ili vanbudžetskim fondovima i agencijama.

Kako bi se racionalizirali rashodi, potrebno je osigurati usklađenost planiranja (strategije, trogodišnji i godišnji planovi rada) i programiranja javnih sredstava (dokumenti okvirnih budžeta, godišnji budžeti i programi javnih investicija - PJI), uz adekvatnu informatičku podršku i funkcionalnu uvezanost. Digitalizacijom procesa upravljanja i rada organa uprave treba smanjiti izdatke za materijal i usluge.

Nadalje, potrebno je dopuniti normativni okvir za PJI u skladu sa preporukama revizije, te poboljšati efektivnost programa javnih investicija jačanjem funkcije ocjenjivanja projekata i postavljanjem praga prolaznosti, kao i praćenjem i kontrolom implementacije. Ocjenjivanje bankabilnosti projektnih prijedloga za javne investicije omogućava veću disperziju izvora za finansiranje. Također, u cilju kvalitetnije pripreme projektnih prijedloga, neophodno je formiranje stručnih timova za podršku u pripremi projekata i apliciranja na pozive EU fondova. Za projekte koji se više puta ponavljaju obavezno je potrebno osigurati evaluaciju uticaja kako bi se osiguralo da uložena sredstva ostvaruju zacrtani cilj po prihvatljivim troškovima.

Potrebno je proširiti izvore finansiranja PJI saradnjom sa Razvojnou bankom, te emisijom vrijednosnih papira pojedinih javnih preduzeća za velike projekte, kao što su vjetroparkovi ili solarne elektrane. Evaluacijom efekata zakonodavstva u oblasti javno privatnog partnerstva može se optimizirati zakonska regulativa, otkloniti nedostaci sadašnjeg zakonskog okvira, te povećati uključenost privatnog sektora u planiranje i implementaciju javnih investicija.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Implementacija programskog budžetiranja	FMF	Ne (2020)	Da
% utrošenih sredstava, implementacija PJI (povučena sredstva/utrošena sredstva)	FMF	33,7 (2019)	80,0

4.3.3. Povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda

U cilju većeg poštivanja propisa, potrebno je osigurati da porezna uprava svojim procedurama ne uzrokuje veće trošenje resursa preduzeća. Opremanjem i modernizacijom poreznih i inspeksijskih uprava i organa povećat će se efikasnost njihovog rada i smanjiti operativni troškovi, što će dovesti do smanjenja troškova poštivanja poreznih propisa kod poreznih obveznika.

Podizanjem efikasnosti u radu inspeksijskih organa, tužilaštava i sudova povećat će se ubiranje zakonitih javnih prihoda.

Neophodno je izvršiti poreznu harmonizaciju u oblasti direktnih poreza između entiteta i BD izbjegavajući štetnu poreznu konkurenciju, ali paziti da se zdrava porezna konkurencija sačuva.

Aktivnosti koje je neophodno provesti na povećanju javnih prihoda i smanjenju neformalne ekonomije su: normativne (jačanje djelovanja institucija razvojem procedura u vidu pravilnika i sličnih pravnih akata), operativne (uvezivanje djelovanja inspeksijskih službi na nivou FBiH), edukacijske (jačanje kapaciteta inspeksijskih službi u FBiH, kao i svijesti potrošača o važnosti legalnog rada), te zajedničke (koordinirano djelovanje inspeksijskih službi FBiH i RS i koordinirano djelovanje na nivou BiH saradnjom s UIO-om BiH, Centralnom bankom, Graničnom policijom i sl.)

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Godišnje vrijeme potrebno za plaćanje poreza (sati)	WB	411 (2019)	200
% javnih prihoda od poreza i doprinosa u odnosu na BDP	PU FBiH	23,8 (2018)	20,0

4.3.4. Unapređivati fiskalnu stabilnost i izravnjanje u oblasti javnih finansija

Konverzijom akumuliranog deficita u javni dug može se stabilizirati nivo neizmirenih obaveza. Neizmirene obaveze, prisutne pretežno na nižim nivoima vlasti, potrebno je sanirati na jedinstven i pravičan način u skladu s međunarodnom praksom, te se, zbog značajnog iznosa tih obaveza, proglašenje javnog duga nameće kao jedina opcija. Neophodno je pojačati finansijsku disciplinu uvođenjem fiskalnih kazni/poticaaja za (ne)pridržavanje fiskalnih propisa koji se tiču fiskalne odgovornosti kako bi se u krajnjem slučaju spriječilo kreiranje novih deficita i destabilizacija sistema javnih finansija.

Izmjenama Zakona o pripadnosti javnih prihoda u FBiH i Zakona o porezu na imovinu, postići će se horizontalna i vertikalna raspodjela javnih prihoda koja se zasniva na stubovima derivacije i izravnjanja, uzimajući u obzir fiskalni kapacitet i nadležnosti.

U ministarstvima finansija treba izraditi integrirane matrice fiskalnih rizika za različite nivoe vlasti u FBiH na godišnjem nivou i osigurati njihovu javnu dostupnost. U Federalnom ministarstvu finansija neophodno je pripremiti jedinstvenu metodologiju i vremenske rokove za izradu matrica fiskalnih rizika. Izradu i objavljivanje matrice fiskalnih rizika u FBiH treba učiniti obaveznom kroz izmjenu relevantnih zakona.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Broj integriranih matrica fiskalnih rizika	FMF	0/11 (2020)	11/11
% javnog duga u odnosu na BDP	FMF, FZS	25,7 (2018)	20,0

4.3.5. Osigurati održivost PIO sistema

FBiH se suočava sa problemom starenja stanovništva, što se negativno odražava na korisnike penzija. Analizom dugoročne održivosti PIO sistema potrebno je razmotriti podizanje starosne granice za odlazak u penziju (u skladu sa trendom dužeg prosječnog životnog vijeka) i revidirati postojeća prava povlašćenih kategorija stanovništva.

Kako bi se poticala dodatna štednja/ulaganja za penziono doba i osigurala održivost, bitno je transformirati sistem PIO u aktivnog učesnika na tržištu kapitala. Potrebno je raditi na stvaranju uslova za rast ulaganja (privatni, profesionalno upravljani penzioni fondovi) namijenjenih korištenju u penzionoj dobi, primjenjivati modele za prognozu kretanja iznosa penzija u budućnosti i kroz informatizaciju PIO-a osigurati optimalan sistem penzija.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Odnos penzioneri/zaposleni	FZS, PIO/MIO	1:1,27 (2019)	1:1,5
Odnos prosječna penzija/prosječna plata, %	FZS, PIO/MIO	44,8 (2019)	50,0
Odnos medijana penzije/medijana plate, %	FZZPR	n/d	n/d

4.3.6. Podržati transparentnost, restrukturiranje i privatizaciju preduzeća s udjelom države u vlasništvu

Potrebne su detaljne dubinske analize poslovanja javnih preduzeća i na bazi jasnih kriterija, te identifikacijom strateških bitnih sektora od interesa za FBiH/kanton, neophodno je identificirati optimalan model upravljanja javnim preduzećima, te uvesti javno dostupne registre javnih preduzeća, sa blagovremenim podacima o zaposlenosti i neizmirenim potraživanjima i obavezama u javnom sektoru.²⁷

Postojeći način upravljanja preduzećima s većinskim državnim udjelom u kapitalu pokazao se nedjelotvornim. Najbolji način vođenja i upravljanja javnim preduzećima koji se danas primjenjuje u razvijenim zemljama su OECD-ove smjernice, koje su izvedene i potpuno kompatibilne sa OECD-ovim principima korporativnog upravljanja javnim preduzećima. Posebno je bitno osigurati primjenu standarda koji će promovirati odgovornost za rezultate, ekonomičnost i transparentnost u poslovanju, te provesti restrukturiranje dugova i dokapitalizaciju javnih preduzeća kao preduslov za poslovanje na održivim osnovama.

Javna preduzeća je neophodno distancirati od uticaja političkih stranaka na vlasti i osigurati im identične uslove i način rada kao i u uspješnim kompanijama u privatnom sektoru. Potrebno je osigurati optimalan broj zaposlenih i moratorijem na daljnje zapošljavanje javno dostupnim registrom, koji će davati informacije o broju zaposlenih i osnovnim finansijskim pokazateljima, osigurati transparentnost u zapošljavanju i nabavkama i pooštriti krivične odredbe za zloupotrebu položaja u odborima i upravama.

Javna preduzeća koja ne pripadaju strateški važnim sektorima potrebno je privatizirati. Nakon redovnog sagledavanja rada privrednih subjekata s udjelom države u vlasništvu i ocjene njihovog poslovanja, na osnovu benčmarkinga (uporedbom s domaćim i inozemnim preduzećima istog sektora), koji će, po nalogu države, raditi nezavisna stručna tijela, donosit će se odluke o privatizaciji dijela ili cijelih javnih preduzeća. Pri tome treba imati u vidu da se objekti fizičke infrastrukture ne privatiziraju nego iznajmljuju, dok se operatori infrastrukture mogu privatizirati kao i druga neinfrastrukturalna preduzeća.

Indikator	Izvor	Polazna vrijednost	Ciljna vrijednost
Ukupna dobit/gubitak preduzeća sa većinskim vlasništvom FBiH	FIA	n/d	n/d
% privatiziranih preduzeća od plana	APFBiH	43 (2019)	100

²⁷ Analitički izvještaj EK

IV INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR

INDIKATIVNI FINANSIJSKI OKVIR STRATEGIJE RAZVOJA FBiH 2021 - 2027.						
Oznaka strateškog cilja, prioriteta i mjere	Struktura finansiranja (%)	Ukupno (mil. KM)	Budžet institucije (mil. KM)	Ostali izvori		Naziv potencijalnog izvora
				(mil. KM)		
1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ	20,6 %	515,5	206,9	308,6		
1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije	2,9 %	73,0	26,4	46,6		
1.1.1. Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu		31,0	10,3	20,7		
1.1.2. Ubrzati digitalnu transformaciju malih i srednjih preduzeća		2,2	0,2	2,0		
1.1.3. Unapređivati digitalne vještine stanovništva, posebno vještine usklađene sa potrebama tržišta rada		0,3	0,1	0,2		
1.1.4. Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu		7,5	5,1	2,4		
1.1.5. Poticati razvoj inovativnih digitalnih rješenja i kompanija u softverskoj djelatnosti		32,0	10,7	21,3		
1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija	11,8 %	295,6	138,5	157,1		
1.2.1. Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti		155,1	71,7	83,4		
1.2.2. Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija		140,5	66,8	73,7		
1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	3,9 %	98,7	32,9	65,8		
1.3.1. Olakšati i ubrzati proces ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje		31,2	10,4	20,8		
1.3.2. Rasteretiti privredu smanjenjem fiskalnog opterećenja rada		13,0	4,3	8,7		
1.3.3. Podržavati razvoj preduzetništva kreativnog sektora		24,0	8,0	16,0		
1.3.4. Podržavati razvoj preduzetništva turističkog sektora		30,3	10,1	20,2		
1.3.5. Podržavati prostornu koncentraciju preduzetništva		0,2	0,1	0,1		
1.3.6. Diverzificirati i unapređivati finansijski sistem		0,0	0,0	0,0		
1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	1,9 %	48,2	9,1	39,1		
1.4.1. Unapređivati zaštitu intelektualnog vlasništva		0,1	0,0	0,1		
1.4.2. Podržavati primjenu međunarodnih standarda, certificiranje i akreditaciju tijela za ocjenu usklađenosti		21,1	7,0	14,1		
1.4.3. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti		20,9	0,9	20,0		
1.4.4. Stimulirati povezivanje s bh. dijasporom		6,1	1,1	5,0		

2.	PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ	31,9 %	800,7	333,2	467,5	
2.1.	Unapređivati obrazovni sistem	7,3 %	183,6	61,2	122,4	
2.1.1.	Unapređivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze		15,1	5,0	10,1	
2.1.2.	Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve		81,5	27,2	54,3	
2.1.3.	Razviti funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja		17,0	5,7	11,3	
2.1.4.	Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a		57,0	19,0	38,0	
2.1.5.	Poboljšati rad sa talentima i standard učenika i studenata		13,0	4,3	8,7	
2.2.	Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema	18,2 %	455,8	217,6	238,2	
2.2.1.	Unaprijediti pristup i smanjiti nejednakosti u zdravstvenim uslugama		2,5	0,8	1,7	
2.2.2.	Osnažiti potencijal preventivne medicine		1,0	0,3	0,7	
2.2.3.	Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite		0,3	0,1	0,2	
2.2.4.	Unapređivanje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama		50,0	15,7	34,3	
2.2.5.	Jačanje finansijske održivosti zdravstvenog sistema i unapređenje pravičnosti u finansiranju zdravstvene zaštite		400,0	200,0	200,0	
2.2.6.	Stvaranje okruženja za naučno- istraživački rad i biomedicinska istraživanja		2,0	0,7	1,3	
2.3.	Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih	3,8 %	95,9	32,6	63,3	
2.3.1.	Poticati natalitet i zaštitu porodica s djecom		45,5	15,8	29,7	
2.3.2.	Unapređivati reproduktivno zdravlje i oblast ranog rasta i razvoja djeteta		9,1	3,0	6,1	
2.3.3.	Unapređivati stambenu politiku		10,0	3,3	6,7	
2.3.4.	Promovirati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu		6,0	2,0	4,0	
2.3.5.	Unaprijediti uslove za razvoj i bavljenje sportom		25,3	8,4	16,9	
2.4.	Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu	0,1 %	1,5	0,5	1,0	
2.4.1.	Razvijati i provoditi efikasnu aktivacijsku i aktivnu politiku zapošljavanja		0,8	0,3	0,5	
2.4.2.	Stvarati uslove za dostupnost radne snage na tržištu rada		0,3	0,1	0,2	
2.4.3.	Jačati funkciju posredovanja		0,4	0,1	0,3	

	javnih službi zapošljavanja					
2.5.	Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost	2,5 %	63,9	21,3	42,6	
2.5.1.	Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa		0,5	0,2	0,3	
2.5.2.	Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite		20,4	6,8	13,6	
2.5.3.	Unapređivati međusektorsku saradnju, infrastrukturu i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite		0,0	0,0	0,0	
2.5.4.	Poboljšati poziciju ranjivih grupa na tržištu rada		23,0	7,7	15,3	
2.5.5.	Osigurati socijalne programe za smanjivanje energetskog siromaštva		20,0	6,7	13,3	
3.	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ	43,3 %	1.086,3	492,8	593,5	
3.1.	Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	32,2 %	808,4	399,9	408,5	
3.1.1.	Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina		0,0	0,0	0,0	
3.1.2.	Unapređivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture		0,0	0,0	0,0	
3.1.3.	Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa i biološku raznolikost biodiverziteta		0,7	0,2	0,5	
3.1.4.	Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa		742,7	371,3	371,4	
3.1.5.	Osiguravati održivo korištenje zemljišnog resursa		6,5	2,2	4,3	
3.1.6.	Osigurati održivo upravljanje i gazdinstvo šumama i divljači		10,0	10,0	0,0	
3.1.7.	Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije		48,5	16,2	32,3	
3.1.8.	Uspostaviti sistem održivog i odgovornog istraživanja, eksploatacije i upravljanja mineralnim sirovinama					
3.2.	Unapređivati kvalitet zraka	0,3 %	7,5	2,5	5,0	
3.2.1.	Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova		3,4	1,1	2,3	
3.2.2.	Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš		4,1	1,4	2,7	
3.3.	Povećati energetske efikasnost	1,1 %	27,0	10,3	16,7	
3.3.1.	Poboljšati energetske efikasnost zgrada		10,0	3,3	6,7	
3.3.2.	Pružati podršku malim i srednjim preduzećima na poboljšanje energetske efikasnosti i principa „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“		17,0	7,0	10,0	
3.4.	Započeti realizaciju energetske tranzicije	3,9 %	97,3	31,4	65,9	
3.4.1.	Povećavati sigurnost snabdijevanja energentima		55,0	19,0	36,0	

3.4.2.	Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije		2,1	0,7	1,4	
3.4.3.	Provesti restrukturiranje rudnika uglja i strukturnu transformaciju ekonomije rudarskih regija		40,2	11,7	28,5	
3.5.	Poticati razvoj ruralnih prostora	5,4 %	135,1	45,0	90,1	
3.5.1.	Razvijati ruralnu infrastrukturu i dostupnost usluga u ruralnim područjima		90,0	30,0	60,0	
3.5.2.	Uspostaviti funkcionalne kapacitete za poljoprivredu i ruralni razvoj		20,1	6,7	13,4	
3.5.3.	Unaprijediti kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje i otpornost poljoprivrednih proizvođača		25,0	8,3	16,7	
3.6.	Povećati otpornost na krize	0,4 %	11,0	3,7	7,3	
3.6.1.	Unapređivati upravljanje krizama		10,0	3,3	6,7	
3.6.2.	Osigurati zaštitu i funkcioniranje kritične infrastrukture		0,0	0,0	0,0	
3.6.3.	Poboljšati funkcioniranje sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća		1,0	0,3	0,7	
4.	TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR	4,2 %	105,5	35,5	70,0	
4.1.	Unapređivati vladavinu prava	0,1 %	3,4	3,4	0,0	
4.1.1.	Povećavati efikasnost pravosudnog sistema		0,6	0,6	0,0	
4.1.2.	Jačati zaštitu ljudskih prava		0,3	0,3	0,0	
4.1.3.	Unapređivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma		2,0	2,0	0,0	
4.1.4.	Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije		0,5	0,5	0,0	
4.2.	Staviti javnu upravu u službu građana	3,7 %	92,5	22,5	70,0	
4.2.1.	Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi		0,0	0,0	0,0	
4.2.2.	Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora		0,2	0,2	0,0	
4.2.3.	Jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama		0,0	0,0	0,0	
4.2.4.	Osigurati preduslove za veću apsorpciju EU fondova		6,0	1,0	5,0	
4.2.5.	Jačati statističku osnovu kao podlogu za utvrđivanje politika		10,0	5,0	5,0	
4.2.6.	Provesti digitalnu transformaciju javne uprave		76,3	16,3	60,0	
4.3.	Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija	0,4 %	9,6	9,6	0,0	

4.3.1.	Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama		0,0	0,0	0,0	
4.3.2.	Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija		5,5	5,5	0,0	
4.3.3.	Povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda		2,7	2,7	0,0	
4.3.4.	Unaprijediti fiskalnu stabilnost i izravnaje u oblasti javnih finansija		1,0	1,0	0,0	
4.3.5.	Osigurati održivost PIO sistema		0,3	0,3	0,0	
4.3.6.	Podržati transparentnost, restrukturiranje i privatizaciju preduzeća s udjelom države u vlasništvu		0,1	0,1	0,0	
Ukupno iz strateškog dokumenta		100,0 %	2.508,0	1.068,4	1.439,6	
PREGLED PO IZVORIMA						
Budžetska sredstva		Kreditna sredstva		Sredstva EU		Ostale donacije
1.068,4 miliona KM		724,8 miliona KM		511,6 milona KM		203,2 miliona KM
42,6 %		28,9 %		20,4 %		8,1 %

Napomena: Sredstva za finansiranje strateškog dokumenta se zasnivaju na projekcijama potrebnih, dostupnih i očekivanih finansijskih sredstava u momentu izrade strateškog dokumenta.

* Struktura učešća finansiranja (u %) prioriteta i strateških ciljeva u ukupnom iznosu finansiranja strateškog dokumenta.

V OKVIR EVALUACIJE, IMPLEMENTACIJE, MONITORINGA I IZVJEŠTAVANJA

Evaluacija

Prema Uredbi o evaluaciji strateških dokumenata u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19), za sve strateške dokumente u Federaciji BiH obavezne su:

- Ex-ante (prethodna evaluacija), koja se radi u fazi izrade strateških dokumenata, prije njihovog usvajanja i
- Evaluacija u toku, koja se radi u preposljednjoj godini implementacije strateških dokumenata.

Ex-ante evaluacija se radi s ciljem unapređenja kvaliteta, relevantnosti i koherentnosti strateških dokumenata. Ex-ante evaluacija Strategije je urađena u periodu august - decembar 2020. godine (više o tome u Dodatku 1).

Evaluacija u toku se radi s ciljem utvrđivanja stepena implementacije strateških dokumenata, te efektivnosti i efikasnosti planiranih mjera i rezultata prema zacrtanim ciljevima i očekivanjima, kao i sumiranja rezultata i osiguranja ulaznih elemenata za strateške dokumente za sljedeći planski ciklus.

Evaluacija u toku će se raditi u preposljednjoj godini implementacije Strategije razvoja (2026. godine) i nju će, također, provesti nezavisni vanjski evaluator, dok će se evaluacija na sredini perioda implementacije raditi ukoliko se za njom ukaže potreba.

Implementacija

Način izrade trogodišnjih i godišnjih planova rada propisan je u čl. 11. i 12. Uredbe o trogodišnjem i godišnjem planiranju rada, monitoringu i izvještavanju u Federaciji BiH („Službene novine Federacije BiH“, broj: 74/19).

Implementacija Strategije razvoja Federacije Bosne i Hercegovine 2021 - 2027. vršiće se putem trogodišnjih i godišnjih planova rada organa uprave na svim nivoima vlasti u Federaciji BiH.

Prilikom izrade trogodišnjeg plana rada, organi uprave imaju obavezu preuzeti relevantne mjere iz Strategije razvoja za čiju implementaciju su nadležni sa pripadajućim indikatorima, kao i polazne i ciljne vrijednosti indikatora za svaku godinu trogodišnjeg perioda.

Mjere iz Strategije razvoja se unose kao programi u trogodišnjem planu rada, a svaki program u trogodišnjem planu rada utvrđuje se i kao program u Dokumentu okvirnog budžeta (DOB-u) sa dodijeljenom šifrom. To znači da je mjera iz Strategije razvoja jednaka programu u trogodišnjem planu rada i DOB-u.

Za svaki od utvrđenih programa (mjera) definiraju se aktivnosti/projekti, čija realizacija u trogodišnjem periodu doprinosi ostvarenju mjere, prioriteta i strateškog cilja iz Strategije razvoja.

U godišnji plan rada organi uprave svih nivoa vlasti preuzimaju odabrane programe iz trogodišnjeg plana rada. Godišnji plan rada je implementacioni dokument sa aktivnostima/projektima koji će se poduzimati na godišnjem nivou kako bi se realizirali programi iz trogodišnjeg plana rada, te ostvarili mjere, prioriteti i strateški ciljevi iz strateškog dokumenta.

Ako organ uprave bilo kojeg nivoa vlasti, pored trogodišnjih i godišnjih planova rada, radi i akcione planove za implementaciju strateških dokumenta, obaveza je da se aktivnosti iz akcionih planova, evidentiraju u godišnjim planovima rada.

Pored godišnjeg programa rada koji radi svaki organ uprave pojedinačno na svim nivoima vlasti, Federalni zavod za programiranje razvoja radi godišnji program rada Vlade Federacije BiH, nadležna jedinica za planiranje razvoja na nivou kantona radi godišnji program rada kantona, a općinski sekretar radi godišnji program rada jedinice lokalne samouprave. Usvojeni trogodišnji i godišnji programi rada objavljuju se na web stranici vlada i organa uprave na svim nivoima vlasti.

Monitoring i izvještavanje

Monitoring predstavlja sistematično i kontinuirano prikupljanje, analiziranje i korištenje podataka i indikatora radi mjerenja napretka realizacije Strategije razvoja, u svrhu poduzimanja odgovarajućih mjera radi eventualnih korekcija i izvještavanja o ostvarenim rezultatima.

Za uspješnu provedbu monitoringa sve organizacione jedinice u federalnom organu uprave, kantonalnom organu uprave, odnosno u općinskom/gradskom organu uprave, trebaju uspostaviti i redovno ažurirati elektronske evidencije o implementaciji strategija kao i indikatora ostvarenja strateških ciljeva, prioriteta i mjera iz Strategije razvoja, te indikatora iz godišnjeg plana rada. Ove evidencije su osnova za izradu izvještaja o radu organa uprave na svim nivoima vlasti i izradu Izvještaja o razvoju.

Godišnji izvještaj o radu priprema se s ciljem praćenja provođenja planiranih aktivnosti/projekata i ocjene doprinosa u ostvarivanju programa (mjera) organa i institucija na svim nivoima vlasti.

U godišnjem izvještaju o radu precizno se navodi da li su i u kojoj mjeri izvršene planirane aktivnosti iz godišnjih programa rada, zatim očekivani i ostvareni rezultati, planirana i utrošena sredstva za izvršenje aktivnosti i, za eventualno neizvršenje, razlog za neizvršenje ili djelomično izvršenje.

Federalni zavod za nivo Federacije, nadležna institucija za planiranje i izvještavanje za nivo kantona i općinski sekretar za jedinicu lokalne samouprave rade godišnji izvještaj o radu Vlade Federacije, vlade kantona, odnosno jedinice lokalne samouprave.

Izvještaj o razvoju je implementacioni dokument kojim se na godišnjem nivou sagledavaju stepen implementacije, opći razvojni trendovi kao i napredak u ostvarenju strateških ciljeva iz strateških dokumenata u Federaciji.

Izvještaj o razvoju za Federalnu vladu radi Federalni zavod za programiranje razvoja, a izvještaje o razvoju kantona i jedinica lokalne samouprave tijela nadležna za poslove razvojnog planiranja na nivoima kantona i jedinica lokalne samouprave.

Zavod vrši koordinaciju procesa monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji Strategije, što podrazumijeva aktivnu saradnju sa svim institucijama nosiocima implementacije i monitoringa. Prema odredbama Zakona o razvojnom planiranju, organi uprave sudjeluju u procesu izvještavanja o realizaciji Strategije razvoja Federacije i drugih strateških dokumenata, što podrazumijeva razvoj sistema monitoringa, izvještavanja i

implementacije unutar organa uprave za oblasti iz njihove nadležnosti, te saradnju sa Zavodom u pripremi Izvještaja o razvoju.

Vijeće Federacije je tijelo Vlade Federacije koje ima savjetodavnu ulogu u procesima implementacije, monitoringa, evaluacije i izvještavanja o realizaciji razvojnih prioriteta u FBiH. Ono razmatra godišnji Izvještaj o razvoju FBiH, daje preporuke i tako unapređuje implementaciju kao i kvalitet samog izvještaja. Istu ulogu imaju i kantonalna vijeća za razvojne prioritete kantona.

Nakon usvajanja na Vladi Federacije BiH, Izvještaj o razvoju za Strategiju razvoja Federacije dostavlja se Parlamentu FBiH radi informiranja.

Izvještaj o razvoju se objavljuje na web stranici Zavoda.

VI SAŽETI PREGLED STRATEŠKOG DOKUMENTA

SAŽETI PREGLED STRATEŠKOG DOKUMENTA				
Redni broj i oznaka	NAZIV	Indikatori i finansijski izvori		
1. Strateški cilj	Ubrzan ekonomski razvoj	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		BDP po glavi stanovnika, KM	10.010 (2018)	19.755
		Stopa realnog rasta BDP-a, %	3,8 (2018)	7,0
		Prosječan broj zaposlenih	531.483 (2019)	630.000
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		206,9	308,6	515,5
1.1. Prioritet	Povećavati digitaliziranost ekonomije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% preduzeća s uspostavljenim IKT funkcijama koje obavljaju eksterni dobavljači	63 (2018) (BiH)	75
		% preduzeća s uspostavljenim IKT funkcijama koje obavljaju vlastiti zaposlenici	15 (2018) (BiH)	30
		% preduzeća koje imaju ERP	24 (2019) (BiH)	50
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		26,4	46,6	73,0
1.1.1. Mjera	Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Širokopojasni internetski promet, mil. GB	323 (2019)	1.000
		Uspostavljen Cloud computing centar	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		10,3	20,7	31,0
1.1.2. Mjera	Ubrzati digitalnu transformaciju malih i srednjih preduzeća	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		E-trgovina (mala preduzeća 10-49 radnika)	20 (2019) (BiH)	50
		E-trgovina (srednja preduzeća 50-249 radnika)	22 (2019) (BiH)	50
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,2	2,0	2,2
1.1.3. Mjera	Unapređivati digitalne vještine stanovništva, posebno vještine usklađene sa potrebama tržišta rada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% nivoa osnovnih digitalnih vještina pojedinaca	16 (2019) (BiH)	50
		% zaposlenih IKT stručnjaka od ukupnog broja zaposlenih	n/d	n/d
		Digitalne vještine stanovništva	3,70 (2019) (BiH)	5,00
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
1.1.4. Mjera	Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uspostavljen institut za VI (vještačku inteligenciju)	Ne (2020)	Da
		Usvojena strategija VI (vještačke inteligencije) FBiH	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,1	0,2	0,3

				KM)
		5,1	2,4	7,5
1.1.5. Mjera	Poticati razvoj inovativnih digitalnih rješenja i kompanija u softverskoj djelatnosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% godišnje promjene broja preduzeća u IT sektoru	10,7 (2019)	20,0
		% godišnje promjene broja zaposlenih u preduzećima IT sektora	18,5 (2019)	30,0
		% učešća bruto dodane vrijednosti IT sektora u BDP-u	1,2 (2019)	4,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		10,7	21,3	32,0
1.2. Prioritet	Podržavati transfer i razvoj tehnologija	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% izdvajanja u oblasti inženjerstva i tehnologija od bruto izdataka za istraživanje i razvoj	29,22 (2018)	40,00
		% bruto domaćih izdataka na istraživanje i razvoj u BDP-u	0,18 (2018)	1,85
		Globalni indeks inovacija (GII), rang	74/131 (2020) (BiH)	50/131
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		138,5	157,1	295,6
1.2.1. Mjera	Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj u poslovnom sektoru u BDP-u	0,05 (2018)	0,90
		% tehnološki inovativnih preduzeća	39,74 (2018)	60,00
		Donesen zakon o inovacijama	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		71,7	83,4	155,1
1.2.2. Mjera	Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Prijava патената за EPO према приоритетној години	n/d	n/d
		Broj патената, резиденти	84 (2018) (BiH)	200
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		66,8	73,7	140,5
1.3. Prioritet	Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Lakoća poslovanja, rang	90/190 (2019) (BiH)	70/190
		Broj obrtnika na 1000 stanovnika	23,8 (2019)	40,0
		Broj pravnih lica na 1000 stanovnika	27,8 (2019)	40,0
		% udjela industrije srednje i visoke tehnologije u ukupnoj dodanoj vrijednosti u C - Prerađivačkoj industriji	17,79 (2018)	30,00
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)

		32,9	65,8	98,7
1.3.1. Mjera	Olakšati i ubrzati proces ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Pokretanje poslovne aktivnosti, rang	184/190 (2019) (BiH)	100/190
		Finansiranje malih i srednjih preduzeća, rang	106/141 (2019) (BiH)	70/141
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		10,4	20,8	31,2
1.3.2. Mjera	Rasteretiti privredu smanjenjem fiskalnog opterećenja rada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Porezni klin na minimalnu bruto platu u FBiH, %	31,3 (2019)	27,0
		Porezni klin na prosječnu bruto platu u FBiH, %	38,3 (2019)	34,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		4,3	8,7	13,0
1.3.3. Mjera	Podržavati razvoj preduzetništva kreativnog sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Bruto dodana vrijednost u kreativnoj i kulturnoj industriji, u 000 KM	472.190 (2018)	800.000
		Broj zaposlenih u kreativnoj i kulturnoj industriji	16.355 (2019)	25.000
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		8,0	16,0	24,0
1.3.4. Mjera	Podržavati razvoj preduzetništva turističkog sektora	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% bruto dodane vrijednosti područja djelatnosti I - Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo) u BDP-u	2,2 (2018)	2,5
		Prosječni izdaci po putovanju, KM	n/d	n/d
		% godišnje promjene broja noćenja	13,6 (2019)	15,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		10,1	20,2	30,3
1.3.5. Mjera	Podržavati prostornu koncentraciju preduzetništva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Gustina mreže cestovne infrastrukture, km na 1.000 km ²	181,5 (2019)	200,0
		Gustina mreže željezničke infrastrukture, km na 1.000 km ²	23,3 (2019)	25,0
		Promet putnika na aerodromima na 100.000 stanovnika	78.856 (2019)	100.000
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
1.3.6. Mjera	Diverzificirati i unapređivati finansijski sistem			
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% učešća pravnih lica u ukupno odobrenim kreditima	51,4 (2019)	60,0
		Promet na berzi u odnosu na kredite date pravnim licima, %	5,5 (2019)	10,0
		Hirschmann-Herfindahlov Indeks - krediti (koncentracija bankarskog tržišta)	1.360 (2019)	1.100
		Kamatni spread (aktivna - pasivna kamatna stopa)	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)

		0,0	0,0	0,0
1.4. Prioritet	Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% udjela zaposlenih u industrijskim oblastima srednje visoke tehnološke intenzivnosti u ukupno zaposlenim u C - Prerađivačkoj industriji	10,5 (2019)	20,0
		% udjela zaposlenih u industrijskim oblastima visoke tehnološke intenzivnosti u ukupno zaposlenim u C - Prerađivačkoj industriji	1,1 (2019)	5,0
		Bruto dodana vrijednost po zaposlenom u FBiH, KM	35.242 (2018)	65.000
		% udjela izvoza visokotehnoloških oblasti u ukupnom izvozu C - Prerađivačkoj industriji	2,07 (2018)	8,00
		Izvoz FBiH, mil.. KM	7.620 (2019)	11.000
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		9,1	39,1	48,2
1.4.1. Mjera	Unapređivati zaštitu intelektualnog vlasništva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Naknade za upotrebu intelektualnog vlasništva, (000 \$)	8.376 (2018) (BiH)	20.000
		Broj inspekcijskih kontrola od nadležnih inspekcija u oblasti zaštite intelektualnog vlasništva	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,0	0,1	0,1
1.4.2. Mjera	Podržavati primjenu međunarodnih standarda, certificiranje i akreditaciju tijela za ocjenu usklađenosti	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Aplikacije za zaštitne znakove, ukupno	3.778 (2018) (BiH)	6.000
		Prijavljivanja zaštitnog znaka - brenda, rang	104/146 (2019) (BiH)	70/146
		Prijavljivanja dizajnerskih rješenja, rang	78/116 (2019) (BiH)	50/116
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
1.4.3. Mjera	Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti			
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% udjela bh. izvoza u ukupnom svjetskom izvozu	0,0492 (2018) (BiH)	0,0550
		Izvoz visoke tehnologije (% od ukupnog izvoza), rang	66/218 (2019) (BiH)	50/218
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
1.4.4. Mjera	Stimulirati povezivanje s bh. dijasporom			
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj privrednih subjekata pokrenutih od dijaspore	n/d	n/d
		Uspostavljena baza bh. dijaspore (kompanija i naučnih radnika)	Ne (2020)	Da
		Uspostavljena kreditna linija za kompanije iz FBiH koje ostvaruju poslovnu saradnju s bh. dijasporom	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		1,1	5,0	6,1

2. Strateški cilj	PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Stopa prirodnog priraštaja stanovništva, na 1.000 stanovnika	-1,8 (2019)	0,9
		Prosječna neto plata	928,0 (2019)	1.500,0
		Izdavanja za zdravstvenu zaštitu po stanovniku, KM	817,6 (2018)	1.000,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		333,2	467,5	800,7
2.1. Prioritet	Unapređivati obrazovni sistem	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% udjela radno sposobnog stanovništva sa višom i visokom školom, magisterijem i doktoratom u ukupnoj radnoj snazi - ukupno	9,3 (2019)	13,0
		% udjela radno sposobnog stanovništva sa višom i visokom školom, magisterijem i doktoratom u ukupnoj radnoj snazi - žene	9,0 (2019)	13,0
		% stipendija i ostalih grantova učenika/studentima u odnosu na ukupna budžetska izdavanja za obrazovanje	1,14 (2018)	5,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		61,2	122,4	183,6
2.1.1. Mjera	Unapređivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj univerziteta iz FBiH koji su na međunarodnoj ljestvici rangirani ispod 1.500-tog mjesta	1 (2020)	4
		Ukupan broj diplomiranih (20-29) na 1.000 stanovnika, ukupno	4,5 (2019/20)	8,0
		Ukupan broj diplomiranih (20-29) na 1.000 stanovnika, žene	2,9 (2019/20)	5,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		5,0	10,1	15,1
2.1.2. Mjera	Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Rang BiH na PISA testiranju (Program za međunarodno ocjenjivanje učenika)	62/79 (2018) (BiH)	40/79
		% obuhvata predškolskim obrazovanjem (0-6 god), ukupno	14,8 (2018/19)	80
		% obuhvata predškolskim obrazovanjem (0-6 god), djevojčice	14,7 (2018/19)	80
		% učenika koji su prekinuli osnovno obrazovanje, ukupno	0,09 (2018/19)	0,03
		% učenika koji su prekinuli osnovno obrazovanje, učenice	0,07 (2018/19)	0,02
		% učenika koji su prekinuli srednje obrazovanje, ukupno	0,74 (2017/18)	0,3
		% učenika koji su prekinuli srednje obrazovanje, učenice	0,58 (2017/18)	0,2
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		27,2	54,3	81,5

2.1.3. Mjera	Razviti funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% osoba (25-64 godine) koje su, nakon redovnog obrazovanja, pohađale formalno i/ili neformalno obrazovanje u prethodnih 12 mjeseci od dana anketiranja	8,1 (2016/17)	20,0
		Broj certificiranih ustanova za obrazovanje odraslih	n/d	n/d
		% poslodavaca koji su spremni ponuditi praktičnu nastavu za učenike i studente	34,8 (2020)	50,0
		% poslodavaca koji su spremni pružiti obuku za nezaposlene osobe (mentori, prema...)	19,8 (2020)	40,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		5,7	11,3	17,0
2.1.4. Mjera	Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj nastavnih sati iz informatike, po učeniku	n/d	n/d
		Broj kompjutera koje koriste učenici, na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	5,7 (2018/19)	20,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		19,0	38,0	57,0
2.1.5. Mjera	Poboljšati rad sa talentima i standard učenika i studenata	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Iznos budžetskih sredstava za finansiranje projekata talentiranih učenika osnovnih i srednjih škola (kantoni + FBiH), KM	n/d	n/d
		Iznos budžetskih sredstava iz budžeta FBiH za nagrađivanje najboljih učenika, KM	49.500 (2019)	500.000
		Iznos budžetskih sredstava iz kantonalnih bužeta za nagrađivanje najboljih učenika, KM	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		4,3	8,7	13,0
2.2. Prioritet	Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Očekivano trajanje života pri rođenju, godina, ukupno	77,3 (2018)	80,0
		Očekivano trajanje života pri rođenju, godina, žene	79,3 (2018)	81,0
		Stopa mortaliteta, na 1.000 stanovnika, ukupno	10,1 (2019)	9,0
		Stopa mortaliteta, na 1.000 stanovnika, žene	9,8 (2019)	8,5
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		217,6	238,2	455,8

2.2.1. Mjera	Unaprijediti pristup i smanjiti nejednakosti u zdravstvenim uslugama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% stanovništva obuhvaćenog zdravstvenim osiguranjem	89,9 (2018)	95,0
		Broj doktora opće, odnosno porodične medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti na 1.000 stanovnika	0,36	0,46
		Indeks univerzalne zdravstvene pokrivenosti (UHC WHO)	61 (2017) (BiH)	80
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,8	1,7	2,5
2.2.2. Mjera	Osnažiti potencijal preventivne medicine	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti cirkulatornog sistema sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, ukupno	501,9 (2018)	400,0
		Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti cirkulatornog sistema sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, žene	269,1 (2018)	190,0
		Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti maligne neoplazme sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, ukupno	212,1 (2018)	150,0
		Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti maligne neoplazme sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, žene	89,0 (2018)	70,0
		Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od endokrinoloških bolesti i metaboličkih oboljenja sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, ukupno	54,2 (2018)	40,0
		Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od endokrinoloških bolesti i metaboličkih oboljenja sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, žene	21,3 (2018)	15,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,3	0,7	1,0
2.2.3. Mjera	Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita u kantonima	2/10 (2019)	7/10
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,1	0,2	0,3
2.2.4. Mjera	Unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Razvijeni planovi pripravnosti za javnozdravstvene prijetnje	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		15,7	34,3	50,0
2.2.5. Mjera	Jačanje finansijske	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti

	održivosti zdravstvenog sistema i unapređivanje pravičnosti u finansiranju zdravstvene zaštite		indikatora	
		Zdravstvena potrošnja kao % BDP-a	8,2 (2018)	10,0
		% tekućih javnih izdataka za zdravstvo u FBiH u ukupnim tekućim izdacima za zdravstvo	70,4 (2018)	72,0
		Akumulirani gubitak zdravstvenog sektora, mil. KM	80,2 (2018)	0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		200,0	200,0	400,0
2.2.6. Mjera	Stvaranje okruženja za naučno-istraživački rad i biomedicinska istraživanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Bruto domaći izdaci u istraživanje i razvoj u medicinske i zdravstvene nauke, 000 KM	2.096 (2018)	10.000
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,7	1,3	2,0
2.3. Prioritet	Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Stopa promjene stanovništva	-0,28 (2019)	0,25
		Indeks starosti (odnos 60+ i 0-19)	111,9 (2019)	95,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		32,6	63,3	95,9
2.3.1. Mjera	Poticati natalitet i zaštitu porodica s djecom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Stopa ukupnog fertiliteta	1,25 (2018)	2,0
		Stopa nataliteta, na 1.000 stanovnika	8,2 (2019)	10,0
		Uspostaviti fond za planiranje porodice u FBiH	Ne (2020)	Da
		Maternalna smrtnost, na 100.000 živorođenih u FBiH	11,1 (2019)	5,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		15,8	29,7	45,5
2.3.2. Mjera	Unapređivati reproduktivno zdravlje i oblast ranog rasta i razvoja djeteta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Smrtnost dojenčadi, na 1.000 živorođenih	9,3 (2019)	4,0
		% djece s poteškoćama u razvoju uzrokovanog lošom prehranom	8,9 (2015) (BiH)	3,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		3,0	6,1	9,1
2.3.3. Mjera	Unapređivati stambenu politiku	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Izdvajanje za subvencioniranje stambene politike, mil. KM	10 (2020)	30
		Broj stambenih fondova u kantonima	1/10 (2020)	10/10
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		3,3	6,7	10,0
2.3.4. Mjera	Promovirati toleranciju, nenasilje	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

	i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu	Poznate osobe prijavljene kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladi) - muškarci	1.059 (2017)	500
		Poznate osobe prijavljene kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladi) - žene	95 (2017)	45
		Socijalne institucije i rodni indeks - SIGI	21,8 (2019) (BiH)	15,0
		% razvedenih u odnosu na zaključene brakove	13,6 (2019)	10,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		2,0	4,0	6,0
2.3.5. Mjera	Unaprijediti uslove za razvoj i bavljenje sportom	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Privatna potrošnja na sport	n/d	n/d
		Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (65+), ukupno	n/d	n/d
		Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (65+), žene	n/d	n/d
		Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (15-20), ukupno	n/d	n/d
		Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (15-20), žene	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		8,4	16,9	25,3
2.4. Prioritet	Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Stopa anketne nezaposlenosti, %	18,4 (2019)	14,0
		Broj neaktivnih osoba u ukupnom radno sposobnom stanovništvu, %	60,9 (2019)	50,0
		Stopa dugoročne nezaposlenosti (12 mjeseci +), muški %	12,9 (2019)	9,5
		Stopa dugoročne nezaposlenosti (12 mjeseci +), ženski %	18,0 (2019)	13,5
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,5	1,0	1,5
2.4.1. Mjera	Razvijati i provoditi efikasnu aktivacijsku i aktivnu politiku zapošljavanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Stopa aktivnosti, %	39,1 (2019)	50,0
		Stopa zaposlenosti (15+), %	31,9 (2019)	45,0
		Troškovi aktivnih mjera po novozaposlenom	n/d	n/d
		Prosječno vrijeme nezaposlenosti, muški	n/d	n/d
		Prosječno vrijeme nezaposlenosti, ženski	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,3	0,5	0,8
2.4.2. Mjera	Stvarati uslove za dostupnost radne	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

	snage na tržištu rada	Udio poslodavaca koji imaju problem sa popunjavanjem radnih mjesta	n/d	n/d
		Broj zaposlenih stranaca	172 (2019)	1.000
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,1	0,2	0,3
2.4.3. Mjera	Jačati funkciju posredovanja javnih službi zapošljavanja	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% poslodavaca koji traže nove radnike putem biroa za zapošljavanje	44,7 (2020)	70,0
		Uspostavljen integrirani sistem za funkciju posredovanja	Ne (2020)	Da
		% korisnika zdravstvene zaštite u odnosu na ukupan broj evidentiranih na zavodima za zapošljavanje	68,1 (2019)	30,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,1	0,3	0,4
2.5. Prioritet	Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Učešće socijalne zaštite u bruto domaćem proizvodu, %	19,4 (2017)	15,0
		Indeks socijalne isključenosti (HSEI)	49,4 (2019) (BiH)	35,0
		Stopa siromaštva stanovništva, muški %	17,6 (2015)	13,0
		Stopa siromaštva stanovništva, ženski %	16,6 (2015)	12,5
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		21,3	42,6	63,9
2.5.1. Mjera	Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Donesena strategija socijalne uključenosti FBiH	Ne (2020)	Da
		Provedena anketa o prihodima i uslovima života (SILK)	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,2	0,3	0,5
2.5.2. Mjera	Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj uspostavljenih socijalnih registara u kantonima	0/10	10/10
		Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera po spolu, %	n/d	n/d
		Stopa rizika od siromaštva nakon socijalnih transfera po spolu, %	n/d	n/d
		Stopa siromaštva domaćinstava, nosilac domaćinstva muškarac, %	15,7 (2015)	12,0
		Stopa siromaštva domaćinstava, nosilac domaćinstva žena, %	17,0	13,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		6,8	13,6	20,4
2.5.3. Mjera	Unapređivati međusektorsku saradnju,	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Prosječan broj predmeta po socijalnom	n/d	n/d

	infrastrukturu i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite	radniku		
		Prosječno vrijeme socijalnih radnika provedeno na obukama	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,0	0,0	0,0
2.5.4. Mjera	Poboljšati poziciju ranjivih grupa na tržištu rada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Stopa nezaposlenosti među ranjivim grupama, žene, %	21,7 (2019)	15,0
		Stopa nezaposlenosti među ranjivim grupama, mladi (15-24), %	39,0 (2019)	30,0
		Stopa aktivnosti među ranjivim grupama, žene, %	29,3 (2019)	40,0
		Stopa aktivnosti među ranjivim grupama, mladi (15-24), %	35,0 (2019)	55,0
		% dugoročno nezaposlenih žena u ukupnom broju nezaposlenih žena (preko 12 mjeseci)	79,3 (2019)	60,0
		% održivih privrednih subjekata nakon 3 godine poslovanja koje su osnovali žene i mladi	n/d	n/d
		% osoba s invaliditetom u odnosu na ukupan broj nezaposlenih na zavodima za zapošljavanje	1,31 (2019)	0
		% žena s invaliditetom u odnosu na ukupan broj nezaposlenih žena na zavodima za zapošljavanje	0,93 (2019)	0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		7,7	15,3	23,0
2.5.5. Mjera	Osigurati socijalne programe za smanjivanje energetskog siromaštva	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Stopa energetskog siromaštva domaćinstva	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		6,7	13,3	20,0
3. Strateški cilj	RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		% bruto dodane vrijednosti industrije srednje i visoke tehnologije u BDP-u	2,51 (2018)	5,00
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		492,8	593,5	1.086,3
3.1. Prioritet	Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Količine otpada iz proizvodnih djelatnosti, tona/mil. KM BDP-a	439 (2018)	254
		Količine opasnog otpada iz proizvodnih djelatnosti, tona/mil. KM BDP-a	0,41 (2018)	0,30
		Količine prikupljenog komunalnog otpada, kg/stanovnik	284 (2018)	228
		Obnovljivi izvori svježe vode, mil. m ³	51.354 (2017) (BiH)	52.000
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		399,9	408,5	808,4
3.1.1. Mjera	Podizati svijest o zaštiti okoliša,	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti

	klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina	Stanje javne svijesti - provedba Arhuške konvencije	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,0	0,0	0,0
3.1.2. Mjera	Unapređivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Stopa usklađenosti zakonodavstva o okolišu sa zakonodavstvom EU	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,0	0,0	0,0
3.1.3. Mjera	Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa i biološku raznolikost biodiverziteta	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Površina zaštićenih područja, hektar	103.380 (2018)	120.000
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,2	0,5	0,7
3.1.4. Mjera	Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Koeficijent gubitka vode, %	56,9	50,0
		Koeficijent prečišćavanja otpadnih voda u industriji, %	59,9	70,0
		Broj priključaka na kanalizacione sisteme	241.662	350.000
		Bolesti prenosive hranom i vodom (oboljelih na 100.000 stanovnika)	198 (2019)	100
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		371,3	371,4	742,7
3.1.5. Mjera	Osiguravati održivo korištenje zemljišnog resursa	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% zemljišta na kojem je smanjena produktivnost (LPD)	0,44 (2014)	0,25
		% zemljišta na kojem su rani znakovi smanjenja produktivnosti (LPD)	0,53 (2014)	0,30
		% zemljišta koje je stabilno, ali pod pritiskom smanjenja produktivnosti (LPD)	15,73 (2014)	10,00
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		2,2	4,3	6,5
3.1.6. Mjera	Osigurati održivo upravljanje i gazdinstvo šumama i divljači	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Ukupna posječena drvena masa, m3	2.552.625 (2018)	2.600.000
		Vještačko pošumljavanje, ha	1.439 (2018)	3.000
		% bruto dodane vrijednosti šumarstva (Oblast KD-a 02 - Šumarstvo i sječa drva) u BDP-u	0,7 (2018)	1,0
		% udjela visokih šuma	45 (2020)	47
		Otvorenost šuma šumskim putevima (m/ha)	11,3 (2020)	11,7
		Stepen razvijenosti Informacionog sistema šumarstva FBiH (broj izrađenih modula)	3 (2020)	15
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
3.1.7. Mjera	Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% odloženog (netretiranog) komunalnog	93,25 (2018)	60,00

	cirkularne ekonomije	otpada od ukupno prikupljenog		
		% prerađenog (recikliranog) komunalnog otpada od ukupno prikupljenog	0,14 (2018)	5,00
		Privatna ulaganja, poslovi i bruto dodana vrijednost sektora kružne ekonomije, mil. €	157,5 (2017) (BiH)	300,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		16,2	32,3	48,5
3.1.8. Mjera	Uspostaviti sistem održivog i odgovornog istraživanja, eksploatacije i upravljanja mineralnim sirovinama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Donesena Strategija upravljanja mineralnim sirovinama FBiH	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
3.2. Prioritet	Unapređivati kvalitet zraka	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od respiratornih oboljenja sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika	51,6 (2018)	40,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		2,5	5,0	7,5
3.2.1. Mjera	Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Emisija CO ₂ , t/stanovnik	7.831 (2018) (BiH)	6.000
		Emisija GHG, Mt CO ₂ eq	30.824 (2015) (BiH)	24.000
		Emisija CO ₂ , Mt	27.436 (2018) (BiH)	22.000
		Kvalitet zraka u odnosu na granične vrijednosti (Prosječna godišnja koncentracija polutanata)	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		1,1	2,3	3,4
3.2.2. Mjera	Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% registriranih cestovnih motornih vozila preko 15 godina starosti u ukupnom broju registriranih vozila	55,2 (2019)	35,0
		% registriranih cestovnih vozila na hibridni ili električni pogon u ukupnom broju registriranih vozila	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		1,4	2,7	4,1
3.3. Prioritet	Povećati energetske efikasnost	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Primarna potrošnja energije, u mil. tona ekvivalentne nafte	6,69 (2017) (BiH)	6,5
		Normativna regulativa energetske efikasnosti	71,4 (2019) (BiH)	80,0
		% potrošnje obnovljive energije u odnosu na ukupnu potrošnju energije	40,8 (2019) (BiH)	60,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		10,3	16,7	27,0
3.3.1. Mjera	Poboljšati energetske efikasnost zgrada	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Finalna potrošnja toplotne energije, TJ	3.788 (2018)	5.000

		Finalna potrošnja toplotne energije, po m2 zagrijavane površine	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		3,3	6,7	10,0
3.3.2. Mjera	Pružati podršku malim i srednjim preduzećima na poboljšanje energetske efikasnosti i principa „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Udio MSP-a koji su implemetirali mjere EE u odnosu na ukupan broj MSP-a	n/d	n/d
		Uspostavljen fond za podršku projektima energetske efikasnosti	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		7,0	10,0	17,0
3.4. Prioritet	Započeti realizaciju energetske tranzicije	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% proizvedene energije u termoelektranama u ukupnoj proizvodnji električne energije	61,1 (2018)	51,5
		Pokazatelj energetske zavisnosti, %	24,3 (2018) (BiH)	10,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		31,4	65,9	97,3
3.4.1. Mjera	Povećavati sigurnost snabdijevanja energentima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj ulaznih pravaca za snabdijevanje prirodnim gasom	1 (2020)	2
		Dužina gasovodne mreže u FBiH, km	189 (2020)	250
		Kapaciteti za skladištenja naftnih derivata i LPG-a, 000 m3	153 (2018)	200
		Rezerve naftnih derivata u mjesecima	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		19,0	36,0	55,0
3.4.2. Mjera	Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% obnovljivih izvora energije (OIE) u bruto finalnoj potrošnji energije (BFPE)	49,3 (2018)	55,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,7	1,4	2,1
3.4.3. Mjera	Provesti restrukturiranje rudnika uglja i strukturnu transformaciju ekonomije rudarskih regija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Produktivnost rada rudnika, tona po zaposlenom	626 (2018)	800
		Produktivnost rudnika, neto dobit (gubitak), u KM po zaposlenom	-5.866 (2018)	1.000
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		11,7	28,5	40,2
3.5. Prioritet	Poticati razvoj ruralnih prostora	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj certificiranih ekoloških i/ili organskih poljoprivrednih proizvođača i/ili poljoprivrednih proizvoda	n/d	n/d

		% bruto dodane vrijednosti područja djelatnosti A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov u BDP-u	4,3 (2018)	6,0
		% promjena dohotka ruralnog stanovništva	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		45,0	90,1	135,1
3.5.1. Mjera	Razvijati ruralnu infrastrukturu i dostupnost usluga u ruralnim područjima	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% stanovnika u ruralnim područjima, od ukupnog broja stanovnika	56,7 (2013)	58,0
		% žena u ruralnim područjima, od ukupnog broja stanovnika	55,4 (2013)	57,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		30,0	60,0	90,0
3.5.2. Mjera	Uspostaviti funkcionalne kapacitete za poljoprivredu i ruralni razvoj	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj osnovanih NTP-a u sektoru poljoprivrede	n/d	n/d
		Broj poljoprivrednih gazdinstava	7.244 (2017)	10.000
		% bruto dodane vrijednosti biljne i stočarske proizvodnje, lovstva i uslužne djelatnosti u vezi s njima (oblast 01 KD BiH 2010) u BDP-u	3,6 (2018)	5,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		6,7	13,4	20,1
3.5.3. Mjera	Unaprijediti kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje i otpornost poljoprivrednih proizvođača	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Pokrivenost uvoza izvozom (%) (Područje KD-a A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov)	19,96 (2018)	40,00
		Pokrivenost uvoza izvozom hrane i pića (%) (Međunarodna klasifikacija ekonomske namjene proizvoda (BEC) Rev. 4)	20,54 (2018)	40,00
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		8,3	16,7	25,0
3.6. Prioritet	Povećati otpornost na krize	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% izdvajanja sredstava iz budžeta po stanovniku za prevenciju i sanaciju šteta nastalih prirodnim nesrećama	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		3,7	7,3	11,0
3.6.1. Mjera	Unapređivati upravljanje krizama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Transparentan utrošak sredstava institucija u kriznim situacijama	Ne (2020)	Da
		Broj planova zaštite od prirodnih i drugih nesreća u FBiH	0	11
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		3,3	6,7	10,0
3.6.2. Mjera	Osigurati zaštitu i funkcioniranje kritične infrastrukture	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Donijeti dokument „Zaštita kritične infrastrukture - koncept temeljne zaštite“	Ne (2020)	Da
		Donijeti dokument „Zaštita kritične infrastrukture - upravljanje rizicima i krizama“	Ne (2020)	Da

		Izraditi Strategiju kibernetičke sigurnosti FBiH	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,0	0,0	0,0
3.6.3. Mjera	Poboljšati funkcioniranje sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% JLS-a koji provode lokalne strategije/planove smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa državnim ili entitetskom strategijom/Programom za smanjenje rizika	n/d	Da
		Izrađena analiza stanja spremnosti sistema za odgovor na krize u FBiH	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,3	0,7	1,0
4. Strateški cilj	TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR	Indikatori strateškog cilja	Polazne vrijednosti indikatora*	Ciljne vrijednosti indikatora**
		Povjerenje građana u rad vlada, %	23 (2019) (BiH)	40
		Ocjena pružanja usluga javne administracije	1 (2019) (BiH)	3
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		35,5	70,0	105,5
4.1. Prioritet	Unapređivati vladavinu prava	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		Broj zaprimljenih predmeta ombudsmena na 100.000 stanovnika za FBiH (Sarajevo, Mostar, Livno)	90 (2019) (BiH)	50
		Indeks vladavine prava BiH	-0,23 (2018) (BiH)	1,00
		Punoljetni učinioci krivičnih djela, ukupno	12.114 (2019)	8.000
		Punoljetni učinioci krivičnih djela, žene	1.326 (2019)	800
		% neriješenih prijava od ukupnog broja prijava u tužilaštvu FBiH	29,3 (2019)	20,0
		Zastarjelost krivičnog gonjenja	29 (2019)	0
		Neriješeni predmeti na dan 31. 12.	13.036 (2019)	10.000
		Povjerenje građana u pravni sistem i sudove, %	30 (2018) (BiH)	50
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		3,4	0,0	3,4
4.1.1. Mjera	Povećavati efikasnost pravosudnog sistema	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% neriješenih predmeta u odnosu na ukupan broj predmeta u sudovima FBiH	10 (2019) (BiH)	5
		Broj neriješenih privrednih predmeta u sudovima	17.757 (2019) (BiH)	10.000
		Nezavisnost pravosuđa u BiH, rang	133/141 (2019) (BiH)	80/141
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,6	0,0	0,6
4.1.2. Mjera	Jačati zaštitu ljudskih prava	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj zaprimljenih žalbi instituciji ombudsmena	3.218 (2019) (BiH)	1.000
		Broj uspostavljenih centara za besplatnu pravnu pomoć	9/10 (2020)	10/10
		Prosječan broj pruženih usluga po centru za besplatnu pravnu pomoć	n/d	n/d
		Prosječan broj zaposlenih po centru za	n/d	n/d

		besplatnu pravnu pomoć		
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,3	0,0	0,3
4.1.3. Mjera	Unapređivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Politička stabilnost i odsustvo nasilja/terorizma	-0,39 (2018) (BiH)	1,00
		Indeks prisutnosti terorizma	99,9 (2019) (BiH)	100,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		2,0	0,0	2,0
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
4.1.4. Mjera	Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije	Promjena indeksa percepcije korupcije (CPI)	36 (2019) (BiH)	80
		Odsustvo korupcije	72/126 (2019) (BiH)	40/126
		Kontrola korupcije	-0,57 (2018) (BiH)	1,00
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,5	0,0	0,5
		Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
4.2. Prioritet	Staviti javnu upravu u službu građana	Rang razvijenosti e-uprave	105/193 (2018) (BiH)	80/193
		% zadovoljstva korisnika javnih usluga u FBiH	42 (2016)	80
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		22,5	70,0	92,5
		Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
4.2.1. Mjera	Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Uspostavljena funkcionalno vodeća institucija za reformu javne uprave u FBiH	Ne (2020)	Da
		Donijeti okvir za modernizaciju uprave	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,0	0,0	0,0
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
4.2.2. Mjera	Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora	% izdataka za bruto plate i naknade u ukupnim rashodima (konsolidirano)	8,1 (2018)	7,0
		Uspostavljen funkcionalan registar organa uprave i upravnih organizacija	Ne (2020)	Da
		Provedena funkcionalna analiza	Ne (2020)	Da
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,2	0,0	0,2
		Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
4.2.3. Mjera	Jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama	Uspostavljeno Vijeće za razvojno planiranje FBiH	Ne (2020)	Da
		Uspostavljeno funkcionalno vijeće za razvojno planiranje kantona	5/10 (2020)	10/10
		Indeks kapaciteta za planiranje i upravljanje razvojem u kantonima - zbirno	73 (2019)	90
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)

		0,0	0,0	0,0
4.2.4. Mjera	Osigurati preduslove za veću apsorpciju EU fondova	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		% primljenih EU sredstava u odnosu na dostupna (apsorpcija) IPA III	n/d	n/d
		% primljenih EU sredstava u odnosu na dostupna (apsorpcija) IPA II	50 (2019)	100
		% isplaćenih EU sredstava u odnosu na alocirana IPA III	n/d	n/d
		% isplaćenih EU sredstava u odnosu na alocirana IPA II	30 (2019)	100
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		1,0	5,0	6,0
4.2.5. Mjera	Jačati statističku osnovu kao podlogu za utvrđivanje politika	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj indikatora, ukupno	n/d	n/d
		Broj statističkih pokazatelja harmoniziranih sa EU	n/d	n/d
		Broj rodni indikatora	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		5,0	5,0	10,0
4.2.6. Mjera	Provesti digitalnu transformaciju javne uprave	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Godišnja promjena broja registara podataka koji su postavljeni na platformu za interoperabilnost (GSB)	n/d	n/d
		Prilagodljivost pravnog okvira digitalnim poslovnim modelima	2,4 (2019) (BiH)	6,0
		E-učešće (e-participation)	0,43 (2019) (BiH)	0,80
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		16,3	60,0	76,3
4.3. Prioritet	Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija	Indikatori prioriteta	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti indikatora
		% ukupne konsolidirane javne potrošnja u FBiH u BDP-u (bez učešća u finansiranju institucija na nivou BiH)	33,0 (2018)	30,0
		% doprinosa u ukupnim poreznim prihodima od direktnih poreza u FBiH	44,9 (2018)	40,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		9,6	0,0	9,6
4.3.1. Mjera	Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Izrađen budžet za građane na nivou FBiH i kantona	2/11 (2019)	11/11
		% negativnih mišljenja u ukupnom broju provedenih revizija u javnom sektoru	17,1 (2018/19)	10,0
		Broj provedenih revizija	82 (2018/19)	160
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,0	0,0	0,0
4.3.2. Mjera	Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Implementacija programskog budžetiranja	Ne (2020)	Da
		% utrošenih sredstava, implementacija PJI (povučena sredstva/utrošena sredstva)	33,7 (2019)	80,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		5,5	0,0	5,5
4.3.3. Mjera	Povećavati	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti	Ciljne vrijednosti

	efikasnost u naplati javnih prihoda		indikatora	
		Godišnje vrijeme potrebno za plaćanje poreza (sati)	411 (2019)	200
		% javnih prihoda od poreza i doprinosa u odnosu na BDP	23,8 (2018)	20,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		2,7	0,0	2,7
4.3.4. Mjera	Unaprijediti fiskalnu stabilnost i izravanje u oblasti javnih finansija	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Broj integriranih matrica fiskalnih rizika	0/11 (2020)	11/11
		% javnog duga u odnosu na BDP	25,7 (2018)	20,0
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		1,0	0,0	1,0
4.3.5. Mjera	Osigurati održivost PIO sistema	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Odnos penzioneri/zaposleni	1:1,27 (2019)	1:1,5
		Odnos prosječna penzija/prosječna plata, %	44,8 (2019)	50,0
		Odnos medijana penzije/medijana plate, %	n/d	n/d
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
4.3.6. Mjera	Podržati transparentnost, restrukturiranje i privatizaciju preduzeća s udjelom države u vlasništvu	Indikatori mjere	Polazne vrijednosti indikatora	Ciljne vrijednosti
		Ukupna dobit/gubitak preduzeća sa većinskim vlasništvom FBiH	n/d	n/d
		% privatiziranih preduzeća od plana	43 (2019)	100
		Budžet (mil. KM)	Ostali izvori (mil. KM)	Ukupno (mil. KM)
		0,1	0,0	0,1

DODATAK

DODATAK 1. Metodologija izrade Strategije i radna tijela

U procesu izrade Strategije, u skladu sa odlukom Vlade FBiH, Zavod je formirao radna i savjetodavna tijela koja su operativno rukovodila i usmjeravala tok i proces izrade Strategije.

Kao radna tijela formirani su Izvršni tim, 4 tematske grupe i 12 podgrupa za izradu Strategije, a kao savjetodavno tijelo formiran je Koordinacioni odbor za izradu Strategije. Ukupno je imenovano 476 članova ovih tijela.

(i) Radna tijela

Izvršni tim za izradu Strategije

Zadatak Izvršnog tima za izradu Strategije bio je operativno rukovođenje procesom izrade i koordinacija izrade svih tehničkih elemenata Strategije.

To je podrazumijevalo definiranje metodologije i analitičkih alata u skladu sa savremenim pristupima održivom planiranju razvoja, pripremu projektnih zadataka za angažman eksperata i upravljanje ekspertskom podrškom, pripremne aktivnosti za prikupljanje podataka, pripremu i organizaciju sastanaka i radionica za rad tematskih grupa i podgrupa, pripremu tehničkih i stručnih podloga za Koordinacioni odbor za izradu Strategije, vertikalnu i horizontalnu koordinaciju procesa, te osiguravanje kvaliteta procesa i rezultata u svim fazama izrade Strategije primjenom principa OMK, ravnopravnosti i transparentnosti.

Sastav tima činili su predstavnici Zavoda (direktor, sekretar i dva pomoćnika direktora), direktor Ureda premijera Vlade FBiH i ključni eksterni eksperti (vodeći ekspert-ekonomista i metodolog).

Kao radna tijela u procesu izrade Strategije, Zavod je odredio četiri tematske grupe i 12 tematskih podgrupa i pozvao nadležne institucije i druga tijela da imenuju svoje predstavnike.

Tematske grupe

Svrha uspostave tematskih grupa bila je:

- razmatranje i usaglašavanje ključnih razvojnih sektorskih i međusektorskih izazova i potencijala definiranih na osnovu inputa stručnih podgrupa,
- usaglašavanje razvojnih ciljeva i
- odabir prioriteta.

Uspostavljene su četiri tematske grupe: Ekonomski razvoj, Društveni razvoj, Održivi razvoj i Dobra i inkluzivna uprava, koje su se sastojale od pripadajućih tematskih podgrupa (prikaz u Tabeli 1).

Tematske grupe su imale zadatak da raspravljaju i definiraju o stanju u oblasti, utvrde moguće akceleratora i prepreke razvoja, fokusiraju pravce razvoja, učestvuju u definiranju vizije razvoja FBiH, definiraju konačne strateške ciljeve i prioritete, te rade na usaglašavanju mogućih kontradiktornosti između različitih podgrupa.

Tematske grupe su sačinjavali: članovi Koordinacionog odbora za izradu Strategije, članovi Izvršnog tima za izradu Strategije, eksperti, članovi tematskih podgrupa, predstavnici federalnih ministarstava, Ureda premijera Vlade FBiH, kantona, jedinica lokalne samouprave (putem Saveza općina) i drugih vladinih i nevladinih institucija.

Tematske podgrupe

Tematske podgrupe su imale za cilj razmatranje i detektiranje ključnih problema, izazova i potencijala u podoblastima i predlaganje razvojnih rješenja kroz definiranje prijedloga strateških ciljeva koji su u konačnici usaglašavani u okviru tematske grupe, te su, na osnovu tih strateških ciljeva, usaglašeni (ili definirani) prioriteti i mjere.

Eksperti za podoblasti su osiguravali inpute za izradu tematskih analiza, a tematske podgrupe su razmatrale i validirale analize, te definirale mjere.

Sastav podgrupa su činili: koordinator podgrupe, eksperti za podoblast, službenici nadležnih državnih, federalnih, kantonalnih i JLS institucija, predstavnici javnih preduzeća, poslovnog sektora, akademske zajednice, privrednih komora, udruženja poslodavaca, sindikata i drugih nevladinih organizacija.

Ukupno je imenovano 12 podgrupa za svaku tematsku podoblast:

- Konkurentnost i poslovna klima
- Industrijski razvoj, kreativna industrija i pametna specijalizacija
- Razvoj malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i obrta
- Makroekonomska stabilnost i odgovorne javne finansije
- Obrazovanje, nauka, razvoj ljudskih potencijala i tržište rada
- Poljoprivreda i proizvodnja hrane, ruralni razvoj i turizam
- Zdravlje i kvalitet života
- Demografija i socijalne politike
- Korupcija, dobro upravljanje i javne usluge
- Transport i komunikaciona infrastruktura
- Energija i energetska efikasnost i
- Okoliš, komunalna infrastruktura i upravljanje prirodnim resursima (vodosnadbijevanje, otpad, šume, čist zrak).

Pomoć u izradi Strategije pružili su eksperti za pojedine oblasti i podoblasti. Izabrano je 30 domaćih eksperata sa fakulteta i instituta u FBiH i jedan vanjski ekspert za pametnu specijalizaciju iz Češke.

Eksperti su bili zaduženi za vođenje rada u tematskim grupama i podgrupama, tokom koga se diskutiralo o socioekonomskim temama, odnosno donosili zaključci koji su postali dio Strategije razvoja.

(ii) Savjetodavna tijela

Koordinacioni odbor za izradu Strategije

Zadatak Koordinacionog odbora bio je osigurati vertikalnu i horizontalnu koordinaciju procesa izrade Strategije kako bi se osiguralo harmonizirano učešće svih institucionalnih i socioekonomskih aktera.

Odbor je usmjeravao i nadzirao cjelokupan proces izrade Strategije, te razmatrao i usaglašavao ključne dijelove dokumenta.

U sastav odbora imenovani su predstavnici Ureda premijera Vlade FBiH, 11 federalnih ministarstava (službenici zaduženi za strateško planiranje), Generalnog sekretarijata Vlade FBiH, rukovodioci tijela nadležnih za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u kantonima (gdje nema ovih tijela premijeri kantona su delegirali osobe za učešće u radu

ovog tijela), predstavnici Saveza općina i gradova FBiH (u daljnjem tekstu: Savez općina), Gender centra FBiH, Federalnog zavoda za statistiku, Udruženja poslodavaca, Privredne komore FBiH i Zavoda.

**Tabela 1: Prikaz ukupnog broja imenovanih članova
tematskih grupa (TG) i podgrupa (TP)**

TG	1. EKONOMSKI RAZVOJ	2. DRUŠTVENI RAZVOJ	3. ODRŽIVI RAZVOJ	4. DOBRA I INKLUZIVNA UPRAVA
TP	TP2. Industrijski razvoj, kreativna industrija i pametna specijalizacija	TP5. Obrazovanje, nauka, razvoj ljudskih potencijala i tržište rada	TP10. Transport i komunikaciona infrastruktura	TP1. Konkurentnost i poslovna klima
Broj članova TP-a	37	43	33	40
TP	TP3. Razvoj malih i srednjih preduzeća, preduzetništva i obrta	TP7. Zdravlje i kvalitet života	TP11. Energija i energetska efikasnost	TP4. Makroekonomska stabilnost i odgovorne javne finansije
Broj članova TP-a	31	33	43	38
TP	TP6. Poljoprivreda i proizvodnja hrane, ruralni razvoj i turizam	TP8. Demografija i socijalne politike	TP12. Okoliš, komunalna infrastruktura i upravljanje prirodnim resursima	TP9. Korupcija, dobro upravljanje i javne usluge
Broj članova TP-a	48	42	47	41
Broj članova TG-a	116	118	123	119
Ukupno	476			

(iii) Proces izrade Strategije razvoja FBiH

U skladu s odlukom Vlade FBiH, proces pripreme Strategije je otpočeo analizom postojećih strateških dokumenata svih nivoa vlasti u BiH. U svrhu definiranja razvojnih prioriteta, prikupljeni su i analizirani svi dostupni važeći strateški dokumenti sa nivoa BiH, FBiH, kantona, sektorski planski dokumenati, strateške odrednice Evropske unije, regionalni strateški dokumenti, preporuke EU, Agenda UN-a o ciljevima održivog razvoja 2030 itd.

Analiza koju je proveo Zavod u periodu januar - mart 2019. godine obuhvatila je više od 50 strateških dokumenata. Rezultat tog rada je početna situaciona analiza socioekonomskog stanja po tematskim podoblastima, koju su uradili službenici Zavoda po metodologiji definiranoj Uredbom o izradi strateških dokumenata.

Nakon izrade početne situacione analize, odabrani eksperti za pojedine podoblasti su je usavršili i pripremili produbljenu situacionu i SWOT analizu u definiranim tematskim podoblastima.

Potom su uslijedila dva kruga tematskih radionica u periodu oktobar – novembar 2019. godine. Rezultati prvog kruga radionica korišteni su za provjeru i nadgradnju produbljene situacione analize, te za izradu konačne situacione i SWOT analize.

Urađeno je ukupno 12 situacionih analiza proizašlih iz rada tematskih podgrupa, a svaka od njih je imala okvirne mjere koje mogu adresirati rješenje problema u socioekonomskoj podoblasti. Pri tome su korišteni standardni alat SWOT-TOWS matrica kao i indikatori za implementaciju predloženih mjera.

Na osnovu okvirnih mjera, eksperti, zajedno sa Izvršnim timom za izradu Strategije, su predložili viziju, strateške ciljeve i prioritete socioekonomskog razvoja, o kojima se raspravljalo na drugom krugu radionica organiziranih za rad tematskih grupa.

Proces javnih konsultacija, kojim je omogućeno učešće šire zainteresirane javnosti u procesu izrade Strategije, odvijao se kroz cijeli proces izrade putem organiziranih javnih događaja, a i putem online konsultacija. Prve javne konsultacije održane su prilikom definiranja vizije razvoja. Taj proces je vođen putem javnih rasprava o Agendi UN-a 2030 o ciljevima održivog razvoja, pri čemu su održavane javne konsultacije na teritoriji cijele FBiH. O radnom dokumentu Strategije je diskutirano u martu 2020. godine na tri okrugla stola s predstavnicima javnog i civilnog sektora u Tuzli (3. 3.), Mostaru (9. 3.) i Zenici (10. 3.).

Planiran je i okrugli sto u Livnu, kao i četiri radionice za tematske grupe Ekonomski razvoj (17. 3.), Društveni razvoj (12. 3.), Održivi razvoj (19. 3.) i Dobra i inkluzivna uprava (18. 3.), ali su, zbog pandemije izazvane korona virusom, ovi događaji otkazani i prešlo se na online rad.

U okviru online konsultacija pristigla su i obrađena ukupno 23 prijedloga za unapređenje teksta. Veliki broj prijedloga i sugestija je uvršten u tekst Strategije.

Zatim je urađena okvirna procjena potrebnih finansijskih sredstava za implementaciju Strategije (indikativni finansijski okvir), te polazne i ciljane vrijednosti indikatora kao osnove za praćenje implementacije Strategije.

Nakon online konsultacija, unaprijeđen je radni tekst Strategije, a planirane završne javne konsultacije su otkazane zbog pandemije.

Na kraju procesa izrade Strategije provedena je ex-ante evaluacija u skladu sa Uredbom o evaluaciji strateških dokumenata. Uz finansijsku podršku njemačkog društva za međunarodnu saradnju GIZ, ex-ante evaluaciju Strategije je radio nezavisni evaluator CPA (Centar za javne politike i ekonomske analize) iz Zenice.

Glavni cilj evaluacije je da se, na osnovu nezavisnog mišljenja, unaprijedi kvalitet i implementabilnost dokumenta u smislu unapređenja procesa i rezultata pripreme Strategije.

Osnovni zadaci evaluatora su bili:

- da se sagleda proces pripreme Strategije i izvuku potrebne lekcije,
- da se unaprijedi kvalitet dokumenta,
- da se osigura procjena relevantnosti razvojnih ciljeva, prioriteta i mjera imajući u vidu SWOT i TOWS analizu, trenutnu situaciju, te definirane strateške odrednice i ciljeve na nivou BiH, kao što su EU put i SDG okvir za BiH,
- da se osigura transparentnost i dodatna odgovornost u pripremi dokumenta,
- da se unaprijedi koherentnost dokumenta, uključujući prioritete, mjere i aktivnosti, i njihovog odgovarajućeg okvira indikatora,
- da se izvrši procjena adekvatnosti finansijskog indikativnog okvira.

Evaluacija je rađena u periodu septembar - decembar 2020. godine. Na osnovu dostavljenog evaluacijskog izvještaja, Zavod je prihvatio najveći broj sugestija i izvršio korekcije dokumenta. Izvještaj o evaluaciji se nalazi na web stranici Zavoda.

DODATAK 2. Usklađenost s drugim relevantnim dokumentima

Strategija razvoja FBiH je nastala u periodu kada je u BiH započet proces implementacije ciljeva održivog razvoja iz Agende UN-a 2030 i izrade platforme pametne specijalizacije. Također, u ovom periodu je usaglašena i Reformska agenda 2 kao nastavak socioekonomskih reformi koje su započete 2015. godine. U maju 2019. godine završen je Upitnik Evropske komisije i BiH su dostavljene preporuke za unapređenje u različitim oblastima.

Svi nabrojani dokumenti su u potpunosti uključeni u Strategiju i vidljivi su u tekstu, što će biti veoma važno u narednom periodu prilikom izvještavanja o implementaciji.

Ciljevi održivog razvoja su sadržani u prioritetima i mjerama Strategije navedenim u Tabeli 2.

Tabela 2. Agenda i ciljevi održivog razvoja UN-a 2030

PRIORITET	MJERA	SDG cilj
1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije	1.1.1. Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu	16
	1.1.2. Ubrzati digitalnu transformaciju malih i srednjih preduzeća	9
	1.1.3. Unapređivati digitalne vještine stanovništva, posebno vještine usklađene sa potrebama tržišta rada	8
	1.1.4. Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu	9
	1.1.5. Poticati razvoj inovativnih digitalnih rješenja i kompanija u softverskoj djelatnosti	9
1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija	1.2.1. Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti	9
	1.2.2. Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija	4,9
1.3 Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	1.3.1. Olakšati i ubrzati procese ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje	8
	1.3.2. Rasteretiti privredu smanjenjem fiskalnog opterećenja rada	8
	1.3.4. Podržavati razvoj preduzetništva turističkog sektora	8
	1.3.5. Podržavati prostornu koncentraciju preduzetništva	8
	1.3.6. Diverzificirati i unapređivati finansijski sistem	8
1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	1.4.3. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti	8
	1.4.4. Stimulirati povezivanje s bh. dijasporom	8
2.1. Unapređivati obrazovni sistem	2.1.1. Unapređivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze	4
	2.1.2. Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve	4
	2.1.3. Razviti funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	4
	2.1.4. Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a	4
	2.1.5. Poboljšati rad sa talentima i standard učenika i studenata	4
2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema	2.2.1. Unaprijediti pristup i smanjiti nejednakost u zdravstvenim uslugama	3
	2.2.2. Osnažiti potencijal preventivne medicine	3
	2.2.3. Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite	3
	2.2.4. Unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama	3
	2.2.5. Jačanje finansijske održivosti zdravstvenog sistema i unapređivanje pravičnosti u finansiranju zdravstvene zaštite	3
	2.2.6. Stvaranje okruženja za naučno-istraživački rad i biomedicinska istraživanja	3
2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva,	2.3.2. Unapređivati reproduktivno zdravlje i oblast ranog rasta i razvoja djeteta	3
	2.3.4. Promovirati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu	3

poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih	2.3.5.	Unaprijediti uslove za razvoj i bavljenje sportom	3
2.4. Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu	2.4.1.	Razvijati i provoditi efikasnu aktivacijsku i aktivnu politiku zapošljavanja	8
	2.4.2.	Stvarati uslove za dostupnost radne snage na tržištu rada	8
2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost	2.5.1.	Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa	1
	2.5.2.	Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite	1
	2.5.4.	Poboljšati poziciju ranjivih grupa na tržištu rada	1,8
	2.5.5.	Osigurati socijalne programe za smanjivanje energetskog siromaštva	1,3,7,13
3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	3.1.1.	Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina	13,15
	3.1.2.	Unapređivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture	13,14,15
	3.1.3.	Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa i biološku raznolikost biodiverziteta	15
	3.1.4.	Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa	14
	3.1.5.	Osiguravati održivo korištenje zemljišnog resursa	15
	3.1.6.	Osigurati održivo upravljanje i gazdinstvo šumama i divljači	15
	3.1.7.	Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije	6
	3.1.8.	Uspostaviti sistem održivog i odgovornog istraživanja, eksploatacije i upravljanja mineralnim sirovinama	15
3.2. Unapređivati kvalitet zraka	3.2.1.	Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova	13
	3.2.2.	Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš	13
3.3. Povećati energetsku efikasnost	3.3.1.	Poboljšati energetsku efikasnost zgrada	12
	3.3.2.	Pružati podršku malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energetske efikasnosti i principa „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“	12
3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije	3.4.1.	Povećavati sigurnost snabdijevanja energentima	7
	3.4.2.	Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije	7
	3.4.3.	Provesti restrukturiranje rudnika uglja i strukturnu transformaciju ekonomije rudarskih regija	7
3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora	3.5.1.	Razvijati ruralnu infrastrukturu i dostupnost usluga u ruralnim područjima	2
	3.5.2.	Uspostaviti funkcionalne kapacitete za poljoprivredu i ruralni razvoj	2
	3.5.3.	Unaprijediti kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje i otpornost poljoprivrednih proizvođača	2
3.6. Povećati otpornost na krize	3.6.1.	Unapređivati upravljanje krizama	11
	3.6.2.	Osigurati zaštitu i funkcioniranje kritične infrastrukture	9
	3.6.3.	Poboljšati funkcioniranje sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća	11
4.1. Unapređivati vladavinu prava	4.1.1.	Povećavati efikasnost pravosudnog sistema	16
	4.1.2.	Jačati zaštitu ljudskih prava	16
	4.1.3.	Unapređivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma	16
	4.1.4.	Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije	16
4.2. Staviti javnu upravu u službu građana	4.2.1.	Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi	16
	4.2.2.	Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora	16
	4.2.3.	Jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama	16
	4.2.6.	Provesti digitalnu transformaciju javne uprave	16
4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija	4.3.2.	Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija	16
	4.3.3.	Povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda	16
	4.3.4.	Unaprijediti fiskalnu stabilnost i izravnjanje u oblasti javnih finansija	16
	4.3.5.	Osigurati održivost PIO sistema	16
	4.3.6.	Podržati transparentnost, restrukturiranje i privatizaciju preduzeća s udjelom države u vlasništvu	16

Pametna specijalizacija je izuzetno važan dio Strategije i zastupljena je u prioritetima i mjerama navedenim u Tabeli 3. Izvod iz Strategije sadržan u ovoj tabeli predstavlja platformu pametne specijalizacije FBiH.

Tabela 3. Platforma pametne specijalizacije

PRIORITETI	MJERA
1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije	1.1.1. Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu
	1.1.2. Ubrzati digitalnu transformaciju malih i srednjih preduzeća
	1.1.3. Unapređivati digitalne vještine stanovništva, posebno vještine usklađene sa potrebama tržišta rada
	1.1.4. Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu
	1.1.5. Poticati razvoj inovativnih digitalnih rješenja i kompanija u softverskoj djelatnosti
1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija	1.2.1. Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti
	1.2.2. Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija
1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	1.3.3. Podržavati razvoj preduzetništva kreativnog sektora
1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	1.4.1. Unapređivati zaštitu intelektualnog vlasništva
	1.4.3. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti
	1.4.4. Stimulirati povezivanje s bh. dijasporom
2.1. Unapređivati obrazovni sistem	2.1.1. Unapređivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze
	2.1.2. Poboľšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve
	2.1.3. Razviti funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja
	2.1.4. Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a
	2.1.5. Poboľšati rad sa talentima i standard učenika i studenata
2.2. Poboľšavati ishode zdravstvenog sistema	2.2.1. Unaprijediti pristup i smanjiti nejednakost u zdravstvenim uslugama
	2.2.3. Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite
	2.2.6. Stvaranje okruženja za naučno-istraživački rad i biomedicinska istraživanja
3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	3.1.1. Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina
	3.1.2. Unapređivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture
	3.1.3. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa i biološku raznolikost biodiverziteta
	3.1.6. Osigurati održivo upravljanje i gazdinstvo šumama i divljači
	3.1.7. Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije
	3.1.8. Uspostaviti sistem održivog i odgovornog istraživanja, eksploatacije i upravljanja mineralnim sirovinama
3.2. Unapređivati kvalitet zraka	3.2.1. Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova
	3.2.2. Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš
3.3. Povećati energetske efikasnost	3.3.1. Poboľšati energetske efikasnost zgrada
3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije	3.4.1. Povećavati sigurnost snabdijevanja energijom
	3.4.2. Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije
4.2. Staviti javnu upravu u službu građana	4.2.2. Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora
	4.2.4. Osigurati preduslove za veću apsorpciju EU fondova
	4.2.6. Provesti digitalnu transformaciju javne uprave

Planirane aktivnosti Vlade FBiH u dokumentu Zajedničke socioekonomske reforme za period 2019 - 2022. (Reformska agenda 2) su zastupljene u prioritetima i mjerama Strategije koji su prikazani u Tabeli 4. U Reformskoj agendi 2 definirane su 4 ključne mjere:

1. Održiv i ubrzan ekonomski rast, povećana konkurentnost privrede i unapređenje poslovnog okruženja,
2. Depolitizacija, veća održivost i efikasnost javnih preduzeća,
3. Sveobuhvatna reforma i poboljšanje kvaliteta zdravstvenog sistema i
4. Politike koje pružaju prilike mladima, ženama i ostalim ranjivim kategorijama.

Tabela 4. Reformska agenda 2

PRIORITET	MJERA		Br. mjere iz RA2
1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije	1.1.1.	Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu	4
	1.1.2.	Ubrzati digitalnu transformaciju malih i srednjih preduzeća	4
	1.1.3.	Unapređivati digitalne vještine stanovništva, posebno vještine usklađene sa potrebama tržišta rada	4
	1.1.4.	Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu	4
	1.1.5.	Poticati razvoj inovativnih digitalnih rješenja i kompanija u softverskoj djelatnosti	4
1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija	1.2.1.	Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti	1
	1.2.2.	Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija	4
1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	1.3.1.	Olakšati i ubrzati procese ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje	1
	1.3.2.	Rasteretiti privredu smanjenjem fiskalnog opterećenja rada	1
	1.3.4.	Podržavati razvoj preduzetništva turističkog sektora	1
1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	1.4.2.	Podržavati primjenu međunarodnih standarda, certificiranje i akreditaciju tijela za ocjenu usklađenosti	1
2.1. Unapređivati obrazovni sistem	2.1.2.	Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve	4
	2.1.3.	Razviti funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja	4
	2.1.4.	Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a	4
2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema	2.2.1.	Unaprijediti pristup i smanjiti nejednakost u zdravstvenim uslugama	3
	2.2.2.	Osnažiti potencijal preventivne medicine	3
	2.2.5.	Jačanje finansijske održivosti zdravstvenog sistema i unapređivanje pravičnosti u finansiranju zdravstvene zaštite	3
	2.2.6.	Stvaranje okruženja za naučno-istraživački rad i biomedicinska istraživanja	3
2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih	2.3.1.	Poticati natalitet i zaštitu porodica s djecom	4
2.4. Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu	2.4.2.	Stvarati uslove za dostupnost radne snage na tržištu rada	4
	2.4.3.	Jačati funkciju posredovanja javnih službi zapošljavanja	4
2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost	2.5.1.	Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa	4
	2.5.2.	Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite	4
	2.5.4.	Poboljšati poziciju ranjivih grupa na tržištu rada	4

3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	3.1.1.	Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina	3
3.3. Povećati energetske efikasnost	3.3.1.	Poboljšati energetske efikasnost zgrada	3
3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije	3.4.1.	Povećavati sigurnost snabdijevanja energentima	1
	3.4.2.	Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije	3
	3.4.3.	Provesti restrukturiranje rudnika uglja i strukturnu transformaciju ekonomije rudarskih regija	2
4.1. Unapređivati vladavinu prava	4.1.4.	Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije	2
4.2. Staviti javnu upravu u službu građana	4.2.2.	Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora	2
	4.2.6.	Provesti digitalnu transformaciju javne uprave	2
4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija	4.3.2.	Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija	1
	4.3.3.	Povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda	1
	4.3.6.	Podržati transparentnost, restrukturiranje i privatizaciju preduzeća s udjelom države u vlasništvu	2

U tabelama 5. i 6. dat je pregled konzistentnosti Strategije sa preporukama iz mišljenja EK o zahtjevu BiH za članstvo u EU i Ekonomskog i investicionog plana za Zapadni Balkan.

Tabela 5. Preporuke Evropske komisije

PRIORITET	MJERA	
1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije	1.1.1.	Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu
1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija	1.2.1.	Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti
1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	1.3.1.	Olakšati i ubrzati procese ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje
	1.3.3.	Podržavati razvoj preduzetništva kreativnog sektora
2.1. Unapređivati obrazovni sistem	2.1.1.	Unapređivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze
	2.1.2.	Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve
2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema	2.2.4.	Unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama
3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	3.1.1.	Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina
	3.1.2.	Unapređivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture
3.2. Unapređivati kvalitet zraka	3.2.1.	Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova
3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije	3.4.1.	Povećavati sigurnost snabdijevanja energentima
	3.4.2.	Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije
3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora	3.5.2.	Uspostaviti funkcionalne kapacitete za poljoprivredu i ruralni razvoj
	3.5.3.	Unaprijediti kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje i otpornost poljoprivrednih proizvođača
4.1. Unapređivati vladavinu prava	4.1.1.	Povećavati efikasnost pravosudnog sistema
	4.1.2.	Jačati zaštitu ljudskih prava
	4.1.3.	Unapređivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma
	4.1.4.	Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije
4.2. Staviti javnu upravu u službu	4.2.1.	Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi

građana	4.2.2.	Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora
	4.2.3.	Jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama
	4.2.4.	Osigurati preduslove za veću apsorpciju EU fondova
4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija	4.3.1.	Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama
	4.3.2.	Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija

Tabela 6. Ekonomski i investicioni plan za Zapadni Balkan

PRIORITET	MJERA	
1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije	1.1.1.	Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu
	1.1.2.	Ubrzati digitalnu transformaciju malih i srednjih preduzeća
	1.1.3.	Unapređivati digitalne vještine stanovništva, posebno vještine usklađene sa potrebama tržišta rada
	1.1.4.	Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu
	1.1.5.	Poticati razvoj inovativnih digitalnih rješenja i kompanija u softverskoj djelatnosti
1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija	1.2.1.	Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti
	1.2.2.	Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija
1.3 Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora	1.3.1.	Olakšati i ubrzati procese ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje
	1.3.3.	Podržavati razvoj preduzetništva kreativnog sektora
	1.3.4.	Podržavati razvoj preduzetništva turističkog sektora
	1.3.6.	Diverzificirati i unapređivati finansijski sistem
1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti	1.4.3.	Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti
2.1. Unapređivati obrazovni sistem	2.1.4.	Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a
2.2. Poboľšavati ishode zdravstvenog sistema	2.2.3.	Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite
	2.2.4.	Unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama
2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih	2.3.5.	Unaprijediti uslove za razvoj i bavljenje sportom
2.4. Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu	2.4.2.	Stvarati uslove za dostupnost radne snage na tržištu rada
2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost	2.5.2.	Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite
	2.5.4.	Poboljšati poziciju ranjivih grupa na tržištu rada
3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa	3.1.1.	Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina
	3.1.3.	Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa i biološku raznolikost biodiverziteta
	3.1.4.	Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa
	3.1.5.	Osiguravati održivo korištenje zemljišnog resursa
	3.1.6.	Osigurati održivo upravljanje i gazdinstvo šumama i divljači
	3.1.7.	Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije
3.2. Unapređivati kvalitet zraka	3.2.1.	Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova
	3.2.2.	Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš
3.3. Povećati energetske efikasnost	3.3.2.	Pružati podršku malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energetske efikasnosti i principa „zelene ekonomije“ i „ekologizacije“
3.4. Započeti realizaciju energetske	3.4.1.	Povećavati sigurnost snabdijevanja energentima
	3.4.2.	Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije

tranzicije	3.4.3.	Provesti restrukturiranje rudnika uglja i strukturnu transformaciju ekonomije rudarskih regija
3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora	3.5.2.	Uspostaviti funkcionalne kapacitete za poljoprivredu i ruralni razvoj
	3.5.3.	Unaprijediti kvalitet i konkurentnost poljoprivredno-prehrambene proizvodnje i otpornost poljoprivrednih proizvođača
3.6. Povećati otpornost na krize	3.6.2.	Osigurati zaštitu i funkcioniranje kritične infrastrukture
4.1. Unapređivati vladavinu prava	4.1.1.	Povećavati efikasnost pravosudnog sistema
	4.1.2.	Jačati zaštitu ljudskih prava
	4.1.3.	Unapređivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma
	4.1.4.	Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije
4.2. Staviti javnu upravu u službu građana	4.2.1.	Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi
	4.2.4.	Osigurati preduslove za veću apsorpciju EU fondova
	4.2.5.	Jačati statističku osnovu kao podlogu za utvrđivanje politika
	4.2.6.	Provesti digitalnu transformaciju javne uprave
4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija	4.3.1.	Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama
	4.3.2.	Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija
	4.3.6.	Podržati transparentnost, restrukturiranje i privatizaciju preduzeća s udjelom države u vlasništvu

DODATAK 3. Situaciona analiza

Globalni kontekst

COVID-19 je prouzrokovao krizu bez presedana u modernoj historiji. Utiče na sve aspekte ljudskog života u svakom kutku planete. Svijet prolazi kroz jedno od najtransformativnijih perioda u posljednjih 75 godina. Socijalne, ekonomske i političke posljedice pandemije su se tek počele osjećati. Ostavit će ozbiljne dugoročne posljedice na ekonomski rast, zaposlenost, blagostanje i javni dug.

Tragedija ne mora i neće biti jedina zaostavština pandemije. To je i prilika za ekonomski i socijalni preustroj svijeta - da postane zdraviji, ravnopravniji i prosperitetniji.

Uloga države se zbog pandemije povećava i prati je pad javnih prihoda i rast budžetskih deficita. Za razliku od nekih ranijih kriznih situacija kada je za izlazak iz krize bilo potrebno relativno kratko vrijeme, oporavak od krize izazvane pandemijom može trajati i cijelu dekadu.

Brži ekonomski rast traži dostupnost novih tehnologija i raširenost proizvodnih prilika, koje znače i priliku za veću zaposlenost. Ona, pak, smanjuju nejednakost i ekonomsku nesigurnost efikasnije nego fiskalna politika. Stoga su ekonomski rast i socijalna agenda komplementarni u pravom smislu te riječi. Politike centrirane na fiskalnu pomoć privredi iz budžeta i subvencioniranje investicija trebaju se zamijeniti politikama pružanja poslovnih usluga skrojenih prema specifičnim potrebama firmi, kako bi se omogućilo stvaranje radnih mjesta u što većoj mjeri.

Pandemija podržava shvatanja da su ekonomska nesigurnost i nejednakost strukturni problemi. Stoga je potreban novi društveni dogovor. Za razvoj firmi neophodno je osigurati vještu radnu snagu, dobru infrastrukturu, raspoloživost dobavljača i kooperanata, lak pristup tehnologiji i zaštitu vlasništva i ugovora. Većinu tih elemenata pružaju javna tijela, koja čine jednu stranu novog društvenog dogovora. Te eksterne efekte poslovni sektor mora internalizirati kroz inoviranje, investiranje i zapošljavanje i na taj način poštovati svoj dio dogovora.

Generalni sekretar UN-a António Guterres²⁸ naglašava da oporavak od krize izazvane COVIDOM-19 mora dovesti do drugačije ekonomije:

“Sve što radimo tokom i poslije krize mora imati snažan naglasak na izgradnju ravnopravnijih, uključivijih i održivijih ekonomija i društava otpornijih na pandemije, klimatske promjene i brojne druge globalne izazove s kojima se suočavamo.”

Neće biti lako vratiti društvo u koliko-toliko stabilnu socijalnu ravnotežu u dobu oštih političkih i etno-nacionalnih polarizacija i urušavanja institucionalnog kapaciteta donošenjem važnih političkih odluka izvan institucija.

Pored pandemije korona virusa, Strategija se dizajnira pod uticajem niza ograničenja, pri čemu se posebno ističu:

- Smanjenje, starenje, nezaposlenost, neaktivnost, emigriranje, niska obrazovanost i rodna neravnopravnost prihoda stanovništva,

²⁸ Guterres, A. 2020. The recovery from the COVID-19 crisis must lead to a different economy. March 31. Available at <https://www.un.org/en/un-coronavirus-communications-team/launch-report-socio-economic-impacts-covid-19>

- Divergencija dohodaka BiH spram EU i zemalja višeg srednjeg dohotka,
- Nizak obuhvat socijalnim osiguranjem,
- Slab kvalitet i korumpiranost javne uprave i slaba vladavina prava i
- Slab poslovni ambijent, niska produktivnost i niska konkurentnost.

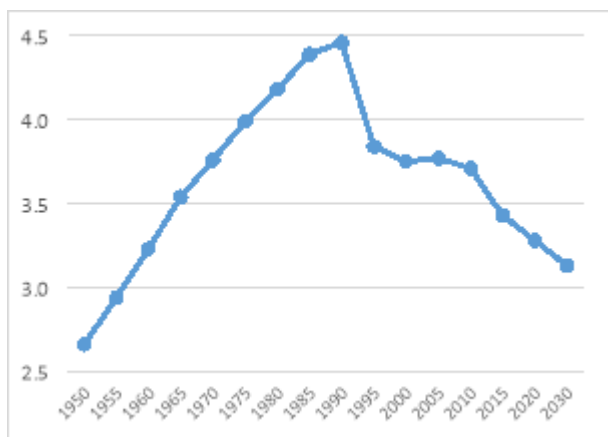
Neposredno nakon II svjetskog rata, fokus strateškog planiranja je bio na industrijalizaciji i rastu. Tokom 1950-tih godina naglasak je stavljen na faze rasta, 1960-tih na strukturnu transformaciju, 1970-tih na teoriju zavisnosti, 1980-tih i 1990-tih na 'Washingtonski konsenzus'. Od 2000-tih dominira pristup zasnovan na Milenijskim razvojnim ciljevima i njihovom sljedniku Ciljevima održivog razvoja.

Fokusiranje strategije razvoja FBiH 2021 - 2027. na ciljeve održivog razvoja, tj. *Agendu UN-a 2030*, odvija se u okviru određenog konteksta koji je pod uticajem ključnih pokretača i ograničenja. Navodimo ih ovdje ukratko, s fokusom na trendove vezane za:

- Stanovništvo, migracije, obrazovanje i ljudski kapital,
- Ekonomski rast i zapošljavanje,
- Socijalnu zaštitu, koheziju, nejednakost, siromaštvo i ranjivost,
- Javni sektor, javne finansije i javne kompanije i
- Upravu, vladavinu prava i ljudska prava.

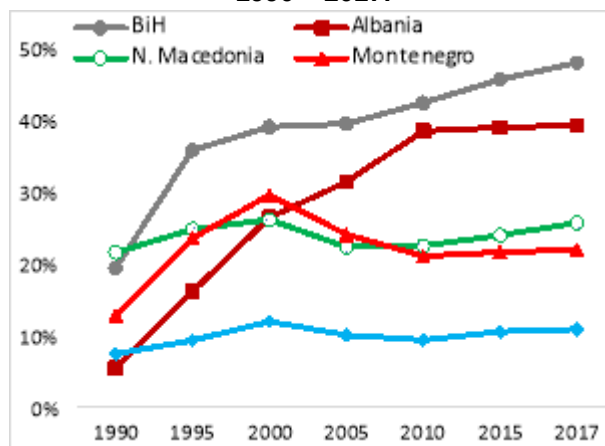
Stanovništvo BiH se smanjuje i stari zbog niske stope fertiliteta²⁹ i snažne emigracije. Broj stanovnika BiH iznosi 3,3 mil. 2019. godine (Graf 1). UNDESA projekcija pokazuje da će broj stanovnika BiH pasti na čak 1,6 mil. do 2100. godine.³⁰

Graf 1: Stanovništvo BiH, 1950 – 2030. (u mil.)

UNDESA podaci o stanovništvu, projekcije. (Projekcije nakon 2015. su prosjeci za sve UNDESA scenarije).

Graf 2: Dijaspore; BiH i komparatori, 1990 – 2017.

UNDP izračuni, na osnovu UNDESA podataka.

Veličina bh. dijasporu iznosi 1,7 mil, od čega se 87,1 % odnosi na Evropu, 10,1 % na Sjevernu Ameriku, 2,6 % na Okeaniju i 0,23 % na ostale dijelove svijeta. Stopa emigracije³¹

²⁹ Žene u prosjeku rađaju 1,3 djece, značajno ispod 2,1 djece neophodnih za očuvanje veličine stanovništva.

³⁰ Za više informacija o metodologiji korištenoj za UNDESA brojke, vidjeti Trends in International Migrant Stock: The 2019 Revision (Documentation).

³¹ Udio iseljenih osoba (emigranata) u ukupnom broju stanovnika.

iznosi 49,5 % i po njoj je BiH ne samo vodeća u regiji (Graf 2) nego i vodeća u Evropi i među vodećim zemljama svijeta (Graf 3).

Graf 3: Evropske zemlje s najvećom stopom emigracije, 2017. (udio u stanovništvu)

Kosovo: procjena

Izvor: World Bank (2019) za stanovništvo, UNDESA (2017) za dijasporu

Na zemlje jugosfere (Slovenija, Hrvatska, Srbija, Crna Gora i Makedonija) otpada 0,87 mil. dijaspori (52,4 %), a na zemlje izvan bivše Jugoslavije 0,79 mil. (47,6 %), pa se može govoriti o bh. dijaspori u užem (dijaspore u jugosferi) i širem smislu (u i izvan jugosfere) (Tabela 1).

Tabela 5: Distribucija dijaspori i njenih doznaka; BiH, 2017. (u %)

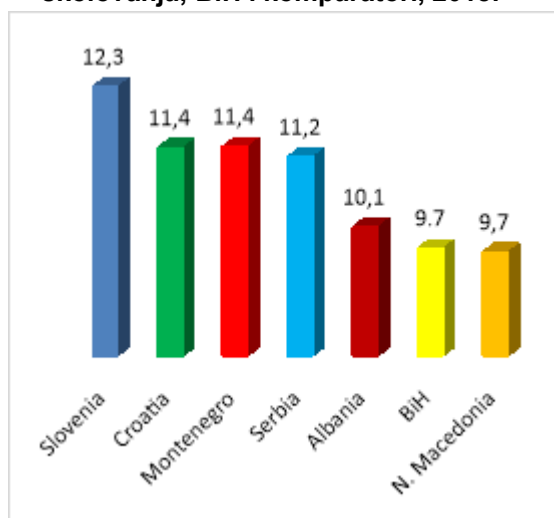
Zemlja	Dijaspore	Doznake
Hrvatska	23,8	28,0
Srbija	20,1	15,8
Njemačka	12,1	10,5
Austrija	10,3	9,6
SAD	7,6	8,6
Slovenija	6,3	7,3
Švicarska	3,6	3,8
Švedska	3,5	3,6
Australija	2,6	2,5
Kanada	2,5	2,0
Crna Gora	1,8	0,5
Danska	1,3	1,2
Norveška	0,9	0,9
Francuska	0,9	0,9
Italija	0,7	0,6
Ostale zemlje	2,3	4,2
Ukupno	100,0	99,8

Izvor: UNDESA, 2017 i World Bank (2019)

Izuzetno snažna emigracija izaziva slabljenje ljudskog kapitala zbog odliva najproduktivnijeg dijela radne snage i negativno utiče na održivost socijalnih fondova. S druge strane, dijaspora (posebno u Njemačkoj, Austriji i SAD-u) može doprinijeti ubrzanju ekonomskog razvoja zbog transfera znanja, vještina, tehnologija, institucija i vrijednosti, kao i doznakama, zahvaljujući kojima se izuzetno niska stopa domaće štednje (čak i negativna u periodu 1996 - 2015.) pretvara u nisku agregatnu štednju.

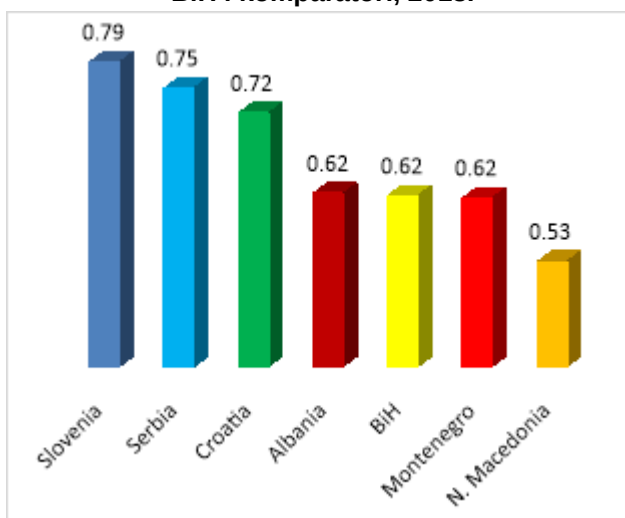
BiH ima prilično nizak nivo obrazovanja stanovništva. Po prosječnom broju godina formalnog školovanja (9,7 godina) u lošijem je položaju i u odnosu na susjedne zemlje. Hrvatska i Srbija imaju 1,7 godina obrazovanja više od BiH (Graf 4), pa time i bolji ljudski kapital (Graf 5).

Graf 4: Prosjek završenih godina školovanja; BiH i komparatori, 2018.

Podaci Ureda UNDP-a za izvještavanje o humanom razvoju (posljednja godina). Obrada Svjetske banke.

Graf 5: Indeks ljudskog kapitala Svjetske banke; BiH i komparatori, 2018.

Podaci Ureda UNDP-a za izvještavanje o humanom razvoju (posljednja godina). Obrada Svjetske banke.

Studija Lanceta iz 2016. godine svrstava BiH na 64. mjesto od 168 zemalja po ljudskom kapitalu (što predstavlja pad s 58. mjesta u 1990. godini) i po ovom indeksu BiH ima nižu poziciju od susjednih zemalja: Hrvatska (32.), Srbija (46.), Crna Gora (48.) i Sjeverna Makedonija (51.).

Izveštaj Evropske komisije iz maja 2019. (*Analitički izveštaj o Bosni i Hercegovini*) navodi da je potrebno posvetiti posebnu pažnju „niskom kvalitetu obrazovanja i nedovoljnoj orijentaciji ka trenutnim i budućim vještinama potrebnim na tržištu rada“.

Prema *Programu internacionalne ocjene učenika* (Programme for International Student Assessment, PISA) iz 2019. godine, koji ocjenjuje stepen u kojem učenici stiču znanje i vještine za postizanje pune participacije u društvu, BiH zauzima 62. mjesto od 79 zemalja, pri čemu su učenici BiH pokazali posebno slabe rezultate u prirodnim naukama.³²

Očigledno je da se BiH suočava s velikim brojem izazova u oblasti obrazovanja, počevši od predškolskog pa naviše. Tako istraživanje iz 2017. godine navodi da 85 % djece uzrasta od

³² OECD (2019). PISA 2018 Results (Volume I) (Summary in English): What Students Know and Can Do. Paris: OECD.

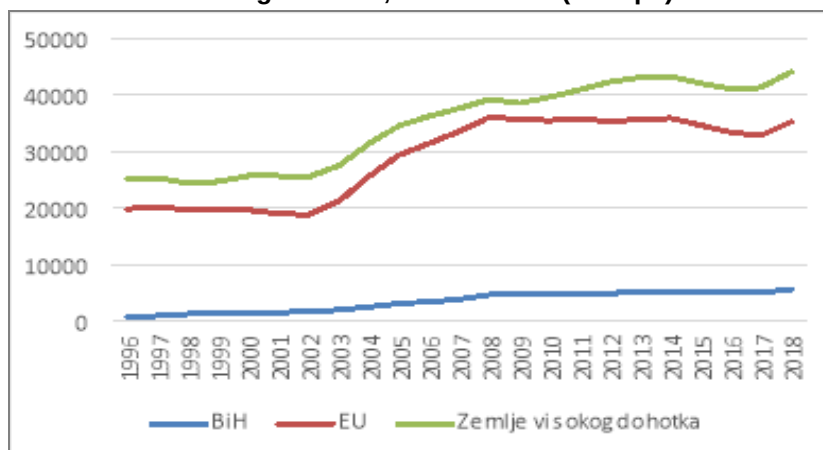
tri do šest godina uopće nema pristup predškolskom obrazovanju,³³ dok je prosjek pristupa u zemljama OECD-a za isti uzrast 86,3 %.³⁴

Prema OECD-u (2018), zemlje Jugoistočne Evrope³⁵ imaju u prosjeku ocjenu 2,5 za dimenziju obrazovanja i kompetencija, što znači da reforma obrazovanja nije provedena.

Nakon uspješnog perioda koji je prethodio globalnoj recesiji, posebno u periodu 2004 - 2007, tokom kojeg je smanjen jaz između dohodaka BiH i EU, kao i između BiH i zemalja višeg srednjeg dohotka, podaci MMF-a pokazuju da se jaz povećao s globalnom finansijskom krizom u periodu 2008 - 2015. godina (Graf 6).

BiH mora povećati stopu rasta BDP-a po stanovniku na barem 7 % godišnje kako bi značajnije smanjila jaz u odnosu na EU i zemlje visokog dohotka (Graf 6).

Graf 6: Ekonomska konvergencija; BiH, EU i zemlje visokog dohotka, 1996 – 2018. (BDP pc)

Izvor: Izračun na osnovu podatka Svjetske banke (2019)

Udjeli štednje i investicija u BDP-u i dalje su niži od udjela koji bilježe susjedne zemlje, zbog čega je BiH u nepovoljnijem položaju kada je u pitanju pristup kapitalu i tehnologijama potrebnim za ubrzanje produktivnosti, konkurentnosti i ekonomskog rasta.

Svega trećina radno sposobnog stanovništva (i samo četvrtina radno sposobnih žena) BiH je zaposlena, dok je stopa zaposlenosti EU-28 za 2018. god. iznad 69 %.

Kreditni rejting BiH je procijenjen na B/stabilni izgledi (Standard & Poor's), što predstavlja najslabiji rejting od svih zemalja regije.

BiH je „još uvijek u ranoj fazi uspostave funkcionalne tržišne ekonomije i ostvarenja konkurentnosti na zajedničkom tržištu“, kako navodi *Mišljenje Evropske komisije o zahtjevu BiH za članstvo u EU* iz maja 2019. godine (str. 10).

U apsolutnom siromaštvu³⁶ je bilo manje od 10 % stanovnika BiH u periodu 2001 - 2011. godina (Graf 7), mada se opaža blago povećanje nakon globalne finansijske krize iz 2008 -

³³ Camović Dž. and Lejla Hodžić L, An analysis of preschool education in Bosnia and Herzegovina: Fairness and equal opportunities for all children, *Sodobna pedagogika/Journal of Contemporary Educational Studies*.

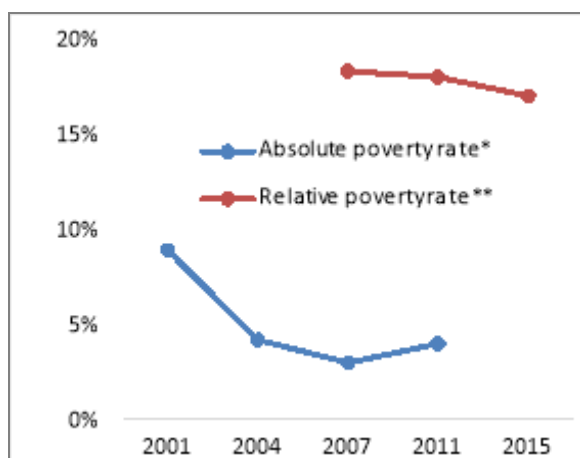
³⁴ https://www.oecd.org/els/soc/PF3_2_Enrolment_childcare_preschool.pdf

³⁵ Albanija, Bosna i Hercegovina, Sjeverna Makedonija, Kosovo, Crna Gora i Srbija

³⁶ Mjereno kao PPP 5,50 USD dnevno, kako preporučuje Svjetska banka za zemlje višeg srednjeg dohotka.

2009. godine. Relativno siromaštvo³⁷ je bilo ispod 20 % tokom 2001 - 2011. godine, s blagim opadajućim trendom.

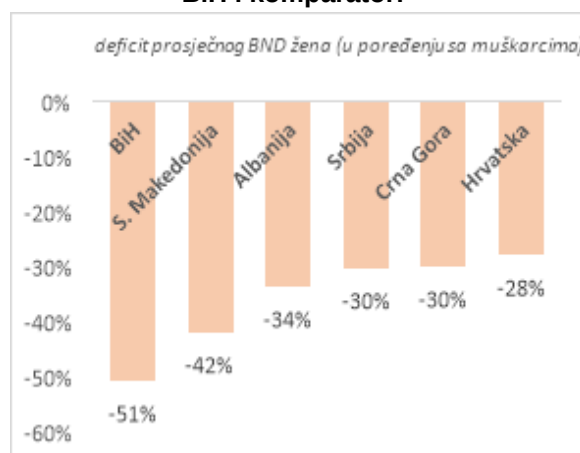
Graf 7: Stope siromaštva; BiH, 2001 – 2015.

* Udio stanovništva koji živi ispod PPP od 5,50 USD dnevno. Podaci Svjetske banke.

** Udio stanovništva koji živi ispod 60 % od srednjeg prihoda. Podaci Svjetske banke.

Graf 8: Rodne nejednakosti u prihodima; BiH i komparatori

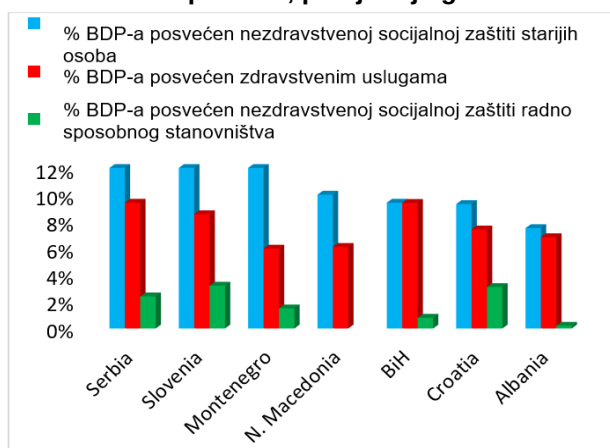

Procjene Ureda UNDP-a za izvještavanje o humanom razvoju 2018. godine

Iako je rodna ravnopravnost na naprednijem nivou u BiH nego kod drugih zemalja srednjeg dohotka, postoje značajni jazovi koje treba uklanjati. Na primjer, prema UNDP-ovom Uredu za izvještavanje o humanom razvoju, jaz između prosječnih prihoda žena i muškaraca najveći je među svim zemljama regije (Graf 8).

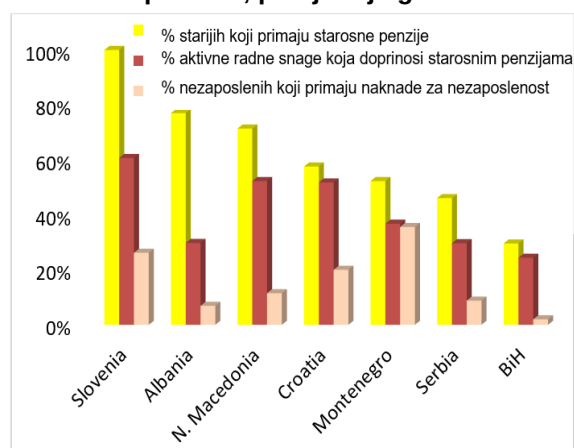
Udio BDP-a za socijalno osiguranje u BiH je visok, posebno za zdravstvo, i relativno se ne razlikuje od udjela pojedinih zemalja članica EU, poput Slovenije i Hrvatske (Grafovi 9 i 10).

Graf 9: Udio BDP-a za socijalnu zaštitu; BiH i komparatori, posljednje godine

UNDP izračuni, na osnovu podataka ILO-a „Svjetski izvještaj o socijalnoj zaštiti 2017-2019“ i Ured UNDP-a za izvještavanje o humanom razvoju

Graf 10: Obuhvat socijalne zaštite; BiH i komparatori, posljednje godine

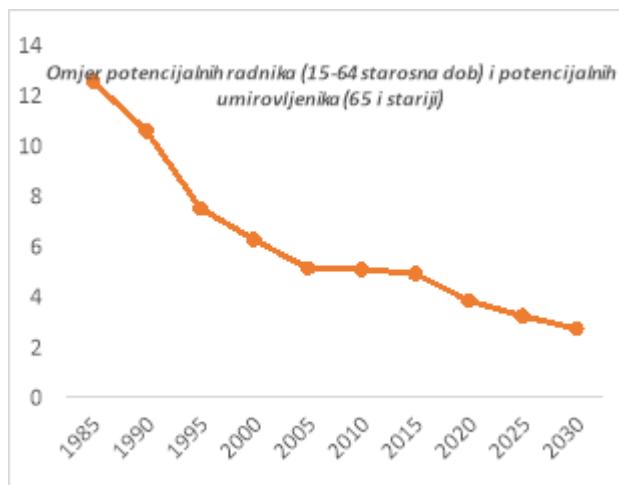
UNDP izračuni, na osnovu podataka ILO-a (za posljednje dostupne godine) „Svjetski izvještaj o socijalnoj zaštiti 2017 - 2019“

Međutim, kada je u pitanju obuhvat građana socijalnim osiguranjem, BiH je u lošijem položaju. Podaci posljednjeg *Svjetskog izvještaja o socijalnoj zaštiti* Međunarodne

³⁷ Stanovništvo s dohotkom ispod 60 % od prosječnog dohotka, prema praksi Eurostata.

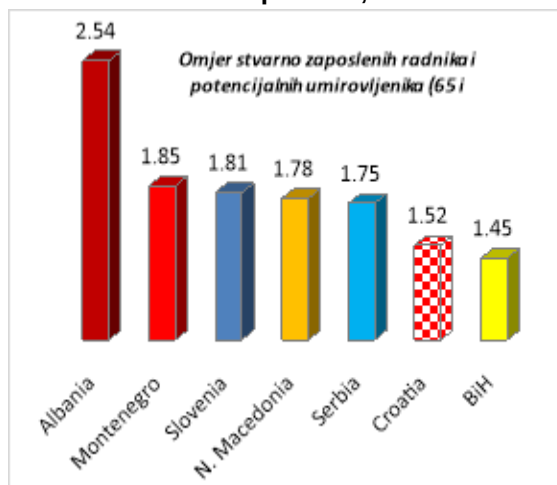
organizacije rada pokazuju da manje od 30 % građana BiH u dobi za odlazak u penziju prima starosnu penziju i da svega 2 % nezaposlenih prima naknadu u slučaju nezaposlenosti.

**Graf 11: „Starenje“ radne snage
(stvarno i projekirano); BiH, 1985 – 2030.**

UNDP izračuni, na osnovu UNDESA podataka i projekcija o stanovništvu (2017.)

**Graf 12: Zaposleni radnici u odnosu na
(potencijalne) penzionere po starosnoj dobi;
BiH i komparatori, 2017.**

UNDP izračuni, na osnovu podataka iz 2017.

Ureda UNDP-a za izvještavanje o humanom razvoju

Omjer potencijalnog broja radnika koji mogu uplaćivati doprinose (osobe u dobi od 15 do 64 godine) i potencijalnih primatelja starosnih penzija u BiH (osobe starije od 64 godine) iznosio je 12,5 1985. god, ali je pao 2015. godine na 4,9. Demografske projekcije UNDESA-e navode da će omjer pasti na 2,7 do 2030. te ispod 2 do 2050. godine (Graf 11).

Starenje stanovništva je uobičajeno u Evropi, no, u BiH je njegov uticaj na sistem socijalnog osiguranja uveliko povećan zbog izuzetno niskih stopa zaposlenosti. Dvije trećine potencijalnih radnika nisu formalno zaposleni i stoga ne uplaćuju doprinose za socijalno osiguranje. Stvarni omjer penzionera i radnika koji plaćaju doprinose fondovima socijalnog osiguranja 2017. godine je bio 1,45 i najniži je u regiji (Graf 12).

Ovi trendovi su prijetnja fiskalnoj održivosti sistema socijalnog osiguranja. Bez bržeg ekonomskog rasta i formalnog zapošljavanja nema povećanja doprinosa fondova socijalnog osiguranja.

BiH zaostaje za zemljama regije po većini indikatora javne uprave, uključujući i indikatore upravljanja Svjetske banke (Graf 13). Međutim, dok tokom posljednje decenije indikatori pokazuju trend poboljšanja kod zemalja regije, to nije slučaj kod BiH.

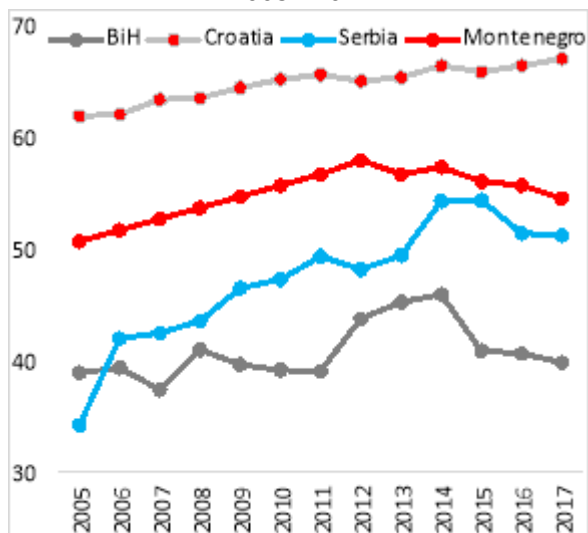
Slično je stanje i s Indeksom percepcije korupcije Transparency Internationala, prema kojem se situacija u BiH u odnosu na susjedne zemlje pogoršava od 2012. god. (Graf 14).

Kvalitet, dostupnost i mogućnost pristupa uslugama javne uprave u BiH i dalje su nezadovoljavajući, posebno za najisključenije grupe stanovništva.³⁸ Anketa percepcije

³⁸ Svjetska banka, Rebalancing Bosnia and Herzegovina: A Systematic Country Diagnostic(2015).

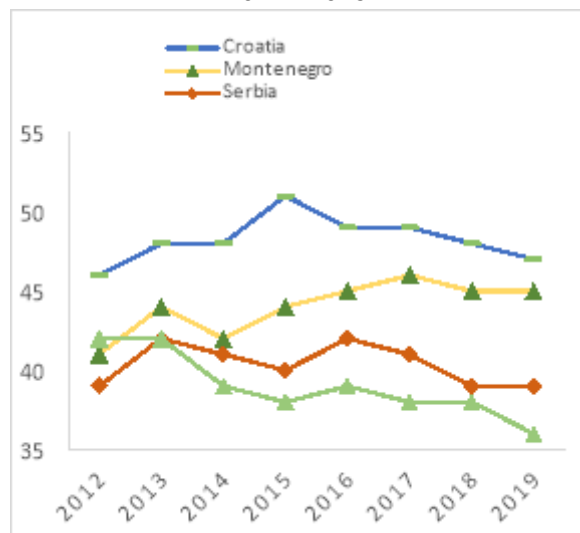
građana iz 2018. godine pokazuje da više od 60 % građana smatra da javna uprava loše funkcioniše i da su joj usluge niskog kvaliteta. Više od 80 % ispitanika se suočilo s korupcijom pri kontaktima s javnim službenicima.

Graf 13: Indikator uprave; BiH i komparatori, 2005 - 2017.

Prosječni bodovi (na skali od 100 bodova) za indikatore Svjetske banke za „djelotvornost vlade“, „regulatorni kvalitet“, „kontrolu korupcije“, „glas i odgovornost“ i „političku stabilnost i nepostojanje nasilja/terorizma“.

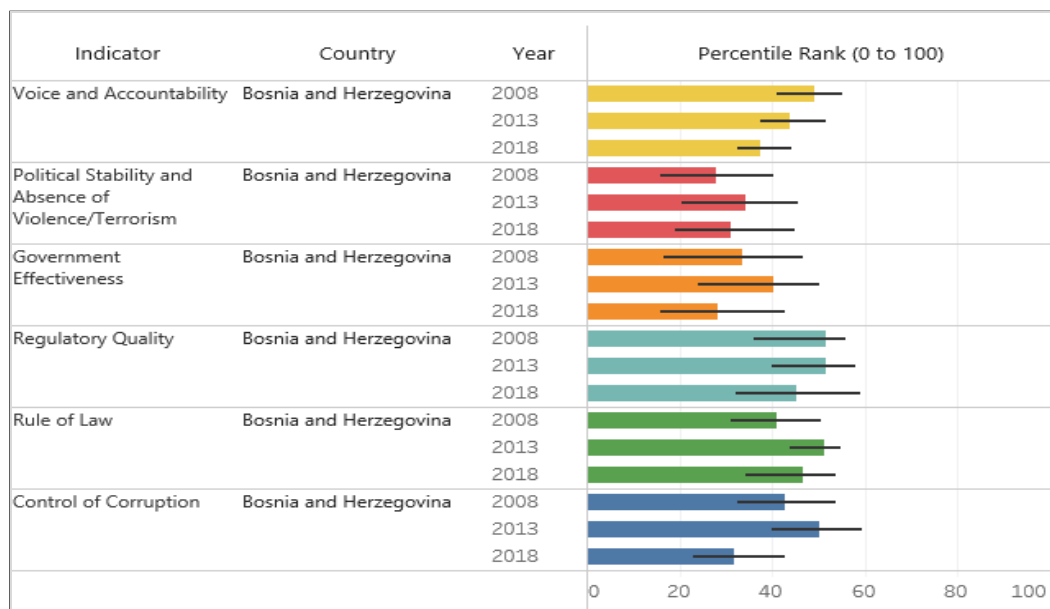
Graf 14: Indikator percepcije korupcije; BiH, 2012 - 2019.

Bodovi (na skali od 100 bodova, veći broj bodova ukazuje na manji stepen korupcije). Izvor: Transparency International.

Prema indikatorima vladavine prava Svjetske banke, BiH je najniže rangirana zemlja regije, prvenstveno zbog neefikasnih vlasti i neslanjanja korupcije (Graf 15).

Graf 15: Indikatori vladavine prava; BiH, 2008 – 2018.

Izvor: (Worldwide governance Indicators, WB 2018)

Prema istraživanju *Konkurentnost u Jugoistočnoj Evropi: Perspektive politika 2018* OECD-a, više od 80% bh. građana smatra da su vlasti neuspješne u borbi s korupcijom. To je i najviši

postotak u poređenju s ostalim zemljama regije. Također se ističe da je budžet institucija za borbu protiv korupcije (kao postotak BDP-a) najniži u BiH i Albaniji.

Najčešća optužba u predmetima korupcije, koje prati OSCE u BiH, je zloupotreba položaja i iznosi skoro polovinu ukupnog broja predmeta.

Izveštaj EU iz 2018. godine o pripremama BiH za pristupanje EU nalazi da je zemlja još uvijek u ranoj fazi reforme javne uprave. *SIGMA Izveštaj o praćenju 2015 - 2017. godine* navodi nedostatke u mehanizmima interne kontrole, javnih nabavki i transparentnosti budžeta.

BiH zaostaje za drugim zemljama u regionu u razvoju informacionog društva općenito, a posebno kada je riječ o spremnosti e-uprave. Prema podacima UN-a, od ukupno 193 zemlje, BiH se nalazi na 105. mjestu po razvijenosti e-uprave i zauzima posljednje mjesto u Evropi.

Prema *Lakoći poslovanja* Svjetske banke za 2020. godinu, BiH zauzima posljednje mjesto u Evropi. Štaviše, od tranzicijskih zemalja Evrope i Centralne Azije jedino je Tadžikistan lošije rangiran.

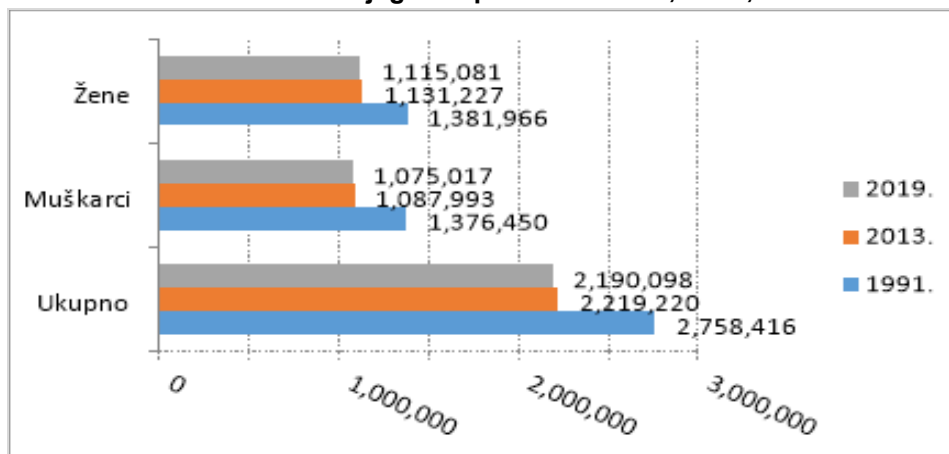
BiH stoji izuzetno loše zbog velikih barijera ulasku u poslovanje - osnivanja firme (184. mjesto od 190 zemalja), dobijanja građevinske dozvole (173. mjesto), te plaćanja poreznih obaveza (141. mjesto).

Prema *Izveštaju o globalnoj konkurentnosti* (Global Competitiveness Report) za 2019. godinu Svjetskog ekonomskog foruma, jedino su Tadžikistan i Kirgistan od zemalja Evrope i Centralne Azije lošije rangirani od BiH. BiH je slabo konkurentna zbog izuzetno niske inovativne sposobnosti, tj. nedostatka prominentnih istraživačkih institucija, posebno zbog neulaganja u istraživanja i razvoj.

Federacija BiH

Prema Federalnom zavodu za statistiku, ukupan broj stanovnika FBiH sredinom 2019. godine iznosio je 2,19 mil. U periodu 2013 - 2019. broj stanovnika se smanjivao po prosječnoj stopi od 0,2 % (Graf 16).

Graf 26: Stanovništvo i njegova spolna struktura; FBiH, 1991 – 2019.

Izvor: (FZS, 2018) Obrada: (Federalni zavod za programiranje razvoja, 2020)

Osnovne promjene u strukturi stanovništva ogledaju se u smanjenju nataliteta i udjela mlade populacije (u dobi od 0 do 14 godina), te starenju stanovništva. Prema popisu stanovništva iz 2013. godine, indeks starenja FBiH je iznosio 79,9 % i bio je dvostruko viši od granične vrijednosti.

Stiliziran profil domaćinstva FBiH je pretežno ruralan (52,4 %), s prosječno 3,09 članova i s prosječno 1,71 djece.³⁹

Ljudski kapital u FBiH nije snažan zbog niskog obuhvata stanovništva obrazovanjem, slabog kvaliteta obrazovanja i nerazvijenog uspostavljenog cjeloživotnog učenja.

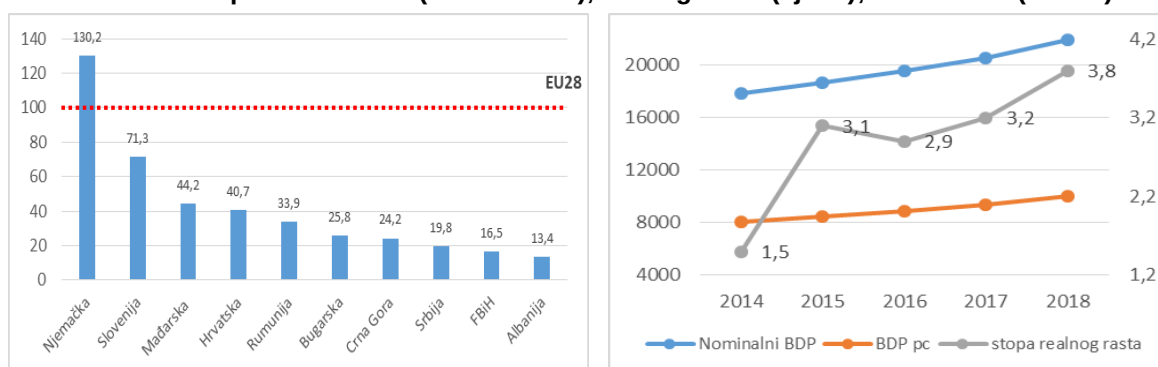
Od 1.862.272 stanovnika starijih od 15 godina, srednju školu je završilo 952.320 ili 51,1 % (broj žena sa završenom školom - 405.039). Visokoškolsko obrazovanje je imalo 188.110 stanovnika (broj žena sa VSS - 98.249). Bez ikakvog obrazovanja bilo je 82.724 stanovnika ili 4,4 % (broja žena bez ikakvog obrazovanja - 69.089).

Obrazovanje nije na zadovoljavajućoj nivou, između ostalog, i zbog nedostatka opreme u obrazovnim institucijama. U *Studiji razvoja IT sektora u Kantonu Sarajevo* se navodi: „U osnovnom obrazovanju opremljenost škola informatičkom opremom je neujednačena, čak ni svi kabineti informatike nemaju wi-fi konekciju. U srednjem obrazovanju informatička oprema koja se koristi u nastavnom procesu je zastarjela s obzirom na to da postoje informatički kabineti s opremom starom više od 10 godina“ (Strik Consulting d.o.o. Sarajevo, 2017).

Prema Anketi o obrazovanju odraslih u FBiH iz 2017. godine, u formalnom i neformalnom obrazovanju osoba u dobi od 25 do 64 godine učestvovalo je svega 8,1 % odraslih osoba (56,44 % muškarci i 43,56 % žene). Međutim, unapređenje cjeloživotnog učenja bi pomoglo ženama i muškarcima svih dobnih grupa da drže korak s tehnološkim napretkom i drugim promjenama koje se dešavaju usljed ubrzanog nestanka određenih poslova i stvaranja novih.

U Federaciji BiH u 2018. godini ostvaren je BDP u iznosu od 21.984 miliona KM i nominalno je veći za 7 % u odnosu na prethodnu godinu. Stopa realnog rasta BDP-a iznosi 3,8 %. BDP po glavi stanovnika u 2018. godini iznosi 10.010 KM i u periodu od 2014. do 2018. godine nominalno je rastao po prosječnoj godišnjoj stopi od 5,6 %. U odnosu na prosjek EU-28, BDP po glavi stanovnika u FBiH, uz Albaniju, ima najnižu vrijednost, i u 2018. godini iznosi svega 16,5 % EU prosjeka.

Graf 17: BDP po stanovniku (EU-28 = 100), 2018. godina (lijevo); rast BDP-a (desno)

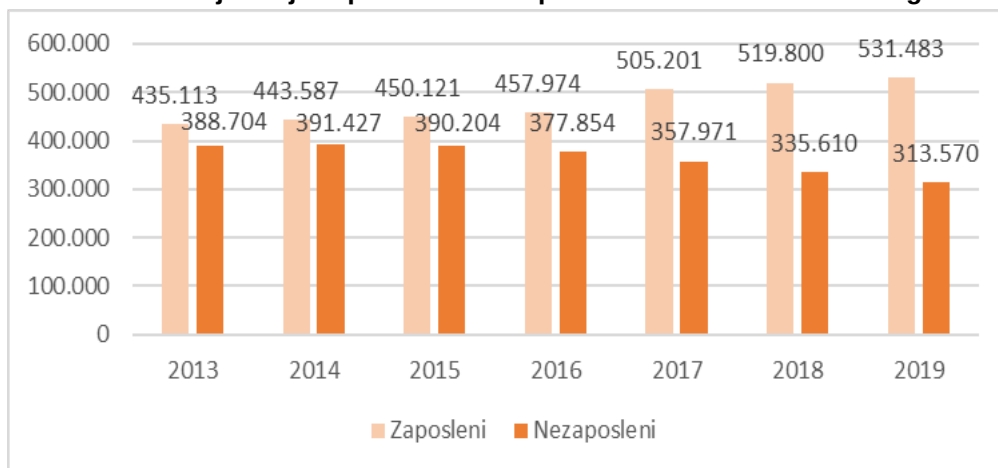
Izvor: EUROSTAT, FZS

³⁹ <http://fzs.ba/index.php/popis-stanovnistva/popis-stanovnistva-2013/konacni-rezultati-popisa-2013/>

U 2019. godini u FBiH je ostvaren BDP u iznosu od 23.130,7 mil. KM i nominalno je viši za 5,2 % (stopa rasta realnog BDP-a iznosi 2,6 %) u odnosu na prethodnu godinu.

Prosječan broj zaposlenih (registrirana zaposlenost) u FBiH u 2019. godini iznosio je 531.483 (222.516 žena), što je u odnosu na 2018. godinu više za 11.683 ili 2.25 %. Stepenn zaposlenosti iznosio je 42 % (mjereno u odnosu na radno sposobno stanovništvo prema metodologiji Eurostata – registrirana zaposlenost).

Graf 18: Kretanje broja zaposlenih i nezaposlenih u FBiH 2013 - 2019. godina

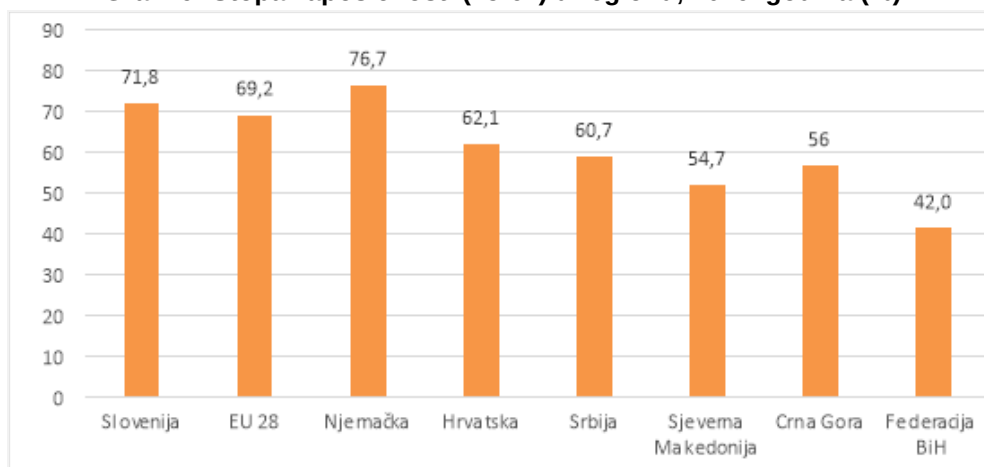

Izvor: (Federalni zavod za statistiku, 2019)

Napomena: U 2017. godini došlo je do promjene metodologije utvrđivanja broja zaposlenih i prešlo se na podatke Porezne uprave FBiH

FBiH ima najnižu stopu zaposlenosti⁴⁰ u okruženju. Stopa zaposlenosti u FBiH je značajno manja od evropskog prosjeka (69,3 %). Od zemalja u širem regionu, Njemačka je imala najvišu stopu zaposlenosti (76,7 %), dok je od zemalja regija, najvišu stopu zaposlenosti u 2019. godini imala Slovenija (71,8 %).

Graf 19: Stopa zaposlenosti (15-64) u regionu, 2019. godina (%)

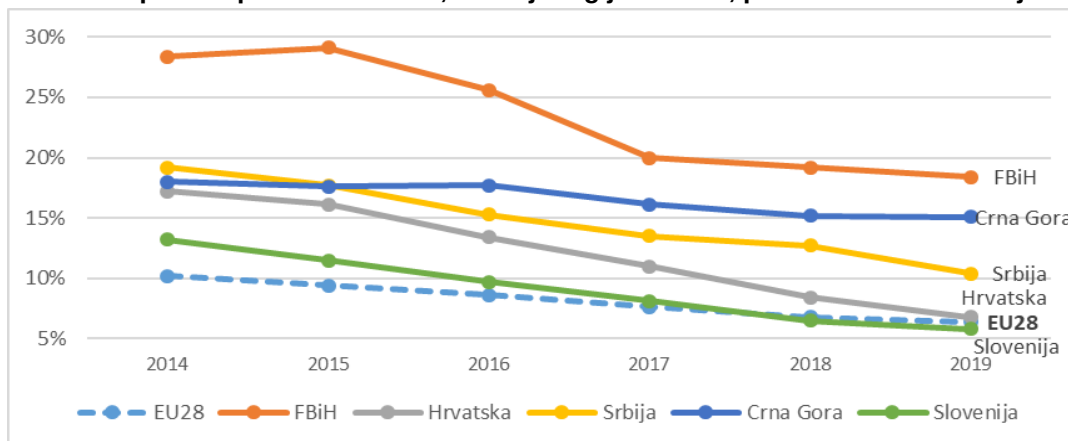
Izvor: (Eurostat, FZS 2020)

⁴⁰ Stopa zaposlenosti prosjeka EU-28 u 2019. godini iznosi 69,3 %, Bugarske 70,1 %, Rumunije 65,4 %, Mađarske 70,1 % i Slovačke 68,4 %.

Stopa registrirane nezaposlenosti, mjerena kao odnos broja registriranih nezaposlenih osoba i radne snage (zaposleni + nezaposleni), u FBiH u 2019. godini iznosi 37,1 %, što je za 2,1 pp niže u odnosu na 2018. godinu.

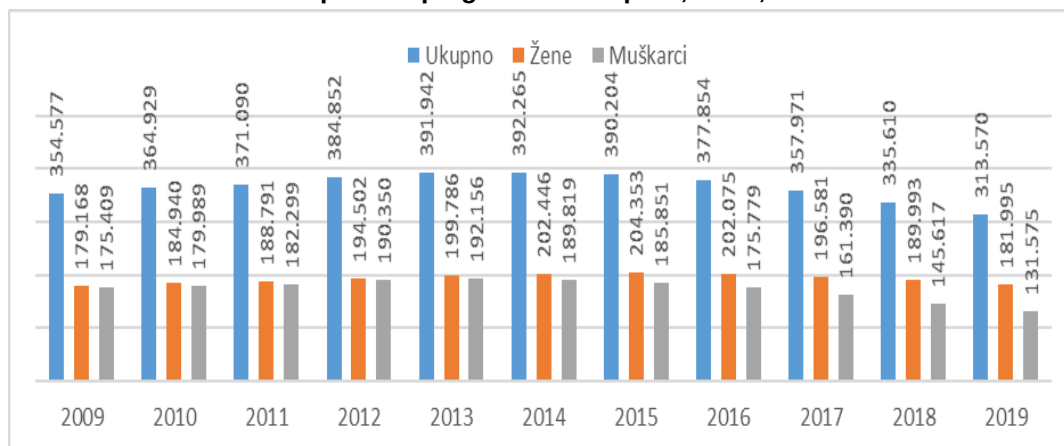
Stopa nezaposlenosti, prema metodologiji Ankete o radnoj snazi, je među najvišim u odnosu na zemlje regije i EU. U 2019. godini ukupna stopa anketne nezaposlenosti u FBiH iznosi 18,4 % (stopa nezaposlenosti žena je bila 21,7 %), znatno je viša u odnosu na Srbiju (10,4 %), Crnu Goru (15,1 %), Hrvatsku (6,8 %) ili prosjek EU 28 (6,4 %).

Graf 20: Stope nezaposlenosti FBiH, zemalja regije i EU-28, prema Anketi o radnoj snazi

Izvor: EUROSTAT, FZS, RZS, DZS, MONSTAT

Graf 21: Nezaposleni po godinama i spolu; FBiH, 2009 – 2019.

Izvor: (FZS); Obrada: (FZZPR)

Prema studiji *Dijagnoza tržišta rada*,⁴¹ nezaposlenost mladih u FBiH je ozbiljan problem, pa je i emigriranje razumljiva posljedica. Prema tom istraživanju, značajan broj IK obrazovanih je 2013. godine emigrirao, a procijenjena šteta po tom osnovu je minimalno 200 miliona KM.

Posljedično, visoka je strukturna nezaposlenost u FBiH (4/5 nezaposlenih čeka posao duže od godinu dana), čemu doprinose slabe obrazovne institucije, kao i slabo obučeni pojedinci i firme. Naime, nedovoljno se uvažava da se proces učenja i sticanja znanja odvija na nivou pojedinca, firme i društva.⁴²

⁴¹ Halilbašić M, Domljan V. i Oruč N, *Dijagnoza tržišta rada*, Ekonomski institut Sarajevo, 2015, str. 55.

⁴² Halilbašić M, Domljan V. i Oruč N, *Dijagnoza tržišta rada*, Ekonomski institut Sarajevo, 2015, str. 60.

Prema procjeni Bit Alijanse, bh. IT sektor se trenutno suočava s nedostatkom od oko 6.000 osoba, čime se propušta mogućnost godišnjeg dohotka od oko 1,5 mlrd. KM, kao i smanjenje stope nezaposlenosti i zadržavanja značajnog broja mladih u zemlji. Sadašnji sistem obrazovanja ne može zadovoljiti deficit u radnoj snazi IT sektora ni za 30 godina.

Dosadašnji razvoj IT industrije u BiH je rezultat inicijativa privatnih kompanija uz podršku dijasporu, ali je daljnji razvoj, kao i ostvarenje punog potencijala, nemoguć bez sistemske institucionalne podrške.

S druge strane, postoji izvjestan broj nezaposlenih mladih IK stručnjaka, što ukazuje na neusklađenost tržišta rada, jer obrazovne institucije nude znanja i vještina koje ne traže poslodavci.

U strukturi izvoza industrije FBiH dominiraju proizvodi nižeg stepena prerade (sirovine i poluproizvodi). Prema međunarodnoj klasifikaciji ekonomske namjene proizvoda, industrijski materijali čine 47,3 % ukupnog izvoza FBiH (Tabela 6).

Tabela 6: Izvoz prema ekonomskoj namjeni proizvoda; FBiH, 2014 – 2018. (u 000 KM)

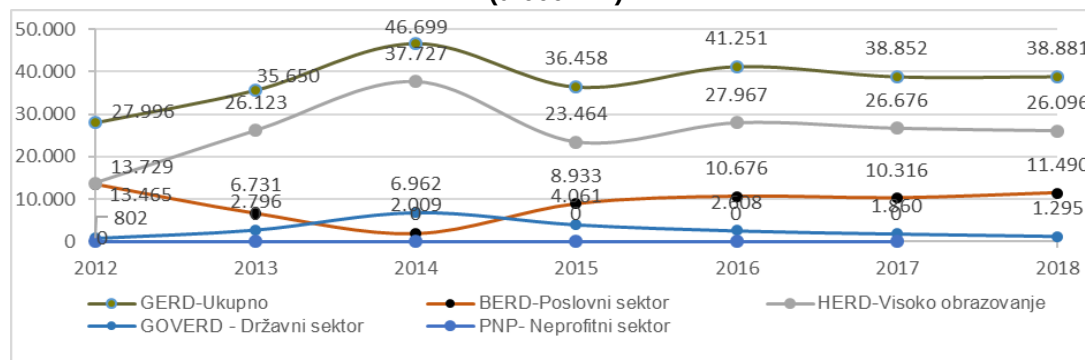
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
Ukupno	5.778.906	6.148.081	6.259.782	7.257.136	7.912.225
Hrana i piće	249.518	367.351	361.325	389.962	358.170
Industrijski materijali	2.994.172	3.070.318	2.985.539	3.509.893	3.745.418
Goriva i maziva	388.516	395.013	441.369	507.030	672.679
Kapitalni proizvodi (osim prevoznih sredstava), dijelovi i pribor	501.521	526.181	527.064	662.100	744.126
Prevozna sredstva, njihovi dijelovi i pribor	421.272	444.783	437.985	446.549	480.332
Proizvodi za široku potrošnju	1.132.239	1.210.400	1.336.608	1.548.873	1.707.629
Proizvodi, drugdje nespomenuti	91.668	134.035	169.892	192.729	203.871

Izvor: Federalni zavod za statistiku

Struktura zaposlenosti industrije u 2018. god. sa stanovišta tehnološke intenzivnosti bila je: 58,0 % u oblastima niske tehnološke intenzivnosti, 30,4 % u srednje niskim, 10,5 % u srednje visokim, te svega 1,1 % u oblastima visoke tehnološke intenzivnosti.

Struktura zaposlenosti i izvoza pokazuju da je stepen razvoja tehnologije FBiH vrlo nizak. Razlozi su nepostojanje istraživačko-razvojne i inovacione (IRI) politike, niska ulaganja u istraživanja i razvoj (Graf 22) i mali broj istraživačkih organizacija i istraživača. Jednostavno, nizak nivo tehnologije odražava nizak nivo razvijenosti istraživačko-razvojnog sektora.

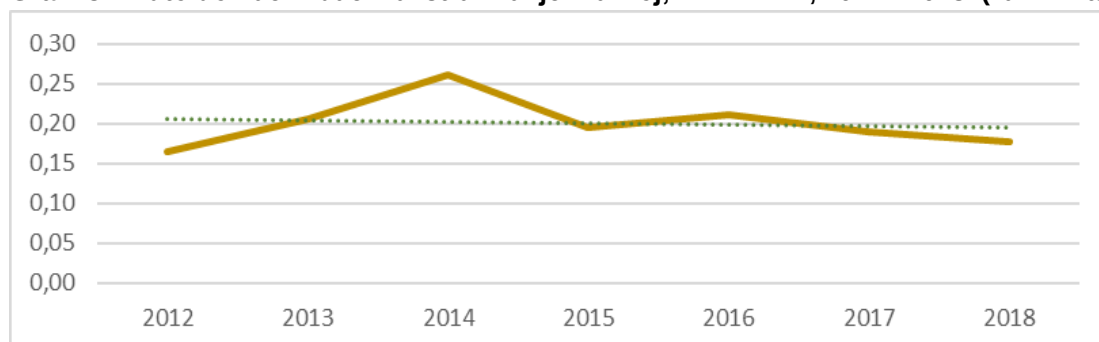
Graf 22: Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj po sektorima; FBiH, 2012 - 2018. (u 000 KM)

(Federalni zavod za statistiku, 2018) Obrada: (Federalni zavod za programiranje razvoja, 2019)

U 2018. godini ulaganja u istraživanje i razvoj su iznosila 38,9 mil. KM i bilježe neznatan rast u odnosu na 2017. godinu. Bruto izdaci su bili najveći u oblastima prirodnih nauka, inženjerstva i tehnologija (60,16 %).

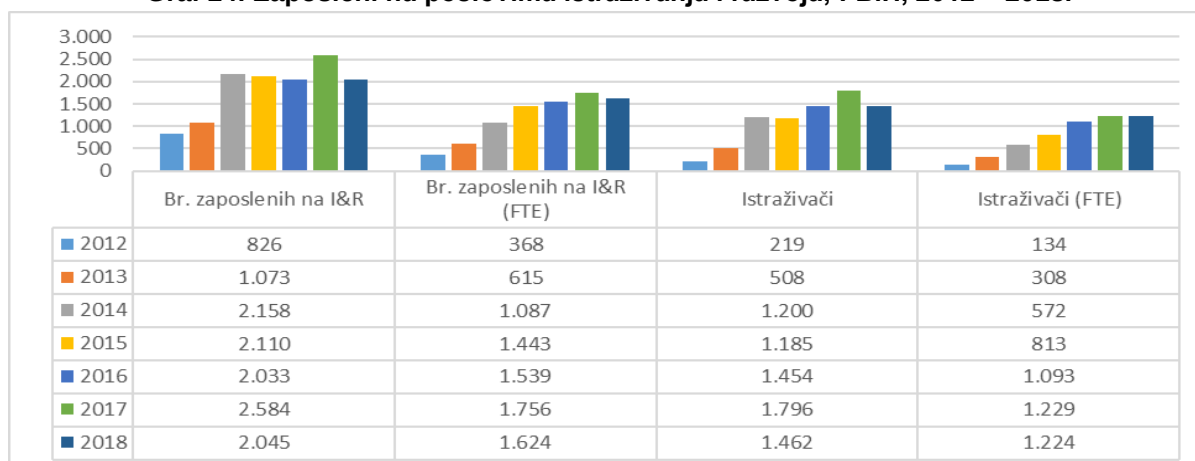
Graf 23: Bruto domaći izdaci na istraživanje i razvoj; BiH i FBiH, 2012 - 2018. (% BDP-a)

Izvor: (Federalni zavod za statistiku, 2019) Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

Bruto domaći izdaci za istraživanje i razvoj u FBiH kao udio u BDP-u FBiH iznosili su 0,18% u 2018. godini i manji su u odnosu na prethodnu godinu, kada su iznosili 0,19%.

Graf 24: Zaposleni na poslovima istraživanja i razvoja; FBiH, 2012 – 2018.

(Federalni zavod za statistiku, 2019) Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja, 2020)

U 2018. godini je bilo 2.045 ukupno zaposlenih na poslovima istraživanja i razvoja,⁴³ što je u odnosu na 2012. godinu (826) više za 147,6 %, dok je u odnosu na 2017. godinu manje za 539 zaposlenih. U 2018. godini ukupno je bilo 1.462 istraživača (557,45 istraživača - FTE na milion stanovnika), što je za 1.243 više u odnosu na 2012. godinu (219), dok je u odnosu na 2017. godinu manje za 334.

Površina zaštićenih područja FBiH u odnosu na površinu BiH iznosi 1,65 %. Prema ciljevima *Konvencije o biološkoj raznolikosti*, koju je BiH ratificirala 2002. godine, planirano je zaštititi 16 % područja.

Šume su izuzetno važan prirodni resurs u FBiH, kojima je, osim šumskih požara, najveća prijetnja bespravna sječa. Kvalitet zemljišta i tla se narušava površinskim kopovima i eksploatacijom mineralnih ruda. Poljoprivredno zemljište se smanjuje zbog nekontrolirane urbanizacije i odlaganja otpada na plodnom poljoprivrednom zemljištu. Erozijska izazvana

⁴³ Istraživači, stručni saradnici, tehničko osoblje, rukovodeće osoblje, ostalo osoblje.

vodom je sve prisutniji problem. U rijekama u regijama s razvijenijom industrijom postoje visoke koncentracije nitrata, dok su prisutna zagađenja vodotoka naselja otpadnim vodama, azotom i fosforom u poljoprivredi i drugim specifičnim opasnim supstancama iz procjednih voda deponija, zbog čega se mora provoditi prikupljanje i prečišćavanje otpadnih voda radi zaštite površinskih i pozemnih voda.

U FBiH je posljednjih godina sve izraženiji problem zagađenosti zraka. Postojeći Registar postrojenja i zagađivača ne sadrži potpune podatke o emisiji zagađenja, ne postoje precizne liste operatera postrojenja obaveznih dostaviti podatke o emisiji zagađujućih materija u zrak, ne postoje kriteriji za odabir metode mjerenja emisije zagađujućih materija u zrak u zavisnosti od vrste, tipa i kapaciteta postrojenja i nisu dovoljno efikasne kontrole mjerenja emisija zagađujućih materija u zrak.

Trend povećanja ukupnog broja registriranih putničkih automobila i onih starijih od 15 godina značajno doprinosi povećanju emisija CO₂ pri vrlo niskoj ekološkoj normi emisija. U 2019. god. 57,4 % registriranih putničkih motornih vozila bilo je starije od 15 godina, što negativno utiče ne samo na sigurnost saobraćaja, nego i na okoliš, udaljavajući FBiH od propisanih standarda EU o pitanju emisija štetnih ispušnih gasova (Tabela 3).

Tabela 7: Broj i starosna struktura putničkih motornih vozila; FBiH, 2012 – 2019.

	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
do 2 god.	11.786	8.853	7.143	7.174	8.887	10.249	10.875	11.106
3-5 god.	25.086	22.127	22.998	21.419	17.739	16.394	18.6683	21.538
6-10 god.	83.303	80.043	73.105	69.123	69.643	66.696	60.652	64.748
11-15 god.	121.817	149.041	175.343	186.043	168.075	156.691	157.503	152.692
više od 15 god.	223.765	222.280	220.988	232.500	270.592	297.322	318.524	336.781
Udio vozila starijih preko 15 god. u ukupnom broju vozila	48,0 %	46,1 %	44,2 %	45,0 %	50,6 %	54,3 %	56,3 %	57,4 %
UKUPNO	465.757	482.344	499.577	516.259	534.936	547.352	566.237	586.865

Izvor: FZS

Radi smanjenja potrošnje fosilnih goriva i poboljšanja zaštite okoliša, ključno je povećanje korištenja energije iz obnovljivih izvora. Emisija CO₂ po stanovniku u BiH u 2014. godini iznosila je 6,2 tone, dok je prosjek EU bio 6,4 tone.⁴⁴

Rudarstvo, koje je važan sastavni dio energetskeg sektora, prouzokuje negativne efekte na okoliš, jer se u većini rudnika otpadne vode ne prečišćavaju.

Okolinski kapital slabi i zbog nerazvijenosti komunalne infrastrukture širom FBiH, što utiče na stanje površinskih i podzemnih voda, kao i javno zdravlje, te čini neefikasnim vodosnabdijevanje i tretman otpadnih voda, tretman čvrstog otpada i reciklažu, snabdijevanje toplotnom i električnom energijom, energetske efikasnost objekata itd.

Redovno ispitivanje kvaliteta vode prakticira se samo u velikim vodovodima (preko 40 % stanovništva se snabdijeva iz vodovoda koji ne vrše nikakvu kontrolu ispravnosti), a i u tim slučajevima provode se standardna ispitivanja ograničenog broja parametara. Određeni broj

⁴⁴ <https://data.worldbank.org/indicator/EN.ATM.CO2E.PC?locations=EU-RS-ME-MK-BA-XK-AL>

javnih vodovoda u nekim periodima godine ne zadovoljava osnovne potrebe korisnika za vodom, pa dolazi do redukcija isporuka. Gubici vode iznose 48.8 %.⁴⁵

Samo nekoliko općina u FBiH ima postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, pa se one u pravilu ispuštaju direktno u vodne tokove. Najviše otpadnih voda potiče iz domaćinstava (67,9 %) (FZS, 2018).

Otpad je općenito jedan od najvećih problema okoliša u FBiH jer se odlaže na neadekvatan način i kao takav predstavlja rizik za okoliš i zdravlje ljudi. Recikliranje se slabo prakticira. Gotovo sav komunalni otpad se odlaže na deponijama, pa je odlaganje skoro jedini način zbrinjavanja komunalnog otpada. Zbog niske javne svijesti o adekvatnom upravljanju otpadom, postoje i brojna nelegalna odlagališta. Zbog nedostatka adekvatnih postrojenja za obradu i odlaganje, otpad iz proizvodnih djelatnosti i medicinski otpad često završavaju na postojećim općinskim odlagalištima otpada.

Energetsku efikasnost treba povećavati zbog više razloga, a jedan izuzetno važan je neophodnost smanjenja negativnog uticaja na okoliš. FBiH ima velik potencijal za ostvarivanje ušteda u finalnoj potrošnji energije, naročito u sektoru zgradarstva, koje sudjeluje s oko 58 % u finalnoj potrošnji energije.

Kroz princip „prvo energetska efikasnost“, EU je potvrdila da je energetska efikasnost evropski najznačajniji izvor energije. No, implementacija *acquisa* u oblasti energije u BiH ne odvija se propisanim dinamikom. Mnogi rokovi su već istekli, pa je Sekretarijat Energetske zajednice EU pokrenuo postupke protiv BiH zbog povrede ugovornih obaveza. Otvoreno je više postupaka, a pokrenuti su prvenstveno zbog izostanka transponiranja zahtjeva iz Trećeg energetskog paketa i obavještanja Energetske zajednice EU o poduzetim mjerama, neispunjavanja obaveza iz Direktive 2006/32/EZ o energetske efikasnosti u krajnjoj potrošnji i energetskim uslugama, izostanka transponiranja i implementacije obaveza koje se odnose na smanjenje emisije sumpor dioksida pri sagorijevanju teških loživih ulja i tečnih naftnih goriva.⁴⁶

Tempo dekarbonizacije ekonomije FBiH je vrlo spor, iako se udio kapaciteta postrojenja za proizvodnju električne energije iz OIEiEK-a značajno povećava. U 2012. godini taj je udio iznosio 1,0 %, a 2018. god. 4,9 %. Ako se ovome još dodaju i hidroelektrane u sastavu EPBiH i EPHZHB, onda ukupni kapaciteti koji koriste OIE iznose 54,7 %.

U proizvodnji električne energije najviše je zastupljena proizvodnja iz termoelektrana (uglavnom sagorijevanjem uglja), koja čini, u prosjeku za period 2012 - 2018, oko 62,8 % ukupne proizvodnje. Proizvodnja iz hidroelektrana, u prosjeku za isti period, čini oko 34,3 % proizvodnje, dok proizvodnja iz OIE-a u prosjeku iznosi 1,4 % ukupne proizvodnje.

⁴⁵ https://database.ib-net.org/country_profile?ctry=38&years=2018,2017,2016,2015,2014&type=report&ent=country&mult=true&table=true&chart=false&chartType=column&lang=en&exch=1

⁴⁶ Koliko ovo odudara od globalnih trendova može se zaključiti na osnovu toga da je na 25. Konferenciji o klimatskim promjenama UN-a (COP-25), održanoj 2-13. 12. 2019, predsjednik Evropskog vijeća Charles Michel iznio ambiciju da Evropa postane prvi klimatski neutralan kontinent do 2050. god. Istovremeno se na COP-25 preko 500 kompanija javno obavezalo da će ubrzati smanjenje emisija stakleničkih gasova i svesti ih na nulu do 2030. godine, 20 godina ranije u odnosu na cilj postavljen Pariškim sporazumom na COP-21.

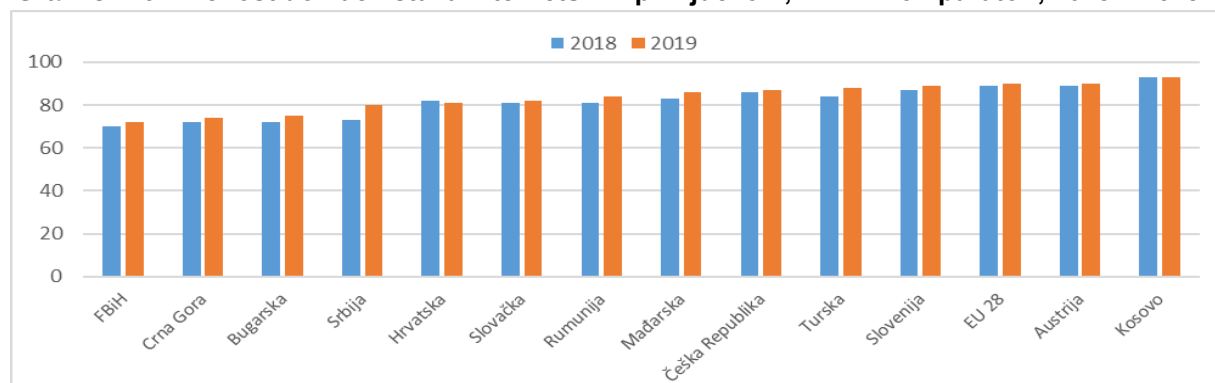
Kao strateški izazov za idući period potrebno je definirati razvoj termo portfelja s obzirom na očekivani rast potrošnje i snižavanje sati rada pojedinih blokova. Ključni izazovi koji utiču na razvojna opredjeljenja termo sektora su: (i) stari termo blokovi pri kraju životnog vijeka, s niskom efikasnošću i bez sistema za odsumporavanje i denitrifikaciju, zbog čega ne zadovoljavaju ekološke standarde i (ii) neefikasnost poslovanja rudnika uglja.

Ne vrše se nova istraživanja nalazišta uglja, postojeća nalazišta su sve dublja, uslovi za rad sve teži, prisutna je prekomjernost zaposlenih u rudnicima, ogroman je zaostatak otkrivke, veliki su akumulirani gubici, tromi su i nefunkcionalne organizacije rudnika, veliki je broj invalida rada, što sve opterećuje cijenu proizvodnje uglja u uslovima kada je cijena električne energije sve niža.

U pogledu izgradnje hidroelektrana i drugih kapaciteta za OIE, potrebno je doći do objektivnih pokazatelja u pogledu kapaciteta i izvodljivosti pojedinih projekata (uraditi Studiju hidroenergetskog korištenja vodotokova). Dodatno, stvaranje strateškog okvira za veće iskorištavanje HE i ostalih OIE potencijala podrazumijeva i otklanjanje niza administrativnih i finansijskih barijera za ovakve projekte.

FBiH zaostaje u odnosu na zemlje regije i Evrope i kada su u pitanju informaciono-komunikacione tehnologije. U FBiH 72 % domaćinstava posjeduje internetski priključak, pa ne zaostaje mnogo za Crnom Gorom (74 %), ali je značajno ispod nivoa ostalih zemalja okruženja i prosjeka EU (90 %).

Graf 25: Pokrivenost domaćinstava internetskim priključkom, FBiH i komparatori, 2018 – 2019.

Izvor: FZS, EUROSTAT

U FBiH u 2019. godini bilo je registrirano 505.533 internetskih pretplatnika, od čega najveći broj pretplatnika xDSL pristupa i kablovskog interneta (86,9 %), pri čemu se bilježi pozitivan trend povećanja zastupljenosti ovih tehnologija. Kada je u pitanju brzina prenosa podataka, najveći broj pretplatnika pristupa brzinom većom od 10 Mbit/s.

Broj mobilnih korisnika na 100 stanovnika iznosi 106 % u 2019. godini. Operatori u zemljama okruženja pružaju usluge mobilnog interneta na mrežama 4. generacije. BiH zaostaje za zemljama regija po tom osnovu, kao i u implementaciji 4G+ tehnologije, koja omogućava znatno veće brzine prenosa informacija.

U FBiH nije usvojena strategija za razvoj e-vlade i ne postoji tijelo odgovorno za razvoj informatičkog društva. Jedan od razloga za to je činjenica da se FBiH do sada oslanjala na državnu strategiju i tako se dovela u izuzetno nepovoljan položaj.

Zakon o elektronskom potpisu, usvojen 2006. godine, još uvijek se ne primjenjuje. Nepostojanje elektronskog potpisa primorava građane da pribavljaju potrebne dokumente na dosadašnji način, što značajno umanjuje efikasnost javnih usluga i povećava troškove građana i poslovnih subjekata.

I pored velikog privatizacijskog vala državnih preduzeća u 80-im i 90-im godinama prošlog vijeka, od početka ovog vijeka raste svijest da je prisustvo države i državnih preduzeća u pojedinim industrijama potrebno, pa se javljaju procesi renacionalizacije, posebno u mrežnim djelatnostima (vodsnabijevanje, kanalizacija i sl.). Poslije 2005. godine broj državnih preduzeća na globalnoj nivou se udvostručio. Industrije u kojima dominira prisustvo državnih preduzeća imaju status strateških industrija.

Istraživanje *Unapređenje dobrog upravljanja u javnim preduzećima u BiH* TI ističe da su transparentnost organizacione strukture i informacije o poslovanju javnih kompanija na izrazito niskom nivou. Nadalje, planovi i dokumenti koji su dostupni ne posjeduju neophodan kvalitet koji bi omogućio uvid u uspješnost poslovanja, nivo ostvarenja ciljeva, te, na kraju, i ostvarivanje javnog interesa.

Ured za reviziju institucija u FBiH (2018) opisuje zapošljavanje u javnim kompanijama ovako: „... javna preduzeća su rijetko objavljivala informacije o zapošljavanju, kako bi ih učinili dostupnim svim tražiocima posla. Izostao je i odgovarajući nadzor nad zapošljavanjem u javnim preduzećima, kao i posredovanje u zapošljavanju između osoba koje traže zaposlenje i javnih preduzeća koja imaju potrebu za radnom snagom“.⁴⁷

Veće plaće u javnom sektoru nego u privatnom (što nema pokrića u produktivnosti), u kombinaciji s nepotpunim informacijama o zapošljavanju u javnom sektoru, vode politički motiviranom zapošljavanju. U sektorima energije, transporta i telekomunikacija dominiraju preduzeća u javnom vlasništvu, koja imaju preveliki broj zaposlenih i često ostvaruju gubitke, što predstavlja bitne vanredne fiskalne rizike koji se trebaju rješavati unapređenjem korporativnog upravljanja, restrukturiranjem, privatizacijom i/ili stečajevima/likvidacijom. Značajna fiskalna sredstva odlaze na subvencije preduzećima u državnom vlasništvu, od kojih većina ostvaruje gubitke.

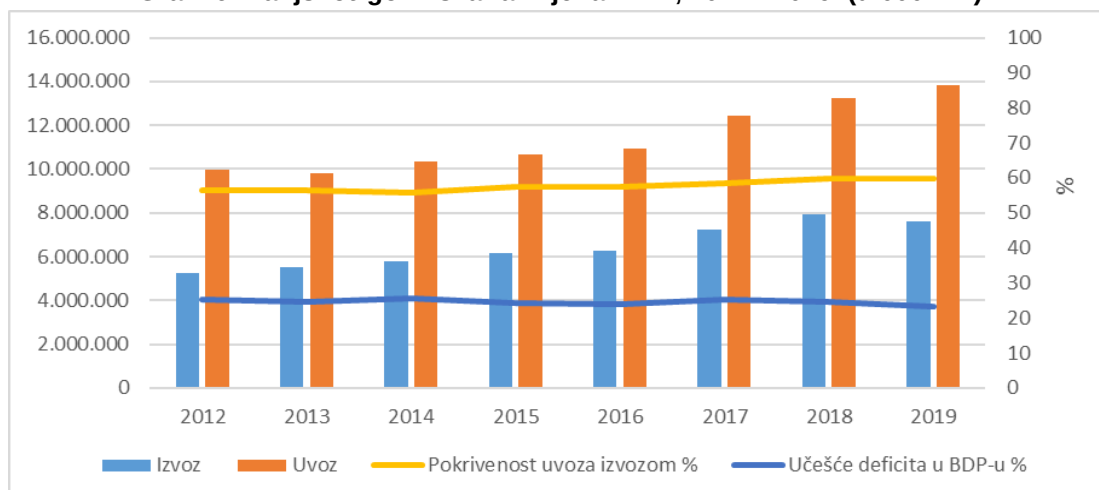
Posljedica lošeg načina upravljanja je neefikasnost državnih preduzeća u FBiH, što ima direktne reperkusije na cjelokupnu ekonomiju zemlje.

Imajući u vidu da (F)BiH ne koristi instrumente politike usmjerene na eksterno uravnotežavanje ekonomije,⁴⁸ ne iznenađuje da FBiH ima vanjskotrgovinsku neravnotežu od 1996. godine. Udio trgovinskog deficita u BDP-u FBiH u 2019. godini iznosio je vrtoglavih 23,2 % (Graf 26).

⁴⁷ Ured za reviziju institucija u FBiH, *Izveštaj revizije učinka transparentnosti zapošljavanja u javnim preduzećima FBiH*, juni 2018.

⁴⁸ Makroekonomske politike BiH su, prvenstveno zbog režima valutnog odbora, svedene na indirektnu fiskalnu politiku (indirektne poreze). Makroekonomske politike FBiH svedene su na direktnu fiskalnu politiku (direktne poreze).

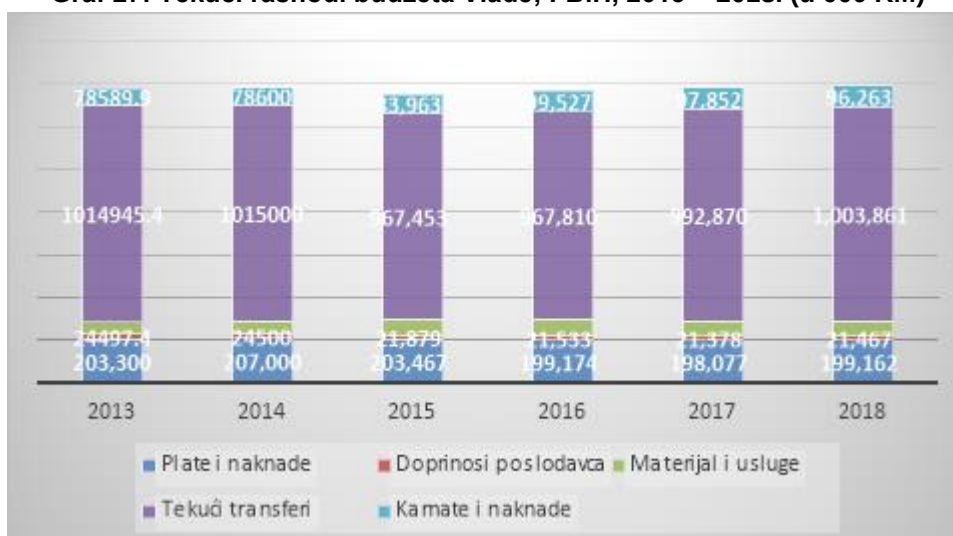
Graf 26: Vanjskotrgovinska razmjena FBiH, 2012 - 2019. (u 000 KM)

Izvor: Federalni zavod za statistiku, 2020; Obrada: Federalni zavod za programiranje razvoja

Vlada FBiH ima i internu neravnotežu, kako pokazuju stope nezaposlenosti i fiskalni deficiti. Na primjer, budžet Vlade FBiH je tokom perioda 2012 - 2018. bio deficitaran.⁴⁹ Veličina ukupnih tekućih rashoda budžeta Vlade FBiH je gotovo nepromijenjena tokom perioda 2012 - 2018. godina. Prosječna godišnja stopa rasta u tom periodu je iznosila 0,7 %. U strukturi tekućih javnih rashoda,⁵⁰ koji su u 2018. godini iznosili 1,4 mlrd. KM, najveći udio imaju tekući transferi (1,0 mlrd. KM ili 72 %), a u sklopu njih oni za PIO/MIO (252,8 mil. KM), invalidnine (281,6 mil. KM) i za neratne invalidnine (139,6 mil. KM) (Graf 27).

Graf 27: Tekući rashodi budžeta Vlade; FBiH, 2013 – 2018. (u 000 KM)

Izvor: Federalno ministarstvo finansija, 2019.

U periodu 2012 – 2017. god. postoji opadajući trend ulaganja u razvojne projekte. U posljednje četiri godine sredstva za ove namjene dosegala su maksimalno 0,19 % BDP-a,

⁴⁹ Razlika prihoda i rashoda, uključujući otplate dugova.

⁵⁰ Plate i naknade, doprimosi poslodavca, materijalni izdaci, tekući transferi, kamate i naknade.

pa im je uticaj na ekonomski rast bio veoma ograničen. U 2018. godini se ovaj udio povećao na skromnih 0,93 %.

Ukupna konsolidirana javna potrošnja u FBiH (svi nivoi vlasti i fondovi) učestvuje u BDP-u sa 38,0 % u 2018. godini. Ako ovom podatku dodamo i dio kojim FBiH finansira institucije na nivou BiH, ovaj procenat iznosi 40,9. Ilustracije radi, učešće javne potrošnje u BDP-u u dvije najnerazvijenije zemlje u EU, Rumuniji i Bugarskoj, iznosi 35,2 % i 36,5 %.

Temeljita reforma finansijskog sektora, usmjerena na uvođenje novih instrumenata, mehanizama i institucija i IK sektora, te resursi dijaspor⁵¹ mogu biti od ključnog značaja za akceleraciju stope ekonomskog rasta barem na nivo iz perioda 2004 - 2007. Posebno bi bilo važno provoditi digitalizaciju ekonomije i društva i podržavati integraciju većih i brzorastućih malih i srednjih „gazela“ preduzeća u globalne lance vrijednosti. Međutim, nepovoljno poslovno okruženje i izostanak reformi ograničavaju mogućnosti da se to postigne.

U FBiH direktni porezi više učestvuju u finansiranju javne potrošnje od indirektnih poreza za oko 3 pp BDP-a. Pošto su direktni porezi trošak privrednih subjekata, to sasvim jasno i precizno govori o destimulativnom poslovnom ambijentu za ekonomski rast.

U prihodima od direktnih poreza u FBiH, najviše učestvuju doprinosi (44,9 %), pri čemu je ovaj udio najviši u Evropi. Ilustracije radi, udio doprinosa u direktnim porezima u Slovačkoj iznosi 43,3 % (najviše u EU), u Češkoj 43,2 %, a prosjek EU je 31,4 %.

Budući da se stopa zaposlenosti slabo povećava, nema osjetnijeg smanjenja stope siromaštva. Broj siromašnih domaćinstava u FBiH u 2015. godini je iznosio 16 % (po spolu nosilaca domaćinstava muški 15,7 %, ženski 17,0 %) i minimalno se smanjio u odnosu na 2004. godinu, kada je iznosio 18,3 %, i 2007. godinu, kada je iznosio 16,3 %. Stopa siromaštva stanovništva, po Anketi o potrošnji u domaćinstvima iz 2015. godine, u FBiH je iznosila 17,1 % (po spolu muški 17,6 % i ženski 16,6 %).

Osigurati da niko ne bude socijalno isključen podrazumijeva rješavanje nejednakosti između ruralnih i urbanih područja, te nejednakosti između regija/kantona.

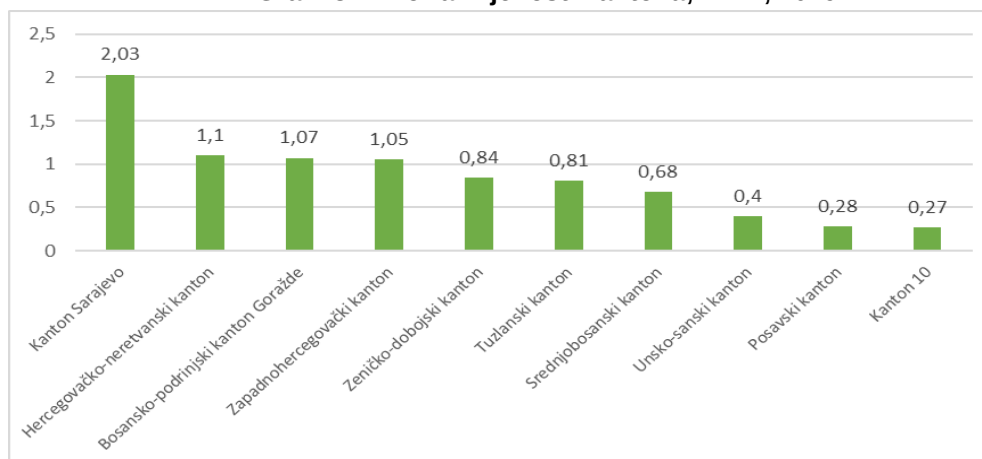
Ruralna spram urbanih područja FBiH karakterizira veća nerazvijenost, veća depopulacija, brže starenje stanovništva, niža obrazovanost, niži nivo zaposlenosti, slabija fizička infrastruktura i vodosnabdijevanje, slabiji pristup javnim uslugama i lošiji socioekonomski uslovi, što ih čini manje poželjnim za život. Na primjer, stope nezaposlenosti mogu biti i 40 % više nego u glavnim urbanim centrima, plate su niže 25 %, a procijenjeni BDP po stanovniku je manji od polovine iznosa u urbanim sredinama.

Migracije s ruralnih prostora u urbana središta konstantne su već decenijama, a trenutno stanje otežavaju i migracije u inozemstvo. Ovi procesi u pojedinim područjima čak i ugrožavaju korištenje resursa, dok generalno doprinose hroničnim problemima poljoprivrede (glavnoj djelatnosti ruralnih područja): niskoj produktivnosti i sporom restrukturiranju sektora.

Neusklađen razvoj regija može se sagledati kroz stepen razvijenosti kantona (Graf 28). Velike diskrepance u razvijenosti kantona ometaju mogućnost provođenja uniformne ekonomske politike i iziskuju intenzivno korištenje politike regionalnog razvoja.

⁵¹ Prema IMF-u, centralnoevropske i istočnoevropske zemlje mogu povećati BDP za 1.4 procentna poena ako privuku sredstva dijaspor (v. Mitra, P., 2016. Addition by Subtraction: How Diasporas Can Boost Home-Country Growth. IMFdirect – *The IMF Blog*, May 18). Za BiH je moguće, imajući u vidu veličine dijaspor i doznaka, to podići na dva procentna poena.

Graf 28: Nivo razvijenosti kantona; FBiH, 2019.

Izvor: FZZPR. Makroekonomski pokazatelji po kantonima FBiH 2019.

Prema mišljenju Ureda za reviziju institucija u FBiH,⁵² “finansijska stabilnost Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje još uvijek nije osigurana, iako je za 2017. godinu iskazan višak prihoda nad rashodima u iznosu od 64.457.082 KM”.

U periodu 2012 – 2019. godina, broj penzionera je rastao po prosječnoj stopi od 1,5 %. U 2019. godini odnos broja zaposlenih i broja penzionera je bio 1,25:1. Odnos broja zaposlenih i broja penzionera je u periodu 2012 - 2019. bilježio rast po prosječnoj stopi od 1,3 %. Rast prosječne mjesečne bruto plate u ovom periodu je rastao po nižoj prosječnoj stopi (1,3 %) u odnosu na rast prosječne mjesečne penzije (2,2 %).

Krajem 2019. godine bilo je 424.009 penzionera, koji čine 19,36 % ukupnog stanovništva u FBiH. Tada je minimalnu penziju od 371,77 KM, koja se isplaćuje po Zakonu o PIO, primilo 248.288 korisnika, a penzije u rasponu od minimalne do zajamčene penzije, koja je u decembru 2019. iznosila 465,87 KM, primilo je 52.813 penzionera. Ove dvije kategorije čine 71 % ukupnog broja penzionera.

Od 2020. godine Federalni zavod za penzijsko-invalidsko osiguranje uvršten je kao budžetski korisnik u Budžet Vlade Federacije BiH, čime je omogućeno izvršavanje uplata i isplata penzija kroz Jedinstveni račun trezora. Time će se osigurati veća transparentnost u trošenju javnih sredstava i stabilnost isplate penzija.

Stepen razvijenosti kantona odražava se, između ostalog, i na obuhvat zdravstvenim osiguranjem, koji se kreće od 102,1 % u Kantonu Sarajevo do 57,3 % u Kantonu 10. U *Izveštaju o zdravstvenom stanju stanovništva i zdravstvenoj zaštiti* (2017) se navodi da „izazov za efikasnu zdravstvenu zaštitu predstavlja izraženi teritorijalni, spolni i starosni disbalans zdravstvenih radnika u Federaciji BiH, koji ukazuje na potrebu strateškog pristupa u razvoju ljudskih resursa u zdravstvenom sektoru“ (Zavod za javno zdravstvo FBiH, 2018, str. 5).

Ukupan akumulirani gubitak javnih zdravstvenih ustanova i zavoda zdravstvenog osiguranja zaključno s 2015. godinom iznosio je 298,2 mil. KM. Kako je u naredne četiri godine ostvarena dobit u javnom zdravstvu u ukupnom iznosu od 266 mil. KM (2016. 34,6 mil. KM, 2017. 97,8 mil. KM, 2018. 85,6 mil. KM i 2019. godine 48,0 mil. KM), smanjen je akumulirani gubitak zaključno sa 2019. godinom na iznos od 32,2 mil. KM.

Neefikasnost javnih zdravstvenih ustanova doprinosi razvoju privatnih zdravstvenih ustanova i porastu finansiranja zdravstva “iz džepa.” Udio privatnih zdravstvenih ustanova u izvorima

⁵² Ured za reviziju institucija u FBiH, Izveštaj o finansijskoj reviziji Federalnog zavoda za mirovinsko i invalidsko osiguranje/Federalnog zavoda za penzijsko i invalidsko osiguranje za 2017. godinu, Sarajevo, juni 2018.

finansiranja zdravstvene zaštite u 2018. godini iznosio je 23,9 %, dok su izdaci domaćinstava “iz džepa” iznosili 29,1 % (Federalni zavod za statistiku, 2019).

Prostorni plan je osnova planiranja u ekonomiji i on određuje dugoročne ciljeve i mjere prostornog razvoja u skladu sa planiranim privrednim, društvenim i historijskim razvojem.

I pored toga što je Prostorni plan FBiH za period 2008 – 2028. godina usvojen od Predstavničkog doma Parlamenta FBiH 2014. godine, Dom Naroda Parlamenta FBiH ga nije prihvatio. To znači da FBiH još uvijek nema usvojen Prostorni plan i na snazi je Prostorni plan BiH za period od 1981 – 2000. godine.

Zbog toga nema saradnje i koordinacije u radu istih i različitih nivoa vlasti u FBiH, ili je ona otežana, u postupku odobravanja projekata i izdavanja dozvola za izgradnju u okviru istog ili različitih sektora, što predstavlja ozbiljnu prepreku izvršenju kapitalnih infrastrukturnih projekata i mogućnosti razvoja.

Prema *Lakoći poslovanja* Svjetske banke za 2020. godinu, BiH zauzima posljednju poziciju u Evropi i nalazi se na 90. mjestu od 190 razmatranih zemalja. Od tranzicijskih zemalja Evrope i Centralne Azije jedino je Tadžikistan lošije rangiran.

Od pojedinačnih indikatora, BiH najlošije stoji u Lakoći početka poslovanja (184. mjesto), dobijanju građevinskih dozvola (173. mjesto) i visini poreznih opterećenja (141. mjesto).

Prema *Izveštaju o globalnoj konkurentnosti* (Global Competitiveness Report) za 2019. godinu Svjetskog ekonomskog foruma, BiH se nalazi na 92. mjestu od 141 razmatrane zemlje. Jedino su Tadžikistan i Kirgistan od zemalja Evrope i Centralne Azije nekonkurentniji od BiH.

DODATAK 4. Rezultat SWOT radionica

Tabela koja slijedi predstavlja rezultat svih SWOT tabela po podoblastima o kojim se raspravljalo na radionicama u procesu izrade Strategije.

Tabela 8: SWOT analiza razvoja - integrirana

SNAGE	SLABOSTI
- Povoljan geografski položaj i blizina EU tržišta - Prirodni resursi (vode, šume, rude) - Stabilna valuta (KM) - Niska stopa inflacije - Trend rasta izvoza (rast pokrivenosti uvoza izvozom) - Pad učešća trgovinskog deficita u BDP-u - Likvidnost bankarskog sektora - Smanjenje javnog duga i pad učešća duga u BDP-u - Pad učešća nekvalitetnih kredita - Usvojen set zakonskih i podzakonskih akata koji reguliraju sistem upravljanja razvojem u FBiH (sistem koordinacije izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama u FBiH) - Tehnološki unaprijeđeno planiranje budžeta - Izvozno orijentiran, konkurentan i ubrzan rast IT sektora u FBiH - Visokokvalificirana i iznadprosječno plaćena radna mjesta u IT sektoru - Institucionalna kapacitiranost FBiH za ulaganja u nabavku opreme i tehničku infrastrukturu preduzeća u IT industriji (npr. Razvojna banka FBiH) - Potencijal Razvojne banke FBiH za transformaciju u tržišnu instituciju (prikupljanje i plasiranje sredstava za razvoj, prakticiranje projektnih finansija itd.) - Potencijali za razvoj ruralnog, avanturističkog, gastronomskog turizma - Postojanje uslova za razvoj različitih vidova turizma kao što su lovni, ribolovni, robinzonski, rekreativni, seoski, tematski - Porast broja stranih turista radi liječenja - Uvezanost i saradnja domaćih univerziteta sa naučnim udruženjima u bh. dijaspori (npr. BHAAS⁵³) - Usvojena zakonska regulativa za obrazovanje odraslih u FBiH - Dostupnost infrastrukture i institucija za obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje (dokvalifikacija, prekvalifikacija i priprema za posao) - Veliki broj izuzetno nadarenih i talentiranih mladih učenika/učenica i studenata u osnovnim, srednjim i visokoškolskim ustanovama	- Trend usporenog rasta BDP-a u FBiH - Visok trgovinski deficit - Budžetski deficit (povećanje deficita u 2018. godini) - Nizak kreditni rejting zemlje - Nizak nivo štednje - Neefikasno trošenje sredstava u javnom sektoru - Nedjelotvoran način upravljanja preduzećima s većinskim državnim udjelom u kapitalu - Nepostojanje strateškog okvira za razvoj digitalne ekonomije u FBiH, uključujući i vještačku inteligenciju - Nedostatak digitalnih vještina u poslovnom, vladinom i nevladinom sektoru (elektronsko poslovanje, digitalni marketing, digitalni finansijski menadžment itd.) - Neusklađen obrazovni sistem sa potrebama tržišta rada kao i globalnim tehnološkim inovacijama (hardware, software, digitalne vještine) - Nekontinuiran razvoj i obrazovanje nastavnog kadra kao i nedovoljna uključenost privrede u istraživačko-razvojne aktivnosti univerziteta - Nedovoljna ulaganja u razvoj IKT-a, te naučno-istraživačke projekte - Nedovršen i nepotpun zakonodavni i strateški okvir za elektronsko poslovanje i elektronsku trgovinu - Nedovoljno razvijena digitalna infrastruktura za razvoj IT sektora - Nepoticajna porezna politika za razvoj kompanija iz IT sektora - Nedovoljna uključenost BiH u velike EU pilot projekte finansirane iz programa za konkurentnost i inovacije - Nedostatak „prevodilačke infrastrukture“, koja osigurava transfer i razvoj tehnologija (fondovi i centri za istraživanja, razvoj i inovacije u FBiH, kantonima i jedinicama lokalne samouprave) - Nepostojanje zakonskog i strateškog okvira o inovacijama, istraživanju i razvoju, te koordinaciji u oblasti inovacija i pametnoj specijalizaciji - Nepostojanje zakonskih rješenja o inovatorima

⁵³ Bosanskohercegovačko-američka akademija umjetnosti i nauka

- Dostupnost infrastrukture za intenzivniju promociju reproduktivnog zdravlja (obrazovni sistem, zdravstvene ustanove i dr.) - Potencijal javnih službi zapošljavanja u posredovanju pri zapošljavanju - Metalni, drveni i tekstilni sektori su značajno razvijeni - Potencijali korištenja otpada iz privrede - Usvajanje Zakona o zaštiti okoliša i Zakona o Fondu za zaštitu okoliša i energetske efikasnost - Napredak u pogledu broja mjernih mjesta i postepenog porasta broja validnih mjerenja kvaliteta zraka u FBiH - Potencijal za korištenje i održavanje potencijala zemljišnih resursa, s ciljem dugoročnog ispunjavanja njihovih privrednih funkcija - Značaj šumskog ekosistema kod ublažavanja posljedica klimatskih promjena, poboljšanja hidrologije vodotokova i zaštite biodiverziteta od poplava i klizišta, smanjenja rizika od požara kao i korištenja potencijala za diverzifikaciju ekonomskih aktivnosti (drvena industrija, lov, ribolov, branje šumskih plodova, turizam s naglaskom na ruralni turizam) - Potencijal šumskih resursa za proizvodnju proizvoda visoke dodane vrijednosti u domaćim kompanijama - Trend rasta energetske obnove zgrada koje su u vlasništvu ili ih koriste organi uprave i javne institucije u FBiH (npr. škole, bolnice) - Poljoprivredni sektor u FBiH (prerada mlijeka, uzgoj ranog voća i povrća) ima internacionalnu konkurentnu prednost kao i niz nepoljoprivrednih ruralnih aktivnosti - Povoljni klimatski uvjeti za razvoj ekološke poljoprivredne proizvodnje (voćarstvo, vinogradarstvo, maslinarstvo, ribarstvo, pčelarstvo, ovčarstvo, peradarstvo, povrtlarstvo, ljekovito bilje i dr.) - Prekogranična saradnja na polju poljoprivredne proizvodnje i ruralnog razvoja - Potencijal za razvoj hladnih lanaca vrijednosti u poljoprivredi - Dobri primjeri preduzetništva u kreativnom sektoru (kinematografija, moda, zanati, muzika i sl.) - Dugogodišnja tradicija proizvodnje i industrijska kultura - Konkurentna cijena rada u odnosu na okruženje - Zakonski uređen pravosudni sistem - Uspostavljen regulatorni okvir za javne nabavke - Dobra povezanost kontinentalnog područja FBiH s pomorskim dijelom - Obnova i izgradnja cestovne mreže	- Nedovoljna zaštita intelektualnog vlasništva (provedba prava, inspekcije, policijska tijela, tužilaštvo, sudovi i dr.) - Neadekvatna zakonska regulativa o finansijskim institucijama, finansijskim mehanizmima i finansijskim instrumentima - Nedovoljna znanja i vještine o funkcioniranju tržišta kapitala (finansijska nepismenost) - Nepotpun i neadekvatan zakonski okvir za pokretanje i zatvaranje novih start-up preduzeća te preduzetničku infrastrukturu - Fiskalno opterećenje rada - Visoka stopa doprinosa po osnovu rada - Visok stepen sive ekonomije - Veliki broj parafiskalnih nameta - Nedovoljna budžetska izdvajanja za razvoj preduzetništva u kreativnom sektoru (kinematografija, institucije kulture i dr.) - Neharmoniziranost postojećih propisa iz domena prostornog planiranja i građenja na svim nivoima upravne vlasti - Administrativne, trgovinske i druge barijere i procedure za izvoz u zemljama i na tržištima na kojima nastupaju i za koje su zainteresirani privrednici iz FBiH - Nedovoljna produktivnost privrednog sektora kao i društva u cjelini - Nedovoljno razvijena preduzetnička infrastruktura na univerzitetima - Nedovoljna pokrivenost i kapaciteti predškolskih obrazovnih institucija - Nedovoljno dostupne i razvijene usluge obrazovanja prema djeci s posebnim potrebama, odraslim osobama s tjelesnim zasnivati i drugim socijalnom ugroženim kategorijama - Visoka stopa nezaposlenosti mladih - Ubrzan odlazak visokoobrazovanih mladih sa porodicama iz FBiH - Nedovoljan i neravnomjeran obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem i uslugama - Dugoročna finansijska neodrživost zdravstvenog sistema u FBiH - Zastarjelost tehnologije zdravstvene zaštite - Trend odlaska zdravstvenih radnika iz FBiH - Nedovoljna zdravstvena pismenost među stanovništvom FBiH - Nedovoljna horizontalna i vertikalna koordinacija zdravstvenog sistema u kriznim javnozdravstvenim situacijama - Nizak stepen nataliteta - Nepostojanje fonda za planiranje porodice kao i optimalnih porodijskih naknada za sve porodilje (zaposlene i nezaposlene) - Neadekvatna populacijska politika - Nedovoljno razvijeni kapaciteti i usluge za rani rast i razvoj djece - Rast cijena prodaje stanova i zakupnina
---	--

- Poticanje većeg udjela kombiniranog i multimodalnog prometa - Zakonodavstvo u oblasti prometa se intenzivno usklađuje (horizontalno/vertikalno u FBiH i sa EU) - Postojanje značajnih domaćih resursa i ekspertize u izgradnji transportne infrastrukture - Sudjelovanje domaćih firmi na izgradnji infrastrukturnih domaćih i međunarodnih projekata - Politička podrška i odlučnost za razvoj održivog sektora transporta - Politička opredijeljenost za usvajanje novog Zakona o podršci porodicama s djecom u Federaciji BiH treba da osigura približno jednake uslove za zdrav i pravilan razvoj sve djece u FBiH - Provođenje aktivne politike zapošljavanja pruža podršku ciljnim grupama nezaposlenih osoba koje su utvrđene kao teže zapošljive, a posebno mladim osobama i ženama - Usvojen Zakon o hraniteljstvu u FBiH - Deinstitutionalizacija korisnika socijalne zaštite - Pad broja maloljetnih korisnika socijalne zaštite - Pad broja maloljetnih korisnika socijalne zaštite ugroženih porodičnom situacijom - Pad broja korisnika invalidske penzije - Zakon o dobrovoljnim penzionim fondovima u FBiH - Politička opredijeljenost za usvajanje Zakona o organizacijama i reprezentativnim organizacijama osoba sa invaliditetom i civilnih žrtava rata - Strategija za unapređenje prava i položaja osoba s invaliditetom u FBiH za period 2016 – 2021. godina - Strategija deinstitutionalizacije i transformacije ustanova socijalne zaštite u FBiH - U sklopu Aktivne politike zapošljavanja, pruža se podrška ciljnim grupama nezaposlenih osoba koje su utvrđene kao teže zapošljive, a posebno mladim osobama i ženama - Uravnotežen portfolijo elektrana (hidro/termo) - Proizvodnja električne energije veća od domaće potrošnje – sigurnost snabdijevanja - Ostvaren napredak u implementaciji pravnog naslijeđa EU i međunarodnih sporazuma - deregulacija i liberalizacija tržišta - Relativno velike količine slatke vode dobrog kvaliteta - Ruralna područja u BiH cestovno povezana sa urbanim područjima	- Nasilje u porodici i društvu, govor mržnje, socijalna isključenost žrtava porodičnog nasilja i dr. - Nedovoljni kapaciteti socijalnih radnika u centrima za socijalni rad - Nepostojanje egzistencijalnog ili socijalnog minimuma koji bi mogao poslužiti kao referentni okvir za identifikiranje osoba koje žive u siromaštvu - Nedostatak urbane infrastrukture za sport - Neravnomjerna i nedovoljna zastupljenost bavljenja sportom na području cijele FBiH - Primarni fokus aktivacijskih i aktivnih mjera zapošljavanja kroz subvencioniranje - Trenutno uređenje socijalne zaštite nije efikasno u smanjenju siromaštva - Nepostojanje posebnih programa socijalne zaštite za izrazito ranjive grupe (osobe sa invaliditetom, djeca u riziku i s razvojnim zasnivati, starije osobe, porodice s troje i više djece itd.) - Nedovoljna međusektorska saradnja, infrastruktura i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite - Rast energetske siromaštva u FBiH - Neadekvatna kapacitiranost inspekcije za zaštitu okoliša - Visok stepen zagađenosti zraka, tla i voda u FBiH - Nedovoljna uključenost zelenih vještina u nastavne planove i programe u osnovnim i srednjim školama - Neusklađeno zakonodavstvo (horizontalno i vertikalno u FBiH kao i sa EU) u oblastima okoliša, komunalne infrastrukture, buke, upravljanja otpadom i dr. - Nepostojanje ekonomske cijene komunalnih usluga i adekvatnog sistema naplate koja će rezultirati povećanjem obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvozom otpada - Značajan broj nelegalnih odlagališta otpada - Neadekvatan sistem odvojenog sakupljanja, reciklaže i ponovne upotrebe komunalnog otpada u FBiH - Visoka emisija zagađujućih materija i stakleničkih gasova - Negativan uticaj sektora transporta na okoliš - Nedovoljna energetska efikasnost MSP-a - FBiH još uvijek nije započela stvaranje zaliha nafte i derivata nafte - Nizak udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije - Niska produktivnost rudnika uglja i slaba konkurentnost termoelektrarnog sektora EPBiH - Nedovoljna pokrivenost stanovništva javnim vodnim uslugama (vodosnabdijevanje, kanalizacija i prečišćavanje otpadnih voda)
---	--

	- Veliki broj nadležnih organa za upravljanje vodama - Nedovoljno razvijena ruralna infrastruktura i dostupnost usluga u ruralnim područjima - Visok stepen korupcije u društvu - Nizak stepen vladavine prava i nepovjerenje građana u pravosudni sistem - Neefikasnost pravosudnog sistema - Nedovoljna i neravnomjerna zaštita ljudskih prava - Percepcija nezadovoljstva stanovništva i privrede uslugama javne uprave - Nefunkcionalna i neracionalna organizacija javnog sektora - Nedovoljna transparentnost u upravljanju javnim finansijama - Nedovoljna racionaliziranost tekućih javnih rashoda i nedovoljan obim i efikasnost javnih investicija - Nedovoljna efikasnost u naplati javnih prihoda - Dugoročna neodrživost PIO sistema
PRILIKE	PRIJETNJE
- Globalni rast digitalne ekonomije - Četvrta industrijska revolucija (robotika, vještačka inteligencija, 5G mreža, internet stvari (eng. IoT), pohrana podataka u oblaku (eng. cloud), genetika i bioinženjering, analitika velike količine podataka (eng. big data) itd.) - Rast globalne produktivnosti usljed transfera i razvoja tehnologija - Saradnja privrede, akademske zajednice i vlada (eng. triple helix) u procesima pametne specijalizacije i inovacija (npr. osnivanje naučno-tehnoloških parkova) - Regionalne berzanske mreže - Različiti štedni i investicioni modeli (privatni investicioni fondovi, koncesije, strana ulaganja, javno-privatno partnerstvo, pristup kapitalu kroz trgovinu vrijednosnim papirima i derivatima, saradnja sa dijasporom, garantni fondovi, fondovi rizičnog kapitala, nebankovni kreditno-depozitni sistemi i kreditno-garantni fondovi (štedionice, štedno-kreditne zadruge, alternativni investicioni fondovi i dr.) - Globalni rast inovativnih start-up preduzeća - Dobre prakse oporezivanja rada u zemljama EU-a i OECD-a - Rast kreativne industrije i njen udio u ukupnoj ekonomiji - Regionalni i globalni festivali kreativnih industrija - Rast globalne potrošnje u turističkom sektoru - Upotreba digitalnih tehnologija u promociji turizma i turističkih atrakcija - Integracija razvojnog koridora Vc u regionalnu i EU mrežu razvojnih koridora	- Regionalna politička i sigurnosna nestabilnost koja utiče na povlačenje stranih investitora - Kibernetički kriminal i prevare - Zakonska regulativa u zemljama EU koja olakšava i potiče zaposlenje stranih radnika - Sigurnosni aspekt migracija (organizirani kriminal, pljačke, narušavanje javnog reda i mira, trgovina ljudima, krijumčarenje ljudi i dr.) - Jačanje antiglobalističkih politika u svijetu - Uticaj globalnih pandemija na zdravlje ljudi i pad globalnih ekonomija (COVID-19, SARS i dr.) - Posljedice klimatskih promjena na ljudsko zdravlje - Štetni prekogranični uticaji na teritoriju i stanovništvo BiH (npr. izgradnja odlagališta radioaktivnog i nuklearnog otpada u susjednim zemljama) - Uticaj poplava, seizmičkih događaja, kosmičkih događaja poput pada kometa i meteorita te šumskih požara na zdravlje, sigurnost i ekonomiju - EU energetska politika dekarbonizacije - EU zakoni koji reguliraju kreiranje i održavanje obaveznih rezervi nafte i naftnih derivata - Globalni oružani rizici i prijetnje (terorizam, sabotaža, građanski nemiri i ratovi itd.) - Balkanske rute trgovine narkoticima, ljudima i drugim nelegalnim proizvodima - Blokada EU fondova usljed neispunjavanja uslova u procesu EU integracija - Globalne devijacije u cijeni energenata (nafta, gas i dr.)

- Primjena novih tehničko-tehnoloških rješenja u razvoju intermodalnog transporta - Međunarodni standardi, certifikati i akreditacijska tijela za ocjenu usklađenosti kvaliteta izvoznih proizvoda - Internacionalizacija i globalni lanci vrijednosti - Blizina i veličina tržišta u zemljama okruženja, Mediterana i EU za izvoz proizvoda i usluga - Popularnost i značaj ekonomske diplomatije u svijetu - Potencijal firmi bh. dijasporu za umrežavanje, institucionalna partnerstva, prenos znanja i investiranje sa domaćim preduzećima - Trend globalnog rasta emisija obveznica za dijasporu - Internacionalizacija visokog obrazovanja (nastava na engleskom jeziku, razmjena akademskog osoblja i studenata sa univerzitetima iz okruženja i EU itd.) - Globalna ekspanzija koncepta preduzetničkih i digitalnih univerziteta - Razvoj STEAM (nauka, tehnologija, inženjerstvo, umjetnost i matematika) obrazovanja u svijetu - Trend rasta promocije zdravog načina života u svijetu - Nove tehnologije u zdravstvu i unapređenje naučno-istraživačkog rada i tehnologija u medicini - Globalni trend rasta samozapošljavanja - Potencijal stranaca za zapošljavanje, posebno u oblastima IT-a, medicine, inženjerstva i elektrotehnike - Dostupnost velikog broja domaćih i međunarodnih fondova za poboljšanje pozicije ranjivih grupa na tržištu rada - Dostupnost novih tehnologija za obradu otpada - Globalni trend rasta cirkularne ekonomije - Globalni ciljevi održivog razvoja – UN Agenda 2030 - Rast zelenih radnih mjesta u svijetu - Globalni trend rasta svijesti o zaštiti okoliša i zdravom načinu življenja - Međunarodni fondovi za projekte integralnog upravljanja vodama i ispunjenje preuzetih obaveza u ovoj oblasti (EU-a, SB-a, GEF-a, UNDP-a, KFW-a, Švicarske, Švedske i dr.) - Rast proizvodnje i potražnje za električnim prevoznim sredstvima - NECP za BiH, kojim će biti postavljeni ciljevi i definirane mjere poticanja programa poboljšanja energetske efikasnosti u periodu od 2021. do 2030. godine - Obligacione sheme energetske efikasnosti	- Pad stope nezaposlenosti u Eurozoni može prouzrokovati dodatni odlazak radnosposobnog stanovništva iz FBiH - Starenje stanovništva - Rast broja penzionera - Neadekvatna finansijska podrška SME sektoru s viših nivoa vlasti - Jačanje konkurencije u zemljama okruženja - Poslovna konkurencija iz zemalja EU - Neprovođenje ili nedovoljno provođenje konvencija i usvojenih dokumenata na nivou države koji se odnose na sprečavanje i borbu protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici - Djelomična izloženost cijenama električne energije na otvorenom tržištu (nesigurnost prihoda) - Nerazvijeno tržište energetske efikasnosti - Nemogućnost praćenja globalnih trendova u ispunjenju međunarodnih obaveza u oblasti zaštite okoliša - Neizgrađenost vodne infrastrukture i izostanak reforme pravnog i regulatornog okvira vodnih usluga u FBiH - Propusti u odobravanju, izgradnji i radu malih hidroelektrana - Porast oboljelih od nezaraznih bolesti (NCD) - Izloženost cijenama gasa na otvorenom tržištu i zavisnost od uvoza
---	---

- Trend rasta zelene ekonomije i ekologizacije u svijetu - Tranzicija energetskeg razvoja na razvoj obnovljivih izvora energije - Implementacija trećeg energetskeg paketa - Dostupnost fondova EU (npr. EU program Coal Regions in Transition) i međunarodnih finansijskih institucija (npr. Svjetske banke) za proces dekarbonizacije energetskeg sektora - Trend rasta agroturizma, ruralnog, avanturističkog i zdravstvenog turizma - Dostupnost velikog broja EU fondova za reformu javne uprave - Evropski statistički sistem (ESS), koji omogućava poređenje, vrednovanje i donošenje valjanih odluka o mjerama potrebnim za unapređenje pojedinih segmenata društvenog života - Dostupnost savremenih tehnika i tehnologija za modernizaciju statističkih procesa - Međunarodni centri za akreditaciju programa cjeloživotnog učenja (EU)	
---	--

DODATAK 5. Detaljan pregled mjera

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije		
Naziv mjere	1.1.1. Uspostaviti javnu digitalnu infrastrukturu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Donijeti strateški i zakonski okvir u oblasti digitalizacije i osigurati digitalnu infrastrukturu koja će omogućiti suvereno upravljanje vlastitim podacima, digitalizaciju javne uprave uz jasnu strategiju i standarde, te smanjenje pojedinačnih troškova nabavke hardvera i softvera. Osigurati održivo i konkurentno privredno i društveno digitalno okruženje.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Širokopojasni internetski promet, mil. GB	323 (2019)	1.000
	Uspostavljen Cloud computing centar	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osiguranje javne digitalne infrastrukture i dostupnosti relevantnih podataka istraživačko-razvojnim organizacijama, fakultetima, te MSP-ima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 31 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2024.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Generalni sekretarijat Vlade FBiH		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, istraživačko-razvojne organizacije, obrazovne institucije, MSP-ovi		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije		
Naziv mjere	1.1.2. Ubrzati digitalnu transformaciju malih i srednjih preduzeća		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Podizati konkurentnosti MSP-a uz koncept e-poslovanja i e-trgovine. Razvijati partnerstvo sa logističkim kompanijama, finansijskim institucijama i drugim potencijalnim partnerima u lancu stvaranja vrijednosti.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	E-trgovina (mikro preduzeća 1-9 radnika)	n/d	n/d
	E-trgovina (mala preduzeća 10-49 radnika)	20 (2019) (BiH)	50
	E-trgovina (srednja preduzeća 50-249 radnika)	22 (2019) (BiH)	50
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje efikasnosti preduzeća koji poslovanje obavljaju na uobičajeni, tradicionalni način.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2,2 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta		

mjere	
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo trgovine, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Razvojna banka
Ciljne grupe	MSP

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije		
Naziv mjere	1.1.3. Unapređivati digitalne vještine stanovništva, posebno vještine usklađene sa potrebama tržišta rada		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati relevantne digitalne vještine kako bi stanovnici koristili javne usluge kao što su e-zdravstvo, e-uprava, digitalne finansije i imali brojne druge koristi od učešća u globalnom društvu znanja. Pratiti potrebe poslodavaca i u tom smislu vršiti obuke kojim će nezaposleni steći digitalne vještine koje se traže na tržištu rada.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% nivoa osnovnih digitalnih vještina pojedinaca	16 (2019) (BiH)	50
	% zaposlenih IKT stručnjaka od ukupnog broja zaposlenih	n/d	n/d
	Digitalne vještine stanovništva	3,70 (2019) (BiH)	5,00
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Podizanje svijesti stanovništva o potrebi usvajanja digitalnih vještina i unapređenja znanja u IKT sektoru.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,3 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija (do uspostavljanja instituta za VI u FBiH)		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, poslodavci		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije		
Naziv mjere	1.1.4. Razvijati vještačku inteligenciju i njenu primjenu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Razvijati inovativna rješenja u oblasti vještačke inteligencije putem Instituta i platforme za VI koja bi bila dostupna akademskoj zajednici, naučno-istraživačkim institucijama, naučno-tehnološkim parkovima, javnoj upravi i privredi.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Uspostavljen institut za VI (vještačku inteligenciju)	Ne (2020)	Da
	Usvojena strategija VI (vještačke inteligencije) FBiH	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje inovativnosti, efikasnosti, ekonomičnosti i transparentnosti rada javne uprave i privrede.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 7,5 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		

Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija (do uspostavljanja instituta za VI u FBiH)
Ciljne grupe	Naučno-istraživačke institucije, istraživači, akademska zajednica, privreda i javni sektor

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.1. Povećavati digitaliziranost ekonomije		
Naziv mjere	1.1.5. Poticati razvoj inovativnih digitalnih rješenja i kompanija u softverskoj djelatnosti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Promovirati i stimulirati istraživanja i inovacije u IKT industriji poticajnom poreznom politikom za kompanije iz IT sektora i povoljnim kreditiranjem putem Razvojne banke, te promovirati IT zanimanja kao zanimanja budućnosti.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% godišnje promjene broja preduzeća u IT sektoru	10,7 (2019)	20,0
	% godišnje promjene broja zaposlenih u preduzećima IT sektora	18,5 (2019)	30,0
	% učešća bruto dodane vrijednosti IT sektora u BDP-u	1,2 (2019)	4,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osiguranje rasta i razvoja IT preduzetništva i start-up kompanija u softverskoj industriji. Pozicioniranje IT sektora kao najperspektivnijeg i najbrže rastućeg sektora u FBiH.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 32 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Federalno ministarstvo finansija, Razvojna banka		
Ciljne grupe	Kompanije u softverskoj industriji		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija		
Naziv mjere	1.2.1. Podržavati istraživačko-razvojne i inovacijske aktivnosti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati adekvatnu finansijsku podršku inovacijskim i R&D aktivnostima kako u privatnom tako i u javnom sektoru FBiH. Osnažiti razvoj JPP-a u oblastima istraživanja, razvoja i novog industrijskog dizajna, te stimulirati osnivanje razvojnih centara i instituta u privredi, zajedno sa akademskom zajednicom. Osigurati adekvatnu logističku i finansijsku podršku i pristup kapitalu za nove tehnologije.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% bruto domaćih izdataka za istraživanje i razvoj u poslovnom sektoru u BDP-u	0,05 (2018)	0,90
	% tehnološki inovativnih preduzeća	39,74 (2018)	60,00

	Donesen zakon o inovacijama	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje produktivnosti i konkurentnosti domaće privrede, što utiče na povećanje kvaliteta i vrijednosti proizvoda i smanjenje troškova proizvodnje.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 155,1 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo finansija, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Privredna komora, Udruženje poslodavaca		
Ciljne grupe	Privredni sektor, akademska zajednica		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.2. Podržavati transfer i razvoj tehnologija		
Naziv mjere	1.2.2. Podržavati povezivanje privrede i naučno-istraživačkih institucija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Omogućiti preduzećima pristup i korištenje istraživačko-razvojne infrastrukture, te kroz strateško partnerstvo sa istraživačko-razvojn timer institucijama razvijati nove proizvode i tehnologije, ali i zajedno učestvovati u projektima EU. Pravno regulirati status inovatora i kadrovski osnaživati/osnivati naučno-tehnološke parkove kao rezultat zajedničke saradnje ili pojedinačnih investicija.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Prijava patenata za EPO prema prioritetnoj godini	n/d	n/d
	Broj patenata, rezidenti	84 (2018) (BiH)	200
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Stvaranje ambijenta koji potiče saradnju privrede i istraživačke zajednice, te uključivanje privrede, univerziteta, zavoda, ministarstava i naučnih instituta u zajedničke projekte i procese pametne specijalizacije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 140,5 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Privredna komora		
Ciljne grupe	Privredni sektor, univerziteti, naučni instituti		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora		
Naziv mjere	1.3.1. Olakšati i ubrzati procese ulaska u poslovnu aktivnost i izlaska iz nje		
Opis mjere sa okvirnim područjima	Ukloniti prepreke ulasku u poslovnu aktivnost i izlasku iz nje, kao i prepreke obavljanju preduzetničke aktivnosti.		

djelovanja*			
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Pokretanje poslovne aktivnosti, rang	184/190 (2019) (BiH)	100/190
	Finansiranje malih i srednjih preduzeća, rang	106/141 (2019) (BiH)	70/141
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rast broja privrednih subjekata, što doprinosi rastu zaposlenosti i ekonomskom rastu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 31,2 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2023.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta za obrte, a Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije za privredna društva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo finansija, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Razvojna banka, privredne komore, Udruženje poslodavaca, Federalno ministarstvo pravde, FERK, elektroprivrede, kantonalne vlade, općinski sudovi, JLS-ovi		
Ciljne grupe	Privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora		
Naziv mjere	1.3.2. Rasteretiti privredu smanjenjem fiskalnog opterećenja rada		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Rasteretiti privređivanje smanjenjem stopa doprinosa po osnovu rada, a javne prihode kompenzirati efikasnijim prikupljanjem poreza, te porezima građana i drugim porezima koji ne opterećuju privrednu aktivnost. Kontinuirano raditi na smanjivanju parafiskalnih nameta i njihovom eventualnom ukidanju kao dio šire reforme na svim nivoima vlasti u FBiH.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Porezni klin na minimalnu bruto platu u FBiH, %	31,3 (2019)	27,0
	Porezni klin na prosječnu bruto platu u FBiH, %	38,3 (2019)	34,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rasterećenje privrede na održiv način na bazi neutralnog principa kako bi se izbjegli poremećaji u javnoj potrošnji, što doprinosi poreznoj konkurentnosti, a time i ukupnoj konkurentnosti privrednih subjekata.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 13 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2022.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo finansija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo finansija, Porezna uprava FBiH, ESV		
Ciljne grupe	Privredni sektor, zaposlenici		

Veza sa strateškim	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ
---------------------------	-----------------------------------

ciljem			
Prioritet	1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora		
Naziv mjere	1.3.3. Podržavati razvoj preduzetništva kreativnog sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kroz projekte podrške i porezne olakšice podržati razvoj kreativnog sektora. Osigurati adekvatna finansijska sredstva, prostor, opremu i radionice za obrazovne institucije koje se bave kreativnim sektorom, te osigurati njihovo povezivanje sa poslovnim sektorom.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Bruto dodana vrijednost u kreativnoj i kulturnoj industriji, u 000 KM	472.190 (2018)	800.000
	Broj zaposlenih u kreativnoj i kulturnoj industriji	16.355 (2019)	25.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvoj kreativnog sektora će doprinijeti ekonomskom rastu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 24 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo kulture i sporta, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo finansija, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, dizajn centar (nakon njegovog osnivanja)		
Ciljne grupe	Privredni sektor, kreativna industrija, obrazovne institucije		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora		
Naziv mjere	1.3.4. Podržavati razvoj preduzetništva turističkog sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Razvijati projekte povećanja prihoda od turizma, povećavanja broja dolazaka/noćenja i projekte aktiviranja novih turističkih proizvoda veće dodane vrijednosti. Osigurati podršku u promociji i opremanju turističkih atrakcija.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% bruto dodane vrijednosti područja djelatnosti I - Djelatnosti pružanja smještaja te pripreme i usluživanja hrane (hotelijerstvo i ugostiteljstvo) u BDP-u	2,2 (2018)	2,5
	Prosječni izdaci po putovanju, KM	n/d	n/d
	% godišnje promjene broja noćenja	13,6 (2019)	15,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijeđeni uslovi za razvoj turizma.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 30,3 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, turističke zajednice, Federalno ministarstvo kulture i sporta, Razvojna banka, privredne komore
Ciljne grupe	Turistički i ugostiteljski sektor, preduzetnici, stanovništvo FBiH

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora		
Naziv mjere	1.3.5. Podržavati prostornu koncentraciju preduzetništva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Olakšati i ubrzati proces donošenja i vertikalnog usklađivanja prostorno-planske dokumentacije i koncentracije preduzetništva u preduzetničkim zonama i uz razvojne koridore. Uvoditi i razvijati razvojne koridore i intermodalni transport uz primjenu novih tehničko-tehnoloških rješenja		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Gustina mreže cestovne infrastrukture, km na 1.000 km ²	181,5 (2019)	200,0
	Gustina mreže željezničke infrastrukture, km na 1.000 km ²	23,3 (2019)	25,0
	Promet putnika na aerodromima na 100.000 stanovnika	78.856 (2019)	100.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje broja poslovnih subjekata i broja zaposlenih u preduzetničkim zonama i uz razvojne koridore i povećanje efikasnosti njihovog poslovanja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,2 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, privredne komore, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija		
Ciljne grupe	Privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.3. Podržavati razvoj poslovnog privatnog sektora		
Naziv mjere	1.3.6. Diverzificirati i unapređivati finansijski sistem		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati veću konkurenciju na finansijskom tržištu uvođenjem nebankarskih depozitnih finansijskih institucija kao što su štedionice, štedno-kreditne zadruge i sl.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% učešća pravnih lica u ukupno odobrenim kreditima	51,4 (2019)	60,0
	Promet na berzi u odnosu na kredite date pravnim licima, %	5,5 (2019)	10,0
	Hirschmann-Herfindahlov Indeks - krediti (koncentracija bankarskog tržišta)	1.360 (2019)	1.100
	Kamatni spread (aktivna - pasivna kamatna stopa)	n/d	n/d

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje domaće štednje, kreditiranja privrednih subjekata i smanjivanje kamatne stope na kredite privrednom sektoru.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0 Izvor: -
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo finansija
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo finansija, Razvojna banka, Agencija za bankarstvo FBiH
Ciljne grupe	Privredni sektor

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti		
Naziv mjere	1.4.1. Unapređivati zaštitu intelektualnog vlasništva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kreirati registar privrednih subjekata od povjerenja koji poštuju intelektualno vlasništvo. Osigurati jačanje inspekcije i drugih institucija nadležnih za provedbu prava intelektualnog vlasništva.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Naknade za upotrebu intelektualnog vlasništva, (000 \$)	8.376 (2018) (BiH)	20.000
	Broj inspeksijskih kontrola od nadležnih inspekcija u oblasti zaštite intelektualnog vlasništva	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje stepena provedbe prava intelektualnog vlasništva.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,1 mil. KM Izvor: Ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalna uprava za inspeksijske poslove		
Nosioci mjere	Federalna uprava za inspeksijske poslove, Federalno ministarstvo finansija, Federalno ministarstvo trgovine, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo pravde		
Ciljne grupe	Privredni sektor, autori, inovatori, potrošači		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ
Prioritet	1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti
Naziv mjere	1.4.2. Podržavati primjenu međunarodnih standarda, certificiranje i akreditaciju tijela za ocjenu usklađenosti
Opis mjere sa okvirnim područjima	Podržavati tijela za certificiranje i druga tijela za ocjenu usklađenosti s međunarodnim standarima i podržati njihovu akreditaciju.

djelovanja*			
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Aplikacije za zaštitne znakove, ukupno	3.778 (2018) (BiH)	6.000
	Prijavljivanja zaštitnog znaka - brenda, rang	104/146 (2019) (BiH)	70/146
	Prijavljivanja dizajnerskih rješenja, rang	78/116 (2019) (BiH)	50/116
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osigurati zadovoljavanje kriterija za izvoz u zemlje i na tržišta na kojima nastupaju i za koje su zainteresirani privrednici iz FBiH. Osigurati bolju zaštitu i sigurnost potrošača.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 21,1 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo trgovine, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Privredna komora, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalna uprava za inspekcijske poslove, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva		
Ciljne grupe	Privredni sektor, potrošači		

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti		
Naziv mjere	1.4.3. Jačati internacionalizaciju i uključivanje u globalne lance vrijednosti		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Mapirati postojeće lance vrijednosti i pružati im podršku zasnovanu na znanju kako bi se lakše integrirali u regionalne i globalne lance vrijednosti.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% udjela bh. izvoza u ukupnom svjetskom izvozu	0,0492 (2018) (BiH)	0,0550
	Izvoz visoke tehnologije (% od ukupnog izvoza), rang	66/218 (2019) (BiH)	50/218
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Veći izvoz robe i usluga i doprinos smanjenju trgovinskog deficita.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 20,9 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo razvoja,		

	poduzetništva i obrta, Privredna komora FBiH, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Razvojna banka
Ciljne grupe	Privredni sektor

Veza sa strateškim ciljem	1. UBRZAN EKONOMSKI RAZVOJ		
Prioritet	1.4. Podržavati izvoz i stvaranje proizvoda više dodane vrijednosti		
Naziv mjere	1.4.4. Stimulirati povezivanje s bh. dijasporom		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	U okviru postojeće preduzetničke infrastrukture pružati snažnu podršku osnivanju i radu kompanija dijaspore. Osigurati lakše finansiranje razvojnih projekata formiranjem investicionog fonda privatnim sredstvima dijaspore, kojim će upravljati predstavnici dijaspore.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj privrednih subjekata pokrenutih od dijaspore	n/d	n/d
	Uspostavljena baza bh. dijaspore (kompanija i naučnih radnika)	Ne (2020)	Da
	Uspostavljena kreditna linija za kompanije iz FBiH koje ostvaruju poslovnu saradnju s bh. dijasporom	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uvođenje novih tehnologija, rast konkurentnosti domaće privrede i smanjenje odliva radne snage.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 6,1 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Privredna komora FBiH		
Nosioci mjere	Privredna komora FBiH, Razvojna banka FBiH, Federalno ministarstvo finansija, Vijeće za strane investicije FBiH		
Ciljne grupe	Bh. dijaspora, privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.1. Unapređivati obrazovni sistem		
Naziv mjere	2.1.1. Unapređivati kvalitet visokog obrazovanja, naučnog rada i naučne baze		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Omogućiti unapređenje studijskih programa usklađivanjem broja i profila studijskih programa s društvenim i privrednim potrebama i prilagođavanjem sadržaja studijskih programa s jasno definiranim ishodom učenja, te osigurati povezanost tržišta rada i visokog obrazovanja. Poticati internacionalizaciju visokog obrazovanja i jačati integriranje u evropski i svjetski visokoobrazovni prostor.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj univerziteta iz FBiH koji su na međunarodnoj ljestvici rangirani ispod 1.500-tog mjesta	1 (2020)	4
	Ukupan broj diplomiranih (20-29), na 1.000 stanovnika, ukupno	4,5 (2019/20)	8,0
	Ukupan broj diplomiranih (20-29) na 1.000 stanovnika, žene	2,9 (2019/20)	5,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje fleksibilnosti obrazovnog sistema u prilagođavanju potrebama tržišta rada.		
Indikativna	Iznos: 15,1 mil. KM		

finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Izvor: Budžet, ostali izvori
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna ministarstva koja imaju nadležnost za obrazovanje i nauku
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva obrazovanja, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Udruženje poslodavaca, univerziteti, instituti
Ciljne grupe	Naučno-istraživačke institucije, visokoobrazovne institucije, studenti, nastavni kadar, privredni sektor

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.1. Unapređivati obrazovni sistem		
Naziv mjere	2.1.2. Poboljšavati kvalitet predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja za potrebe razvoja i osigurati inkluzivno obrazovanje za sve		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kroz obavezu saradnju s privredom, usklađivati upisne politike s potrebama tržišta rada i razvijati dualno obrazovanje i dokvalifikaciju nastavnog kadra. Povećati obuhvat djece predškolskim obrazovanjem, pri čemu je potrebno posebnu pažnju posvetiti djeci s posebnim obrazovnim potrebama, djeci bez roditeljskog staranja i djeci iz romskih porodica.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Rang BiH na PISA testiranju (Program za međunarodno ocjenjivanje učenika)	62/79 (2018) (BiH)	40/79
	% obuhvata predškolskim obrazovanjem (0- 6 god), ukupno	14,8 (2018/19)	80
	% obuhvata predškolskim obrazovanjem (0- 6 god), djevojčice	14,7 (2018/19)	80
	% učenika koji su prekinuli osnovno obrazovanje, ukupno	0,09 (2018/19)	0,03
	% učenika koji su prekinuli osnovno obrazovanje, učenice	0,07 (2018/19)	0,02
	% učenika koji su prekinuli srednje obrazovanje, ukupno	0,74 (2017/18)	0,3
	% učenika koji su prekinuli srednje obrazovanje, učenice	0,58 (2017/18)	0,2
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje kvaliteta predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, usklađivanje različitih dokumenata obrazovne politike, povećanje opremljenosti i dostupnosti obrazovne infrastrukture.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 81,5 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna ministarstva koja imaju nadležnost za obrazovanje i nauku		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva obrazovanja, udruženja poslodavaca, privredne komore, pedagoški zavodi, centri za socijalni rad		
Ciljne grupe	Privredni sektor, djeca s posebnim obrazovnim potrebama, nastavni kadar		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.1. Unapređivati obrazovni sistem		
Naziv mjere	2.1.3. Razviti funkcionalan sistem obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati značajniju podršku ustanovama za obuku odraslih i njihovu certifikaciju. Podržati pristup cjeloživotnom učenju i vještinama, kako za poduzetnike, tako i za one koji planiraju osnovati preduzeće. Osmisliti i intenzivirati nove obuke za prekvalifikaciju u IT/STEM sektor i stimulirati izdvajanja za neformalno obrazovanje		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% osoba (25-64 godine) koje su, nakon redovnog obrazovanja, pohađale formalno i/ili neformalno obrazovanje u prethodnih 12 mjeseci od dana anketiranja, po spolu	8,1 (2016/17)	20,0
	Broj certificiranih ustanova za obrazovanje odraslih	n/d	n/d
	% poslodavaca koji su spremni ponuditi praktičnu nastavu za učenike i studente	34,8 (2020)	50,0
	% poslodavaca koji su spremni pružiti obuku za nezaposlene osobe (mentori, oprema...)	19,8 (2020)	40,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje uključenosti u procese cjeloživotnog učenja, obrazovanja i priznavanja neformalno stečenih znanja i vještina.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 17 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna ministarstva koja imaju nadležnost za obrazovanje i nauku		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva obrazovanja, udruženja poslodavaca, privredne komore		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor, obrazovne institucije		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.1. Unapređivati obrazovni sistem		
Naziv mjere	2.1.4. Poticati obrazovne institucije na pružanje većeg stepena znanja i prakse u oblasti IKT-a		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Kontinuirano usavršavati znanje i rad nastavnika, posebno nastavnika informatike, kako bi se postigao odgovarajući standard u posjedovanju digitalnih vještina učenika. Unaprijediti informatičko-komunikacionu infrastrukturu u obrazovnim institucijama, uključujući i predškolske ustanove i institucije kulture. Osigurati saradnju obrazovnog sistema i kompanija u IKT sektoru.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj nastavnih sati iz informatike, po učeniku	n/d	n/d
	Broj računara koje koriste učenici, na 100 učenika (ukupno osnovna + srednja)	5,7 (2018/19)	20,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje digitalnih vještina i veći stepen znanja i prakse učenika u IT sektoru.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa	Iznos: 57 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		

izvorima finansiranja	
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna ministarstva koja imaju nadležnost za obrazovanje i nauku
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva obrazovanja, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, obrazovne institucije
Ciljne grupe	Učenici, studenti, obrazovne institucije, istraživačke institucije, privredni sektor

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.1. Unapređivati obrazovni sistem		
Naziv mjere	2.1.5. Poboljšati rad s talentima i standard učenika i studenata		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati sredstva za poboljšanje studentskog standarda. Omogućiti promoviranje i sufinansiranje stipendiranja talentiranih srednjoškolaca i studenata, sufinansiranje sajмова zapošljavanja, specijalizacija i projekata u i izvan BiH, te uspostaviti digitalnu platformu e-student za praćenje dostupnosti statusa, analizu i zapošljavanje studenata.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Iznos budžetskih sredstava za finansiranje projekata talentiranih učenika osnovnih i srednjih škola (kantoni + FBiH), KM	n/d	n/d
	Iznos budžetskih sredstava iz budžeta FBiH za nagrađivanje najboljih učenika, KM	49.500 (2019)	500.000
	Iznos budžetskih sredstava iz kantonálnih bužeta za nagrađivanje najboljih učenika, KM	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osiguranje boljih uslova školovanja talenata posebno kreiranim programima koji omogućavaju identifikaciju, motivaciju i njihov razvoj u različitim oblastima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 13 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Kantonalna ministarstva koja imaju nadležnost za obrazovanje i nauku		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva obrazovanja, obrazovne institucije, udruženja poslodavaca		
Ciljne grupe	Učenici, studenti, privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema		
Naziv mjere	2.2.1. Unaprijediti pristup i smanjiti nejednakost u zdravstvenim uslugama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati povećanje raspoloživosti resursa u zdravstvu kroz programe ravnomjerne distribucije kadrova u svim regijama FBiH, u skladu sa ustavnom podjelom nadležnosti u oblasti zdravstva, što uključuje i ravnomjernu distribuciju kadrova u urbanim i ruralnim sredinama, te povećati obuhvat stanovništva zdravstvenim osiguranjem. Omogućiti bolju funkcionalnu povezanost i koordinaciju između kantonálnih i federalnog nivoa vlasti, te jačati koordinaciju između pojedinih „podistema” u zdravstvenom sistemu i povećavati komplementarnost nivoa zdravstvene zaštite.		
Strateški projekti			
Indikatori za	Indikatori	Polazne	Ciljne

praćenje rezultata mjere		vrijednosti**	vrijednosti***
	% stanovništva obuhvaćenog zdravstvenim osiguranjem	89,9 (2018)	95,0
	Broj doktora opće, odnosno porodične medicine u primarnoj zdravstvenoj zaštiti na 1.000 stanovnika	0,36	0,46
	Indeks univerzalne zdravstvene pokrivenosti (UHC WHO)	61 (2017) (BiH)	80
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Poboljšanje pokrivenosti zdravstvenim osiguranjem, posebno tzv. rizičnih grupa i smanjenje nejednakosti zdravstvenih usluga na nivou kantona.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2,5 mil. KM Izvor: Budžet, sredstva doprinosa, programi EU, sektor civilnog društva		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo zdravstva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, zavodi za javno zdravstvo, fondovi zdravstvenog osiguranja, Federalno ministarstvo finansija, kantonalna ministarstva finansija		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, javne i privatne zdravstvene ustanove		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema		
Naziv mjere	2.2.2. Osnažiti potencijal preventivne medicine		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osmisliti i provesti programe promocije zdravlja, prevencije bolesti i promocije zdravih stilova života.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti cirkulatornog sistema sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, ukupno	501,9 (2018)	400,0
	Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti cirkulatornog sistema sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, žene	269,1 (2018)	190,0
	Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti maligne neoplazme sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, ukupno	212,1 (2018)	150,0
	Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od bolesti maligne neoplazme sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, žene	89,0 (2018)	70,0
	Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od endokrinoloških bolesti i metaboličkih oboljenja sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, ukupno	54,2 (2018)	40,0
	Specifični mortalitet - smrtnost oboljelih od endokrinoloških bolesti i metaboličkih oboljenja sa smrtnim ishodom, na 100.000 stanovnika, žene	21,3 (2018)	15,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanje svijesti građana o potrebi prevencije bolesti i zdravih stilova života.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima	Iznos: 1 mil. KM Izvor: Budžet, sektor civilnog društva		

finansiranja	
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo zdravstva
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja, kantonalna ministarstva obrazovanja, zavodi za javno zdravstvo, Agencija za kvalitet i akreditaciju u zdravstvu u Federaciji Bosne i Hercegovine
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, javne i privatne zdravstvene ustanove, obrazovne institucije, mediji

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema		
Naziv mjere	2.2.3. Jačati informatizaciju i digitalizaciju sistema zdravstvene zaštite		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Omogućiti digitalnu transformaciju sistema zdravstvene zaštite sa korištenjem jedinstvenih standardiziranih protokola. Osigurati preduslove za povezanost, adekvatnu i blagovremenu razmjenu informacija na svim nivoima zdravstvenog sektora. Omogućiti analizu velike količine podataka koji se generiraju kroz postojeće informacione sisteme u zdravstvu.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Informatički uvezana primarna, sekundarna i tercijarna zdravstvena zaštita u kantonima	2/10 (2019)	7/10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ostvarenje preciznog uvida u zdravstvene trendove, te omogućavanje brzog i adekvatnog odlučivanja u ovoj oblasti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,3 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 – 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo zdravstva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, zavodi zdravstvenog osiguranja i zavodi za javno zdravstvo		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, javne i privatne zdravstvene ustanove		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema		
Naziv mjere	2.2.4. Unapređenje djelovanja u kriznim javnozdravstvenim situacijama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Jačati vertikalne i horizontalne komunikacije u kriznim javnozdravstvenim situacijama preko zajedničke platforme, koja automatizmom pokreće relevantne faktore. Podržavati razvijanje procedura za procjenu ekoloških zdravstvenih rizika, uključujući rizike zbog sigurnosti hrane, te unapređivati kapacitete za nadzor, dijagnosticiranje i izvještavanje o zdravstvenim rizicima.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Razvijeni planovi pripravnosti za javnozdravstvene prijetnje	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i	Unaprijeđen sistem zdravstva koji omogućava brzo otkrivanje i reagiranje na		

doprinos mjere ostvarenju prioriteta	javnozdravstvene rizike, te prevenciju i komunikaciju sa širom zajednicom o opasnostima za zdravlje.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 50 mil. KM Izvor: Budžet, donacije
Period implementacije mjere	2021 – 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalni zavod za javno zdravstvo
Nosioci mjere	Federalni zavod za javno zdravstvo, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalna uprava civilne zaštite, kantonalne i općinske službe civilne zaštite, ministarstva unutrašnjih poslova – uprave policije, Federalna uprava za inspeksijske poslove, Federalno ministarstvo okoliša i turizma
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, javne i privatne zdravstvene ustanove

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema		
Naziv mjere	2.2.5. Jačanje finansijske održivosti zdravstvenog sistema i unapređivanje pravičnosti u finansiranju zdravstvene zaštite		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izvršiti konsolidaciju i prestrukturiranje zdravstvenog sistema. Osigurati racionalnu potrošnju i upravljanje resursima i troškovima i javno privatna partnerstva u sektoru zdravstva. Neophodno je izvršiti procjenu potrebnih sredstava za konsolidaciju i redizajniranje sadržaja Fonda solidarnosti.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Zdravstvena potrošnja kao % BDP-a	8,2 (2018)	10,0
	% tekućih javnih izdataka za zdravstvo u FBiH u ukupnim tekućim izdacima za zdravstvo	70,4 (2018)	72,0
	Akumulirani gubitak zdravstvenog sektora, mil. KM	80,2 (2018)	0,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Konsolidiran i finansijski održiv zdravstveni sistem u FBiH.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 400 mil. KM Izvor: budžeti, kreditna sredstva		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo zdravstva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Zavod zdravstvenog osiguranja i reosiguranja FBiH, Federalni zavod za javno zdravstvo, fondovi zdravstvenog osiguranja, kantonalni zavodi za javno zdravstvo, Federalno ministarstvo finansija		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, javne i privatne zdravstvene institucije		

Veza sa strateškim	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ
---------------------------	---

ciljem			
Prioritet	2.2. Poboljšavati ishode zdravstvenog sistema		
Naziv mjere	2.2.6. Stvaranje okruženja za naučno-istraživački rad i biomedicinska istraživanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati dostupnost novih načina liječenja i medicinskih proizvoda poboljšanjem upravljanja poslovnim procesima u zdravstvenom sektoru i razvijanjem novih zdravstvenih tehnologija. Osnažiti partnerstva sa istraživačkim centrima i akademskim institucijama. Poticati istraživanja u oblastima poput biomedicinskih, kliničkih, javnog zdravstva, zdravstvenih sistema, promocije zdravlja, prirodnih proizvoda, vakcina itd.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Bruto domaći izdaci u istraživanje i razvoj u medicinske i zdravstvene nauke, 000 KM	2.096 (2018)	10.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Proširenje baze znanja koja podržava donošenje politika, razvoj inovativnih tehnologija i pristup složenim javnozdravstvenim i medicinsko-kliničkim problemima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2 mil. KM Izvor: budžeti, donacije		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo zdravstva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva obrazovanja, zavodi za javno zdravstvo		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, javne i privatne zdravstvene institucije, obrazovne institucije, istraživačke institucije, civilni sektor, privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih		
Naziv mjere	2.3.1. Poticati natalitet i zaštitu porodica s djecom		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati optimalne porodijske naknade za sve porodilje u FBiH i pri tome ujednačavati porodijske naknade za zaposlene i nezaposlene majke, uzimajući u obzir različite osnove za ostvarivanje prava na porodijsku naknadu. Osigurati kreiranje programa i jačanje kadra za populacionu edukaciju.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Stopa ukupnog fertiliteta	1,25 (2018)	2,0
	Stopa nataliteta, na 1.000 stanovnika	8,2 (2019)	10,0
	Uspostaviti fond za planiranje porodice u FBiH	Ne (2020)	Da
	Maternalna smrtnost, na 100.000 živorođenih u FBiH	11,1 (2019)	5,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rast broja stanovnika u FBiH i doprinos stabilnosti porodice i boljem položaju mladih.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 45,5 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		

odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva rada i socijalne politike, centri za socijalni rad, sindikati, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo finansija, udruženja poslodavaca
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, poslodavci, obrazovne institucije

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih		
Naziv mjere	2.3.2. Unapređivati reproduktivno zdravlje i oblast ranog rasta i razvoja djeteta		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Promovirati važnosti reproduktivnog zdravlja među mladima. Jačati kapacitet zdravstvenih ustanova i resursa koji će omogućiti kontinuirano savjetovanje u ovoj oblasti, ali i povećanje kvaliteta zdravstvenih usluga vezanih za planiranje porodice, prije i tokom trudnoće, te usluga novorođenim bebama do 12 mjeseci, kao i djeci do tri odnosno šest godina.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Smrtnost dojenčadi, na 1.000 živorođenih	9,3 (2019)	4,0
	% djece s poteškoćama u razvoju uzrokovanog lošom prehranom	8,9 (2015) (BiH)	3,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje usluga u oblasti ranog rasta i razvoja, kako u sektoru zdravstva, tako i drugim sektorima društva, u smislu holističkog pristupa pružanja usluga vezanih za rani rast i razvoj, kao i doprinos povećanju populacije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 9,1 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo zdravstva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva zdravstva, zavodi za javno zdravstvo, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva rada i socijalne politike, centri za socijalni rad, sindikati, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva obrazovanja i nauke		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, javne i privatne zdravstvene ustanove, obrazovne institucije		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih		
Naziv mjere	2.3.3. Unapređivati stambenu politiku		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Podrškom stambenim fondovima i saradnjom sa bankama olakšati rješavanje stambenog pitanja za braćne parove koji prvi put rješavaju stambeno pitanje, kao i ranjive grupe koje imaju probleme sa rješavanjem stambenog pitanja.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izdvajanje za subvencioniranje stambene politike, mil. KM	10 (2020)	30
	Broj stambenih fondova u kantonima	1/10 (2020)	10/10
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju	Olakšano rješenje stambenih problema mladih, smanjenje prepreka za ostanak mladih ljudi u zemlji, stupanje u brak i osnivanje, odnosno proširenje porodice.		

prioriteta	
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 10 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo prostornog uređenja
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva rada i socijalne politike, centri za socijalni rad, zavodi za izgradnju, Federalno ministarstvo finansija, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, kantonalna ministarstva prostornog uređenja, jedinice lokalne samouprave
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih		
Naziv mjere	2.3.4. Promovirati toleranciju, nenasilje i rodnu ravnopravnost u porodici i društvu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Prevenirati nasilno rješavanje problema, te podržati projekte tolerancije i kulture dijaloga. Osnajivati institucije koje se bave prevencijom i liječenjem od ovisnosti kako bi hospitalizirali i izdvojili nasilnika iz porodice kao i jačati budžetsko planiranje za provođenje zaštitnih mjera. Podržati aktivnosti na sprečavanju nasilja nad djecom i supružnicima kao i osigurati adekvatnu brigu i šansu za obrazovanje djeci bez jednog ili oba roditelja.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Poznate osobe prijavljene kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladi) - muškarci	1.059 (2017)	500
	Poznate osobe prijavljene kao učinioci krivičnih djela (iz oblasti brak, porodica, mladi) - žene	95 (2017)	45
	Socijalne institucije i rodni indeks - SIGI	21,8 (2019) (BiH)	15,0
	% razvedenih u odnosu na zaključene brakove	13,6 (2019)	10,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Smanjenje rizika od socijalne isključenosti žrtava porodičnog i vršnjačkog nasilja, posebno za rodno senzibilne kategorije društva kao što su žene i djeca žrtve porodičnog nasilja, žene u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti, žene s invaliditetom itd.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 6 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva rada i socijalne politike, centri za socijalni rad, Gender centar, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo pravde, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, civilni sektor, javne i privatne zdravstvene ustanove koje se bave prevencijom i liječenjem od ovisnosti		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.3. Ublažiti trend demografskog starenja stanovništva, poboljšati stabilnost porodica i položaj mladih		
Naziv mjere	2.3.5. Unaprijediti uslove za razvoj i bavljenje sportom		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati stalnu promociju bavljenja sportom cjelokupne populacije. Unaprijediti stručni rad za profesionalno i rekreaciono bavljenje sportom, kao i osigurati poticaje za postignute rezultate na međunarodnim takmičenjima. Izvršiti digitalizaciju sporta na federalnom nivou i omogućiti izgradnju novih i održavanje postojećih objekata sporta i rekreacije.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Privatna potrošnja na sport	n/d	n/d
	Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (65+), ukupno	n/d	n/d
	Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (65+), žene	n/d	n/d
	Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (15-20), ukupno	n/d	n/d
	Vrijeme provedeno u sportskim i aktivnostima treniranja vani u satima, (15-20), žene	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje uslova za ravnomjernu zastupljenost bavljenja sportom na području cijele FBiH.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 25,3 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2025.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo kulture i sporta		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo kulture i sporta, nadležna kantonalna ministarstva za kulturu i sport, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, sportski kolektivi, civilni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.4. Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu		
Naziv mjere	2.4.1. Razvijati i provoditi efikasnu aktivacijsku i aktivnu politiku zapošljavanja		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Poduzimati nezavisne evaluacije učinaka koje bi pokazale koji su projekti djelotvorni i troškovno efektivni. Osigurati okvir za veće uključivanje privatnog sektora u pružanje tržišnih usluga, čije djelovanje treba biti integralni dio unapređenja rada JSZZ-a. Staviti fokus aktivacijskih i aktivnih mjera zapošljavanja u pravcu veće zastupljenosti strukturnih mjera (obuke i samozapošljavanje) i veće podrške ranjivim grupama.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Stopa aktivnosti, %	39,1 (2019)	50,0
	Stopa zaposlenosti (15+), %	31,9 (2019)	45,0
	Troškovi aktivnih mjera po novozaposlenom	n/d	n/d
	Prosječno vrijeme nezaposlenosti, muški	n/d	n/d
	Prosječno vrijeme nezaposlenosti, ženski	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Smanjenje nezaposlenosti na održiv način.		
Indikativna	Iznos: 0,8 mil. KM		

finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Izvor: Budžet, ostali izvori
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalni zavod za zapošljavanje
Nosioci mjere	Federalni zavod za zapošljavanje, kantonalne službe za zapošljavanje, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva nadležna za rad i socijalnu politiku, Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, udruženja poslodavaca, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva obrazovanja
Ciljne grupe	Nezaposleni, privredni sektor, obrazovne institucije

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.4. Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu		
Naziv mjere	2.4.2. Stvarati uslove za dostupnost radne snage na tržištu rada		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati uslove za zadržavanje i jačanje kapaciteta postojećih kadrova i nezaposlenih programima prekvalifikacije na deficitarna zanimanja, dualno obrazovanje, umrežavanje i promociju industrija sa deficitarnom radnom snagom, kao i unapređenjem pravnog okvira za volontiranje i samozapošljavanje.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Udio poslodavaca koji imaju problem sa popunjavanjem radnih mjesta	n/d	n/d
	Broj zaposlenih stranaca	172 (2019)	1.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	U skladu sa zahtjevima privrede, radna snaga dostupna na tržištu rada.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,3 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva nadležna za rad i socijalnu politiku, Federalni zavod za zapošljavanje, kantonalne službe za zapošljavanje, udruženja poslodavaca, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva obrazovanja, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, privredne komore		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor, obrazovne institucije		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ
Prioritet	2.4. Smanjivati neaktivnost i nezaposlenost, naročito dugoročnu
Naziv mjere	2.4.3. Jačati funkciju posredovanja javnih službi zapošljavanja
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unaprijediti znanje i vještine zaposlenih u JSZZ-u i evidencije nezaposlenih u skladu sa zahtjevima poslodavaca.

Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% poslodavaca koji traže nove radnike putem biroa za zapošljavanje	44,7 (2020)	70,0
	Uspostavljen integrirani sistem za funkciju posredovanja	Ne (2020)	Da
	% korisnika zdravstvene zaštite u odnosu na ukupan broj zaposlenih evidentiranih na zavodima za zapošljavanje	68,1 (2019)	30,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Smanjenje nezaposlenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,4 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalni zavod za zapošljavanje		
Nosioci mjere	Federalni zavod za zapošljavanje, kantonalne službe za zapošljavanje, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva nadležna za rad i socijalnu politiku, udruženja poslodavaca, zavodi za zdravstveno osiguranje, Porezna uprava FBiH		
Ciljne grupe	Nezaposleni, javne službe za zapošljavanje		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost		
Naziv mjere	2.5.1. Poboljšati socijalnu uključenost marginaliziranih grupa		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Donijeti posebne politike i programe ciljane za grupe stanovništva koje su socijalno isključene ili se nalaze u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti. Osigurati adekvatnije pristupanje problemu socijalne isključenosti kroz stalno razvijanje javne svijesti o značaju socijalnog uključivanja.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Donesena strategija socijalne uključenosti FBiH	Ne (2020)	Da
	Provedena anketa o prihodima i uslovima života (SILK)	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Lakše praćenje socijalne isključenosti i kvalitetnije donošenje politika koje su ciljane za marginalizirane grupe stanovništva, uz smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,5 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2023.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva nadležna za socijalnu politiku, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva nadležna za obrazovanje, Federalno ministarstvo zdravstva, kantonalna ministarstva		

	zdravstva, zavodi za javno zdravstvo, službe za zapošljavanje, centri za socijalni rad
Ciljne grupe	Marginalizirane grupe stanovništva

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost		
Naziv mjere	2.5.2. Podržavati bolju ciljanost socijalne zaštite		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uspostaviti socijalne karte i registre koji će osigurati informaciju o stanju i potrebama društva. Osigurati različite socijalne servise u lokalnim zajednicama i pristup socijalnim uslugama i naknadama socijalne sigurnosti na pravičan, fer i jednak način. Unaprijediti sistem novčanih davanja i bolje ih usmjeriti prema siromašnima, kao i osigurati materijalna izdvajanja za grupe u riziku od siromaštva.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj uspostavljenih socijalnih registara u kantonima	0/10	10/10
	Stopa rizika od siromaštva prije socijalnih transfera po spolu, %	n/d	n/d
	Stopa rizika od siromaštva nakon socijalnih transfera po spolu, %	n/d	n/d
	Stopa siromaštva domaćinstava, nosilac domaćinstva muškarac, %	15,7	12,0
	Stopa siromaštva domaćinstava, nosilac domaćinstva žena, %	16,0 (2015)	13,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Socijalna davanja na osnovu stvarnih potreba, što može stabilizirati ukupna izdvajanja i potencijalno povećati naknade postojećim korisnicima iz istih finansijskih sredstava, uz smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 20,4 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva nadležna za socijalnu politiku, centri za socijalni rad, javne i privatne zdravstvene ustanove, jedinice lokalne samouprave, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, kantonalna ministarstva nadležna za obrazovanja		
Ciljne grupe	Korisnici socijalne zaštite, grupe u riziku od siromaštva		

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost		
Naziv mjere	2.5.3. Unapređivati međusektorsku saradnju, infrastrukturu i kompetencije pružalaca usluga socijalne zaštite		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uspostaviti sistem koordinacije između pružalaca socijalnih usluga i izgraditi resurse za pružanje odgovarajućih usluga podrške u zajednici. Osigurati profesionalnu edukaciju i usmjerenje stručnog kadra koji se bavi socijalnom zaštitom. Povećati kapacitete socijalnih radnika u centrima za socijalni rad.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Prosječan broj predmeta po socijalnom radniku	n/d	n/d
	Prosječno vrijeme socijalnih radnika provedeno na obukama	n/d	n/d
Razvojni efekat i	Jačanje intersektorske i profesionalne saradnje u formulaciji, planiranju, implementaciji,		

doprinos mjere ostvarenju prioriteta	koordinaciji provođenja, monitoringu, evaluaciji i izvještavanju u različitim područjima socijalne politike s ciljem smanjenja socijalne isključenosti.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0 Izvor: -
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva nadležna za rad i socijalnu politiku, centri za socijalni rad, vlade kantona, jedinice lokalne samouprave
Ciljne grupe	Pružaoци usluga socijalne zaštite, jedinice lokalne samouprave

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost		
Naziv mjere	2.5.4. Poboljšati poziciju ranjivih grupa na tržištu rada		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Omogućiti posebne programe za ove grupe (dugotrajno nezaposleni, osobe s invaliditetom, žene, mladi, mladi bez roditeljskog staranja koji napuštaju javnu brigu, Romi i sl.), te promovirati preduzetništvo formalnim obrazovanjem i cjeloživotnim učenjem i podrškom.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Stopa nezaposlenosti među ranjivim grupama, žene, %	21,7 (2019)	15,0
	Stopa nezaposlenosti među ranjivim grupama, mladi (15-24), %	39,0 (2019)	30,0
	Stopa aktivnosti među ranjivim grupama, žene, %	29,3 (2019)	40,0
	Stopa aktivnosti među ranjivim grupama, mladi (15-24), %	35,0 (2019)	55,0
	% dugoročno nezaposlenih žena u ukupnom broju nezaposlenih žena (preko 12 mjeseci)	79,3 (2019)	60,0
	% održivih privrednih subjekata nakon 3 godine poslovanja koje su osnovali žene i mladi	n/d	n/d
	% osoba s invaliditetom u odnosu na ukupan broj nezaposlenih na zavodima za zapošljavanje	1,31 (2019)	0
	% žena s invaliditetom u odnosu na ukupan broj nezaposlenih žena na zavodima za zapošljavanje	0,93 (2019)	0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvoj socijalnog preduzetništva kao modela koji istovremeno doprinosi zapošljavanju i podršci ugroženim grupama.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 23 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva nadležna za rad, socijalnu politiku i obrazovanje, javne službe za zapošljavanje, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Fond za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba		

	sa invaliditetom, udruženja poslodavaca, jedinice lokalne samouprave, Federalno ministarstvo finansija
Ciljne grupe	Pripadnici ranjivih društvenih grupa (dugotrajno nezaposleni, osobe s invaliditetom, žene, mladi, mladi bez roditeljskog staranja koji napuštaju javnu brigu, Romi i sl.), poslodavci

Veza sa strateškim ciljem	2. PROSPERITETAN I INKLUZIVAN DRUŠTVENI RAZVOJ		
Prioritet	2.5. Smanjivati siromaštvo i socijalnu isključenost		
Naziv mjere	2.5.5. Osigurati socijalne programe za smanjivanje energetske siromaštva		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Identificirati energetske siromašne domaćinstva ili kategorije stanovništva koje su u riziku od energetske siromaštva i osmisliti i provoditi programe socijalne zaštite ugroženih kupaca električne energije. Osigurati veći nivo informiranja lokalnih aktera o ciljevima i planovima energetske tranzicije.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Stopa energetske siromaštva domaćinstva	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osiguranje finansijski pristupačnog i pouzdanog snabdijevanja energijom i smanjenje energetske siromaštva.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 20 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, kantonalna ministarstva nadležna za rad i socijalnu politiku, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, jedinice lokalne samouprave, FERK		
Ciljne grupe	Siromašna domaćinstva		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa		
Naziv mjere	3.1.1. Podizati svijest o zaštiti okoliša, klimatskim promjenama i neophodnosti razvoja zelenih vještina		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Identificirati, pratiti i stalno objavljivati informacije o rizicima i ranjivosti koji nastaju kao posljedica nebrige za okoliš. Poticati i stimulirati zajedničke projekte podizanja svijesti o zaštiti okoliša i razvoja zelenih radnih mjesta od civilnog društva i privrednih subjekata.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Stanje javne svijesti - provedba Arhuske konvencije	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Svijest građana o zaštiti okoliša na višem nivou.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0 Izvor: -		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma, kantonalna ministarstva nadležna za okoliš, Fond za zaštitu okoliša, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, obrazovne institucije, Federalni hidrometeorološki zavod
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, obrazovne institucije, privredni sektor

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa		
Naziv mjere	3.1.2. Unapređivati pravni i institucionalni okvir regulacije okoliša i razvoj komunalne infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unaprijediti pravni okvir zaštite okoliša i dobijanja okolišnih dozvola u skladu sa EU zakonodavstvom. Podržati institucionalno jačanje sektora okoliša u FBiH. Osigurati uspostavu unutarsektorske i međusektorske saradnje resornih ministarstava svih nivoa vlasti. Unaprijediti komunalnu infrastrukturu i restrukturirati komunalna preduzeća.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Stopa usklađenosti zakonodavstva o okolišu sa zakonodavstvom EU	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Pravni okvir zaštite okoliša usklađen sa EU standardima i unaprijeđena komunalna infrastruktura u svim njenim segmentima.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0 Izvor: -		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma, kantonalna ministarstva nadležna za okoliš i turizam, Fond za zaštitu okoliša, Federalni zavod za geologiju, Federalni hidrometeorološki zavod, jedinice lokalne samouprave		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa		
Naziv mjere	3.1.3. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa i biološku raznolikost biodiverziteta		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Povećati površine zaštićenih područja i osigurati održivo upravljanje zaštićenim područjima. Podizati opću svijest o vrijednostima biološke raznolikosti i koracima koji se mogu poduzeti da se ona očuva i održivo koristi.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Površina zaštićenih područja, hektar	103.380 (2018)	120.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanje opće koristi od biološke raznolikosti i ekosistemskih servisa.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa	Iznos: 0,7 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		

izvorima finansiranja	
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma, kantonalna ministarstva nadležna za okoliš i turizam, kantonalni zavodi za zaštitu prirode, Fond za zaštitu okoliša, Federalni zavod za geologiju, Federalni hidrometeorološki zavod
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa		
Naziv mjere	3.1.4. Osiguravati održivo korištenje vodnih resursa		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati održavanje dobrog stanja površinskih i podzemnih voda radi zaštite akvatične flore i faune i potreba korisnika voda. Omogućiti daljnju edukaciju proizvođača u smislu zaštite kvaliteta vode, odnosno korištenja praksi i tehnologija koje u najmanjoj mogućoj mjeri imaju negativan uticaj na kvalitet podzemnih voda.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Koeficijent gubitka vode, %	56,9	50,0
	Koeficijent prečišćavanja otpadnih voda u industriji,%	59,9	70,0
	Broj priključaka na kanalizacione sisteme	241.662	350.000
	Bolesti prenosive hranom i vodom (oboljelih na 100.000 stanovnika)	198 (2019)	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanje kontrole ispuštanja otpadnih voda u vodotoke, smanjenje zagađenja urbanih/sanitarnih otpadnih voda, te smanjenje emisije štetnih i toksičnih materija koje stvaraju pojedini industrijski zagađivači.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 742,7 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, kantonalna ministarstva nadležna za vode, Federalni fond za zaštitu okoliša, Agencija za vodno područje rijeke Save, Agencija za vodno područje Jadranskog mora, jedinice lokalne samouprave, Federalna uprava civilne zaštite, kantonalne i općinske službe civilne zaštite		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa		
Naziv mjere	3.1.5. Osiguravati održivo korištenje zemljišnog resursa		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Izgraditi i osnažiti regulatorno institucionalni okvir i jačati intersektorsku saradnju. Ojačati institucije u FBiH koje se bave sistematskim nadzorom, praćenjem stanja i kvaliteta zemljišta, koje će redovno izvještavati i predlagati mjere za unapređenje.		
Strateški projekti			
Indikatori za	Indikatori	Polazne	Ciljne

praćenje rezultata mjere		vrijednosti**	vrijednosti***
	% zemljišta na kojem je smanjena produktivnost (LPD)	0,44 (2014)	0,25
	% zemljišta na kojem su rani znakovi smanjenja produktivnosti (LPD)	0,53 (2014)	0,30
	% zemljišta koje je stabilno, ali pod pritiskom smanjenja produktivnosti (LPD)	15,73 (2014)	10,00
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Racionalnije korištenje i zaštita zemljišta, te povećana svijest čitave zajednice na potrebi očuvanja i zaštite zemljišta kao neobnovljivog resursa.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 6,5 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma, kantonalna ministarstva nadležna za okoliš i obrazovanje, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalni zavod za agropedologiju, Federalna uprava za civilnu zaštitu, Federalni agromediterranski zavod		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa		
Naziv mjere	3.1.6. Osigurati održivo upravljanje i gazdinstvo šumama i divljači		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Zakonski urediti oblast šumarstva kako bi se osiguralo održivo upravljanje i gazdinstvo šumskim resursima. Osigurati usmjeravanje šumskih resursa u proizvodnju proizvoda visoke dodane vrijednosti u domaćim kompanijama. Poticati ulaganja u opremu za iskorištavanje šuma (mašine, alati i uređaji za sječu, privlačenje, izvlačenje i iznošenje šumskih drvnih sortimenata), opremu za proizvodnju šumske biomase, za šumsko-uzgojne radove, opremu za zaštitu šuma od požara, biljnih bolesti i štetočina, opremu za sjemensko-rasadničku proizvodnju, izgradnju šumske transportne infrastrukture, skladištenje šumskih drvnih sortimenata, ulaganje u lovni i turizam u šumarstvu, jačanje informatizacije i digitalizacije poslovnih procesa u šumarstvu i dr.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Ukupna posječena drvena masa, m ³	2.552.625 (2018)	2.600.000
	Vještačko pošumljavanje, ha	1.439 (2018)	3.000
	% bruto dodane vrijednosti šumarstva (Oblast KD-a 02 - Šumarstvo i sječa drva) u BDP-u	0,7 (2018)	1,0
	% udjela visokih šuma	45 (2020)	47
	Otvorenost šuma šumskim putevima (m/ha)	11,3 (2020)	11,7
	Stepen razvijenosti Informacionog sistema šumarstva FBiH (broj izrađenih modula)	3 (2020)	15
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Ublažavanje posljedica klimatskih promjena, poboljšanje hidrologije vodotokova i zaštita biodiverziteta od poplava i klizišta, smanjenje rizika od požara kao i korištenje potencijala za diverzifikaciju ekonomskih ruralnih aktivnosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima	Iznos: 10 mil. KM Izvor: Budžet FBiH, budžeti kantona		

finansiranja	
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, kantonalni organi nadležni za šumarstvo i lovstvo, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, privredne komore, udruženja poslodavaca, Federalno ministarstvo trgovine
Ciljne grupe	Privredni sektor, drvna industrija

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa		
Naziv mjere	3.1.7. Unapređivati integralno upravljanje otpadom i sistem cirkularne ekonomije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Omogućiti održivo upravljanje otpadom uz uvođenje ekonomske cijene usluga i adekvatnog sistema naplate. Unaprijediti sistem odvojenog sakupljanja, reciklaže i ponovne upotrebe komunalnog otpada u cijeloj FBiH. Okončati odlaganja otpada na nesanitarnim deponijama. Dosljedno i sveobuhvatno primijeniti načela „zagađivač plaća“ i „korisnik plaća“. Osigurati reviziju postojećih i uvođenje novih propisa kojima će se regulirati pitanje naknada za odlaganje otpada.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% odloženog (netretiranog) komunalnog otpada od ukupno prikupljenog	93,25 (2018)	60,00
	% prerađenog (recikliranog) komunalnog otpada od ukupno prikupljenog	0,14 (2018)	5,00
	Privatna ulaganja, poslovi i bruto dodana vrijednost sektora kružne ekonomije, mil. €	157,5 (2017) (BiH)	300,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje obuhvata stanovništva organiziranim prikupljanjem i odvozom otpada, te jačanje stručnih kapaciteta u sektoru okoliša u FBiH.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 48,5 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma, kantonalna ministarstva nadležna za okoliš i/ili komunalnu privredu, Federalni zavod za statistiku, Fond za zaštitu okoliša Federacije, jedinice lokalne samouprave, komunalna preduzeća		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, industrija, poljoprivreda		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.1. Unapređivati zaštitu i korištenje prirodnih resursa		
Naziv mjere	3.1.8. Uspostaviti sistem održivog i odgovornog istraživanja, eksploatacije i upravljanja mineralnim sirovinama		
Opis mjere sa okvirnim područjima	Osigurati stabilno i održivo snabdijevanja energetske i industrijske kapaciteta Federacije BiH mineralnim sirovinama (energetskim, metalničnim, nemetalničnim, rijetkim, termalnim i mineralnim podzemnim vodama i dr.), te stvarati uslove za njihov razvoj donošenjem		

djelovanja*	programa provođenja osnovnih i primijenjenih geoloških istraživanja, programa podrške uvođenju novih tehnologija, uvođenja principa cirkularne ekonomije u oblasti mineralnih sirovina, te razvoja naučno-istraživačkih institucija u oblasti mineralnih sirovina.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Donesena Strategija upravljanja mineralnim sirovinama FBiH	Ne (2020)	Da (2022)
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvoj industrije bazirane na mineralnim sirovinama, povećanje sigurnosti snabdijevanja energentima i drugim mineralnim sirovinama, povećanje efikasnosti eksploatacije i upotrebe mineralnih sirovina, smanjenje negativnog uticaja rudarstva na okoliš.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0 Izvor: -		
Period implementacije mjere	2021 - 2023.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalni zavod za geologiju, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, nadležna kantonalna ministarstva		
Ciljne grupe	Industrija, energetski sektor		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.2. Unapređivati kvalitet zraka		
Naziv mjere	3.2.1. Smanjivati emisiju zagađujućih materija i stakleničkih gasova		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Stimulirati korištenje ekološki prihvatljivijeg goriva i jačati inspekcijski nadzor na svim nivoima, posebno masovnih zagađivača. Osigurati programe subvencioniranja najugroženijih domaćinstava za prelazak sa sistema grijanja na ugalj na okolišno prihvatljive energente.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Emisija CO ₂ , t/stanovnik	7.831 (2018) (BiH)	6.000
	Emisija GHG, Mt CO ₂ eq	30.824 (2015) (BiH)	24.000
	Emisija CO ₂ , Mt	27.436 (2018) (BiH)	22.000
	Kvalitet zraka u odnosu na granične vrijednosti (Prosječna godišnja koncentracija polutanata)	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Smanjenje zagađenja zraka iz sistema daljinskog grijanja.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 3,4 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo okoliša i turizma, kantonalna ministarstva nadležna za okoliš, jedinice lokalne samouprave, Federalni fond za zaštitu okoliša, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalni hidrometeorološki zavod, Federalni zavod za statistiku
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.2. Unapređivati kvalitet zraka		
Naziv mjere	3.2.2. Smanjivati negativan uticaj sektora transporta na okoliš		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati adekvatne sheme poticaja nabavke i upotrebe električnih vozila, te modernizirati vozne parkove javnih gradskih prevoznih kompanija. Razmotriti potpunu elektrifikaciju javnog gradskog i međugradskog prevoza.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% registriranih cestovnih motornih vozila preko 15 godina starosti u ukupnom broju registriranih vozila	55,2 (2019)	35,0
	% registriranih cestovnih vozila na hibridni ili električni pogon u ukupnom broju registriranih vozila	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Smanjenje lokalnog zagađenja koje prouzrokuje transport.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 4,1 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, kantonalna ministarstva nadležna za promet, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, kantonalna ministarstva nadležna za okoliš, jedinice lokalne samouprave, Federalni fond za zaštitu okoliša, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalni hidrometeorološki zavod		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, javne gradske prevozne kompanije		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.3. Povećati energetske efikasnost		
Naziv mjere	3.3.1. Poboljšati energetske efikasnost zgrada		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uspostaviti programe podrške/subvencioniranja individualnih projekata EnE poslovnih subjekata, stambenih jedinica građana i lokalnih energetskih zadruga, uz osiguranje finansiranja iz kantonalnih/općinskih budžeta. Osigurati promoviranje energetske efikasnosti s ciljem jačanja svijesti o potrebi EnE.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Finalna potrošnja toplotne energije, TJ	3.788 (2018)	5.000
	Finalna potrošnja toplotne energije po m2 zagrijavane površine	n/d	n/d
Razvojni efekat i	Poboljšanje EnE.		

doprinos mjere ostvarenju prioriteta	
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 10 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo prostornog uređenja
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo prostornog uređenja, kantonalna ministarstva nadležna za prostorno uređenje, jedinice lokalne samouprave, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.3. Povećati energetske efikasnosti		
Naziv mjere	3.3.2. Pružati podršku malim i srednjim preduzećima na poboljšanju energetske efikasnosti i principa "zelene ekonomije" i "ekologizacije"		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Razviti namjenske programe finansijske i tehničke podrške finansiranju energetske efikasnosti iz javnih i privatnih sredstava. Povećati iskoristivost energije kao i smanjiti emitiranje štetnih materija. Osigurati privatne investicije stvaranjem zakonskih pretpostavki i uspostavljanjem shema finansiranja energetske efikasnosti.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Udio MSP-a koji su implemetirali mjere EE u odnosu na ukupan broj MSP-a	n/d	n/d
	Uspostavljen fond za podršku projektima energetske efikasnosti	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Poboljšanje energetske efikasnosti malih i srednjih preduzeća predstavlja i mogućnost povećanja produktivnosti.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 17 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, kantonalna ministarstva nadležna za MSP, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, jedinice lokalne samouprave, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Ciljne grupe	MSP		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ
Prioritet	3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije
Naziv mjere	3.4.1. Povećavati sigurnost snabdijevanja energentima
Opis mjere sa okvirnim područjima	Provesti funkcionalno razdvajanje proizvodnje, trgovine, prenosa, distribucije i snabdijevanja energentima. Raditi na širenju transportne i distributivne gasne mreže u FBiH. Poduzimati aktivne mjere za učešće FBiH u regionalnim projektima (gasovod IAP) s

djelovanja*	ciljem diverzifikacije izvora i pravaca snabdijevanja, te povećanja cjenovne konkurentnosti ovog energenta na tržištu FBiH.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj ulaznih pravaca za snabdijevanje prirodnim gasom	1 (2020)	2
	Dužina gasovodne mreže u FBiH, km	189 (2020)	250
	Kapaciteti za skladištenja naftnih derivata i LPG-a, 000 m ³	153 (2018)	200
	Rezerve naftnih derivata u mjesecima	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osiguranje pouzdanog dugoročnog snabdijevanja potrebnim energentima, a naročito tokom realizacije procesa dekarbonizacije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 55 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, FERK, Federalno ministarstvo trgovine, Federalni zavod za geologiju, Federalno ministarstvo finansija, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Federalno ministarstvo prostornog uređenja		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor, energetske sektor		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije		
Naziv mjere	3.4.2. Povećavati udio obnovljivih izvora energije u finalnoj potrošnji energije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uspostaviti institucionalni okvir za istraživanje i inovacije u oblasti energetske tranzicije. Poticati projekte digitalizacije i pametnih energetskih mreža i dati podršku kreiranju energetskih lanaca vrijednosti i klastera MSP-a u sektoru „čiste energije“ i obnovljivih izvora energije u FBiH.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% obnovljivih izvora energije (OIE) u bruto finalnoj potrošnji energije (BFPE)	49,3 (2018)	70,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje učešća OIE-a u ukupnoj proizvodnji električne energije u FBiH.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2,1 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo okoliša i		

	turizma, Fond za zaštitu okoliša, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, FERK, nadležna kantonalna ministarstva
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor, energetski sektor, MSP, obrazovne institucije

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.4. Započeti realizaciju energetske tranzicije		
Naziv mjere	3.4.3. Provesti restrukturiranje rudnika uglja i strukturnu transformaciju ekonomije rudarskih regija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Podržati proces dekarbonizacije proizvodnje električne energije. Osigurati programe ekonomskog restrukturiranja rudarskih regija, koji će omogućiti ekonomsku budućnost ovih područja kao i pronalaženje alternativnih zaposlenja za radnike koji u ovom procesu ostanu bez radnih mjesta.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Produktivnost rada rudnika, tona po zaposlenom	626 (2018)	800
	Produktivnost rudnika, neto dobit (gubitak) u KM po zaposlenom	-5.866 (2018)	1.000
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Povećanje produktivnosti rudnika uglja i konkurentnosti termoelektričnog sektora u EPBiH.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 40,2 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo finansija, javne službe za zapošljavanje, kantonalne vlade, nadležna kantonalna ministarstva, jedinice lokalne samouprave, sindikati, civilni sektor, udruženja poslodavaca		
Ciljne grupe	Zaposleni u rudarskom sektoru, privredni sektor, rudnici, energetski sektor		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora		
Naziv mjere	3.5.1. Razvijati ruralnu infrastrukturu i dostupnost usluga u ruralnim područjima		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati podršku kroz sufinansiranje, bespovratna sredstva i kreditna sredstva za ulaganja u fizičku infrastrukturu u ruralnim područjima. Unaprijediti dostupnost usluga koje su potrebne ruralnom stanovništvu		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% stanovnika u ruralnim područjima, od ukupnog broja stanovnika	56,7 (2013)	58,0
	% žena u ruralnim područjima, od ukupnog broja stanovnika	55,4 (2013)	57,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uravnotežen ruralni teritorijalni razvoj usmjeren na poboljšanje uslova života i rada ruralnog stanovništva.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa	Iznos: 90 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		

Izvorima finansiranja	
Period implementacije mjere	2021 - 2027.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, Federalni zavod za statistiku, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo kulture i sporta, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalno ministarstvo zdravstva, nadležna kantonalna ministarstva iz oblasti energetike, rudarstva i obrazovanja, jedinice lokalne samouprave, udruženja poslodavaca
Ciljne grupe	Stanovništvo ruralnih područja u FBiH, privredni sektor, civilni sektor

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora		
Naziv mjere	3.5.2. Uspostaviti funkcionalne kapacitete za poljoprivredu i ruralni razvoj		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Unaprijediti savjetodavne službe za diseminaciju znanja i tehnologija nastalih kao rezultat istraživanja i inovacija i promovirati održivu proizvodnju visokokvalitetnih poljoprivrednih proizvoda veće dodane vrijednosti. Razviti različite programe savjetovanja mladih poljoprivrednika, šumoposjednika, poljoprivrednih gazdinstava, mladih koji se žele baviti turizmom i dr. Osigurati povezivanje privatnog sektora s poljoprivrednim fakultetima, školama, institutima, zavodima, te lokalnim i regionalnim razvojnim agencijama.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj osnovanih NTP-a u sektoru poljoprivrede	n/d	n/d
	Broj poljoprivrednih gazdinstava	7.244 (2017)	10.000
	% bruto dodane vrijednosti biljne i stočarske proizvodnje, lovstva i uslužnih djelatnosti u vezi s njima (Oblast 01 KD BiH 2010) u ukupnom BDP-u	3,6 (2018)	5,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje konkurentnosti poljoprivredno-prehrambenih proizvoda i razvoj inovativnih tehnologija u skladu sa potrebama i mogućnostima poljoprivrednog sektora.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 20,1 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalni zavod za statistiku, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo obrazovanja i nauke, Federalna uprava za geodetske i imovinsko-pravne odnose, Federalna uprava za inspeksijske poslove, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, nadležna kantonalna ministarstva, jedinice lokalne samouprave		
Ciljne grupe	Stanovništvo ruralnih područja u FBiH, ruralna gazdinstva i preduzetnici		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ
Prioritet	3.5. Poticati razvoj ruralnih prostora

Naziv mjere	3.5.3. Unaprijediti kvalitet i konkurentnost poljoprivredno–prehrambene proizvodnje i otpornost poljoprivrednih proizvođača		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati efikasniju i pravedniju raspodjelu poticaja i osigurati finansiranje i povećanje održivosti poljoprivrednih proizvođača. Podržavati individualne poljoprivrednike u uspostavljanju održivih sistema za navodnjavanje i odvodnju vode.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Pokrivenost uvoza izvozom (%) (Područje KD-a A - Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov)	19,96 (2018)	40,00
	Pokrivenost uvoza izvozom hrane i pića (%) (Međunarodna klasifikacija ekonomske namjene proizvoda (BEC) Rev.4)	20,54 (2018)	40,00
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Rast dugoročne produktivnost i bolja snabdjevenost domaće potražnje. Povećanje otpornosti i održivost poljoprivrednih proizvođača.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 25 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Razvojna banka, Federalno ministarstvo razvoja, poduzetništva i obrta, Federalno ministarstvo raseljenih osoba i izbjeglica, nadležna kantonalna ministarstva, jedinice lokalne samouprave,		
Ciljne grupe	Poljoprivredno-prehrambena industrija, poljoprivredni proizvođači		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.6. Povećati otpornost na krize		
Naziv mjere	3.6.1. Unapređivati upravljanje krizama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati efikasno javno upravljanje krizama, uz transparentan i nezavisan nadzor nad utroškom sredstava. Osigurati dovoljno sredstava stanovništvu kako bi kupilo ključne proizvode i usluge, te uspostaviti finansijski mehanizam pomoći onima koji ne mogu izmiriti svoje obaveze, što će ublažiti rizike s kojima se suočavaju građani i finansijski sektor. Usmjeriti proizvodne kapacitete na prevladavanje nestašica opreme i usluga neophodnih za efikasan odgovor na krizu.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Transparentan utrošak sredstava institucija u kriznim situacijama	Ne (2020)	Da
	Broj planova zaštite od prirodnih i drugih nesreća u FBiH	0	11
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osiguranje nesmetane proizvodnje ključnih proizvoda i pružanje usluga neophodnih za efikasan odgovor na krizu. Osigurati stabilnost finansijskog sistema u uslovima kriza.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 10 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		

Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Vlada FBiH
Nosioci mjere	Vlada FBiH, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo trgovine, Federalna uprava za inspekcijske poslove, Federalno ministarstvo finansija, Agencija za bankarstvo FBiH, nadležna kantonalna ministarstva, jedinice lokalne samouprave, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalna direkcija robnih rezervi
Ciljne grupe	Privredni sektor, stanovništvo FBiH

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ		
Prioritet	3.6. Povećati otpornost na krize		
Naziv mjere	3.6.2. Osigurati zaštitu i funkcioniranje kritične infrastrukture		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati jedinstven sistem zaštite i održavanja infrastrukture i ključnih postrojenja i objekata FBiH, te zaštite od vanjskih i unutrašnjih prijetnji. Osigurati partnerstvo s drugim institucijama, kako na nivou BiH, tako i na nivou FBiH, te s privatnim i civilnim sektorom kako bi u uslovima kriza ključna infrastruktura bila funkcionalna.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Donijeti dokument „Zaštita kritične infrastrukture - koncept temeljne zaštite“	Ne (2020)	Da
	Donijeti dokument „Zaštita kritične infrastrukture - upravljanje rizicima i krizama“	Ne (2020)	Da
	Izraditi Strategiju kibernetičke sigurnosti FBiH	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unaprijeđena zaštita kritične infrastrukture i ključne imovine u uslovima kriza i smanjenje ranjivosti na prirodne nesreće, organizirani kriminal i kompjuterske napade.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0 Izvor: -		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalna uprava civilne zaštite		
Nosioci mjere	Federalna uprava civilne zaštite, kantonalne i općinske uprave civilne zaštite, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo zdravstva, Federalno ministarstvo kulture i sporta, Agencija za vodno područje rijeke Save, Agencija za vodno područje Jadranskog mora, Federalno ministarstvo trgovine, Federalna uprava za inspekcijske poslove, zavodi za javno zdravstvo, Federalno ministarstvo finansija, Agencija za bankarstvo FBiH, Agencija za nadzor osiguranja FBiH, nadležna kantonalna ministarstva, jedinice lokalne samouprave, mediji		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	3. RESURSNO EFIKASAN I ODRŽIV RAZVOJ
Prioritet	3.6. Povećati otpornost na krize
Naziv mjere	3.6.3. Poboľjšati funkcioniranje sistema zaštite i spašavanja od prirodnih i drugih nesreća
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Donijeti i unapređivati propise o procedurama i postupcima koji se primjenjuju u slučaju prirodnih i drugih nesreća. Unaprijediti nivo stručnosti u razumijevanju i upravljanju rizicima od prirodnih i drugih nesreća, te ulagati u razvoj i implementaciju preventivnih mjera ublažavanja ovih rizika.
Strateški projekti	

	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	% JLS-a koji provode lokalne strategije/planove smanjenja rizika od katastrofa u skladu sa državnim ili entitetskom strategijom/Programom za smanjenje rizika	n/d	Da
	Izrađena analiza stanja spremnosti sistema za odgovor na krize u FBiH	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Osiguranje većeg stepena pripravnosti i mogućnosti brzog i efektivnog odgovora za potrebe spašavanja, sanacije i obnove područja u uslovima kriza.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalna uprava civilne zaštite		
Nosioci mjere	Federalna uprava civilne zaštite, kantonalne i općinske uprave civilne zaštite, Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Federalno ministarstvo prostornog uređenja, Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Federalno ministarstvo zdravstva, Agencija za vodno područje rijeke Save, Agencija za vodno područje Jadranskog mora, zavodi za javno zdravstvo, Federalno ministarstvo finansija, nadležna kantonalna ministarstva, jedinice lokalne samouprave, mediji		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.1. Unapređivati vladavinu prava		
Naziv mjere	4.1.1. Povećavati efikasnost pravosudnog sistema		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati edukaciju stečajnih sudija i upravnika. Evaluirati i osnaživati rad i organizaciju privrednih odjela pri sudovima radi utvrđivanja potreba i optimalne organizaciono-funkcionalne strukture. Digitalizacijom rada u pravosuđu smanjiti troškove pravosudnog sistema.		
Strateški projekti			
	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	% neriješenih predmeta u odnosu na ukupan broj predmeta u sudovima FBiH	10 (2019) (BiH)	5
	Broj neriješenih privrednih predmeta u sudovima	17.757 (2019) (BiH)	10.000
	Nezavisnost pravosuđa u BiH, rang	133/141 (2019) (BiH)	80/141
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos ekonomskom razvoju, efikasnosti, djelotvornosti i transparentnosti u radu pravosudnog sistema (F)BiH.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,6 mil. KM Izvor: Budžet		
Period implementacije mjere	2021 - 2025.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo pravde		

Nosioci mjere	Federalno ministarstvo pravde, nadležna kantonalna ministarstva, Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji BiH, sudovi, tužilaštva
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.1. Unapređivati vladavinu prava		
Naziv mjere	4.1.2. Jačati zaštitu ljudskih prava		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Usklađivati zakonodavstvo sa evropskim standardima, te zaokružiti pravni i institucionalni okvir u smislu uspostave harmoniziranog, efikasnog i besplatnog sistema pravne pomoći, koji treba osigurati nediskriminirajući pristup pravdi. Ojačati kapacitete odjela za podršku svjedocima pri sudovima i tužilaštvima. Podizati svijest javnosti o tome kako pravosudni sistem u (F)BiH treba funkcionirati i kako se može pristupiti informacijama.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj zaprimljenih žalbi instituciji ombudsmana	3.218 (2019) (BiH)	1.000
	Broj uspostavljenih centara za besplatnu pravnu pomoć	9/10 (2020)	10/10
	Prosječan broj pruženih usluga po centru za besplatnu pravnu pomoć	n/d	n/d
	Prosječan broj zaposlenih po centru za besplatnu pravnu pomoć	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje zaštite ljudskih prava.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,3 mil. KM Izvor: Budžet		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo pravde		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo pravde, centri za pružanje pravne pomoći, sudovi, tužilaštva		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.1. Unapređivati vladavinu prava		
Naziv mjere	4.1.3. Unapređivati borbu protiv kriminala, govora mržnje i terorizma		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ojačati i podržati borbu protiv različitih oblika kriminala, uključujući visokotehnoški kriminal i terorizam. Intenzivirati prevenciju, praćenje i sankcioniranje govora mržnje pravovremenim djelovanjem nadležnih institucija.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Politička stabilnost i odsustvo nasilja/terorizma	-0,39 (2018) (BiH)	1,00
	Indeks prisutnosti terorizma	99,9 (2019)	100,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanjem saradnje i kapaciteta sigurnosnih struktura u (F)BiH dopriniće se postizanju visokog stepena sigurnosti građana.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2 mil. KM Izvor: Budžet		
Period	2021 - 2027.		

implementacije mjere	
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo pravde
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo pravde, Federalna uprava policije, Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova, nadležna kantonalna ministarstva, Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom, sudovi, tužilaštva
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.1. Unapređivati vladavinu prava		
Naziv mjere	4.1.4. Razvijati efikasan sistem prevencije i borbe protiv korupcije		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati koordinaciju i dati puni doprinos saradnji organa za prevenciju korupcije i Agencije za prevenciju korupcije i koordinaciju borbe protiv korupcije. Unaprijediti normativni okvir. Razvijati mehanizme i instrumente suprotstavljanja korupciji u okviru procesa digitalizacije javne uprave i javnog sektora.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Promjena indeksa percepcije korupcije (CPI)	36 (2019) (BiH)	80
	Odsustvo korupcije	72/126 (2019) (BiH)	40/126
	Kontrola korupcije	-0,57 (2018) (BiH)	1,00
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Bolja koordinacija borbe protiv korupcije i unapređenje prevencije korupcije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,5 mil. KM Izvor: Budžet		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za javnu upravu FBiH		
Nosioci mjere	Zavod za javnu upravu FBiH, Federalno ministarstvo pravde, Federalna uprava policije, Federalna agencija za upravljanje oduzetom imovinom, Agencija za državnu službu FBiH, Ured Vlade Federacije BiH za borbu protiv korupcije, nadležna kantonalna i općinska tijela za borbu protiv korupcije		
Ciljne grupe	Javni i privredni sektor, stanovništvo FBiH		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.1. Jačati političko i institucionalno vođenje i koordinaciju reforme javne uprave i ekonomskih reformi		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uspostaviti zajedničke koordinacione strukture federalnih organa i mehanizme saradnje u kreiranju, provedbi i izvještavanju o napretku u procesu reforme javne uprave i unapređenju javnih usluga. Omogućiti sudjelovanje socioekonomskih partnera u kreiranju i praćenju ekonomskih reformskih mjera, uz kontinuiranu saradnju sa drugim nivoima izvršne vlasti u BiH.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Uspostavljena funkcionalno vodeća institucija za reformu javne uprave u FBiH	Ne (2020)	Da
	Donijeti okvir za modernizaciju uprave	Ne (2020)	Da

Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavljanje standarda organizacije javne uprave, razvoja ljudskih resursa i e-uprave.
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0 Izvor: -
Period implementacije mjere	2021 - 2025.
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za javnu upravu FBiH
Nosioci mjere	Zavod za javnu upravu FBiH, Federalno ministarstvo pravde, Agencija za državnu službu FBiH
Ciljne grupe	Javna uprava

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.2. Uspostaviti funkcionalnu i racionalnu organizaciju javnog sektora		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Učiniti funkcionalnim registre organa uprave i upravnih organizacija u Federaciji, kantonima i jedinicama lokalne samouprave sa informacijama o djelokrugu i organizaciji, te broju sistematiziranih i popunjenih radnih mjesta. Promovirati projektno-orijentirano ostvarivanje ciljeva u javnoj upravi i poticati politiku proaktivne transparentnosti u pružanju javnih usluga. Osigurati inovativno okruženje i poticati inovativne ideje zaposlenika.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% izdataka za bruto plate i naknade u ukupnim rashodima (konsolidirano)	8,1 (2018)	7,0
	Uspostavljen funkcionalan registar organa uprave i upravnih organizacija	Ne (2020)	Da
	Provedena funkcionalna analiza	Ne (2020)	Da
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Uspostavljanje racionalne i funkcionalne organizacije javne uprave, koja će otkloniti nepotrebno trošenje resursa.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,2 mil. KM Izvor: Budžet		
Period implementacije mjere	2021 - 2024.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Zavod za javnu upravu FBiH		
Nosioci mjere	Zavod za javnu upravu FBiH, Federalno ministarstvo pravde, Agencija za državnu službu FBiH		
Ciljne grupe	Javni sektor		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.3. Jačati sistem i koordinaciju izrade, implementacije i izvještavanja o razvojnim politikama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ojačati saradnju i koordinaciju različitih nivoa vlasti, horizontalno i vertikalno, kreiranjem podvijeća za različite sektore, uključujući industriju, poljoprivredu, socijalnu politiku i turizam u okviru Vijeća za razvojno planiranje FBiH. Podržati razvoj lokalnih partnerstava kao i javno privatnog partnerstva između vladinih i nevladinih struktura s ciljem donošenja javnih razvojnih politika.		
Strateški projekti			

	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Uspostavljeno Vijeće za razvojno planiranje FBiH	Ne (2020)	Da
	Uspostavljeno funkcionalno vijeće za razvojno planiranje kantona	5/10 (2020)	10/10
	Indeks kapaciteta za planiranje i upravljanje razvojem u kantonima - zbirno	73 (2019)	90
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Multipliciranje efekta ulaganja sredstava u razvoj kroz saradnju i sistem otvorene koordinacije.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0 Izvor: -		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalni zavod za programiranje razvoja		
Nosioci mjere	Vlada FBiH, Ured premijera FBiH, kantonalne vlade		
Ciljne grupe	Javna uprava		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.4. Osigurati preduslove za veću apsorpciju EU fondova		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Promovirati sve mogućnosti korištenja evropskih fondova (IPA, Erasmus, COSME i dr.). Podržati domaća preduzeća kod pripreme projekata kako za EU fondove tako i za prijedloge rješenja za određene društvene i tehničke izazove. Dodatno jačati razvojne timove na nivou kantona i JLS-a za kreiranje i implementaciju projekata IPA fondova kontinuiranim treninzima, kao i planirati sredstva za sufinansiranje IPA projekata u nerazvijenim općinama koje imaju problem sa osiguranjem učešća u finansiranju.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	% primljenih EU sredstava u odnosu na dostupna (apsorpcija) IPA III	n/d	n/d
	% primljenih EU sredstava u odnosu na dostupna (apsorpcija) IPA II	50 (2019)	100
	% isplaćenih EU sredstava u odnosu na alocirana IPA III	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	% isplaćenih EU sredstava u odnosu na alocirana IPA II	30 (2019)	100
	Osiguranje uslova za korištenje dostupnog, a neiskorištenog instrumenta finansijske podrške IPA.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 6 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Ured Vlade Federacije BiH za evropske integracije		
Nosioci mjere	Ured Vlade Federacije BiH za evropske integracije, institucije javne uprave na svim nivoima, Razvojna banka, razvojne agencije		
Ciljne grupe	Javna uprava, privredni sektor, stanovništvo FBiH		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.5. Jačati statističku osnovu kao podlogu za utvrđivanje politika		
Opis mjere sa	Poboljšati efikasnost statistike FBiH modernizacijom statističkih procesa, upotrebom		

okvirnim područjima djelovanja*	savremenih tehnika, tehnologija i korištenjem naprednih IT rješenja. Omogućiti intenzivnije korištenje administrativnih, sudskih i drugih sekundarnih izvora podataka. Promovirati širu upotrebu statističkih podataka među korisnicima, uz osiguranje kvalitetne statistike, pojednostavljen pristup i pretraživanje statističkih podataka i informacija.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj indikatora, ukupno	n/d	n/d
	Broj statističkih pokazatelja harmoniziranih sa EU	n/d	n/d
	Broj rodni indikatora	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Razvoj statističkog sistema koji omogućava da se buduće politike kreiraju na osnovu činjenica i odgovarajućih analiza. Potpuno harmonizirana statistika sa evropskim statističkim sistemom (ESS) omogućava poređenje, vrednovanje i donošenje valjanih odluka o mjerama potrebnim za unapređenje pojedinih segmenata društvenog života.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 10 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalni zavod za statistiku		
Nosioci mjere	Federalni zavod za statistiku, institucije javne uprave na svim nivoima, privredne komore, Finansijsko-informatička agencija, udruženja poslodavaca, sudovi		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor, javna uprava		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.2. Staviti javnu upravu u službu građana		
Naziv mjere	4.2.6. Provesti digitalnu transformaciju javne uprave		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Uspostaviti e-upravu na svim nivoima vlasti u FBiH. Imenovati centralizirano tijelo za upravljanje i koordinaciju procesa e-uprave. Donijeti Zakon o elektronskom potpisu i izmjeni Zakona o upravnom postupku. Donijeti obavezujuća pravila i standarde koji će se slijediti prilikom izbora i korištenja telekomunikacionih linkova.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Godišnja promjena broja registara podataka koji su postavljeni na platformu za interoperabilnost (GSB)	n/d	n/d
	Prilagodljivost pravnog okvira digitalnim poslovnim modelima	2,4 (2019) (BiH)	6,0
	E-učešće (e-participation)	0,43 (2019) (BiH)	0,80
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Efektivna i efikasna e-uprava sa što manje troškova za građane i poslovne subjekte.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 76,3 mil. KM Izvor: Budžet, ostali izvori		
Period implementacije mjere	2021 - 2025.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo prometa i komunikacija, Zavod za javnu upravu FBiH, Federalno ministarstvo pravde, institucije javne uprave na svim nivoima, Finansijsko-informatička agencija, sudovi		
Ciljne grupe	Javna uprava, privredni sektor, stanovništvo FBiH		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR
----------------------------------	--

Prioritet	4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija		
Naziv mjere	4.3.1. Unapređivati transparentnost u upravljanju javnim finansijama		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati pravovremeno i sistematsko provođenje preporuka iz revizorskih izvještaja. Osigurati veće poštivanje Zakona o budžetima i drugih zakona prilikom trošenja budžetskih sredstava. Provoditi stalnu obuku poreznih organa i informiranje poreznih obveznika s ciljem unapređenja fiskalne discipline u FBiH.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Izrađen Budžet za građane na nivou FBiH i kantona	2/11 (2019)	11/11
	% negativnih mišljenja u ukupnom broju provedenih revizija u javnom sektoru	17,1 (2018/19)	10,0
	Broj provedenih revizija	82 (2018/19)	160
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Unapređenje efikasnosti sistema javnih finansija u planiranju i trošenju javnih finansijskih sredstava.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0 Izvor: -		
Period implementacije mjere	2021 - 2023.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo finansija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo finansija, kantonalna ministarstva finansija, službe za finansije jedinica lokalne samouprave		
Ciljne grupe	Stanovništvo BiH, privredni sektor, javna uprava		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija		
Naziv mjere	4.3.2. Povećati učinak u trošenju javnih sredstava i obim i efikasnost javnih investicija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Ograničiti tekuću javnu potrošnju u apsolutnom iznosu i smanjivati je u relativnom smislu kao odnos prema BDP-u. Osigurati da rast troškova plata u javnom sektoru proizilazi iz rasta produktivnosti i da plate javnog sektora budu uporedive s platama javnih sektora komparabilnih zemalja za isti nivo kompetencija i odgovornosti. Racionalizacijom javne potrošnje, stvorena sredstva koristiti za javne investicije. Poboľšati efektivnost programa javnih investicija boljom ocjenom projekata i postavljanjem praga prolaznosti, kao i praćenjem i kontrolom implementacije.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Implementacija programskog budžetiranja	Ne (2020)	Da
	% utrošenih sredstava, implementacija PJI (povučena sredstva/utrošena sredstva)	33,7 (2019)	80,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Mobilizacija javnih finansijskih resursa i rast ekonomije povećanim javnim investicijama.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 5,5 mil. KM Izvor: Budžet		
Period implementacije mjere	2021 - 2023.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo finansija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo finansija, kantonalna ministarstva finansija, službe za finansije jedinica lokalne samouprave, institucije javne uprave na svim nivoima, Razvojna banka FBiH, javna preduzeća		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor, javna uprava		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija		
Naziv mjere	4.3.3. Povećavati efikasnost u naplati javnih prihoda		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati veće poštivanja propisa, te optimiziranje procedura, što uzrokuje smanjenje trošenja resursa preduzeća. Podizati efikasnost rada inspekcijskih organa, tužilaštava i sudova kako bi se povećalo ubiranje zakonitih javnih prihoda.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Godišnje vrijeme potrebno za plaćanje poreza (sati)	411 (2019)	200
	% javnih prihoda od poreza i doprinosa u odnosu na BDP	23,8 (2018)	20,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Opremanjem i modernizacijom poreznih i inspekcijskih uprava i organa povećat će se efikasnost njihovog rada i smanjiti operativni troškovi, što će dovesti do smanjenja troškova poštovanja poreznih propisa kod poreznih obveznika i bolje naplate javnih prihoda.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 2,7 mil. KM Izvor: Budžet		
Period implementacije mjere	2021 - 2023.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo finansija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo finansija, Porezna uprava FBiH, Federalna uprava za inspekcijske poslove, nadležna kantonalna ministarstva, jedinice lokalne samouprave, udruženja poslodavaca, tužilaštva, sudovi		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH, privredni sektor, javna uprava		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija		
Naziv mjere	4.3.4. Unaprijediti fiskalnu stabilnost i izravnjanje u oblasti javnih finansija		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati horizontalnu i vertikalnu raspodjelu javnih prihoda koja se zasniva na stubovima derivacije i izravnjanja, uzimajući u obzir fiskalni kapacitet i nadležnosti. U ministarstvima finansija izraditi integrirane matrice fiskalnih rizika za različite nivoe vlasti u FBiH i osigurati njihovu javnu dostupnost. Stabilizirati nivo neizmirenih obaveza konverzijom akumuliranog deficita u javni dug.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Broj integriranih matrica fiskalnih rizika	0/11 (2020)	11/11
	% javnog duga u odnosu na BDP	25,7 (2018)	20,0
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Jačanje finansijske discipline i doprinos stabilnosti finansijskog sistema		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 1 mil. KM Izvor: Budžet		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo finansija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo finansija, kantonalna ministarstva finansija, službe za finansije jedinica lokalne samouprave, javna preduzeća, vanbudžetski fondovi		
Ciljne grupe	Javna uprava, javna preduzeća, vanbudžetski fondovi		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija		
Naziv mjere	4.3.5. Osigurati održivost PIO sistema		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Razmotriti podizanje starosne granice za odlazak u penziju. Osigurati optimalan iznos penzija u skladu s mogućnostima privrede.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Odnos penzioneri/zaposleni	1:1,27 (2019)	1:1,5
	Odnos prosječna penzija/prosječna plata, %	44,8 (2019)	50,0
	Odnos medijana penzije/medijana plate, %	n/d	n/d
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Doprinos stabilnom sistemu PIO-a.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,3 mil. KM Izvor: Budžet		
Period implementacije mjere	2021 - 2027.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo finansija		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo finansija, Federalni zavod PIO/MIO, SASE, Komisija za vrijednosne papire FBiH		
Ciljne grupe	Stanovništvo FBiH		

Veza sa strateškim ciljem	4. TRANSPARENTAN, EFIKASAN I ODGOVORAN JAVNI SEKTOR		
Prioritet	4.3. Unapređivati odgovornost u oblasti javnih finansija		
Naziv mjere	4.3.6. Podržati transparentnost, restrukturiranje i privatizaciju preduzeća s udjelom države u vlasništvu		
Opis mjere sa okvirnim područjima djelovanja*	Osigurati primjenu OECD korporativnih principa upravljanja javnim preduzećima. Distancirati javna preduzeća od uticaja političkih stranaka na vlasti i osigurati im identične uslove i način rada kao i u uspješnim kompanijama u privatnom sektoru.		
Strateški projekti			
Indikatori za praćenje rezultata mjere	Indikatori	Polazne vrijednosti**	Ciljne vrijednosti***
	Ukupna dobit/gubitak preduzeća sa većinskim vlasništvom FBiH	n/d	n/d
	% privatiziranih preduzeća od plana	43 (2019)	100
Razvojni efekat i doprinos mjere ostvarenju prioriteta	Optimalan model upravljanja javnim preduzećima koji doprinosi ukupnom ekonomskom rastu.		
Indikativna finansijska konstrukcija sa izvorima finansiranja	Iznos: 0,1 mil. KM Izvor: Budžet		
Period implementacije mjere	2021 - 2025.		
Institucija odgovorna za koordinaciju implementacije mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije		
Nosioci mjere	Federalno ministarstvo energije, rudarstva i industrije, vlade kantona, agencije za privatizaciju		
Ciljne grupe	Preduzeća sa udjelom države u vlasništvu		